ISSN 1002-9044

تارىم

4

1995

ISSN 1002-9044

04>

9 771002 904009

ئەدىبلىرىمىز تۇرمۇشىدىن

پىشقەدەملەر سۆھبىتى

ئۇنتۇلماس خاتىرە

زوق

كۆگۆللۈك دالا سەيلىسى

تۇردى مەتنىياز فوتوسى

تارىم

باش مۇھەررىر

مەھەممەت شاۋۇدۇن

مۇئاۋىن باش مۇھەررىرلەر

ئارسلان ، ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

تەھرىر ھەيئەتلەر

(ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە)

ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر ، ئابدۇسالام توختى، ئابدۇرۇسۇل ئۆمەر، ئابـدۇراخمان ئەبەي، ئارسلان، ئازاد سۇلتان، ئەنۋەر ئابدۇرېھىم، ئەـبەيدۇللا ئىبراھىم، تۇرسۇنئاي ھۈسەيىن، زوردۇن سابىر، قەييۇم تۇردى، مەھەممەت زۇنۇن، مەھەممەت شاۋۇدۇن، ئوبۇل ئىسلام، ئېلى زاھىد، ئىدرىس بارات، ئىمىن تۇرسۇن.

ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال

45-يىل نەشرى

4

1995

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

بۇ ساندا

نەسرىي ئەسەرلەر

ھەسەن ئەخمەت	خورلۇقتىن كېيىن (ھېكايە)	4
زۆھرە ئابدۇۋايىت	تۇغۇلغان كۈن (ھېكايە)	8
ئابدۇللا ساۋۇت	قىسمەت (پوۋېست)	10
مامۇت زايىت	تۇرمۇش تراگېدىيىسى (نەسر)	53
تۇرسۇن مۇھەممەت	ئالما (نەسر)	61
ئەرشىدىن قادىرى	يۇلغۇن چېچەكلىرى (نەسرلەر)	64
ئالىم مۇقىيت	ئىككى ھېكايە	77
گۈلبوستان ئابدۇقادىر	فەرۇزە (پوۋېست)	80

شېئىرلار

ئابلەت ئابدۇرېشىت	ئانام، باھار، مەن	45
نەيىم يۈسۈپ	ئىلھام جىلۋىسى	46
مۇھەممەت روزى	ئاتەش نەپەسلەر	48
ئابدۇلئەھەت قادىرى	ئىككى شېئىر	50
جۇمە ئابدۇغېنى	دەپتىمەن	51
مەتتۇرسۇن مۇھەممەت	نۆۋبىتىنىڭ بىر غەزىلىگە مۇخەممەس	68
مەھەممەتجان سەيدۇللا	بىر تال يۇلتۇز چاقنايدۇ كۆكتە	69
ھەسەن تىلىۋالدى	سەپەر خاتىرىلىرى	70
ئابدۇرېھىم زۇنۇن	غەزەللەر	72
ئابلىز ھەسەن	باشئەگىم يېزىلىرى	74
ھەبىبۇللا ئوسمان	گۈل بەرگىدە بىر جۈپ تۇمۇچۇق	75
مۇھەممەت تەشنائى	مەن قارايمەن دېرىزىدىن يىراققا	76
ئايبېك ئۆمەر	نىلۇپەر تۇيغۇ	76
مۇساجان يۈنۈس	سەپەر ئۇزاق، يوللار گىرىمسەن	97
ئابدۇلئەھەت داۋۇت	ئىككى شېئىر	98
بارىجان زەپەر	قىرغاقتىكى سۆيگۈ	99
مەھەممەترېھىم تۇرسۇن	ئاي كېچىسى	99
تۇرغۇن ئوبۇلقاسىم	رۇبائىيلار	100
تۇرسۇنجان ھاشىمى	ئىزگۇ ھېسلار	101

مۇھەممەتئىمىن قۇربان ...... ئىككى غەزەل 102
نەزەرى ...... تەسكەيدىكى تەمەچلەر 103

خاتىرە ۋە ئەسلىمە

زەپەر ئابلىز ...... دادام ئابلىز نازىرىنى ئەسلەيمەن 104

مۇھاكىمە ۋە تەقرىز

كېرىمجان ئابدۇرېھىم ...... ھېكايىلىرىمىزدە سىمۋول 109
مەھەممەتتۇرسۇن ئېلى ...... ئەدەبىي ئوبزورچىلىقتىكى ئىدىيە ئىزدەش، ئىدىيە
يۈكلەش خاھىشى 118

ئەسەر ۋە باھا

ئەنۋەر ھاشىم ...... ھەم «تۇمان باسقان مەھەللە»، ھەم ئۆزىمىزنىڭ
سۆيۈملۈك مەھەللىسى 130

چەت ئەل ئەدەبىياتىدىن

يۇكىما ساخارو ...... مىراس (ھېكايە) 138

كۇرسانتلار ئەسەرلىرىدىن

ئابدۇرېشىت قادىرى ...... قاۋۇزنىڭ ئۆي كۆچكەن كۈنى (ھېكايە) 141
ئېزىز ھەسەن ...... يېڭى سودىگەر (ھېكايە) 147
ئىسمائىل يۇسۇپ ...... تەدبىر (ھېكايە) 151
ئىمىن ئىمىرھەمزە ...... مۇكاپات (ھېكايە) 154
ئېلى زىكرىيا، ئابلاجان ئوسمان، ئەخمەتجان مۇھەممەت، تىلىۋالدى مەمتېلى، قۇربان نۇر،
ئىسمائىل ئېلى، ئېزىزجان ھوشۇر ...... (شېئىرلار) 157

ئەدەبىي ھايات ۋە ئۇچۇرلار

قايغۇلۇق خەۋەر 160

* * *

رەسسام ۋە خەتتات: مەھەممەت ئايۇپ
مەسئۇل كوررېكتور: قېيۇم تۇرسۇن

هەسەن ئەخمەت

خورلۇقتىن كېيىن

(هېكايە)

مەن ئايالىمنىڭ ئۇرۇمچىدىكى هاما-
چىسىنىڭ مەھەللىمىز گە يەنە كەلگەنلىكىدىن
خەۋەر تاپتىم. ئايالىم بۇ ئىشنى ماڭا ئېيتمىغا-
نىدى. چۈنكى ئۇ مېنى هاماچىسىغا چىش-
تىرنىقىغىچە ئۆچ دەپ قارايتتى. ئەمەلىيەتتە
بولسا، بۇ مەھەللىدىكى كۆزگە كۆرۈنگەن
بايلاردىن بىرى بولۇپ قالغان مېنىڭ ئۇ ئايالغا
بولغان ئۆچمەنلىكىم ئاللىقاچان غايىب
بولغانىدى. مەن يات - يات ئاشۇ چاغدىكى
ئىش تۈپەيلىدىن ئۆيگەنمىغان بولسام،
هېلىهەم كەپتەرنىڭ قۇيرۇقىغا قاراپ،
نامراتچىلىقتىن شۇمشەرەپ يۈرگەن ياكى
يۈك ماشىنىسى، بىر دانە كىچىك ماشىنا سې-
تىۋېلىش تۇگۇل بۇ كەمگىچە ئىشەك
هارۋامنىمۇ سېتىۋەتكەن بولاتتىم دەپ ئويلاپ
قالىمەن. ئۆز ئالدىمغا ئاۋات زاۋۇتى قۇرغانلى-
قىم ئۈچۈن، يېزىلىق هۆكۈمەتنىڭ،
ناھىيىنىڭ رەھبەرلىرىمۇ ئىززەت - هۆرمە-
تىمنى قىلىدىغان بولۇشۇپ كەتتى. جاهان
هازىر قانداق ئۆزگەردى - هە! بىر زامانلاردا
قايسى ئائىلە
نامرات بول-
سا، شۇ
ئائىلە شە-
رەپلىك، رەھبەرلەر، مۇخبىرلار زىيارەت
قىلىدىغان ئائىلە هېسابلىناتتى. مانا ئەمدى-
لىكتە قايسى ئائىلە روناق تاپسا، ئۇلار شۇ ئا-
ئىلىگە قىزىقىدىغان بولۇپ قالدى. مەھەل-
لىدىكى مەكتەپنىڭ قۇرۇلۇشىغا بىر تۈمەن
يۈەن ئىئانە قىلىپ قويۇۋېدىم، مەكتەپ بالى-
لىرى مېنى كۆرسىلا، قوللىرىنى بېشى ئۈس-
تىگە ئېلىشىپ سالام قىلىشىدىغان بولدى...

مەن تۆۋەندىكى قەۋەتكە چۈشۈپ
ئايالىمدىن سورىدىم:

— هاماڭىز قاچان كەپتۇ؟

ئايالىم قاپقارا كۆزلىرىنى ماڭا تىكىپ
سەل تۇرۇپ قالدى:

— بىر ھەپتىچە بولدى.

— هازىر ئۇ كىمنىڭ ئۆيىدە
تۇرىۋاتىدۇ؟

— ئالدىنقى كۈنى كۆكتېرەك يېزى-
سىغا يۇنۇس تاغاملارنىڭكىگە كەتكەن.

— مەن هاماچىڭىزنى ئالغىلى
بارىمەن، ئۇنى كۈتىۋېلىشقا تەييارلىق قىلغاچ
تۇرۇڭ.

ئايالىم بەجايىكى گېپىمنى چۈشەن-
مىگەندەك ماڭا هاڭۋېقىپ قاراپ قالدى.

مەن ئۆيدىن چىقىپ ئۇدۇل زاۋۇتقا

كەلدىم. شوپۇر پىكاپىمنى سۈرتۈپ ھەققىي قوڭغۇزنىڭ ئۆزىگىلا ئوخشىتىپ قويۇپتۇ. كاپىنىكىسنى ئېچىپ، ئىچىگە كىردىم. ياش شوپۇرمۇ چاققانلىق بىلەن چىقىپ رولغا يېپىشتى:

— چاڭجاڭ، قاياققا؟

— كۆكتېرەك يېزىسىغا ھەيدە.

شەھەرگە ئەمەس، يېزىغا ھەيدە دېگەنلىكىمنى ئاڭلاپ، شوپۇرنىڭ چىرايىدا كەيپسىزلىك ئەكس ئەتتى.

پىكاپ كۆكتېرەك يېزىسىغا بارىدىغان، شېغىل ياتقۇزۇلغان بولسىمۇ، لېكىن قارىماي چېچىلمىغان يولدا بوش سىلكىنىپ كېتىۋاتاتتى. قىزىق، مەن بىر ئازدىن كېيىن بىر چاغلاردا ماڭا قاتتىق ئاھانەت قىلىپ، ۋۇجۇدۇمغا خورلۇق تامغىسى باسقان ئاشۇ ئايال بىلەن ئۇچرىشىمەن. ئۇ مېنىڭ تۇرمۇشۇمنى ئۆزگەرتىۋەتكەنىدى. مەن ئۆزۈمنى ئورۇندۇقنىڭ يۆلەنچۈكىگە تاشلاپ كۆزۈمنى يۇمدۇم. قۇلىقىمغا كەپتەرنىڭ قۇيرۇقىغا ئاسىدىغان ئىسقىرتمىنىڭ غۇڭۇلدىغانلىقى ئاڭلانغاندەك بولۇپ، خىيال ئېكرانىمدا بىر توپ كەپتەر ئۇچۇشقا باشلىدى...

مەن «مەمەت كەپتەرباز» نىڭ ئوغلى — «غېنى باچكا» ئىدىم. دادام كەپتەرباز ئىدى، ئانامنىڭ ئارزۇسىغا خىلاپ ھالدا مەنمۇ باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىمدىلا ئاسمانغا قاراپ يۈرىدىغان بولدۇم. دادام مېنى ئەگەشتۈرۈپ خامانغا ئېلىپ باراتتى، خاماندا دانلاپ يۈرگەن كەپتەرلەرنى كۆرگەن ھامان مېنى بىر تەرەپكە مۆكتۈرۈپ قويۇپ، كەپتەرلەر دانلاپ كېتىۋاتقان تەرەپكە بېرىپ، قىسماق قۇراتتى، ئاندىن ئەتراپىغا بىر سىقىم دان چېچىپ قويۇپ، مېنىڭ يېنىمغا كېلەتتى. كەپتەرلەر دانلاپ قىسماققا يېقىنلاشقاندا، ھاياجاندىن يۈرىكىم دۈپۈلدەپ سوقۇپ كېتەتتى، «پاراس» قىلىپ توپا كۆتۈرۈلگەن ھامان كەپتەرلەر ئاسمانغا كۆتۈرۈلەتتى ـ دە، دادام ئۇچقاندەك بېرىپ كەپتەرنى قىسماقتىن ئاجرىتىۋالاتتى.

مەن ھەمىشە كەپتەربازلارغا ئەگەشىپ يۈرگەچكە، چوڭ كەپتەربازلار مېنى ئۆز تىلى بويىچە «باچكا» دەپ ئاتىشاتتى. كېيىنچە تەڭ دېمەتلىكلىرىممۇ شۇنداق ئاتىشىدىغان بولدى. دادام قازا قىلغاندىن كېيىن مەن ئۇنىڭ بىر قوتان كەپتەرلىرىگە ۋە ئۆمرىنى بەخش ئەتكەن ھەۋەسكە ۋارىسلىق قىلدىم.

ھاياتىمدا نۇرغۇن ئۆزگىرىشلەر بولدى. ئۆي ـ ئوچاقلىق بولدۇم، ئايالىم بىر ئوغۇل، بىر قىزمۇ تۇغۇپ بەردى. لېكىن مېنىڭ كەپتەرگە بولغان ھەۋىسىم ئۆزگەرمەدى. يەرنى ھۆددىگە بېرىپ كىشىلەر ئۆلەر ـ تىرىلىشىگە قارىماي ئىشلەپ كەتكەن چاغلاردىمۇ، خۇشۇم تۇتسا يەرگە ئانچە ـ مۇنچە ئىشلەپ قويغاندىن باشقا چاغلاردا كۆڭۈلنى ئۆگزە بىلەن كەپتەرخانا، ئۆز ئۆيۈم بىلەن كەپتەربازلارنىڭ ئۆيى ئارىلىقىدا ئۆتكۈزدۈم. ئاسماندا غۇڭۇلدىغان ئاۋازنى ئاڭلىسام، ئېچىۋاتقان چېيىمنى توككىدە قويۇپ، يۈگۈرۈپ چىقىپ كەپتەرلەرنى ئۇچۇراتتىم. باشقىلارنىڭ كەپتەرلىرى كەپتەرلىرىمگە «گىرە قوشۇلۇپ» ئۆگزەمگە چۈشۈپ قالسا، بالىلىق چاغلىرىمدا دادام بىلەن بىللە خامانغا بارغان ۋاقىتتىكىدەك خۇشال بولۇپ كېتەتتىم.

يەرنى ھۆددىگە بېرىپ ئۈچ يىل ئۆتۈپ كەتتى. مەھەللىدىمۇ «ئون مىڭ

يۈەنلىك ئائىلىلەر» پەيدا بولۇشقا باشلىدى. بىراق مېنىڭ كۆڭلۈم يەنىلا گۇگۇمشىپ ۋاقىتىدىكىدەكلا ئۆتىۋاتاتتى. شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئايالىم ماڭا:

— ئۈرۈمچىدىن هاماچام كەپتۇ. كىچىك ۋاقتىمدا ئۇنىڭ يېنىدا بىر مەزگىل تۇرغانتىم. شۇ تاپتا ئۆيگە چاقىرىۋالايلى دېسەم، تۈزۈك بىر نەرسە يوق، قانداق قىلارمىز؟ — دەپ قالدى.

مەن بىر پەس ئويلىنىپ تۇرغاندىن كېيىن:

— يەكشەنبە كۈنى بازاردىن ئەكەلگەن هېلىقى موللاقچىنى رۇسۇلغا ساتسام بولغۇدەك، — دېدىم.

— ۋىيەي، بىر كەپتەرنى قانچە پۇلغا ئالاتتى؟ — دېدى ئايالىم ئۈمىدسىزلىنىپ.

— بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟ ئۇ دېگەن قوش پۆپەك، قوش پايپاق موللاقچى، مەن ئۇنى يىگىرمە بەش كويغا سېتىۋالغان.

مەن كەپتەرنى تۇتۇپ رۇسۇلنىڭ ئۆيىگە ئېلىپ باردىم. رۇسۇل ئەمدىلا ئون ئۈچ ياشقا كىرگەن بالا ئىدى.

— تۈنۈگۈن تالاشسام ساتمىدىڭىز، ئەھۋالغا قارىغاندا، سىزگە جىددىي پۇل لازىم بولۇپ قالغان ئوخشايدۇ. هىم، ئەمدى ئون بەشكە بەرسىڭىز ئېلىپ قوياي.

— بۇ نېمە دېگىنىڭ، ئۇكام؟ يەكشەنبە كۈنى ئۇنى يىگىرمە بەش كويغا ئالغاندا، سەنمۇ ئۇستىدە بار تۇرساڭ! ئىنز پۇلغا ئالغىن.

— ياق، بەرسىڭىز ئون بەش كويغا بېرىڭ، بولمىسا ئالمايمەن، — رۇسۇل شۇنداق دەپ، باشقا تەرەپكە قارىغان بولۇپ تۇرىۋالدى. ئەمما كۆزىنىڭ قۇيرۇقى يەنىلا قولۇمدىكى كەپتەردە ئىدى.

قاراڭ، مۇنۇ سېرىق تۇكنىڭ مېنى كوملايمەن دەۋاتقىنىنى! مەن ئۇنى دامىمغا چۈشۈرمەكچى بولۇپ:

— چاقچاق قىلىپ قويدۇم، بۇنى ساڭا ساتقىلى ئەمەس، مۇسائەرلاگىنىڭ كۆك موللاقچىسىغا تېگىشكىلى ئېلىپ ماڭدىم. جۆرە، كەپتىرىنى كۆرگەچ بىللە بېرىپ كېلىمىز، — دېدىم.

رۇسۇل ئەمدى مەيۈسلەنگەن هالدا قولۇمدىكى كەپتەرگە قارىدى:

— ئۇنىڭغا تېگىشىۋەتكىچە، ماڭا سېتىڭا!

— ياق، ساتمايمەن، جۆرە...

— ماقۇل دەڭا، مېنىڭ موللاقچىم يوقلىقىنى ئۆزىڭىزمۇ بىلىسىزغۇ؟! — ئۇ بىر پەس بېشىنى قاشلاپ تۇرۇپ، — بوپتۇ، ئوتتۇز كوي بېرەي، — دېدى.

مەن ئىككىلەنگەن بولۇپ تۇرىۋالدىم.

— مانا پۇلنى نەقلا بېرىمەن، — ئۇ شۇنداق دەپ، قويۇن يانچۇقىدىن پۇلنى چىقىرىپ ماڭا تەڭلىدى.

مەن خۇشياقمىغاندەك قىلىپ ئۇنىڭ قولىدىن پۇلنى ئالدىم. رۇسۇل كەپتەرنى ئېلىپ، دەرۋازىسى تەرەپكە ماڭدى.

— توختا، مە، بۇ بەش كويۇڭنى ئال، بۇنىڭغا يەنە ئىككى كوي قوشساڭ هېلىقى كۆك موللاقچىنى سېتىۋالالايسەن.

رۇسۇل پۇلنى ئېلىپ، بېشىنى تاتىلىغىنىچە تۇرۇپ قالدى. مەن كۈلۈپ قوپۇپ يۈرۈپ كەتتىم. ئارقامدىن ئۇنىڭ «هۇ باچكا» دەپ تىللىغانلىقى ئاڭلاندى.

مەن بىر كىلو گۆش، بىر جىڭ ناۋات ئېلىپ ئۆيگە يېتىپ كەلدىم. ئايالىممۇ چوڭ ئۆيدىن قايتىپ كېلىپ، مېنى كۈتۈپ ئولتۇرۇپتۇ.

— ھامامام سەل تۇرۇپ سىڭلىم بىلەن بىللە كېلىدىغان بولدى، — دېدى ئۇ.

مەن ئايالىمنىڭ ھاماچىسىنى كۆرۈپ باقمىغانىدىم. ئايالىم ئۇنى چوڭ چۈرىگە ئامراق دەپ، چوڭ چۈرىگە تونۇش قىلغانىدى.

ئالاھەزەل بىر سائەتتىن كېيىن ھويلىدا پاراڭ ئاڭلىنىپ، ئۆيگە قانىس ھەيۋەتلىك بىر ئايال كىرىپ كەلدى. ئۇنىڭ قۇلاقلىرى، بىلەكلىرىدىكى ئالتۇن جابدۇقلىرى ۋاللىداپ تۇراتتى، ئۇستىبېشى شۇنچىلىك ئېسىل ئىدىكى، مەن ئەيمەنگەن ھالدا ئورنۇمدىن تۇرۇپ، ئۇنىڭغا سالام قىلدىم. كۈتمىگەندە ئۇ ئايال ئۆيگە كىرىپلا قاققان قوزۇقتەكلا تۇرۇپ قالدى.

ئۇنىڭ كۆزلىرى بىر كۇلۇلۇڭ، تۆت بولۇڭدىن باشقا ھېچنېمىسى يوق ئۆيىمىزنى كۆزىتىپ چىققاندىن كېيىن، ماڭا، ئاندىن ئايالىمغا يۆتكەلدى. ئۇ ئېتىلىپ بېرىپ، ئايالىمنى قۇچاقلاپ يىغلاپ كەتتى:

— ۋاي بىچارە قىزىمەي! ئىلگىرى يېنىمدا بىر ئوبدان تۇرىۋاتساڭ، ئاپاڭ دېگەن دۆۋەڭ چىدىمايدىكەنمەن دەپ، ئېلىپ كەتكەنىدى. ئەمدىلىكتە ماۋۇ دىۋانە سىڭىر كۆك پاقا بىلەن ئۆلمەي تۇرۇپلا، دوزاختا ياشاۋېتىپسەنغۇ ؟! سېنى مۇشۇنداق ئەرگە چېتىپ قويغان ئاتاڭغىمۇ، ئاناڭغىمۇ لەنەت!

ئايالىمنىڭ ھاماچىسى يىغىدىن توختاپ، قېيىن سىڭلىمغا: «جۇر كېتىمىز» دەپلا، ئىشىك تەرەپكە ماڭدى. گاڭگىراپ قالغان ئايالىم ئالمان ـ تالمان ئۇنىڭ پېشىغا ئېسىلدى:

— ئۆتۈنۈپ قالاي ھاما، ئۇنداق قىلمىسىلا!

— بولدى قىزىم، ئۆيۈڭگە كىرىپلا چوغ يۇتىۋالغاندەك بولدۇم، — ھامىمىسى جىيەن قىزىنىڭ قولىدىن پېشىنى ئاجرىتىۋېلىپ، ئۆيدىن چىقىپ كەتتى.

مەن تۇرغان ئورنۇمدا بۇتتەك قېتىپ تۇراتتىم. بىر ھازادىن كېيىن ئورنۇمدىن چاچراپ تۇرۇپ، چۆچۈرە تۈگۈلگەن ئەمبەلنى ئېلىپ، تالاغا پىرقىرىتىپ ئاتتىم. چۆچۈرە ھويلىنى بىر ئالدى.

شۇ كۈنى ئەر ـ ئايال ئىككىلىمىز ئۇخلىمىدۇق. مەن ئۇزۇلدۇرمەي تاماكا چېكەتتىم، ئايالىم كاڭنىڭ لېۋىدە قىمىر قىلماي ئولتۇراتتى. بىر چاغدا توخۇ چىللىدى. مەن ئىرغىپ ئورنۇمدىن تۇرۇپ، پروژېكتورنى ئېلىپ، تاشقىرىغا ماڭدىم.

مەن كەپتەرلەرنىڭ ھەممىسىنى سېتىۋېتىش، ئىشلەش، پۇل تېپىش، ئارنومۇسۇمنى ئاقلاش نىيىتىگە كەلگەنىدىم...

بىردىن ماشىنىنىڭ توختىشى خىيالىمنى بۆلىۋەتتى، قارىسام كۆكتېرەك يېزىسىغا كېلىپ قاپتۇق.

— كۆۋرۈكتىن ئۆتۈپ، ئوڭغا بۇرۇلغىن، — دېدىم مەن شوپۇرغا.

ماشىنا تېرەكلىك يولدا كېتىۋاتقىنىدا ئالدى تەرەپتىن كېلىۋاتقان ئىككى ئايالغا كۆزۈم چۈشتى. دەل شۇ! يەتتە يىل ئىلگىرى كۆرگەن ئۇ ئايالنى بىرلا قاراپ تونۇۋالدىم.

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

زۆھرە ئابدۇۋايىت

تۇغۇلغان كۈن

(ھېكايە)

نەچچە كۈندىن بېرى توختىماي ياغقان يامغۇر كوچىلاردا ئېرىقچىلارنى پەيدا قىلىپ ئاقماقتا. قەدىمىمنى ھەر بىر ئالغىنىمدا ئايىغىم يەردىن ئېغىر پاتقاقنى يۇلۇپ چىقىدۇ. يامغۇردىن قېچىپ ئۆيلىرىگە تىقىلىشقان كىشىلەر ئۆگزىسىدىن ئۆتۈۋاتقان تامچىلارغا قاراپ ئولتۇرۇشۇپ، ئېتىزدىكى زىرائەتلىرىنىڭ غېمىنى يېيىشمەكتە.

— ئۇۋال بولدى، دېھقانغا ئۇۋال بولدى. ئالدى چەشلىنىپ خامانغا دۆۋىلەنگەن، كەينى ئورۇلۇپ بولغان بۇغدايلار يامغۇردا قېلىپ، ئۈندۈرمە بولۇپ كەتتى.

كېرىمكامنىڭ قىشتا يوچۇقلىرىغا كېگىز مىخلىنىپ تېخىچە ئېلىۋېتىلمىگەن ئىشىكىنى ئېچىپ كىرىپ تۇنجى ئاڭلىغان گېپىم شۇ بولدى. بىكار چىلىقتا زېرىكىپ يىغىلىپ قارت ئويناۋاتقان مۇشۇ مەھەللىلىك بىر نەچچە دېھقان مېنى كۆرۈپ ئورۇنلىرىدىن قىمىرلىشىپ تۆردىن ئورۇن كۆرسەتتى. ئۆگزىنىڭ بىر نەچچە يېرىدىن تامچە ئۆتۈۋاتقان بولۇپ، تامچە سۈيى داس، جاۋۇرلارغا رىتىملىق چۈشۈۋاتاتتى. مەن سۈپىنىڭ لېۋىگىلا ئولتۇرۇپ كىرىش مۇددىئايىمنى ئېيتتىم.

— ئۈرۈمچىگە ماڭماقچىمىدىڭىز، بالام، گەپ بولمامدىغان، بىچارە بالام ياقا يۇرتتا مۇساپىر بولۇپ ئوقۇۋاتىدۇ. ئۇ يەردە يا بىرەر ئۇرۇق - تۇغقىنىمىز بولمىسا، ئازراق نان - پان دېگەندەك بىر نەرسىلەرنى ئالغاچ كەتسىڭىز، — دېدى گېپىم ئاخىرلاشمايلا ھۆل ئوتۇننى تۇتاشتۇرالماي پۈۋلەپ كۆزلىرىدىن ياش چىقىپ كېتىۋاتقان خەلچەم ھەدەم قېقىلىپ يۆتىلىپ تۇرۇپ.

ئوچاقتىكى ھۆل ئۆرۈك ئوتۇنى پىسىلداپ بىردەم كۆيەتتى - دە، ئۆچەتتى. خەلچەم ھەدەم قەغەزگە ئوت تۇتاشتۇرۇپ ئاستىغا تىقىپ پۈۋلەشكە باشلايتتى. بۇ مەنزىرە ئادەمدە ئېچىنىش ئارىلاش ئىچ پۇشۇقى پەيدا قىلاتتى.

مەن كېرىمكامنىڭ ئوغلى ۋەلى بىلەن دېمەتلىك. ئائىلە قىيىنچىلىقى تۈپەيلى مەن تولۇقسىز ئوتتۇرىنى پۈتتۈرۈپلا ئائىلىگە قايتتىم. كېرىمكام بولسا ۋەلىنى «كەتمەن سېپى تۇتقۇزمايمەن» دەپ ئاخىر غىچە ئوقۇتتى. ئۇ ھازىر ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى. مەن بولسام يېزىمىزدىكىلەر ھەۋەس بىلەن سۆزلەيدىغان پۇلنى - پۇلغا ئۇرىۋاتقان

سودىگەر. بۇنداق كىچىك يېزىدا ئازراق ئوقەت قىلىپ پۇل تېپىش كىشىلەرگە شۇنداق بىلىنسە كېرەك.

مەن ئۈرۈمچىگە نۇرغۇن كەلگەچكە ۋەلىنىڭ ياتىقىنى ئېنىق بىلەتتىم. ياتاقدىشى بۇرۇتلۇق بالا ئۇنىڭ سىرتقا چىقىپ كەتكەنلىكىنى، ھېلىغىچە كېلىپ قېلىش ئېھتىمالى بارلىقىنى ئېيتتى. مەن ياتاقتا ساقلاشقا باشلىدىم.

— ئەجەب ياخشى كۈندە كەپسەن ئاداش، جۆرە، سېنى بىر ئويۇنتىپ كېلەي، — ۋەلىنىڭ ئىشىكتىن كىرىپ قول ئېلىشىپ تۇرۇپ ئەھۋال سورىغان تۇنجى سۆزى شۇ بولدى.

ئۇ مېنى تورۇسلىرى ئاسما چىراغلار بىلەن بېزەلگەن، ئۇدۇل تېمىغا كافېي رەڭ ئەينەك ئورنىتىلغان بىر زالغا ئېلىپ كىردى. زالدا بىر نەچچە قىز ـ ئوغۇل يۇمىلاق شىرەلەرنى چۆرىدىشىپ ئولتۇرۇشاتتى. ئۇنىڭ ئېيتىشىچە، بۈگۈن ئۇنىڭ يۈرگەن قىزىنىڭ تۇغۇلغان كۈنى ئىكەن. شۇڭا، بۇ كۈننى خاتىرىلەش ئۈچۈن بۇ ئولتۇرۇشنى ئۇيۇشتۇرۇپ بېرىپتۇ.

بىر دەمدە تۆت شىرە قىز ـ ئوغۇللار بىلەن لىق تولۇپ، قىيا ـ چىيا ئىچىدە يەپ ـ ئىچىش باشلاندى. مەن بۇ زىيالىيلارنىڭ قىلىقلىرىغا ھەيران قالدىم. ئادەتتە بىزنىڭ يېزىلىق چالا ساۋات ئاغىنىلەر بىرگە ئولتۇرغان مەشرەپلەردىمۇ بۇنداق قىلىقسىزلىنىشىپ كەتمەيتتۇق. مەن يېنىمدا ئولتۇرغان يىگىتتىن بۇ ئولتۇرۇشنىڭ بارلىق چىقىمىنى ۋەلىنىڭ كۆتۈرگىنىنى ئاڭلىدىم. ئاڭلىدىمدە، ئاغزىمغا سالغان بىر چوكا سەي گېلىمدىن ئۆتمىدى. بۇنداق مول داستىخاننى، بۇنداق خىلمۇ خىل قورۇمىلارنى بىزنىڭ يېزىدىكى كەمبەغەل دېھقانلار چۈشەپ قالسىمۇ ئەتىسى ھۇزۇر بىلەن سۆزلەپ ئاغزىنى تامشىشار. لېكىن، بۇنى بىزنىڭ يېزىدا چوڭ بولغان بىر بالا ئۆز پۇلىغا تەييارلاتقۇزغان. شۇ چاغ ئۆتكەندە خەلچەم ھەدەمنىڭ ئاپامغا يىغلاپ تۇرۇپ، قەشقەردىكى دادىسىنىڭ تۈگەپ كەتكەنلىك خەۋىرى چىققانلىقىنى، بىراق تېخىچە يۇرتقا داستىخان سېلىپ نەزىر قىلالمايۋاتقانلىقىنى، ۋەلىنىڭ ئوقۇشى پۈتسە ۋاقىت ئۇزىراپ كەتسىمۇ شۇ چاغدا دادىسىنىڭ نەزىرىنى قىلىدىغانلىقىنى سۆزلەپ بېرىۋاتقىنى ئېسىمگە كەلدى. خەلچەم ھەدەمنىڭ كۆز يېشى ئالدىمدىكى قورۇمىلارغا تۆكۈلىۋاتقاندەك گېلىم غىققىدە بولدى. شۇ چاغدا مەن بۇ «بەختلىك» قىزغا قارىدىم. ئۇ ئالما ئۇرۇقى رەڭلىك رەختتىن چاققانغىنا كۆڭلەك كىيىۋالغان بولۇپ، قىسقا بۈدۈر چاچلىرى كۆپۈپ تۇراتتى. بۇ قىز شۇنچە چىرايلىقلىقىغا باقماي كۆزۈمگە سەت كۆرۈندى. كۆز ئالدىمدىكى ئۇنىڭ تەبەسسۇم قاپلىغان چىرايىنى خەلچەم ھەدەمنىڭ خىيالىمدىكى بىچارە تۇرقى توسۇۋالاتتى.

— قېنى، ئېلىڭ!

چۆچۈپ بېشىمنى كۆتۈرۈپ «بەختلىك» قىزنىڭ كېسىلگەن تورت پارچىسىنى كىچىك تەخسىگە ئېلىپ ماڭا سۇنۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ئەدەب يۈزىسىدىن كۈلۈپ تۇرۇپ ئالدىم. بىراق، ئۆزۈممۇ سەزدىمكى، بۇ كۈلكەم بەكمۇ ساختا ئىدى.

مەن ۋەلىگە قارىدىم. ئۇ قىزنىڭ يېنىدا

(ئاخىرى 44 ـ بەتتە)

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

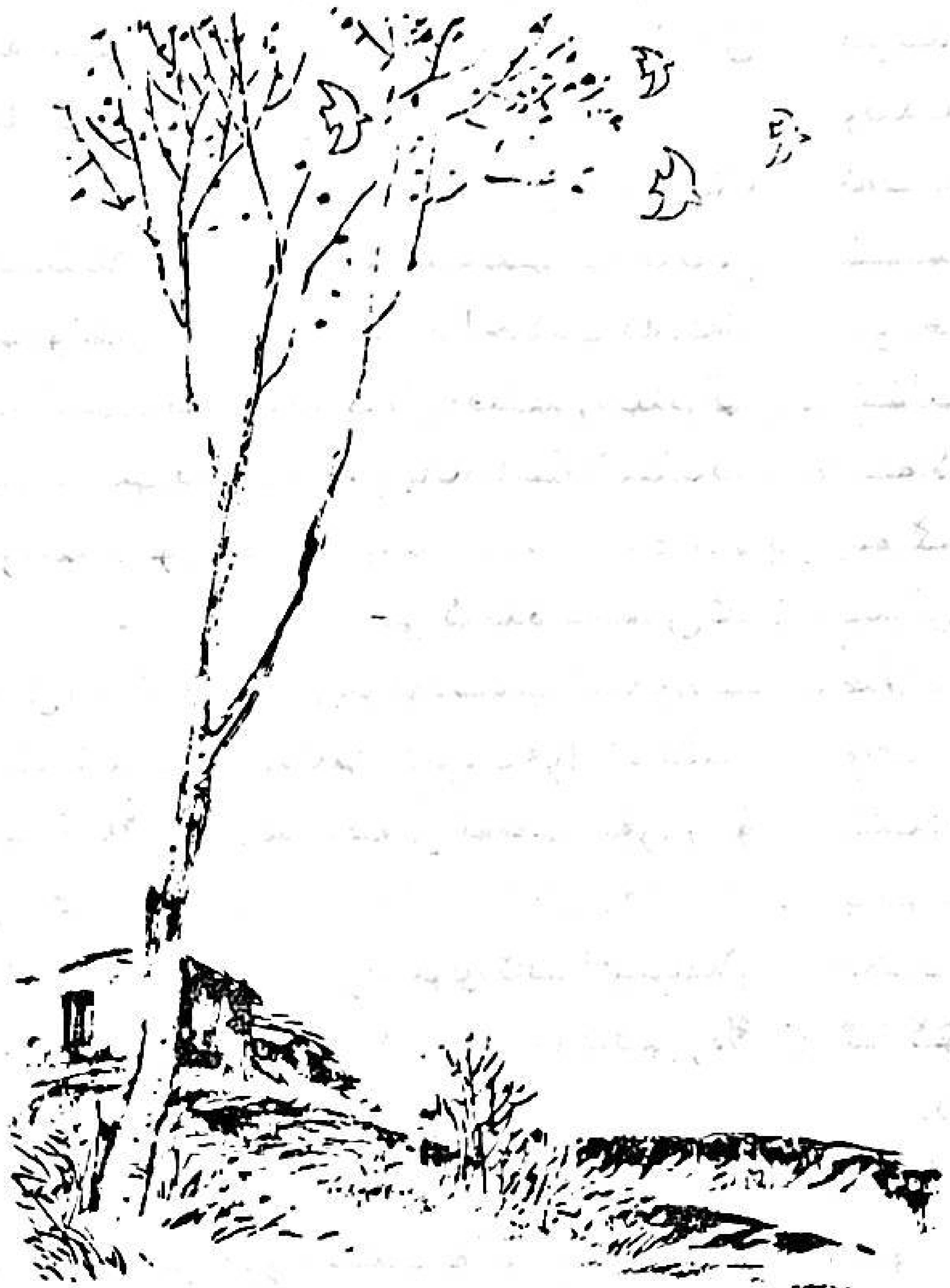

ئابدۇللا ساۋۇت

قىسمەت

(پوۋېست)

كۈن غەربكە قىيسايغانىدى. سودا - سېتىقلىرىنى تۈگەتكەن دېھقانلار ۋە كاسىپ - ھۈنەرۋەنلەر ئات، ئېشەكلەرگە مىنگەن، ھارۋىلارغا ئولتۇرغان ھالدا بازاردىن ياناماقتا ئىدى.

سۇلايمان بازار كوچىلىرىنى بىر خىل ئۈمىد، ئىنتىزارلىق بىلەن ئايلىنىپ، يۈرۈپ دەڭ ئالدىغا كەلگەندە ئىختىيارسىز توختاپ قالدى. كۆكتات، قوغۇن ۋە ئاللىنېمىلەر قاچىلانغان ئىككى دانە ئېغىر سومكىنىڭ يېنىدا ئۆرە تۇرۇپ دەڭ دەرۋازىسىغا قاراۋاتقان تولغىنايىنى كۆرۈپ ئۇنىڭ پەرىشانلىقى بىردىنلا غايىب بولدى - دە، بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ تولغىنايىنىڭ قېشىغا كەلدى.

— تولغىناي... — سۇلايماننىڭ ئاۋازى بوش ھەم تىترەڭگۈ بىر ئاھاڭدا چىقتى، — تۇرۇپ قاپسەنغۇ بۇ يەردە؟

— ۋىيەي، — تولغىناي چۆچۈپ سۇلايمان تەرەپكە ئۆرۈلدى. ئاپئاق يۈزلىرىگە سۈس قىزىللىق يامرىدى. لەۋلىرى ئۆمچىيىپ ئىنتىك يەرگە قارىۋالدى، — بازارغا كەپمىدىڭ؟ ئەجەب... ئەتىگەندىن بېرى كۆرمەپتىمنا؟

— مەنمۇ سېنى كۆپ ئىزدىدىم.

دەل شۇ پەيتتە تولغىنايىنىڭ ئانىسى مارىيە دەڭدىن ئېشەك ھارۋىسىنى يېتىلەپ چىقتى.

سۇلايمان ئىككى قولىنى كۆكسىگە ئېلىپ بېشىنى سەل ئەگدى:

— قانداق ئەھۋاللىرى، مارىخاچا؟

— خۇداغا شۈكرى، ئوغلۇم، ھە، ئۇزۇن بولدى

40 يىللىققا سوۋغا 1955 1995

كۆرۈنمىدىڭ، بىزنى يوقلاپ قويايمۇ دېمىدىڭ، ئۇنتۇپ قالدىڭمۇ يا؟

— ئۇنتۇپ قالامدىغان، شۇ... شۇ ئىش بىلەن بولۇپ...

مارىيە ئۆي تەرەپكە سۆرەۋاتقان ئېشەكنىڭ چۇلۋۇرىنى چىڭ تارتىپ تۇراتتى. تولغىناي سومكىلارنى هارۋىغا سېلىپ ئۆزىمۇ چىقىپ ئولتۇردى. سۇلايمان ئۇنىڭ هارۋىدىن ساڭگىلاپ تۇرغان پاقالچاقلىرىدىكى نېپىز، ئەترەك پايپاققا لەپپىدە كۆز تاشلىدى ـ دە، سەل دېدىللەشتى:

— نەچچە قېتىم باراي دېدىم، ئېتىز ـ ئېرىق ئىشلىرىنى تۈگىتىپ بولالماي...

— هارۋىغا چىقە، بىللە كېتىمىز، — مارىيە كۈلۈمسىرەپ تەكلىپ قىلدى. سۇلايمان تارتىنىپ تۇرۇپ قالدى. مارىيە يەنە دېدى، — پىيادە مېڭىپ قاچاندا بارىسەن ئۆيۈڭگە، چىق.

سۇلايمانمۇ، مارىيەمۇ هارۋىغا ئولتۇرۇشتى. شاش ئېشەك يولدىكى هارۋا، ئېشەك، پىيادىلەرنى يانداپ ئۆتۈپ چېپىشقا باشلىدى. سۇلايمان بىلەن تولغىناي هارۋىنىڭ ئىككى تەرىپىدە بىر ـ بىرىگە كەينىنى قىلىپ ئولتۇرۇشاتتى:

— داۋالىنىپ تۇردۇڭمۇ، يا پەقەتلا تاشلىۋەتتىڭمۇ؟ — دەپ سورىدى مارىيە.

بۇ گەپ سۇلايماننى مەڭدىتىپ قويدى. يۈرىكىدە ئۇنتۇلغان ھەسرەتلەر قايتا قوزغالدى. بۇنىڭسىزمۇ ئۇنىڭ ھەسرىتى ئازمىدى؟ بىراق مارىيەنى ئەيىبلەشكە بولمايتتى. كۆيۈنۈپ، ھېسداشلىق قىلىپ دېدى. ئەمما، سۇلايمان ئاشۇ ئىككى ئېغىز سۆزنى ئاڭلاش بىلەن تەڭ ئۇجۇقۇپ كەتتى. ئۆزىنى هارۋا ئۈستىدە ئەمەس، بەلكى بىر پارچە يالقۇن ـ ئوت ئۈستىدە ئولتۇرغاندەك ھېس قىلىپ ئازابلاندى. مارىيە سۇلايماننىڭ لام ـ جىم دېمەي ئولتۇرغىنىدىن گېپىم كۆڭلىگە تەگدىمۇ بىچارىنىڭ، دەپ ئويلاپ خىجىل بولدى ۋە يول بويى ئېغىز ئاچمىدى. چاپقۇر ئېشەك ھەش ـ پەش دېگۈچە يول ئايرىلىشقا كېلىپ قالدى. مارىيە چۇلۋۇرنى تارتىپ ئېشەكنى توختاتتى. سۇلايمان هارۋىدىن چۈشتى.

— ئىش دېگەن ئۆلگەندە تۈگەيدۇ، ئوغلۇم. بىزنى تاشلىما، يوقلاپ تۇرغىن. بىزنىڭمۇ سەندىن باشقا نېمىمىز بار؟ يەنە بىر گەپ داۋالىنىشنى توختىتىپ قويما، — مارىيە ئېشەكنىڭ چۇلۋۇرىنى تارتىپ تۇرۇپ قوشۇپ قويدى، — ھە راست، تولغىناي ساڭا ئاتاپ كۆڭلەك تىككەنىدى، پۈتكىلى نەۋاق، ئەتە يا ئۆگۈنلا بارغىن.

سۇلايمان بېشىنى يېنىككىنە لىڭشىتتى. هارۋا ئۇزاپ كېتىۋاتاتتى. تولغىناي بىر نەچچە قېتىم ئارقىسىغا قاراپ قويدى. ئاھ تولغىناي، — سۇلايمان ئىچىدە نالە قىلدى، — بارغانسېرى چىرايلىقلىشىپ كېتىپسەن، ئەتتەڭ... بۈگۈن بازاردا تېپىشقان بولساق ئاناڭ بىلەن سېنى ئاشخانىغا باشلاپ ئوبدان بىر مېھمان قىلارىدىم، ئەجەبمۇ... سۇلايمان يولغا كۆز تاشلىدى. ئالدىراش كېتىۋاتقان توپ ـ توپ بازارچىلار ئارىسىدا مارىيە بىلەن تولغىناي كۆرۈنمەي قالدى. پەقەت سۇلايماننىڭ كۆز ئوڭىدا تولغىنايىنىڭ كۈلۈمسىرەپ باققان كۆزلىرىلا روشەن گەۋدىلىنىپ تۇراتتى. مارىيەنىڭ قىزغىن مۇئامىلىسى، يېقىملىق سۆزلىرى، تەكلىپلىرىچۇ؟ توغرا، مارىيە ئۇنى ئۆز ئوغلىدەك كۆرىدۇ. ھەر قېتىم بارغىنىدا پايپېتەك بولۇپ قىلمىغىنى

www.uyghurkitap.com

قالمايدۇ. بىراق، ئۇنىڭ ئوغلۇم، داۋالاندىڭمۇ؟ دوختۇرلار نېمە دەيدۇ؟ سەن ياش، ئۆسۈۋاتقان نوتا، ئۆزۈڭنى تاشلىۋەتمە. دوختۇرلار غىمۇ، تېۋىپلار غىمۇ كۆرۈنۈپ باق، دەيدىغان گەپلىرى ئۇنىڭ قۇلىقىغا خۇددى كېسىلىك تۇرسا، نېمە ئامال، تولغىنايىنى ساڭا بېرەلمەيمەن، دەۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى. بۇ گۈنمۇ مارىيە ئاشۇ گېپىنى تەكرارلاپ سۇلايماننىڭ كۆڭلىنى غەش قىلىپ قويدى.

كەنت يولىدا، ئېرىق ئىچىدىكى قۇمدا، ئىشىك ئالدىلىرىدا ئويناۋاتقان ئۇششاق باللار سۇلايماننى كۆرۈپلا:

سۇلايمان پېسى،
بازارغا بېرىپ،
كەمپۈتنى ئېلىپ،
يانچۇققا سېلىپ،
كەلدى چاربىاغقا.
ئاشنىسى بىلەن،
كەتتى قىشلاققا.

دەپ چۇرقىراشقىنىچە ئۆيلىرىگە، مەھەللە ئارىلىقىدىكى تار چۇق يوللارغا قاراپ قېچىشتى. سۇلايمان باللاردىن ئەمەس، ئاشۇ قوشاقنى توقۇغان ۋە باللارغا ئۆگەتكەن كىمنىسادىن ئاغرىناتتى. يىراقتىن باللارنىڭ بايىقى قوشىقى يەنە ئاڭلاندى. سۇلايمان ئىنتايىن چۈشكۈن، روھسىز هالدا ئۆيىگە كەلدى. جاڭگالدا ئوتلاۋاتقان ئېشىكىنى هەيدەپ كېلىپ ئېغىلغا سولىدى. ئىش تۈگىدى. قورسىقىنى بازاردا تويغۇزغانىدى. سىرتقا چىقىپ ئىشىك ئالدىدىكى چىم ئۈستىدە ئولتۇردى.

مۇشۇ كۈنلەردە كۈندۈزى هاۋا ئوتتەك قىزىپ كېتەتتى. دېمىق هاۋا نەپەسنى قىسىپ ئادەمنى هالسىرىتاتتى. شام ياكى خۇپتەندىن كېيىن هاۋا بىراقلا سوۋۇپ سالقىنلىشاتتى. سۇلايمان تەبىئەتنىڭ بۇ جىمجىت قۇچىقىدا ئولتۇرۇپ سالقىن هاۋادىن هۇزۇر ئالدى. نەم يەردىن كوكاتلارنىڭ پۇرىقى تارقىلاتتى. سازلىقتىن پاقىلارنىڭ كۇر كىرىغىنى، قىشلاقنىڭ ئايىغىدىكى جاڭگالدىن چېكەتكە، تومۇزغىلارنىڭ چىرىلداشلىرى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. قىشلاقتا ئادەتتە كىشىلەر كەمدىن ـ كەم كېلەتتى. سۇلاياندىن باشقا هەر قانداق ئادەم بۇ يەردە بىر كۈنمۇ تۇرمايتتى. قىشلاق شۇنچىلىك چۆل، قورقۇنچلۇق ئىدىكى، پەقەت سۇلايمانلا بۇ يەرنىڭ ۋەھىمىلىك سۈكۈتلىرىگە، زېرىكىشلىك جىمجىتلىقلىرىغا كۆنۈپ كەتكەنىدى. گەرچە ئاي چىقىپ، يۇلتۇزلار جىمىرلاپ، ئۇلۇغ تەبىئەت قۇچىقى سۈتتەك نۇرغا چۆمۈلگەن بولسىمۇ قىشلاقنىڭ كېچىسى هامان سۈرلۈك، غەمكىن، مۇڭلۇق ئىدى. ئەگەر پاقىلار كۇر كىراپ، چېكەتكىلەر چىرىلداپ تۇرمىغان بولسا قىشلاقتا هاياتلىق يوقتەك، هەممە نەرسە ئۆلگەندەك تۇيۇلغان بولاتتى. مانا مۇشۇ زېمىندا سۇلايمان يەككە ـ يېگانە ياشايتتى. سۇلايمان ئۈچۈن بۇگۈنكى كېچە تېخىمۇ مۇڭلۇق، تەشۋىشلىك بىلىنەتتى. ئۇنى مۇگدەك باستى. كۆزلىرى قاتتىق

قادىلىپ ئىچىشقا باشلىۋېدى، ئۆيگە كىرىپ ياتتى. لېكىن، ياستۇققا بېشىنى قويۇش بىلەنلا ئۇيقۇسى قېچىپ كەتتى. كاللىسىغا مارىيەنىڭ قىلغان گەپلىرى كىرىۋالدى. رۇستەممۇ شۇنىڭغا ئوخشاشراق بىر گەپنى قىلغانىدى: «بۇنداق يۈرىۋەرمە، داۋالانغىن، ئۆزۈڭنى تاشلىۋەتمە. دوختۇرغا، تېۋىپقا كۆرۈن. دورا يە، ھەر ھالدا پايدىسى بولىدۇ. جاھىللىق قىلساڭ... ھازىر غۇ ھېچگەپ يوق، كېيىنچە بىرەر قىزغا كۆزۈڭ چۈشۈپ قالار، لايىق ئىزدىگۈڭ كېلەر. ئەنە شۇ چاغدا قىزلار سەندىن قاچىدۇ. سەن قوغلىساڭمۇ... ئۇلار سېنىڭ كېسىلىڭنى كۆرسىلا...» بۇ رۇستەمنىڭ ئورمىغا چۈشۈشتىن ئىلگىرى دېگەن گېپى. گويا مارىيە بىلەن رۇستەم تىلنى بىر قىلىۋالغاندەك ھە دېسىلا سۇلايماننى داۋالىنىشقا ئۈندەيتتى. ئورما تۈگىدى. ئېگىز ئورنىدىكى قوناقلار ئۆسۈپ بىر غېرىچ بولدى. سۇلايمان تېخىچە دوختۇرخانىغا بارمىدى، يا تېۋىپقا كۆرۈنمىدى. مانا بارىمەن، ئەنە بارىمەن دەپ ۋاقىتنى ئۆتكۈزۈۋەتتى. ئۇ نېمىشقىدۇر داۋالىنىشنى ئارقىغا سوزۇپ كېلىۋاتاتتى. بىراق، رۇستەمنىڭ ئاشۇ گېپى ھەر كۈنى، ھەر سائەت يۈرىكىنى تۇز قويغاندەك ئېچىشتۇراتتى. ئۆزى ئۇزۇندىن بېرى ھېس قىلغان ۋە شۇنداق بولۇشىغا ئىشەنگەن، ئەمما ئاغزىدىن چىقىرىشقا پېتىنالماي يۈرگەن بىر ھەقىقەتنى دوستى رۇستەم ئوچۇق كۆڭۈللۈك ھەم رەھىمسىزلىك بىلەن ئاشكارىلىغانىدى. سۇلايمان بۇ ھەقىقەتنى شەكسىز ئېتىراپ قىلاتتى. 23 ياشقا كىرگەن سۇلايمان تېخىچە بىرەر ئايالغا، بىرەر قىزغا يۈز تۇرانە گەپ قىلىپ باققىنى يوق. تولغىناي بىلەن كىچىكىدە قوغلىشىپ، چاقچاقلىشىپ ئوينىغان بولسىمۇ، چوڭ بولغاندىن كېيىن ئوتتۇرىغا قانداقتۇر بىر توساق پەيدا بولغانىدى. شۇ سەۋەبلىك ئۇنىڭغا ئەسلا گەپ قىلالمايتتى. ئۇنىڭ بىلەن تەڭ دېمەتلىك يىگىتلەر ئاللىبۇرۇن توي قىلدى، بالىلىقمۇ بولۇشتى. سۇلايمان بويتاق ياشاۋەردى. ئۇنىڭ ھالىغا يېتىدىغان، غېمىنى يەيدىغان كىم بار؟ دوستى رۇستەم بار، بىراق ئۇمۇ سۇلايمانغا ئوخشاش يېتىم. سۇلايمان قىشلاقنىڭ خۇددى بۈگۈنكىدەك سۈرلۈك، غەمكىن ئاخشاملىرىدا قىز، ئاياللار توغرىسىدا خىيال سۈرەتتى. بۇ خىياللارنىڭ بەزىلىرى تولىمۇ شېرىن، لەززەتلىك، بەزىلىرى تولىمۇ ئاچچىق، ئازابلىق ئىدى. بۇ خىياللارنىڭ ئاخىرى تولغىنايغا كېلىپ توختايتتى. مۇبادا مارىيە بىلەن رۇستەم ئۇنىڭ كېسىلى بارلىقىنى، داۋالىنىشى كېرەكلىكىنى يات ـ يات ئېسىگە سېلىپ تۇرمىغان بولسا ئۇ يەنە قاچانغىچە شېرىن خىياللارغا ئەسىر بولۇپ، قۇرۇق، بىھۇدە، ئەخمىقانە خىياللار بىلەن ئۆزىنى ئۈمىدلەندۈرۈپ يۈرەر ئىدىكىن؟! ئەگەر بىر پۇرسەت كېلىپ تولغىنايغا قەلبىنى ئىزھار قىلسا، تولغىناي ئۇنىڭ ئېڭەك، پېشانىلىرىدىكى يىرگىنچلىك كېسەل ئىزنالىرىنى كۆرۈپلا جىم بولىۋالسا، گەپ قىلماي يەرگە قاراپ تۇرىۋالسا، قانداق قىلغۇلۇق؟ سۇلايمان بۇ ھەقىقەتنى نېمە ئۈچۈن رۇستەمگە بالدۇرراق ئېيتمىدى؟ جانجان دوستىدىن سىر يوشۇرماسلىقى، ھەممىنى ئېيتىشى كېرەك. رۇستەممۇ ئەقلىنىڭ يەتكىنىچە توغرا مەسلىھەت بېرەر، قولىدىن كېلىشىچە ياردەم قىلار.

ئۇ كېچىچە كۆز يۇممىغانىدى. ئەتىگەندە ئورنىدىن تۇرۇۋېتىپ ئۆز خىياللىرىدىن خۇلاسە چىقاردى. ئۇ دوستلۇققا ئىشەنچسىز قارىغانلىقى ئۈچۈن رۇستەمنىڭ ئالدىدا ئۆزىنى گۇناھكار ھېس قىلدى.

تاڭ شەپىقى پۈتۈن قىشلاقنى نۇرغا چۆمدۈرگەنىدى. ئورمانلار، كوكاتلار، يانتاق، يۇلغۇنلار ھەر خىل رەڭدە جۇلالىنىپ ئۆز گۈزەللىكىنى نامايان قىلاتتى. بوز توپىلىق ئۈستىدە چۇۋۇلدىشىپ يۈرگەن تورغايلار نېمىدىندۇر ئۈركۈپ كەتتى ـ دە، گۇر ـ گۇر قىلىپ يۇلغۇنلۇق تەرەپكە ئۇچۇپ كەتتى. بىر توپ ھەسەل ھەرىسى ئۇچۇپ كېلىپ ئۆي ئارقىسىدىكى شالاڭ جىگدە ئورمانلىقىغا تارىلىپ كەتتى. گۈزەل سەھەر، ئالتۇن قۇياش، ئوچۇق ھاۋا دۇنيانىڭ كىچىككىنە بىر پارچىسى ھېسابلانغان بۇ زېمىنغا شۇنچىلىك يارقىن، گۈزەل مەنزىرە بەخش ئەتكەنىدى. قىشلاقنىڭ تۈنۈگۈن ئاخشامدىكى قورقۇنچلۇق، سۈرلۈك، مۇڭ باسقان مىسكىن ھالىتى زەررىچە كۆلەڭگە قالدۇرماي غايىب بولغانىدى. سۇلايمان ئۆيگە قايتىپ كىرىپ يۈز ـ كۆزىنى يۇدى. ناشتا قىلىپ سىرتقا چىقتى. ئۇيقۇسىزلىقتىن قىزارغان كۆزلىرىنى شۇ گۈزەل مەنزىرىگە تىككىنىچە كاككۇكنىڭ يېقىملىق ئاۋازىغا جىمغىنا قۇلاق سېلىپ تۇردى.

سازلىق تەرەپتىن رۇستەم كېلىۋاتاتتى. سۇلايمان تاكى ئۇ يېقىن كەلگىچە ئۈندىمەي تۇردى.

— تۈنۈگۈن بازارغا بارمىدىڭمۇ؟ — رۇستەم ۋېلىسىپىتتىن چۈشۈپ سۇلايمانغا قول ئۇزاتتى، — قاراڭنىمۇ كۆرمىدىمىيا؟

— باردىم، — دېدى سۇلايمان، — لېكىن بېرىپلا قايتتىم.

سۇلايمان تۈنۈگۈن كوچمۇ ـ كوچا ئايلىنىپ تولغىنايىنى ئىزدىگەنلىكىنى، كەچتە ئۇچرىشىپ بىللە قايتىپ كەلگەنلىكىنى، شۇنداقلا تولغىناي توغرىسىدىكى ئوي ـ پىكىرلىرىنى بىراقلا ئېيتىۋەتمەكچى، مەسلىھەت سورىماقچى ئىدى ـ يۇ، لېكىن گېلىغا قاتتىق بىر نەرسە تۇرۇپ قالغاندەك بولۇپ گەپ قىلالمىدى.

— بۈگۈن ئىشلىك ئالدىراش ئەمەستۇ، — رۇستەم ئۆيگە كىرىپ سۇپىنىڭ تۆرىدە ئولتۇرغاندىن كېيىن دېدى، — تۈنۈگۈن دۇكانغا كىرەر دەپ كۈتتۈم. كىرسە تېپىۋېپقا كۆرستىپ باقاي دېۋىدىم، كىرمىدىڭ. ئۆز مەيلىڭگە قويسا مۇشۇنداق يۈرۈۋېرىدىغان ئوخشايسەن. شۇڭا، بۈگۈن سېنى ئەختەم قارىيغا بىر ئۇدۇل قىلايمىكىن دەيمەن، قانداق، بارامسەن؟

— ماقۇل، — سۇلايمان دوستىنىڭ ئالدىغا چاي پىيالىسىنى قويۇۋېتىپ جاۋاب بەردى، — ئەختەم قارىي راستتىن ئۇستا تېۋىپمۇ؟

رۇستەم پىيالىنى قولىغا ئېلىۋېتىپ بۇ سوئالدىن ھەيران قېلىپ سۇلايمانغا قاراپلا قالدى. سۇلايمان دوختۇر، تېۋىپ بەرگەن دورىلارنىڭ كېسەللىككە شىپا بولىدىغانلىقىغا تازا ئىشەنچ قىلالمايتتى.

— بولدى، ماقايىلى، — رۇستەم چاينى تۈزۈك ئىچمەستىن دۇئا قىلدى، — بىر كىمنىڭ گېپىگە ئاسانلىقچە ئىشەنمەيسەن، كونىلاردا تەلەپمۇ قىل، سەۋەبمۇ قىل، دېگەن گەپ بار، ماقايىلى.

رۇستەم ۋېلىسىپىت پېدالىنى كۈچەپ تېپەتتى. سۇلايمان ئۇنىڭ كەينىگە مىنگەشكەنىدى. رۇستەم پارچە سايدىن ئۆتۈپ كەنتكە كىرگەندە ئاندىن ئېغىز ئاچتى:

ـــ جـىـمـىـپ كـەتتىڭىز، داۋالان، دورا يە، دېگەن گەپلىرىم كۆڭلۈڭگە تەگدىمۇ ـ يا؟ دوسـت ئاغـرىـتـىـپ ئېيتىدۇ، دۈشمەن كۈلدۈرۈپ، دېگەن ماقال بار. خاپا بولسا ڭمۇ ھەقىقەتنى ئېيتتىم.

نـاھىيە بازىرىنىڭ يۇقىرى تەرىپىدىكى دوقمۇشتا رۇستەمنىڭ ئەپچىلگىنە تۆمۈر چىلىك دۇكـىـنـى بـار ئىدى. رۇستەم ئاتا كەسپىنى داۋاملاشتۇرماقچى بولغاندا سۇلايمان ئۇنىڭ دۇكان سېـلىـشى، بىر يۈرۈش ئەسۋاب ـ سايمان، ماتېرىيال سېتىۋېلىشى ئۈچۈن نەق ئىككى مىڭ يۈەن پۇل بېرىۋەتكەنىدى.

رۇسـتـەم دۇكان ئالدىدا ۋېلسىپىتتىن چۈشتى. دۇكانغا كىرىپ شاگىرتلىرىغا ئىش تاـ پىلاپ قويىدى. ئاندىن سۇلايماننى ئەگەشتۈرۈپ تار كوچىغا كىردى.

ـــ مۇشـۇ ئۆي شـۇ، ـــ رۇسـتـەم قـولـۇپلاقلىق دەرۋازىنى كۆرسىتىپ دېدى، ـــ ئاپلا، يوقكەن ئەمەسمۇ.

ئۇلار كـەيـنىگە يېنىپ دۇكان ئالدىغا كەلدى. سۇلايمان ئەتە كەلمەكچى بولۇپ چارباغقا راۋان بولدى.

سۇلايـمـان بـىـلـەن رۇسـتـەم ئەقـىلگە كەلگەندىن تارتىپ ئامراق دوست ئىدى. چوڭ بـولـغـانـسېرى ئۇلارنىڭ دوستلۇق مۇھەببىتى تېخىمۇ كۈچەيدى. ئىككى دوست 18 ـ 19 ياشلىق چـاغـلىرىدىلا دوستلۇقىنى تېخىمۇ كۈچەيتىش ۋە مەڭگۈ داۋاملاشتۇرۇش ئۈچۈن ئىككى تەرەپ ئۆمـۈر بـويـى ئەمەل قىلىشقا تېگىشلىك بىر مىزان بولۇشى لازىملىقىنى ھېس قىلىشتى. بىرى نانغا دەسـسـەپ قـەسـەم قىلىشنى ئوتتۇرىغا قويىدى، يەنە بىرى تۇزغا دەسسەپ قەسەم قىلايلى، دېدى. ئىـكـكى خىل ئۇسۇلنىڭ قايسىسى ياخشىراق، مۇۋاپىراق بولىدىغانلىقى ھەققىدە بىر قارارغا كېلەـ شەلمىدى.

ـــ راست، بـىـزنـىـڭ ئۆيـدە قـۇرئـان بـار، ـــ دېـدى سۇلايمان بىر كۈنى، ـــ قۇرئاننى قۇچاقلاپ تۇرۇپ قەسەم قىلايلى.

رۇسـتـەم قـىـشلاققا كەلدى. ئىككىسى دەررۇ تاھارەت ئېلىشتى. ئاۋۋال رۇستەم، ئاندىن كـېـيـىـن سۇلايمان قۇرئاننى مەيدىسىگە بېسىپ تۇرۇپ: «بىز ئـىـكـكـى ئالەملىك دوست. بىر بـىرىمىزدىن ھېچنېمىمىزنى ئايىمايمىز. بىر بىرىمىزگە سادىق بولىمىز. قايسىمىز دوستلۇقتىن يۈز ئۆرىـسـەك، دوستلۇققا خىيانەت قىلساق شۇنى ئۇلۇغ كالامۇللا ئۇرسۇن!» دەپ قەسەم قىلىشتى. شـۇنـدىـن كېيىن ئۇلار تېخىمۇ ئىجىل، ئىناق بولۇپ كېتىشتى. قۇرئاننى رۇستەم ئېلىپ كەتتى. قـەسـەم قـىـلـىنغان ئىكەن، سۇلايمان ـ رۇستەم، رۇستەم ـ سۇلايمان بولۇشى كېرەك. باشقىچە ئېيتقاندا، ئىككىيلەن بىر بىرىنىڭ كۆڭلىنى بىلىپ تۇرۇشى، سىر يوشۇرماسلىقى لازىم. لېكىن، سۇلايمان تولغىناي ھەققىدىكى ئوي ـ پىكىرلىرىنى، ئارزۇ ـ ئىستەكلىرىنى دوستىدىن يوشۇرۇپ كـەلـگـەنلىكى ئۈچۈن تولىمۇ ئەپسۇسلىناتتى. ئەمما، نېمە سەۋەبتىندۇ يەنىلا ئېيتقۇسى كەلمەيتـ تى.

ئەتـىـسـى سۇلايـمـان سەھەر تۇرغان بولسىمۇ بازارغا بېرىشقا ئىككىلىنىپ قالدى. باشقا

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى

كېسەللەرنى داۋالاشقا ئۇستا بولغان بىلەن مېنىڭ كېسىلىمنى ساقايتالارمىكىن، تاڭ. ئۇ شۇ خىيال بىلەن ئىككى كۈننى ئېتىزدا ئۆتكۈزىۋەتتى. ئۈچىنچى كۈنى سەھەردە ناھىيە بازىرىغا يول ئالدى. لېكىن، ئۇنىڭ قەدىمى ناھايىتى ئاستا ئىدى. بازارغا كەلگەندىن كېيىنمۇ ئۇزاققا سوزۇلغان ئارىسالدىلىق، ئىككىلىنىش ئىچىدە بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ زىچ، ئېگىز ـ پەس ئۆيلەر بىلەن قورشالغان تار كوچا دوقمۇشىغا كېلىپ توختىدى. تۆمۈر چىلىك دۇكىنىدىن قۇلاقنى يارغۇدەك قاتتىق، قوپال ئاۋاز ئۇزۇلمەي ئاڭلىنىپ تۇراتتى. سۇلايمان يېقىنراق بېرىپ دۇكاننىڭ يان تەرىپىدە تۇردى. ئۇ رۇستەمنىڭ ھەرىكىتىنى ئېنىق كۆرۈپ تۇراتتى. ئۇ رۇستەمنىڭ كۆمۈر ئىسىدا قارايغان ۋە تەردىن مەينەتلىشىپ كەتكەن چىرايىدىن كۆز ئۈزۈپ، دۇكاندىن 50 قەدەم نېرىدىكى، تار كوچا ئايلانمىسىغا قاراپ ئېچىلغان دەرۋازىغا تىكىلدى. دەرۋازا بۇ گۈن ئوچۇق تۇراتتى.

سۇلايمان ھەر بىر قەدىمىنى ئاۋايلاپ بېسىپ دەرۋازىغا يېقىنلاشتى. دەرۋازا تۆۋىدىكى قېرى ئۈجمە دەرىخىنىڭ قويۇق، باراقسان شاخلىرى كۈن نۇرىنى توسۇپ تۇراتتى. سۇلايمان بوسۇغىدىن.شىپپىدە ئاتلاپ ھويلىغا كىردى. ھويلىنىڭ بىر تەرىپىدە ئېغىل، سامانلىق، يەنە بىر تەرىپىدە كاتەك، ئوتۇنخانا، كۆمۈر خانا بار ئىدى. ھويلا خېلىلا كەڭ بولۇپ، باغ بىلەن ھويلىنى ئايرىپ تۇرغان پاكار تام ئۈستىگە تىزىلغان تەشتەكلەردە خىلمۇ خىل گۈللەر ئېچىلىپ تۇراتتى.

سۇلايمان ئوچۇق تۇرغان بىر ئىشىكتىن ئىچكىرىگە كىردى. لېكىن، ھودۇقۇپ، تەمتىرەپ كەتتى. يەرگە قاراپ، بوسۇغا تۆۋىدىلا تۇرۇپ قالدى. ئۇنىڭ قۇلىقىغا:

ــــ كېلىڭ، ئوغلۇم، كېلىڭ ئولتۇرۇڭ، ــــ دېگەن ئاۋاز ئاڭلاندى.

تېۋىپنىڭ مۇلايىم ئاھاڭدا ئېيتقان سۆزلىرى سۇلايماننى دەدىللەشتۈردى. ئۇ بورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن بېشىنى كۆتۈردى. ئەختەم قارىي يارىشىملىق قىسقا ساقال قويغان، بوغداي ئۆڭلۈك، ئوتتۇرا بويلۇق كىشى ئىدى. ئۇ ئوقۇۋاتقان كىتابىنى ئۈستەلگە قويۇپ سۇلايماننىڭ ئالدىغا كەلدى.

ــــ بەرەس ! ــــ دېدى ئەختەم قارىي تەئەججۇپ ئاھاڭدا بېشىنى سەل ئېگىپ، ــــ باشقا ئەزالىرىڭىزدىمۇ بارمۇ ؟ ــــ ئەختەم قارىي سۇلايماننىڭ يۈزىگە دىققەت بىلەن تىكىلدى.

ــــ بار پۇتۇمدىن تارتىپ... ــــ سۇلايمان قىلچە تارتىنىپ تۇرمىدى، ئىشتىنىنىڭ پۇشقاقلىرىنى تىزىغىچە تۈردى، كۆڭلىكىنىمۇ قايرىپ بەل، قورساقلىرىنى كۆرسەتتى، ــــ ھەممە يېرىمدە بار، تەقسىر.

ــــ ئاھ خۇدا ! ــــ ئەختەم قارىي قاتتىق چۆچۈپ ئۈنلۈك خىتاب قىلدى، ــــ ئاۋۋال تومۇرىڭىزنى تۇتۇپ كۆرەي، ئوغلۇم.

ئەختەم قارىي سۇلايماننىڭ قوللىرىنى نۆۋەت بىلەن ئالقىنىغا ئېلىپ بېغىشىنى بارماقلىرى بىلەن باستى، تومۇر ھەرىكىتىنى تىڭشىدى.

ــــ سىزدە بەرەستىن باشقا ھېچقانداق كېسەل ئەگىزى يوق. ھەممە ئەزايىڭىز ساق ئىكەن، بىراق بەرەسنىڭ پەيدا بولغىنىغا خېلى ئۇزۇن بوپتۇ ھەم تېز كېڭىيىۋېتىپتۇ. بۇرۇنراق

داۋالىنىدىغان گەپتى. ئوغلۇم، بۇنداق دېسەم كۆڭلىڭىزگە باشقا ئىش كەلمىسۇن، راستىنى ئېيتسام ئۇزاق مۇددەت، ئۈزمەي داۋالىنىشىڭىزغا توغرا كېلىدۇ.

ئەختەم قارىي سۇلايماننىڭ ئۇستىبېشىدىكى كونا، كىر كىيىملەرگە بىر پەس قاراپ تۇردى، ئاندىن ساقىلىنى بىر سىيلاپ قويۇپ سۆزىنى داۋام قىلدى:

— ئوچۇق ئېيتاي، ئوغلۇم، ئۇزاق مۇددەت ئۈزمەي داۋالىنىدىغاندىلا ئاندىن ساقىيالايسىز. دورىلىرىمىزنىڭ بىر قىسمى ئۆزىمىزدە تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ. سەھرا، جاڭگال، ساي، يايلاق، تاغلاردىن يىغىۋېلىنىدۇ. بىر قىسمى ئىچكى ئۆلكىلەردىن، دېڭىز بويىدىكى جايلاردىن، بىر قىسمى كەشمىر، ھىندىستان... دېگەندەك چەت دۆلەتلەردىن كەلتۈرۈلىدۇ. بۇ دورىلارنى ياساش، تەييارلاش قول ئەمگىكى بىلەن قىلىنغاچقا تولىمۇ مۇشەققەتلىك، جاپالىق، ئاۋارىچىلىقى كۆپ ئىش. شۇڭلاشقا دورىلىمىز باھا-نەرخ جەھەتتە بەكمۇ يۇقىرى، بەرەس كېسەلگە قارىتا ياسالغان دورىلار تېخىمۇ شۇنداق، — ئەختەم قارىي سۆزىنى توختىتىپ بىر پەس خىيالغا چۆمدى.

— قارىم، قانچىلىك پۇل كەتسە مەيلى، — سۇلايمان خەسە كۆڭلىكىنىڭ ئىچ يانچۇقىدىن بەش سوملۇق تىللادىن ئىككىنى ئېلىپ شىرە ئۈستىگە قويدى. تىللالار پارقىراپ كەتتى، — كېسىلىمنى ئۈزۈل-كېسىل ساقايتىشقا ھۆددە قىلالىسىلا، مەنمۇ پۇلنىڭ قانچىلىك كېتىشىدىن قورقمايمەن.

ئەختەم قارىي پارقىراپ تۇرغان تىللالارنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتى. شۇئان يەرگە قاراپ كۆزلىرىنى يۇمىۋالدى. سۇلايماننى يوقسۇل چاغلىغانلىقىغا خىجىللىق ھېس قىلىپ خېلى ئۇزۇنغىچە بېشىنى كۆتۈرمىدى.

— ئوغلۇم، دورىلىرىمىز قىممەت دېگەن گەپلىرىمنى ئاڭلاپ شۇنداق قىلىۋاتامسىز؟ خاپا بولماڭ، ھەر ھالدا مەن... ۋەھالەنكى، مۇنۇ نەرسىنى... — ئەختەم قارىي بېشىنى كۆتۈرۈپ، كۆزلىرىنى يېرىم ئېچىپ تىللاغا ئىشارەت قىلدى، — ھە، مۇنۇ نەرسىنى كۆزۈمدىن نېرى قىلىڭ. ماڭا كۆرسەتمەڭ، بۇنداق نەرسىلەر ئاتا-بوۋىمىزدىنمۇ ئاز-تولا مىراس قالغان، كېيىنكى كۈنلەردە ھەر قېتىم بىرەر ھەرىكەت بولسىلا خەق ئالدى بىلەن مېنىڭ ئۆيلىرىمنى ئاختۇرۇپ، تاملىرىمنى چېقىپ، ھويلا-ئاراملىرىمىزنىڭ ئاستىنى كولاپ-قېزىپ زادى ئارام بەرمىگەن. قانچىكى شۇ نەرسىلەر ئۇلارنىڭ قولىغا ئۆتكەن كۈندىن باشلاپ مەنمۇ كۆڭلۈم ئارام تاپقۇدەك بولدۇم، يەڭگىللەپ قالدىم. ھازىرمۇ بۇنداق نەرسىلەرنى كۆرسەم، يۈرىكىم قوزغىلىدۇ. خۇدا خالىسا كېيىنچە، دورىنىڭ مەنپەئەت قىلغان-قىلمىغانلىقىغا قاراپ بىر نېمە دەرمىز. سىزگە ھازىرلا پۇل دېمەيمەن. ئوغلۇم، جانابىي ئاللانىڭ شەپقەت-ئىناپىتى، ئاندىن قالسا بىزنىڭ سەۋەب-ئۇرۇنۇشلىرىمىز نەتىجىسىدە تولۇق ساقىيىپ كېتىسىز. بۇنىڭغا ئىشەنچىم كامىل. دورىلارنى قەرەللىك ھالدا يېسىڭىز، يېمەك-ئىچمەكتە پەرھىز تۇتسىڭىز ساقىيىشىڭىز تېزرەك بولىدۇ.

ئەختەم قارىي يەڭگىل ھەرىكەت بىلەن ئورنىدىن تۇردى. ئىشكاپلارنىڭ ئالدىغا بېرىپ

www.uyghurkitap.com

دورا شىشىلىرىگە، قۇتا، خالتىلارغا سىنچىلاپ قاراشقا باشلىدى. سۇلايمان ئايۋاندا ئاكىلىنىۋاتقان ئاياغ تىۋىشىنى سېزىپ ئىشىككە قارىۋېدى، بوسۇغىدا چەينەك، پىيالە قويۇلغان پەتنۇسنى ئېگىز كۆتۈرگەن بىر قىز پەيدا بولدى. سۇلايمان دەررۇ ئورنىدىن تۇرۇپ قىزغا سالام قىلدى. لېكىن، قىز ئۇنىڭ ئەپتىگە لاپ قىلىپ كۆز تاشلىدى ـ يۇ، لەۋلىرىنى پۇردى. سالامنى ئىلىك ئالماستىن پەتنۇسنى شىرە ئۇستىگە قويدى. سۇلايمان قاتتىق ئىزا تارتىپ ئۇلۇغ ـ كىچىك تىندى. قىزنىڭ مەغرۇر ـ تەكەببۇرانە قىياپىتى ئۇنىڭ سادda كۆڭلىگە ئېغىر ئازار چىلىق سالغانىدى. چەينەكتىن كۆتۈرۈلگەن سۇس ھوردىن قارىمۇچ، لاچىندانە، ئەنبەر، يەنە قانداقتۇر بىر خىل دورىلارنىڭ ئۆتكۈر ھىدى تارقىلاتتى. قىز چىقىپ كېتىشكە تەمشىلىۋىدى. ئەختەم قارىي كەينىگە ئۆرۈلدى.

ــ قىزىم مېھمانغا چاي قۇيسىلا.

قىز سۇلايمانغا مەنسىتمەسلىك نەزەرى بىلەن لاپپىدە كۆز تاشلىدى. سۇلايمان يەردىن ئۇستۇن قارىماي ئولتۇرغاچقا، قىزنىڭ قاراشلىرىدىكى سوغۇق، مەسخىرىلىك ئىپادىلەرنى كۆرمىدى. قىز گويا مۇقەددەس بىر مەجبۇرىيەتنى ئادا قىلىۋاتقاندەك تەبىئىي بىر چاققانلىق بىلەن پىيالىگە چاي قۇيۇپ سۇلايماننىڭ ئالدىدىكى شىرەگە قويدى.

سۇلايمان پىيالىنى قولىغا ئېلىپ چايدىن بىر ئوتلىدى. كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قىزغا نەزەر تاشلىدى.

قىز تەخمىنەن 16 ـ 17 ياشلاردا ئىدى. قويۇق، قاپقارا چاچلىرى قىزىل ھىلھىلە ياغلىققا پاتماي پېشانە، چېكىلىرىدە كۆپۈپ تۇراتتى. بۇغداي ئۆڭ يۈزى سىپ ـ سىلىق بولۇپ، پار ـ قىراپ تۇراتتى. ئاغزى ئويماقتەك كىچىك ئىدى. ئۇچىسىغا كەشتىلىك نىلون كوپتا، تۇم قارا ئىشتان كىيگەن، تار يوپكا كىيگەنىدى. قىز ھەددىدىن زىيادە ئېغىر ـ بېسىق، سالماق، تەكەببۇر كۆرۈنەتتى. سۇلايماننىڭ يۈزلىرى چىمىلداپ، كۆزلىرى تورلاشتى. ۋۇجۇدى قانداقتۇر بىر غەيرىي سېزىم ئىلكىدە تىترىدى. تولغىنايىنىڭ ئۆتكۈر كۆزلىرى ئۇنىڭغا مىختەك تىكىلىپ ئەيىبلەۋاتقاندەك سېزىلدى.

ئەختەم قارىي ئىشكاپلار ئالدىدىن قايتىپ كېلىپ ئورنىغا ئولتۇردى ۋە رېتسېپ يېزىۋېتىپ سۇلايمانغا ئەجەبلەنگەن بىر تەرزدە قاراپ قويدى. ئۇنىڭ بۇ قارىشىدا سۇلايماننى نەدىدۇر كۆرگەندەك، لېكىن ئېسىگە ئالالمايۋاتقاندەك بىر ئىپادە بار ئىدى.

ــ قىزىم، دورا تەييارلىسىلا.

قىز رېتسېپنى قولىغا ئېلىپ دادىسىنىڭ كۆرسەتمىلىرىنى ئورۇنلاشقا كىرىشتى. ئۇ ھۇدۇقماستىن دادىل ھەرىكەت قىلاتتى. قارىغاندا ئۇ دادىسىنىڭ كەسپىنى خېلى پىششىق ئىگىلىگەندەك كۆرۈنەتتى.

سۇلايمان قىزغا تىكىلىپ قاراۋېرىشنىڭ ئەدەبسىزلىك بولىدىغانلىقىنى ئېسىگە ئېلىپ ئۆز ـ ئۆزىنى ئەيىبلىدى ۋە ئالدىغا قاراپ ئولتۇرۇپ چاي ئىچىشكە تۇتۇندى. كۆز ئالدىدا ھامان تولغىنايىنىڭ سىيماسى نامايان بولۇپ تۇراتتى.

قىز دورا قاچىلانغان شىشىلەرنى شىرە ئۈستىگە قويۇۋېدى، ئەختەم قارىي ئىككى شىشىنى قولىغا ئېلىپ چۈشەندۈرۈشكە باشلىدى:

— بۇنى كۈنىگە بەش تالدىن يەتتە تالغىچە يەيسىز، ماۋۇ شىشىدىكىنى بولسا ئۈچ كۈن يەپ، بەش كۈن توختىتىپ قويىسىز. يەنە ئىككى خىل دورا بار، هازىر تەييار ئەمەس. ئىككىنچى قېتىم دورىغا كەلگىنىڭىزدە ئېلىڭ، — ئەختەم قارىينىڭ چىرايىدا ئىللىق تەبەسسۇم جىلۋىلەندى، — يەنە بىر گەپ، هازىر تومۇز ۋاقتى، كۈن ئىسسىق، هەر كۈنى كۈن راسا قىزىغان چاغدا بىر ـ ئىككى سائەت ئاپتاپقا يالىڭاچ قاقلىنىڭ. بۇ خېلى مۇشكۈل ئىش، لېكىن سىز ياش، بەرداشلىق بېرىڭ، ماقۇلمۇ ؟

— ماقۇل تەقسىر، — سۇلايمان مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپ ئورنىدىن تۇردى، — دورا تۈگىگەن هامان يەنە كېلىمەن.

ئۇ تېۋىپنىڭ هوزۇرىدىن ناهايىتى خۇشال، روهى كۆتۈرەڭگۈ هالدا قايتىپ چىقتى. رۇستەم ئۇنى ئاشخانىغا باشلاپ مېهمان قىلدى، تاماق ئۈستىدە سۇلايمان ئەختەم قارىينىڭ هەقىقەتەن ناهايىتى ئوبدان، رەهىمدىل كىشى ئىكەنلىكىنى سۆزلىدى.

كۈن تازا قىزىرغانىدى. ئاپتاپ سۇلايماننىڭ پېشانىسىنى كۆيدۈرەتتى. يۈزىدىن، بوينىدىن تەر ئاقاتتى. كېتىۋېتىپ سېرىق پوپكىدىكى شىشىلەرنى پات ـ پات سىيلاپ قوياتتى. ئۇنىڭغا ئەرەقى، مەجۇنات خىلىدىكى رەڭگى، پۇرىقى بىر ـ بىرىدىن پەرقلىنىپ تۇرىدىغان ئاشۇ دورىلارنىڭ قانداقتۇر بىر خىل سېهرىي كۈچى باردەك تۇيۇلۇپ، ئۆزىنىڭ ساقايغان، بىجىرىم يىگىت بولغان قىياپىتىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرەتتى،

يولدىن ئۆتكەن ماشىنا ـ تراكتورلار ئارقىسىدا ئۇزۇن چاڭ قالدۇرۇشاتتى. هارۋىلىق، ئېشەكلىك يولۇچىلار ئۈزۈلمەي ئۆتۈپ تۇراتتى. هاۋا تىنجىق، ئىسسىق ئىدى. ئەتراپتا قۇشلارنىڭ سايرىغىنىمۇ ئاڭلانمايتتى. يول ياقىلىرىدىكى سۆۋادانلارنىڭ شاخلىرىمۇ تېپتىنچ تۇراتتى. قانچىلىك ۋاقىت ئۆتتىكىن، بىر چاغدا سۇلايمان مېڭىشتىن توختاپ قالدى. ئۇنىڭ ئالدىدا ئىككى يول تۇراتتى. بىرى چارباغ كەنتىگە — قىشلاققا، يەنە بىرى قارىياغاچ كەنتىگە بارىدىغان يول ئىدى. بازار كۈنى سۇلايمان مارىيە بىلەن تولغۇنايدىن ئايرىلىپ مۇشۇ يەردە توختاپ قالغانىدى. ئۇ ئاچا يولدا بىر مىنۇتچە ئىككىلىنىپ تۇردى ـ دە، چارباغ تەرەپكە راۋان بولدى. ئۇن نەچچە قەدەم مېڭىپ يەنە توختىدى. تولغۇناي، توغرا، تولغۇناي بىلەن كۆرۈشۈش كېرەك. مارىيە ئۇنى تەكلىپ قىلغان. دېمىسىمۇ سۇلايمان ئۇلارنىڭ ئۆيىگە ئورمىدا بارغانىدى. ئىككى كۈن تۇرۇپ، بۇغدىيىنى ئورۇپ، خامانغا توشۇپ بەرگەن. شۇندىن بۇيان بارمىدى. ئاھ! تولغۇناي نېمە قىلىۋاتىدىكىن، ئۇنىڭ بىلەن ئوچۇق سۆزلىشەي، كۆڭلۈمدىكىنى ئېيتاي، تولغۇناي ياق، دېمەس. شۇ خىيال ئۇنى كەينىگە يېنىشقا مەجبۇر قىلدى.

— هەي سۇلايمان، ئېلىشىپ قالدىڭمۇ ؟ بىر ئالدىڭغا، بىر كەينىڭگە مېڭىپ يۈرىسەنغۇ ؟

سۇلايمان ئارقىسىغا بۇرۇلدى. كىمنىسا بازار تەرەپتىن ۋېلىسىپىتتا مىنىپ كېلىۋاتاتتى. سۇلايمان ئۇنىڭ هېجىيىپ تۇرغان ئاغزىغا قاراپ نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي قالدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ــ يوق، ئالغاچ كېتەي، ۋېلسىپىتنىڭ كەينىگە مىنە.

كىمنىسا سۆزلەۋېتىپ سۇلايمانغا ئىنتىلىقىنا كۈلۈپ قارىدى. سۇلايمان سەل دۇدۇقلاپ جاۋاب بەردى:

ــ كې... كېتىۋەر.

چار باغدىكى ھەممە خوتۇن ـ قىزلارغا ئوخشاش كىمنىسامۇ بۇرۇندىن تارتىپ سۇلايماننى كۆزگە ئىلمايتتى، گەپ قىلمايتتى، ئۆزىنى قاچۇراتتى. بۇگۈن ئۇنىڭ سۇلايمانغا تۇنجى قېتىم گەپ قىلىشى ئىدى.

ــ كېتىۋەر دەيسەنغۇ، بەللى، باراتتىغا چۈشكەن قاپاقنىڭمۇ ئۆزىگە چۈشلۇق ھالى بار ئىكەن ـ دە، ۋېيەي تېخى.

ــ كىمنىسا! ــ دېدى سۇلايمان جىددىي رەۋىشتە، ــ ئۇششاق باللارغا قوشاق ئۆگىتىپ مېنى تىللاتقۇزما، مەن...

ــ مەن قوشاق توقۇشنى بىلمەيمەن. لېكىن، سەن يەنە ماڭا گەپ قىلماي، سىڭايان قاراپ يۈرىۋەرسەڭ، چوقۇم...

ــ مەن قاچان سىڭايان قارىدىم، ئۆزۈڭ قېچىپ يۈردۈڭ.

ــ ماقۇل ئەمىسە، ــ كىمنىسا كۆزلىرىنى ئويناتتى، ــ ئەمدى قېچىپ يۈرمىگىن جۇمۇ، گېپىڭدە تۇر، كەينىمگە مىنە، بىللە كېتىمىز.

ــ چار باغقا بارمايمەن.

ــ نەگە غوجام؟ ــ كىمنىسانىڭ كۆزلىرىدە ھەييارلارچە كۈلكە پەيدا بولدى، ــ نەگە بارىسەن، ئېيتقىنا.

ــ قارايا غاچقا.

ــ ھە، ھە بىلدىم، ــ كىمنىسا قاپقارا كۆزلىرىنى ئوينىتىپ مەنىلىك تىكىلدى، ــ ئەمدى بىلدىم، ھېلىقى سېرىق چاچلىق نايناق يۈرىكىڭگە ئوت ساپتۇ ـ دە، ھى... ھى... ئەخمەق، بىكار ئاۋارە بولىسەن، ــ كىمنىسا كېيىنكى سۆزىنى مەسخىرە تەلەپپۇزىدا ئېيتتى. سۇلايماننىڭ چىرايىدىكى ئاچچىقلىنىش ئالامىتىنى كۆرۈپ كۈلكىسىنى دەررۇ توختاتتى، ــ كېيىن بىلىپ قالارسەن. ھەر ھالدا بېرىپ باق، ــ كىمنىسا سۆزلەۋېتىپ قېشىنى لىككىدە كۆتەردى، كۆزلىرىدە ئاجايىپ ئويناق بىر نۇر شولىسى جىلۋە قىلدى، ــ مۇبادا تەلىيىڭ كەلمەي قالسا، مېنى تاپ، ھى... ھى... دەردىڭگە يېتىمەن.

كىمنىسا ۋېلسىپىتكە مىندى ـ دە، كەتتى. سۇلايمان ھەيران بولۇپ ئۇنىڭ قارىسى يىتكىچە قاراپ تۇردى. كىمنىسانىڭ دېگەنلىرى راست گەپكىمۇ، چاقچاققىمۇ ئوخشىمايتتى.

تىنىق ئاسماندا ئاندا ـ ساندا ئاقۇچ، كۈلرەڭ بۇلۇتلار ئۈزۈپ يۈرەتتى. قۇياش ئۆز يالقۇنى بىلەن يەر ـ زېمىننى تونۇردەك قىزىتاتتى. ياپيېشىل قوناقلار، بېدىلەر، يول بويىدىكى سۆگەت، تېرەكلەر ئىسسىق دەستىدىن قاغجىراپ سولاشقانىدى. خېلىدىن بېرى سۇ دىدارى كۆرمىگەن ئېرىقلاردىكى قۇملارمۇ قۇياش نۇرىدا يالتىراپ تۇراتتى. سۇلايمان ئاپتاپتىن قېچىپ ئېتىز قىرىغا

چىقىۋالدى. مەھەللە چېتىدە يېگانە چوقچىيىپ تۇرغان ئۆي كۆرۈندى. ئاددىي، كۆرۈمسىز ئۆينىڭ ئالدى تەرىپىنى ئۈزۈم بارىڭى بېزەپ تۇراتتى. ئۆي ئەتراپىدىكى يېڭىدىن ئاينىشقا باشلىغان سۆۋادان، جىگدە كۆچەتلىرى سۇلايمانغا بەش قولدەك تونۇش ئىدى.

شامىل ئەپەندىنىڭ ئەسلىدىكى ئۆيى ئېتىز - ئېرىقلارنى سالالاشتۇرۇشتا چېقىلغان، قايتا سالغان ئۆيى يېڭى پىلانلانغان ئۆستەڭگە توغرا كېلىپ چېقىلغانىدى. تولا ئۆي سېلىپ دەرمانى قۇرىغان شامىل ئەپەندى ئاخىرى يولغا، ئېرىق - ئۆستەڭگە توغرا كېلىپ قېلىش ئېھتىمالى يوق دەپ قارالغان ئاشۇ چەت - ياقىغا ئۇچىنچى قېتىم ئۆي سالغانىدى. شامىل ئەپەندى سۇلايماننىڭ دادىسى تەۋەككۇل ئاخۇن بەرگەن ئون سوملۇق تىللادىن ئىككىنى ئالمىغان بولسا، كېيىنكى ئىككى قېتىملىق ئۆينىمۇ سالالمىغان بولاتتى. ئاخىرقى قېتىم سالغان ئۆيدە شامىل ئەپەندى ئانچە ئۇزاق ياشىمىدى. ئۇزۇن يىللىق مۇساپىرچىلىق تۇرمۇشى، ئايىغى ئۈزۈلمەي داۋام قىلغان تۈرلۈك سىياسىي ھەرىكەتلەر بۇ مەرىپەتپەرۋەر كىشىنى ئۆلۈم گىردابىغا ئىتتىرىۋەتتى. ھازىر ئاشۇ ئۆيدە ئۇنىڭ ئايالى مارىيە بىلەن يالغۇز قىزى تولغىناي ياشايتتى.

سۇلايمان ئۆيگە يېقىنلاپ كەلدى. بارالڭ ئاستىدىكى سايىدا تولغىناي تىكىش قىلىۋاتاتتى. كىيىم تىكىش ماشىنىسى بىر خىل رىتىمدا شىرىلدايتتى. سۇلايمان پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ كېلىپ دەل تولغىنايىنىڭ ئارقىسىدا توختىغانىدى، تولغىناي چۆچۈپ بېشىنى كۆتۈردى.

— ئەجەپمۇ... كەل، كېلە... — تولغىناي ئىتتىك ئورنىدىن تۇرۇپ سۇلايماننى سۇپىغا باشلاپ ئەپكېلىپ كۆرپىگە ئولتۇرغۇزدى. ئاندىن كېيىن، — ئىسسىقتا قانداق كەلگەنسەن، جىمى جاھان ئوتتەك كۆيۈۋاتىدۇ، نېمىدېگەن تىنجىق ھاۋا بۇ؟ — دېدى.

سۇلايمان ئۇنىڭ قىزغىن مۇئامىلىسىدىن سۆيۈندى. كىمنىسانىڭ بايا قىلغان گەپلىرىنىڭ ئورۇنسىز ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى. تولغىناي كۈلۈپلا تۇراتتى، شۇ تۇرقىدا ئۇ ئاجايىپ ئوماق، مۇلايىم، مېھرى ئىسسىق كۆرۈنەتتى. ئالتۇندەك پارقىراپ تۇرغان چاچلىرى دولقۇنلىنىپ تۇراتتى.

مارىيە ئۆيدىن چىقتى. سۇلايمان ئورنىدىن تۇرۇپ مارىيەگە سالام قىلدى. ئىككىيلەن قىسقىغىنا ئەھۋال سوراشتى.

— تولغىناي، نېمە ئولتۇرىسەن؛ قوپ، ئۆيدە قۇيماق بار، ئەپچىق. دوغمۇ ئەتكىن، سۇلايمان ئۇسسىغاندۇ.

تولغىناي سۇلايماننىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ ئۆيگە كىرىپ كەتتى. يوپكىسىنىڭ يېنىك تەۋرىنىشىدىن ھاسىل بولغان كۈچسىز، لېكىن ئىللىق شامال سۇلايماننىڭ دىمىقىغا سۇس ئەتىر ھىدىنى ئۇردى. بۇ ھىد ئۇنىڭ تومۇرلىرى ئارقىلىق پۈتكۈل ۋۇجۇدىغا تارىدى. قەلبىدە ئۆزىمۇ تولۇق چۈشەنمەيدىغان ھەم تىل بىلەنمۇ ئىپادە قىلىپ بېرەلمەيدىغان ئاجايىپ شېرىن سېزىم پەيدا بولدى. بۇنداق سېزىم ئۇ ھەر قېتىم تولغىنايىنى كۆرگەندە، يېنىدا تۇرغاندا، سۆزلەشكەندە پەيدا بولاتتى.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى www.uyghurkitap.com

تولغىناي بىر دەمدىلا مىس لىگەندە بىر دۆۋە قۇيماق كۆتۈرۈپ چىقتى. داستىخان سېلىپ، لىگەننى سۇلايماننىڭ ئالدىغا قويدى.

ــ يۇقىرىقى مەھەللىدە نەزىر بوپتىكەن، ــ مارىيە لىگەننى سۇلايمان تەرەپكە ئىتتىرىپ قويدى، ــ شۇ يەرگە ئاپىراي دەپ داستىخان قىلىۋىدىم، ئالە، يە، زېغىر يېغىدا ئەتتىم. زىيان قىلمايدۇ.

سۇلايمان بىر قۇيماقنى قولىغا ئالدى. تولغىناي چىنىدىكى قېتىققا سۇ قۇيۇپ ئارىلاشتۇرۇپ سۇلايمانغا تۇتتى. سۇلايماننىڭ قوللىرى تولغىناينىڭ ئاق، نازۇك بارماقلىرىغا تېگىپ كەتتى. شۇ ھامان ئۇنىڭ ۋۇجۇدى لەرزىگە كەلدى. يۈرىكى شادلىق، ھاياجان ئىلكىدە دۈپۈلدەپ كەتتى، بىراق ئۇ تولغىناينىڭ چىرايىدىكى غەلىتە، يېقىمسىز ئىپادىنى كۆرمىدى. تولغىناي ئۇنىڭ چىنە تۇتقان قوللىرىغا قاراپلا چىرايىنى پۈرۈشتۈرۈپ كەينىگە داجىغانىدى. سۇلايمان دوغىنى ئىككى قېتىم سۈمۈرۈۋېدى. يۈرىكى سەگىپ قېلىشۋاتقاندەك تۇيۇلدى. ئۇ بىر قۇيماقنى يەپ بولۇشىغا بارالىق سىرتىدا 10 ـ 12 ياشلاردىكى بىر ئوغۇل بالا كۆرۈندى.

ــ مارىخان ئاچا، ئانام جابدۇنغان بولسا چىقسۇن دەيدۇ.

ــ مانا بالام، داستىخىنىم تەييار، ھازىرلا چىقىمەن.

بالا كەينىگە ياندى. مارىيە ئالمان ـ تالمان ئورنىدىن تۇرۇپ ئۆيگە كىرىپ نەزىرگە تەييارلىغان داستىخىنىنى قولتۇقىغا قىسىپ چىقتى.

ــ كەچلەپ كەتكىن جۇمۇ ئوغلۇم. تولغىناي، سۇلايماننى قويىۋەتمە، ئاۋۇ كارىۋاتقا ياستۇق قويۇپ بەر، ئارام ئالسۇن. ئاندىن كېيىن قازان ئېسىشنىڭ تەرەددۇتىنى قىل، سۇلايماننىڭ نېمە يېگۈسى بولسا شۇنى ئەت. لېكىن، ئوغلۇم، گۈرۈچ يوق، ئۇندا بولىدىغان تاماقنىڭ قانداقىنى كۆڭلۈڭ تارتسا ئوچۇق دە، مەن ھايالشماي كېلىمەن.

مارىيە سىرتقا ماڭدى. تولغىناي كارىۋاتقا ياستۇق قويغاندىن كېيىن كېيىم تىكىش ماشىنىسىنىڭ ئالدىدىكى يۆلەنچۈكسىز ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇردى. سۇلايمان ئۇنى يان تەرەپتىن كۆرۈپ تۇراتتى. سۇلايمان ھازىر توي ھەققىدە سۆزلىشىش پۇرسىتى كەلگەنلىكىنى، جۈرئەتسىزلىك، تارتىنىش، قورۇنۇش تۈپەيلىدىن بۇنداق ياخشى پۇرسەتنىڭ تالاي قېتىم بىھۇدە ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى، بۈگۈن چوقۇم گەپنىڭ ئوچۇقىنى دېيىش، جاۋاب ئېلىش كېرەكلىكىنى ھېس قىلدى.

ــ تولغىناي مەن... مەن ساقىيىدىغان ئوخشايمەن.

سۇلايمان ئۇزاق ئويلانغاندىن كېيىن گەپنى دەل شۇ يەردىن باشلاشنى قارار قىلغانىدى. تولغىناي ئۇنىڭغا قاراپمۇ قويماستىن بىپەرۋالىق بىلەن دېدى:

ــ بۇ ئۆزۈ كىنىڭ ئارزۇسى ھەم قىياسى.

ــ تېۋىپ ساقايتىشقا ھۆددە قىلىمەن، دېدى.

تولغىناي بايا تىكىپ تاشلاپ قويغان رەختنى ئۇيان ـ بۇيان ئۆرىدى، چاكلىرىغا سىنچىلاپ قارىدى. شۇ تاپتا ئۇ سۇلايماننىڭ گېپىنى ئاڭلىمىغاندەك بىپەرۋا ھالدا ئۆز ئىشىغا

كىرىشكەنىدى. سۇلايمان ئۇنىڭ بۇنداق مۇئامىلىسىدىن مەڭدەپ قالدى.

ــــ مەن ئەقلىمگە كەلگەندىن بۇيان ئاق كىيسەلنىڭ ساقايغىنىنى ئاڭلاپ باقمىدىم ھەم كۆرمىدىم، ــــ تولغىنايىنىڭ بىر ھازا ئۆتكەندىن كېيىن بۇنداق تۇيۇقسىز گەپ قىلىشى سۇلايماننى تېخىمۇ ھەيران قالدۇردى، ــــ ھاۋانچىدا سوققان بىر ـ ئىككى چاڭگال ئوت ـ چۆپ تالقىنىغا سەندىن بىر مۇنچە پۇل ئالغاندۇ. يۆگىمەچ، خۇخا، يانتاق دېگەندەك بىر نېمىلەرنى ئۇنداق دورا، مۇنداق كېسەلگە شىپا، پو كۇنى مەملىكەتتىن كەلتۈرۈلگەن، دەپ ماختاپ ساتىدۇ بۇ قىزىلكۆز ئالدامچىلار.

تولغىناي يەنە جىمىپ كەتتى. سۇلايمان ئۇنىڭ ماشىنا ئالدىدىكى ھەرىكىتىگە دىققەت بىلەن قاراپ ئولتۇرۇپ ئەختەم قارىينى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى. ئەختەم قارىينىڭ گەپ ـ سۆز، مۇئامىلىسىدىن سەممىي، ئاقكۆڭۈل، ھالال ئادەم ئىكەنلىكى بىلىنىپ تۇراتتى. سۇلايمان تولغىنايىنىڭ تېۋىپ توغرىسىدىكى سۆزلىرىنى كۆڭلىگە ئالماسلىق قارارىغا كەلدى. چۈنكى، ئۇنى بىر ئامال قىلىپ ئۆزىگە قارىتىشى، مايىل قىلىشى، خۇشال بولغۇدەك بىر جاۋاب ئېلىشى كېرەك ئىدى. بىراق، ئۇ گەپنى نەدىن باشلاش لازىملىقىنى بىلەلمەي يەنىلا دورا توغرۇلۇق ئېغىز ئاچتى.

ــــ ئەختەم قارىي داڭلىق تېۋىپكەن، بەرگەن دورىلىرىغا پۇلمۇ ئالمىدى، تېخى...

ــــ بۇمۇ بىر ھىيلە، ــــ دېدى تولغىناي كەسكىن ئاھاڭدا، ــــ سەندە ئالتۇن بارلىقىنى بىلىپ قالغاندۇ. ھەر ھالدا ئالدىنىپ قالما.

ــــ بەش ۋاق نامازنى قازا قىلمايدىغان ئەھلى ئىلىم كىشىكەن، رۇستەم ئۇ كىشىنى ماختاپ بەرگەن، راست دېگەندەك...

تولغىناي رۇستەمنىڭ ئىسمىنى ئاڭلاپ ۋىللىدە قىزاردى. سۇلايمان ئۇنىڭدىكى ئۆزگىرىشنى بايقىغان بولسىمۇ شۈبھىلەنمىدى.

ــــ ئۇ سېنىڭ قارىشىڭ، ــــ تولغىناي بىر خىل ئىستىھزا بىلەن دېدى، ــــ لېكىن مەن تېۋىپقا ئىشەنمەيمەن.

ــــ نېمىشقا؟

ــــ دېدىمغۇ، ئۇنىڭ سېنى ساقايتالىشى ناتايىن.

ــــ مۇبادا مەن ساقايسامچۇ؟

ــــ ئۇنداقتا تېخى ياخشى.

ئارىنى يەنە جىمجىتلىق باستى، تولغىناي پۇتلىرىنى ئەركىن ھەرىكەتلەندۈرۈپ ماشىنا چاقىنى يەڭگىل ئايلاندۇراتتى. ئۇ ئانىسىنىڭ بايىقى تاپشۇرۇقلىرىنى پۈتۈنلەي يادىدىن چىقارغاندەك كۆرۈنەتتى. نېمە يەيسەن، دەپ سوراپمۇ قويمىدى. تاماق تەرەددۇتىنىمۇ قىلمىدى. بۇرۇن ئۇ سۇلايمان كەلگەن ھامان گويا ئەڭ يېقىن تۇغقىنى يىراق سەپەردىن كەلگەندەك خۇشال بولۇپ قىن ـ قىنىغا پاتماي قالاتتى. چاي قاينىتاتتى. داستىخان ھازىرلايتتى. ئۇيىدە ساقلىغان ئەڭ ياخشى نەرسىلىرىنى سۇلايماننىڭ ئالدىغا قوياتتى. نېمە يەيسەن، نېمە ئىچىپ بې-

رىمەن، دەپ سورايلا تۇراتتى. ئۇ چاغلاردا ئۇ شۇنچىلىك خۇش خۇي، شوخ، سۆزمەن بولۇپ كېتەتتى. بۇ گۇنچۇ؟ تولغىنايغا نېمە بولغاندۇ؟ سۇلايمان تولغىنايىنىڭ ئالدىغا سەل ئېگىشكەن خۇش پىچىم گەۋدىسىگە قاراپ ئولتۇرۇپ نېمىلا بولمىسۇن ئارىنى ئوچۇق قىلىۋېتىش قارارىغا كەلدى.

— تولغىناي.

— ھە.

— ساڭا بىر گەپنى ئېيتسام...

— ھە ئېيتقىن.

— ماقۇل دەمسەن؟

— نېمىگە ماقۇل دەيمەن؟

— بۇياققا قارىغىنا.

تولغىناي ماشىنىنى توختىتىپ كەينىگە ئۇرۇلدى. چىرايىدا تەئەججۇپ، ئىستىھزا ھەم نېمىدىندۇر خۇدۇكسىرەش ئىپادىسى ئەكس ئەتتى.

— سەنمۇ چوڭ بولدۇڭ، ھەممىمىزنىڭ بېشىدا بار ئىش. راستىنى ئېيتسام... ئىككىمىز... توي قىلساق دېمەكچىدىم. ئۇزۇن بولدى ساڭا بۇ گەپنى دەيمەن دەپ...

سۇلايمان كېكەچ ئادەمدەك سۆزىنى تولۇق دېيەلمەي توختاپ قالدى. تولغىنايىنىڭ ئاپئاق يۈزلىرى قىزاردى. ھايال ئۆتمەي ئاتاردى. كۆك كۆزلىرى ۋەھىمىلىك چاقنىدى. كېيىن ئىپادىسىز بىر رەۋىشتە يەرگە تىكىلدى. تولغىناي ئۇنى بىر تۇغقان قېرىندىشىدەك ياخشى كۆرەتتى. بۇ ياخشى كۆرۈش مۇھەببەت ئەمەس ئىدى. ئالدىنقى يىلى ئانىسى ئۆيگە كەلگەن

ئەلچىلەرگە «قىزىمنىڭ بېشى باغلاقلىق» دېگەنىدى. كىمگە باغلاپ قويغانلىقىنى ئېنىق دېمىگەن بولسىمۇ، تولغۇناي ئانىسىنىڭ غەرىزىنى بىلىپ قالغانىدى. چۈنكى، ئانىسى سۇلايماننى ئاغزىدىن چۈشۈرمەي ماختاپ يۈرەتتى. تولغۇناي هامان بىر كۈنى سۇلايماننىڭ مۇشۇ ھەققتە ئېغىز ئاچىدىغانلىقىنى جەزملەشتۈرگەنىدى. ھەر قېتىم شۇنى ئويلىسا كاللىسىدا كەسكىن توقۇنۇش بولاتتى. سۇلايماننىڭ كېسلى كۆڭلىگە غەشلىك سالاتتى. رايىنى ياندۇرۇپ تۇراتتى. مانا بۈگۈن ئويلىغان، تەسەۋۋۇر قىلغان ئىش ئاخىرى يۈز بەردى. ئۇ نېمە دەپ جاۋاب بېرىشنى بىلەلمەي تېڭىرقاپ بىر هازاغىچە جىم ئولتۇردى.

ــ بىر نېمە دېگىن، تولغۇناي، ــ سۇلايماننىڭ تاقىتى تۈگەپ بوغۇق ئاۋازدا سورىدى، ــ كۆڭلۈڭدىكىنى دېگىن.

تولغۇناي ماقۇل دېسىمۇ سۇلايماننىڭ بەختى كەلگىنى، مۇبادا ياق دېسىچۇ؟ ياق دېگەن سۆز بىر دانە بومبىغا ياكى دەھشەتلىك چاقماققا ئوخشايتتى. ئۇ پارتلىسا ياكى چېقىلسا سۇلايماننىڭ كۆڭۈل دۇنياسى گۇمران بولاتتى.

ــ سەن ئاۋۋال ياخشىراق داۋالانغىن، ــ تولغۇناي كۆزلىرىگە ياش ئالدى، ــ مېنىڭمۇ ساڭا ماقۇل دېگۈم بار، ئاناممۇ بۇ گەپنى ماڭا ئاللىقاچان پۇراتقان. لېكىن... لېكىن ئۇ چۇق گەپنى ئېيتسام... سەندىكى كېسەل ماڭىمۇ يۇقسا، بۇمۇ مەيلى. ئەمما... ــ تولغۇناي ئېسەدەپ تۇرۇپ سۆزىنى داۋام قىلدى، ــ ئەمما بىز بالىلىقمۇ بولارمىز، كېسەل بىزدىنمۇ ئېشىپ بالىلارغا، نەۋرىلەرگە مىراس قالسا... بۇ بەكمۇ چوڭ بەختسىزلىك بولمامدۇ؟ ــ تولغۇناي ئىككى ئالقىنى بىلەن يۈزلىرىنى توسۇۋالدى، ياش تامچىلىرى بارماقلىرى ئارىسىدىن ئېقىپ چىقتى، ــ سۇلايمان، شۇ... شۇلارنى ئويلىسام قاتتىق قورقىمەن. ساڭا نېمە دېيىشىمنى بىلمەيلا قالىمەن. بايىقى تېۋىپ، دورا توغرىسىدىكى گەپلىرىڭگە رەنجىپ كەتمە، ساقايتىشقا ھۆددە قىلىمەن دېگەن بولسا چوقۇم داۋالانغىن.

ــ مەن ساقايغىچە سەن ساقلاپ تۇرامسەن ـ دە، ــ سۇلايمان ئەمدى سۆز قىلىشنىڭ ھاجىتى قالمىغانلىقىنى بىلىپ تۇرسىمۇ نېمىدىندۇر ئۈمىد كۈتكەندەك ئىختىيارسىز سۆزلەپ قالدى، ــ سەن قانات چىقاردىڭ، ئۇچۇرما بولدۇڭ، مەن تېخى... ــ سۇلايمان سۆزلەۋېتىپ يانچۇقىدىن ئەختەم قارىي ئالغىلى ئۇنىمىغان ئىككى تىللانى ئېلىپ تولغۇنايىنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويدى، ــ بۇنى... بۇنىڭدا بىر نەرسە ياسىتىۋال، ئۈزۈك كىمۇ، ھالقىمۇ... ــ سۇلايمان تولغۇنايدىن بىر قەدەم يىراقلاشتى، ــ مۇشۇنداق قىلسام گېپىمگە ئۇنايدۇ، دەپمۇ ئويلىمىدىم، دەرۋەقە كۆڭۈل دېگەننى پۇلغا سېتىۋالغىلى بولمايدۇ. لېكىن... مەن ساقايغىچە سەن ساقلاپ تۇرمايدىغان ئوخشايسەن.

ــ پېشانەمگە پۈتۈلگەن قىسمەتنى كۆرەرمەن، ــ تولغۇناي كۆز يېشىنى قايتا ـ قايتا سۈرتتى، ــ قانداق قىلاي، نېمە ئىلاج بار. داداڭنىڭ، سېنىڭ بىزگە قىلغان ياخشىلىقلىرىڭلارنى دېسەم، مېنىڭمۇ كۆڭلۈم خۇددى...

ــ مەن شۇ قىلغان ياخشىلىقلار بەدىلىگە سېنى ئالاي دېمىدىم، كۆڭۈل دېگەن باشقا

www.uyghurkitap.com

گەپ، تولغىناي.

— سۇلايمان، مېنى قىينىما!

سۇلايمان شاققىدە ئورنىدىن تۇردى ـ دە، باراڭ ئاستىدىن چىقتى. ئارقىسىدىن تولغىنايىنىڭ ئېچىنىشلىق ئاۋازى ئاڭلاندى.

— توختا سۇلايمان، توختىغىنا!

تولغىنايىنىڭ كۆزلىرىدە ئاللىقانداق بىر ئوچقۇن پاللىدە چاقناپ يەنە ئۆچتى.

— بۇنى ئەپكەت، — دېدى تولغىناي سۇلايماننىڭ ئارقىسىدىن كېلىپ، — مەن بۇنى ئالالمايمەن، داۋالىنىشىڭغىمۇ پۇل كېتىدۇ. ھەر ئىككىمىز بىر ـ بىرىمىزدىن خاپا بولمايلى.

سۇلايمان ئۆزىگە تەڭلەنگەن تىللاغا قاراپ ھەيكەلدەك قېتىپ تۇرۇپ قالدى. كۆزلىرىدە ھاياتلىق نۇرلىرى ئۆچكەندەك قىلاتتى. تولغىناي يەنە نېمىلەرنى دېدىكىن، سۇلايماننىڭ قۇلىقىدا پەقەت: «ئەگەر ئېشىپ ـ تېشىپ تۇرغان مال ـ دۇنيالىرىڭ بولسا ئەل ـ جامائەت ئۇنۇتمىغۇدەك بىر ياخشى ئىش قىلىپ قوي» دېگەن سۆزلەرلا قېپقالدى. شۇنداق قىلىپ، تولغىناي تىللالارنى سۇلايماننىڭ قولىغا تۇتقۇزدى. پار ـ پار قىلىپ ئوتتەك يېنىپ تۇرغان تىللالار گويا رۇستەمنىڭ دۇكىنىدىكى سەندەل بىلەن بازغان ئارىسىدىن چاچراپ چىققان ئوت ئۇچقۇنلىرىدەك، بۇ ئۇچقۇنلار سۇلايماننىڭ ئالقانلىرىنى كۆيدۈرگەندەك بىلىندى ـ دە، تىللالارنى ئىتتىك يانچۇقىغا سېلىۋالدى. ئۇنىڭ ئېڭەك، پېشانىلىرىدىكى بەرەس ئىزنالىرى تېخىمۇ ئاقىرىپ كەتكەنلىكتىن چىرايى قورقۇنچلۇق تۈس ئالغانىدى. ئۇ تولغىنايىنىڭ ھويلىسىدىن قانداق قايتىپ چىققانلىقىنى ئەسلىيەلمەيتتى. كاللىسىدا تۆمۈرچىلىك دۇكىنىدىكى بولقا، بازغانلارنىڭ گۈمۈلدىگەن ئاۋازىلا بار ئىدى. بازغان توختىماي زەرب بىلەن ئۇرۇلاتتى. بولقا بولسا ئۇنىڭغا ياندىشاتتى. سەندەل ئۈستىدە گۆشتاپتىن شېكەر تاپ ھالىتىگە كەلگەن تۆمۈر بازغان بىلەن بولقا زەربىسىدە شەكلىنى ئۆزلۈكسىز ئۆزگەرتىپ باراتتى ۋە ئۇنىڭدىن قىپقىزىل كۆيدۈرگۈچى ئوچقۇنلار چاچراپ چىقاتتى. سۇلايمان تەقدىرنى بولقا بىلەن بازغانغا، ئۆزىنى بولسا بازغان بىلەن سەندەل ئوتتۇرىسىدا يەنچىلىۋاتقان تۆمۈرگە ئوخشىتاتتى.

سۇلايمان توختىماي مېڭىۋەردى. ئۇ قۇياشنىڭ يالقۇندەك ھارارىتىگىمۇ، نەپەسنى بۇغىدىغان دىمىق ھاۋاغىمۇ، سۇلياۋ كەشىنىڭ چەمدىن ئۆتۈپ تاپاننى كۆيدۈرىدىغان قوقاستەك توپىغىمۇ پەرۋا قىلمايتتى. ھايات ئۇنىڭ ئۈچۈن ئۆز ئەھمىيىتىنى يوقاتقانىدى.

سۇلايماننىڭ دادىسى تەۋەككۈل ئاخۇن يەر ئىسلاھاتى ۋاقتىدا ئاران 17 يېرىم ياشتا ئىدى. ئۇنىڭ دادىسى سۇلايمان مەخسۇم سودىگەر بولۇپ، بۇرۇنلا ئالەمدىن ئۆتكەنىدى. مال ـ مۈلۈك، يەر ـ باغلىرى مىراس سۈپىتىدە تەقسىملىنىپ كەتكەن، تەۋەككۈل ئاخۇنغا تەگكەن مىراسىمۇ بار ـ يوقى ئالتە مو يەر، بىر مو باغدىنلا ئىبارەت ئىدى. لېكىن، دادىسىدىن قېپقالغان، سانىنى، نەرقىنى ئۆزىمۇ ئانچە بىلمەيدىغان ئالتۇن بىلەن تىللانى بولسا، ئىنتايىن مەخپىي ساقلاپ كېلىۋاتاتتى. دادىسىنىڭ ئۆز ۋاقتىدىكى بايلىق شۆھرىتى ئاساس قىلىنىپ تەۋەككۈل ئاخۇننىڭ سىنىپىي تەركىبى ھاللىق ئوتتۇرا دېھقان قىلىپ بېكىتىلدى. سوتسىيالىستىك تەلىم-

تەربىيە ھەرىكىتىدە توردىن چۈشۈپ قالغان دېيىلىپ پومپىچىك قالپىقى كەيدۈرۈلدى. شۇنـ
دىن كېيىن ئۇ يېزىدىكى باشقا ھەر خىل قالپاق كەيدۈرۈلگەن ئۇنسۇرلار بىلەن بىرلىكتە نازارەت
ـ رىجىم ئاستىغا ئېلىندى. بىر يىلى گۇڭشې باشلىقلىرى ئۇن نەچچە دادۈيدىكى «بەش خىل
ئۇنسۇر» لارنى يىغىپ گۇڭشېنىڭ يېڭىدىن سېلىنغان ئىشخانا قۇرۇلۇشىدا ئىشلەتتى. خەلق
ئەسكەرلىرى ئۇلارنى ئۆيلىرىگە بارغۇزمايتتى. كىچىككىنە سۇلايمان دادىسىغا ھەر كۈنى
دېگۈدەك ئاش ـ نان توشۇيتتى. ئۇ قاراياغاچ دادۈي تەرەپتىن سېرىق چاچلىق، كۆك كۆزلۈك،
كىچىككىنە بىر قىزنىڭمۇ قۇرۇلۇش مەيدانىغا تاماق كۆتۈرۈپ كېلىدىغانلىقىنى كۆردى. ئۇلار
ئاسانلا تونۇشۇپ قالدى. كۆڭۈللىرىدىكى قىزغىن، پاك باللىق ھېسسىيات بىلىنمەيلا بىر ـ بىـ
رىنىڭ قەلبىگە ئۆتۈشتى. گۈلە، جىگدە ياكى ئالما دېگەندەك نەرسىلەرنى بىر ـ بىرىگە
سۇنۇشتى. سېرىق چاچلىق قىزنىڭ دادىسى «چەت ئەل ئىشپىيونى»، «شيۇجېڭجۇيىچى» بولـ
غانلىقتىن، نازارەت ئاستىدا ئىشلەيتتى. بىللە ئىشلەش جەريانىدا تەۋەككۈل ئاخۇن ئۇنىڭ بىلەن
ئاغىنە بولۇپ قالغانىدى. چوڭلارغا ئوخشاش كىچىكلەرنىڭ دوستلۇقىمۇ ئۈزلۈكسىز كۈچىيىپ
باردى. ئىككى گۈدەك ئوتتۇرىسىدىكى رىشتە بارغانسېرى مەھكەم باغلاندى. بىر ـ بىرىنى
ئىزدەپ تۇرۇشتى. باللىق خۇشاللىقلىرىنى بىر ـ بىرىگە ئىزھار قىلىشتى. ئۇلارنىڭ قەلب
دەرۋازىسى ھامان بىر ـ بىرىگە ئېچىقلىق ئىدى. بۇ گۈنچۇ؟ ھەر ئىككىيلەن بالاغەتكە يەتكەن
چاغدا نېمە ئۈچۈن پەلەكنىڭ چاقى ئىزىدىن چىقىپ تەتۈر چۆرگىلەشكە باشلايدۇ! سۇلايمان
رۇستەمنىڭ سۆزلىرىنى ئەسلىدى. «بىرەر قىزغا كۆزۈڭ چۈشۈپ قالار، لايىق ئىزدىگۈڭ كېلەر،
ئەنە شۇ چاغدا ئۇلار سەندىن قاچىدۇ». مانا، تولغىنايىنىڭ بايىقى سۆزلىرى بۇنى ئىسپاتلىدى.
رۇستەمنىڭ سۆزىدە ئاجايىپ چوڭقۇر بىر ھەقىقەت بار. ئۇ ئۆز ئەقىدىسىنىڭ بىر يولىلا بەربات
بولغىنىغا، يىر گىنچلىك، ئىپلاس كېسەلنىڭ پۈتكۈل بەختىنى خانىۋەيران قىلىۋەتكىنىگە ئېچىـ
نىپ يىغلىدى. شۇ تاپتا ئۇ ئۆزىنىڭ باشقىلارغا ئوخشاشلا مۇشۇ دۇنيادا ياشاشقا، تەبىئەت ئاتا
قىلغان نېسىۋىلەردىن بەھرىمەن بولۇشقا ھوقۇقلۇق بىر ئادەم ئىكەنلىكىگىمۇ ئىشەنمەي قالدى.

كىمنىسا مېنى ئەخمەق، دېگەنىدى، ئۇ چوقۇم بىر ئىشنى بىلىپ دېدى بولغاي. تولغىنايـ
نىڭ ماڭا ماقۇل دېمەيدىغانلىقىنى ئۇ نەدىن بىلىدىغاندۇ، بۇنىڭدا چوقۇم بىر گەپ بار. كىمنىسا
ھەممىنى بىلىدۇ، ھەتتا تولغىنايىنىڭ كىمگە تېگىدىغانلىقىنىمۇ بىلىدۇ. بىلسە نېمە بوپتۇ، تولغىـ
نايىنىڭ كىمگە تېگىشى ئۆز ئىختىيارىدىكى ئىشقۇ. تولغىنايىمۇ راست گېپىنى ئېيتتى. ئۇ ئەمدى
يوق. ئىسلىق كەپەمنى، بىر نەچچە مو يەرنى، ئازغىنا كۆچەت ـ ئورمانىنى دەپ قىشلاقتا سۆرۈلۈپ
يۈرەمدىمەن. ئەمدى ماڭا بۇ يۇرت ھارام. كىمنىسا تېخى مېنى تاپ، دەيدۇ. كىمنىسا چىرايلىق
بولغىنى بىلەن ئىككى ئەردىن چىققى. ھېلىقى مۇخبىر بىلەنمۇ يۈردى. ھۇ بۇزۇق. ھەي... كەچـ
تىم بۇ دۇنيادىن...

سۇلايمان تاراملاپ ئېقىۋاتقان ياشلىرىنى كەينى ـ كەينىدىن سۈرتتى. يانچۇقىدىن
ئىككى تىللانى ئالدى. سۇلايمان مەخسۇمدىن تەۋەككۈل ئاخۇنغا، تەۋەككۈل ئاخۇندىن سۇلايـ
مانغا مىراس قالغان خېلى كۆپ مال ـ دۇنيانىڭ ئىككى تال زەررىسى كۆز چاقنىتىپ پارقىراپ

تۇراتتى. سۇلايمان پوپكىدىن دورا شىشىلىرىنى ئېلىپ ئىككى تىللا بىلەن بىرلىكتە يول بويىدىكى تەكشى ئۆسكەن كۆپكۆك بېدىلىككە قارىتىپ ئاتتى.

سۇلايمان يوتقاندىن بېشىنى چىقىرىپ ئولتۇردى، كۆزلىرىنى ئۇۋۇلىدى. ئۆي ئىچى ئاپئاق يورۇق ئىدى. دېرىزىدىن شۇڭغۇپ كىرگەن قۇياش نۇرى ئۇنىڭ كۆزلىرىنى چاقنىتىۋەتتى. ئۇ ئالدىرىماي كېيىنىپ سىرتقا چىقتى.

ئاسمان زۇمرەتتەك تىنىق، تولغىنايىنىڭ كۆزلىرىدەك گۈزەل ئىدى. قۇياش قىزدۇرىۋاتاتتى. ئۇنىڭ يالقۇنلاپ كۆيىۋاتقان ھارارەت ئېقىمىمۇ تولغىنايىنىڭ ساپسېرىق چاچلىرىغا ئوخشايتتى. سۇلايمانغا پۈتكۈل زېمىن، ئۆسۈملۈك، گۈل ـ گىياھ، زىرائەت، دەل ـ دەرەخلەر بۇگۈنلا ئاپىرىدە بولۇپ دۇنياغا كۆز ئېچىۋاتقاندەك شۇنچىلىك ئوماق كۆرۈندى. پارچە سايىنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى ـــ چارباغ كەنتىدىكى كۆجۈم مەھەللىلەر، كۆن نۇرى چۈشمەيدىغان باغلار، بۈك ـ باراقسان ئورمانلار ئاجايىپ گۈزەل كۆرۈنەتتى.

چارباغ غەربىتىن شەرققە سوزۇلغان چوڭ يولنىڭ ئىككى قاسنىقىغا جايلاشقان كەنت ئىدى. ئۇ يەردىكى قاتار ـ قاتار ئۆيلەر، چاقماق شەكلىدە كېسىشكەن تار يوللار، ئېرىق ـ ئۆستەڭلەر خۇددى ئۆمۈچۈك توردەك بىر بىرىگە گىرەلىشىپ كەتكەنىدى. كەنتنىڭ يۇقىرىسىدىكى غىلاڭ، تاشلىق ساي كۆلىمى خېلىلا زور ئېپتىدائىي توغراق ئورمانلىقىغا تۇتىشاتتى. توغراقلىقنىڭ غەربىي ـ شىمال تەرىپىدە ساپالتوم سېپىل بار ئىدى. كەنتنىڭ ئايىغىدىمۇ تاش ـ شېغىللىرى ئارىسىدا ئانچە ـ مۇنچە كۆك يانتاق، شاپ، شىۋاق ئۆسىدىغان ساي بار ئىدى. بۇ پارچە ساي دەپ ئاتىلاتتى. قىشلاق بىلەن چارباغنى ئەنە شۇ پارچە ساي ئايرىپ تۇراتتى. قىشلاق دەپ ئاتالغان بۇ بىر پارچە زېمىن سۇلايمان تۇغۇلۇپ ئۆسكەن، غەمسىز باللىق چاغلىرىنى ئۆتكۈزگەن ماكان ئىدى. ئۇنىڭ ئەجدادلىرىمۇ شۇ قىشلاقتا ياشىغان، تەۋەككۇل ئاخۇن بۇ زېمىننى كۆكەرتىشكە بەل باغلىغان، ئەمما ئۆلگۈرەلمىگەنىدى. تەۋەككۇل ئاخۇنغا پومېشچىك قالپىقى كىيدۈرۈلگەندە قىشلاقتىكى ئۆي جىقىپ تۈزلىۋېتىلدى، تەۋەككۇل ئاخۇن پارچە سايغا تۇتاش بولغان بەشىنچى ئەترەتكە كۆچۈرۈلدى. ئۇ ئات ئېغىلىنىڭ بىر ئېغىز ئۆيىدە پاناھلاندى. ئاخىر بۇ ئۆيدە سۇلايمان تىغدەك يالغۇز قالدى. ئۇ ئاپتاپپەرەس شاخلىرى بىلەن يېپىلغان ئۆيدە يېتىپ ھەمىشە قىشلاقنى چۈشەپ چىقاتتى. ئەتراپى يۇلغۇن، چۈچۈكبۇيا، چىرىمدان، يانتاق بىلەن قاپلانغان بۇ كىچىككىنە زېمىن سۇلايمان ئۈچۈن بەكمۇ سۆيۈملۈك، قەدىرلىك بىلىنەتتى. يەرلەر ھۆددىگە بېرىلگەن يىلى سۇلايمان ئۆزىگە تەقسىم قىلىنغان يەرنى ئالمىدى. قىشلاققا كېلىپ خارابىسىنىڭ ئىزىمۇ قالمىغان قەدىمىي ئۆيىي ئورنىغا ئۈچ ئېغىزلىق ئۆي، ھويلا بىنا قىلدى. ئەتراپىغا كۆچەت تىكتى. بىنام ئاچتى. دەسلەپكى يىلى چاچقان ئۇرۇققا لايىق دانمۇ چىقمىدى. يەر يىلدىن يىلغا يۇقىرى ھوسۇل بەردى. بۇ يىل ئۇنىڭ بۇغدىيى بەك ئوخشىغانىدى. خاماندىكى ئالتۇندەك رەڭدار چەشلەر سۇلايماننى سۆيۈندۈردى. ئاشلىقمۇ، پۇلمۇ بار، ئۆيچۇ، بۇنداق ئەسكى ئۆينى تولغىناي ياراتمايدۇ. تۈزۈكرەك ئۆي سېلىش كېرەك.

www.uyghurkitap.com

سۇلايمان ئۆيدىن 50 - 60 مېتىر نېرىدىكى سېغىز توپىلىق، ئېگىزرەك بىر ئورۇنغا ئۆي سېلىشنى پىلانلىدى. ئەنە كۆزنى يۇمۇپ - ئېچىپ بولغۇچە بەش ئېغىز ئۆينىڭ تېمى ئۆرە بولدى. ئىسسىق - سوغۇققا، جاپا - مۇشەققەتكە پىشىپ كەتكەن دانىش ئۆي قۇرۇلۇشىغا مەسئۇل بولدى. ئۇ ھازىر ياغاچ - تاش، بورا... دېگەندەك ماتېرىياللارنى تەق قىلغان بولۇپ، ياغاچچىلار كېلىپ ئىش باشلىسىلا بولاتتى. ئەپسۇسكى، ئۈچ - تۆت كۈندىن بۇيان سۇلايمان دانىشنىڭ ياغاچچى تەكلىپ قىلىش توغرىسىدىكى سۆزلىرىگە قۇلاقمۇ سالمىدى. ئۇنىڭ ئىچى تىتىلداپ ئۆزىنى قويىدىغان يەر تاپالمايتتى. ماڭغان - تۇرغىنىنى، قويغان - تۇتقىنىنى بىلمەيتتى. ھېلىقى كۈنى ئۇ غەزىپىنى باسالماي «بەس! تولغىناي كىمگە تەگسە - تەگسۇن!» دېگەنىدى. بىراق چىدىمىدى. تولغىنايىنىڭ ئۆزىدىن باشقا بىرىگە تېگىشىگە چىدىمىدى. ئۈچ - تۆت كۈندىن بۇيان ئۇ ئۆزىنىڭ تاماق يېگەن يېمىگەنلىكىنى، ئۇخلىغان ياكى ئۇخلىمىغانلىقىنى ئەسلىيەلمەيتتى. پارچە سايدا كۈن بويى خىيال سۈرۈپ ئولتۇراتتى. يۇلغۇنلۇقلارنى، يېڭىدىن بەرپا قىلىنغان ئورمانلارنى ئارىلايتتى. ئاخىر، دەرد - ئەلەم، روھىي ھارغىنلىق، ئاچلىق، ئۇسسۇزلۇق ۋە ئۇيقۇسىزلىق ئۇنى ھالىدىن كەتكۈزۈپ بىراقلا يىقىتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ھېچنېمىنى تۇيماي دىۋىدەك قاتتىق ئۇخلاپ كەتتى. سۇلايمان چىڭقى چۈش ۋاقتىدا ئۇيقۇدىن ئويغاندى. ئۇ كۆزىنى ئېچىپ، ئۆزىنىڭ يۇلغۇن تۈۋىدە ئۇخلاپ قالغانلىقىنى سەزدى. بىراق، قاچان ئۇخلاپ قالغانلىقىنى ئەسلىيەلمەيتتى.

ئوتتەك كۆيدۈرۈۋاتقان ئاپتاپ سۇلايمانغا شۇنچىلىك خۇشياقتىكى، ئۇ كۆك كاجى كۆڭلىكىنى سېلىۋېتىپ، قۇياشقا دۈمبىسىنى قىلىپ زوڭزىيىپ ئولتۇردى. ئۇستىخانلىرى ئۇۋۇپ - چېقىۋەتكەندەك سىرقىراپ ئاغرىيتتى. ئاپتاپ كۆيدۈرۈپ تۇرسىمۇ بەدەنلىرى جۇغۇلداپ تىترەيتتى. ئاپتاپقا قاقلىنىپ ئۇزاق ئولتۇردى. ئۇشتۇمتۇت كالپۇكلىرى قىچىشىشقا باشلىدى. بۇ قىچىشىش ئاجايىپ تاتلىق، شېرىن قىچىشىش ئىدى. ئۇ كالپۇكلىرىنى تاتىلىغانسېرى تېخىمۇ خۇش يېقىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى ۋە توختىماي تاتىلىدى. ئاز ئۆتمەي كالپۇكلىرىدا قاپارتقۇچقا ئوخشاش ھۇررەك - ھۇررەك دانىچىلار پەيدا بولدى. قارا باسسىمۇ قوقاق چىقىدىكەن، توۋا خۇدايىم، — دەيتتى ئۇ ئىچىدە، — نېمىلا بولمىسۇن، قوقاق تېشىمغا تەپتى. بولمىسا... ئاغرىپ يېتىپ قالماسمىدىم.

غۇر - غۇر شامال چىقتى، ساسلىقتىن سۇ ئوتى، لەش - زەي سۇنىڭ پۇرىقى كەلدى. سۇلايمان ئىچ - ئىچىدىن جۇغۇلداپ تىترەپ تۇرسىمۇ، يۈز - كۆزلىرىدىكى تەرلىرىنى سۈرتىۋېتىپ ئورنىدىن تۇردى. بىرىپ كىمنىسانى تاپاي، ئىشنىڭ نېمىلىكىنى سوراپ باقاي. ئۇ چوقۇم تولغىنايىنىڭ سىرىنى بىلىدۇ. مېنى تاپ دېگەنىدىغۇ، سۇلايمان ئاشۇ خىيال بىلەن مېڭىپ كەتتى. ساسلىق بويىغا كەلگەندە دانىش بىلەن ئۇچراشتى. دانىش بىر نەچچە ئادەمنى باشلاپ كېلىۋاتاتتى، ئۇلار ياغاچچىلىق ئەسۋابلىرىنى كۆتۈرۈشۇۋالغانىدى.

— بۇگۈن ئىش باشلايمىز، — دېدى دانىش.

— ئۆزۈڭ بىلىپ، نەرقىنى سۆزلىشىپ پۇل بەر. ئۆي كۆڭۈلدىكىدەك پۈتسىلا بولدى.

www.uyghurkitap.com

دانىش ياغاچچىلارنى ئەگەشتۈرۈپ قىشلاققا كەتتى. سۇلايمان كەينىدە قاراپ ماڭدى.
ئاھ! ــ دەيتتى ئۇ خورسىنىپ، ــ ئۆي سېلىپ نېمە قىلاردىم، ئاشۇ كاتەكتەك ئۆيلىرىمۇ يالغۇز جېنىمغا يېتىپ ئاشامتى، خەيرىيەت، تام ئېتىلىپ بولدى. دانىش قانداق قىلسا قىلار، ئۇ ئىشەنچلىك ئادەم، مېنىڭ ئىشلىرىمغا، پۇلۇمغا قارا سانىمايدۇ.

سۇلايمان ئەقلىگە كەلگەندە، دانىش چارباغ دادۈي پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ شۇجىسى ئىدى. ساۋاتسىز، ئاددىي بىر پادىچىنىڭ قانداقسىگە شۇجى بولۇپ قالغانلىقى ۋە ئۇنىڭ تۇرمۇشىدىكى ئىشلار توغرىسىدا ئەمەت مەزىن ياشلارغا قىزغىنلىق بىلەن سۆزلەپ بېرەتتى.

سوتسىيالىستىك تەلىم ـ تەربىيە ھەرىكىتى ئاخىرقى باسقۇچقا قەدەم قويۇپ داداۈينىڭ رەھبەرلىك گۇرۇپپىسى تەرتىپكە سېلىنىۋاتقان كۈنلەردە بىر ەيلەن: « داداۈيدە ئىشىڭ بار كەن، ھازىر كەلسۇن دەيدۇ » دەپ قىشلاقنىڭ ئايىغىدىكى جاڭگالدا ئەترەتنىڭ قوي، ئۆچكىلىرىنى بېقىۋاتقان دانىشنى ئالدىغا سالغىنىچە داداۈي قورۇسىنىڭ زالىغا باشلاپ كەلدى. دانىش يولدا كەلگۇچە: قويدىن نەچچىنى يەۋالدىڭ، نەچچىنى ئۆلتۈرىۋەتتىڭ، داداۈي كادىرلىرىغا نەچچىنى بەردىڭ، دەپ سوراققا تاتارمىكىن دەپ قورققانىدى. ئۇ شىرە ئالدىدىكى ئورۇندۇققا ئولتۇرغۇزۇلدى. گۇڭشې پارتكومىنىڭ ئۇنى چارباغ داداۈي پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ شۇجىلىقىغا بېكىتكەنلىكى توغرىسىدىكى قارارى ئوقۇلغاندا ئۇ تېخىمۇ قورقۇپ تىترەپ كەتتى. بەدىنىنى مۇزدەك سوغۇق تەر باستى. ئون نەچچە پارتىيە ئەزاسىنىڭ يېرىم قىزغىن چاۋاكلىرى ئۇنى تېخىمۇ گاڭگىرىتىپ قويدى. ئۇنىڭ پارتىيىگە كىرىش تەلەپنامىسىنىمۇ ئالىلقاچان خىزمەت گۇرۇپپىسىدىكىلەر تولدۇرۇپ يۇقىرىغا يوللىغانىدى. مانا شۇ مىنۇتتىن باشلاپ دانىش پادىچىلىقتىن لەپپىدە كۆتۈرۈلۈپ چارباغ داداۈينىڭ ئەڭ چوڭ ھوقۇقلۇق خوجايىنىغا ئايلاندى.

خىزمەت گۇرۇپپىسى ئىگىلىگەن ماتېرىياللارغا قارىغاندا، چارباغ بويىچە كادىر، ئاما ئىچىدە ھېچقانداق مەسىلىسى يوق، ئىدىيىسى ساغلاپ بىردىنبىر كىشى ئاشۇ دانىش ئىدى. لېكىن، ئۇ شۇنچىلا چوڭ ھوقۇقنى تۇتۇپ تۇرۇپمۇ تۇرمۇشنى قىلچە ياخشىلىيالمىدى. ئۇنىڭغا قۇتقۇزۇش قىلىپ بېرىلگەن پاختىلىق چاپان ئۇ شۇجى بولۇپ تۆتىنچى يىلىغا قەدەم قويغاندىمۇ يەنىلا ئۇچىسىدىن چۈشمىدى. بۇنداق ئاددىي ـ ساددا، يوقسۇزلۇق ئىچىدە ئۆتمۈشنى ئۇنۇتماي ياشايدىغان پاك ـ دىيانەتلىك كادىر تەشكىلگىمۇ، ئاممىغىمۇ ياراپتتى. دانىش كېچە ـ كۈندۈز خىزمەت دەپ پالاقلاپ يۈرەتتى. ئۇنىڭ ئاچ ـ توق قېلىشى بىلەن ھېچكىمنىڭ كارى يوق ئىدى.

ئۇ قۇتقۇزۇش ئاشلىقى، كىيىم ـ كېچەك ۋە پۇللاردىن ئۆزىگە بىر ئۈلۈش تەقسىم قىلىشتىن بەكمۇ قورقاتتى. يەنە بىر تەرەپتىن، شۇجى بولۇش تەمەسى سۇغا چىلاشقان، چارباغنىڭ پۈتكۈل ئىقتىسادىنى چاڭگىلىدا تۇتۇپ كېلىۋاتقان ئىساق بوغالتىر دانىش شۇجىنىڭ بۇ ھالىدىن خۇشال ئىدى. ئۇ بوغالتىرلىق بىلەن كاسسىرلىقنى بىر ئۆزىلا ئىشلەپ كېلىۋاتقاچقا، دانىش شۇجىنىڭ كوللېكتىپ پۇلىدىن بىر موچەن خەجلىۋېلىشىغا ئىمكانىيەت قالدۇرمايتتى. ھازىرقى مەزىن ئەمەت ھوشۇر ئۇ چاغلاردا ئىساق بوغالتىرغا ئوخشاشلا ئۇزاق دەۋر سۈرگەن ئامبارچى ئىدى.

ئۇمۇ دانىش شۇجىغا نورمىسىدىن تاشقىرى بىر جىڭ تېرىق بەرمەيتتى. بوغالتىر بىلەن

ئامبار چىننىڭ تىلى، دىلى بىر بولغاچقا، دانىش شۇجى ھەممە جەھەتتىن قىسلىپ مۇھتاجلىق ئىلكىدە ياشايتتى. ئاچ ـ زېرىن تۇرمۇش دانىش شۇجىننىڭ تۇغماس، ھورۇن ئايالىنى ھالىدىن كەتكۈزۈپ ئاخىر كېسەلنىڭ چاڭگىلىغا تاشلىدى. ئاز ئۆتمەي بۇ ئايال ئۆلۈپ كەتتى. پەقەت شۇ چاغدىلا ئىساق بوغالتىر بىلەن ئەمەت ھوشۇر دانىش شۇجىغا ئوك كۆزىدە قاراپ، ئۆلۈم ئۇزىتىش، نەزىر ـ چىراغ ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن پۇل، ئاشلىق بېرىشتى. ئارىدىن بىر ئاي ئۆتكەندە ئەمەت ھوشۇر دانىش شۇجىنى ئۆيىگە چاقىردى ۋە ئىساق بوغالتىرنىڭ ئۇنى كۆيئوغۇل قىلىۋېلىش مۇددىئاسى بارلىقىنى ئېيتتى. بۇ دانىش شۇجىدەك يېشى 35 لەرگە بېرىپ قالغان، يانچۇقىدا بىر تەڭگە پۇلىنىڭ تايىنى يوق، سېپى ئۆزىدىن قارا كەمبەغەل، سالتاڭ كادىر ئۈچۈن كۆتۈلمىگەن ئامەت ھېسابلىناتتى. ئىساق بوغالتىرنىڭ سىڭلىسى كىمىنسائەرگە تېگىپ، تېزلا ئاجرىشىپ كەتكەن، ئەمدىلا 17 ياشقا كىرگەن، زىلۋا بوي، قارا قاش، چىرايلىق، شوخ جۇۋان ئىدى. ئىساق بوغالتىر يىگىتكىمۇ ئۆزى ئاتا بولۇپ توي ئۆتكۈزۈپ بەردى. يەنە بىر پەيتى كەلگەندە ئىساق بوغالتىر چارباغ دادۇيىنىڭ بارلىق ئەر ـ ئايال ئەمگەك كۈچلىرىنى تەشكىللەپ، دادۇي بېغىنىڭ بىر قىسمىغا دانىش شۇجى ئۈچۈن ئۆي سالدۇردى. ئۆي پۈتكەندىن كېيىن ئىساق بوغالتىر ئۆينى ئۆزى سەرەمجانلاشتۇرۇپ سىڭلىسى بىلەن كۆيئوغلىنى يېڭى ئۆيگە كۆچۈردى. توي بولۇپ بەش ئاي ئۆتكەندە كىمىنسا تۇغدى. بالىسى يەتتە كۈنلۈك بولۇپ چاچراپ كەتتى، دانىش شۇجى بۇ ئىشنى تېشىغا چىقىرالماي زەردىگۈش بولۇپ بىر نەچچە ئاينى ئۆتكۈزىۋەتتى. كىمىنسادىن « بالىنىڭ دادىسى كىم» دەپ سوراشقىمۇ جۈرئەت قىلالمىدى. نومۇس كۈچى ۋە ئامالسىزلىقتىن بۇ ئىشلارنى ئۇنتۇپ كېتىشكە تىرىشتى. كىمىنسا شوخ ئايال بولغاچقا، دانىش شۇجىنىڭ كۆڭلىنى ئۇتتۇۋالدى، كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن دانىش شۇجىننىڭ كۆڭلىدە بېسقىماي كېلىۋاتقان بۇ غەليان ئۆزلىكىدىن بارا ـ بارا غايىب بولدى. ئۇ ئايالىنىڭ گۈزەللىكى، كېلىشكەن قامىتى، شوخلۇقى، ناز ـ كەرەشمىلىرىدىكى جەلىبكارانە كۈچ تۈپەيلىدىن ھەممىنى ئۇنتۇغانىدى. كىمىنسا ئۇنىڭ ئىمانىنى ئوغرىلاپ، كۆڭلىنى ئۆزىگە مايىل قىلىۋالدى. دانىش شۇجى تېخىمۇ ياۋاش، جىمغۇر، خوتۇنىنىڭ ئالدىدا گېپىنى ئوڭشاپ قىلالمايدىغان ھالغا كېلىپ قالدى. كېيىن بېرىپ چارباغنىڭ خىزمەتلىرىگە ئىساق بوغالتىر پەردە ئارقىسىدا تۇرۇپ قوماندانلىق قىلىدىغان ھالەتمۇ شەكىللەندى.

سۇلايمان خىيال سۈرگىنىچە چارباغقا كىرىپ كەلدى. كىمىنسا ئۆيدە يوق ئىدى. ئارقىسىغا يېنىپ رۇستەمنىڭ ئىشكىگە كەلدى، رۇستەممۇ ئۆيدە يوق ئىدى. ئۇ قىشلاققا قايتماقچى بولۇپ ئارقىسىغا يېنىۋىدى، مەسچىت تەرەپتىن ئاڭلانغان ئەزان ئاۋازى ئۇنى توختاشقا مەجبۇر قىلدى. ئۇ يولدىلا ئولتۇرۇپ دۇئاغا قول كۆتەردى. بۇ يەردىكى مەسچىت « مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى » دا چېقىۋېتىلگەنىدى. جامائەت مەسچىتنىڭ ئەتراپىغا تام سوقۇپ، خام خىشتا مېھراپ ياساپ، پەلەمپەي چىقىرىپ قويغانىدى. ئەمەت مەزىن ھەر جۈمە كۈنى مانا شۇ پەلەمپەي ئارقىلىق تام ئۈستىگە چىقىپ ئەزان توۋلايتتى.

ــ ھەي سۇلايمانا خۇن، ــ دېدى ئەمەت مەزىن پەلەمپەيدىن چۈشۈۋېتىپ، ــ كۈن

www.uyghurkitap.com

قايىتىن چىقتى، بۇرۇن زادىلا نامازغا كەلمەيتتىڭ، خۇدا دىلىڭغا سالدىمۇ ـ نېمە؟ ئەمدى ئەقلىڭنى تېپىپسەن. نامازغا بالدۇر كەلسىمۇ ساۋاب بولىدۇ، ئىمامغا قانچە يېقىن ئولتۇرسا تېخىمۇ چوڭ ساۋاب.

سۇلايمان ئۈندىمىدى، ئادەتتە ئۇ بامدات نامىزىنىلا ئوقۇيتتى. بەزى كۈنلىرى تېخى ئۇ-قۇمايمۇ قالاتتى. راستىنى ئېيتقاندا جۈمە نامىزىنىڭ سۈننىتى، پەرزى نەچچە رەكئەت ئىكەنلىكىنى، سۈننەت، پەرزدە قايسى ئايەت ئوقۇلىدىغانلىقىنى بىلمەيتتى. ئۇنىڭ بىلىدىغانلىرىمۇ سۈرە فاتىھە بىلەن سۈرە ئىخلاستىن ئىبارەت ئىدى. لېكىن، ئۇ ئۆزىنىڭ ئاللانىڭ بەندىسى، مۇھەممەت پەيغەمبەرنىڭ ئۈممىتى ئىكەنلىكىگە چوڭقۇر ئىشىنەتتى. خۇدانىڭ پەرزلىرىنى تولۇق ئادا قىلمىسىمۇ، ئۆزىنى ھامان ئىمانى كامىل مۇسۇلمانلار قاتارىدا سانايتتى، ئەگەر ئۇ ئەمەت مەزىنگە ئۇدۇل كېلىپ قالمىغان بولسا جۈمە نامىزىغا كىرمىگەن بولاتتى.

مەيدانغا ئالدىن كەلگەنلەر شۈكرى ناماز، نەپلە نامازلىرىنى ئوقۇپ بولۇشقاندىن كېيىن سەپ تۈزۈپ ئولتۇرۇشتى. قۇددۇس قارىم پەرز نامىزىنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن ئاللانىڭ پەرزلىرىنى تولۇق ئادا قىلىش، بولۇپمۇ بەش ۋاق نامازنى قازا قىلماسلىق توغرىسىدا بىر ھازا ۋەز ئېيتتى. سەپتە ئولتۇرغانلارنى ئىمانى پاك مۇسۇلمانلار، دەپ ماختىدى. ئارقىدىن:

— نامازغا كەلمىگەنلەر خېلى جىق، ئۇلارغا نەسىھەت قىلايلى، ئىسلام نۇرى بىلەن ئۇلارنىڭ قاراڭغۇ دىلىنى يورۇتايلى. ئىساق قارىي چارباغنىڭ شۇجىسى، ئۆزى كوممۇنىست. لېكىن مۇسۇلمان بولغىنى ئۈچۈن نامازغا چىقىدۇ، ئاللانى يادىدا تۇتىدۇ. ئەپسۇسكى مۇنۇ رۇستەم بولسا ھېچنېمە ئەمەس، ئەمما نامازغا چىقمايدۇ. مانا مەسچىت، ئەنە ئۇنىڭ ئۆيى، ئوتتۇرىدا داۋان يوق، ناھايىتى كەلسە ئىككى قەدەم يول. جامائەت خېلى يىراق يەرلەردىنمۇ كېلىۋاتىدۇ. رۇستەم دېگەن بۇ ئىمانسىز ناشايان ئىشلارنى قىلىدۇ، ھاراق ئىچىدۇ، ھاراق دېگەن ھارام ئەمەسمۇ، ھە؟ بۇنداق بىناماز، ئىمانسىزلار بىلەن قول تۇتۇپ كۆرۈشۈشمۇ، ھەمسۆھبەت، ھەمداستىخان بولۇشمۇ ھارام. بىر يۇرتتا مۇشۇنداق ئادەمدىن بىرى بولسا شۇ يۇرتتا بەرىكەت يوق دەپتۇ كىتابلاردا. شۇڭا، بۇنداق ئادەملەرنى يا مۇسۇلمانچىلىققا ئۆگىتىش، يا يۇرتتىن كەتكۈزۈۋېتىش لازىم، — دېدى.

سۇلايمان جىمجىت تىڭشاپ ئولتۇراتتى. قۇددۇس قارىم نۇتقىنىڭ تېمىسىنى يۆتكەپ، باشقا كەنت ـ مەھەللىلەردە چىرايلىق، كۆركەم مەسچىتلەرنىڭ بىنا قىلىنغانلىقى، بىراق چارباغدا كەنت بويىچە يىغىلىپ ناماز ئوقۇيدىغان چوڭراق جامەنىڭ يوقلۇقى، بۇنىڭدىن چارباغلىقلارنىڭ ئىمانىنىڭ سۇس ئىكەنلىكىنى بىلىۋېلىشقا بولىدىغانلىقى، شۇڭا يېڭى جامە سېلىش ئۈچۈن ھەممەيلەننىڭ كەپسەن، ئۆشرە ـ زاكات، سەدىقە بېرىشى، پۇل، مال ئىئانە قىلىشى توغرىسىدا سۆزلىدى. ئاخىرىدا مېھراپ يېنىدىكى خىش دۆۋىسىگە چىقتى ـ دە، جامائەتكە يۈزلەندى:

— ھە، قېنى مۇسۇلمانلىرىمىز، ئاتىغىنىمىزنى بېرەيلى، — قۇددۇس قارىم ساقاللىرىنى سىيلاپ تۇرۇپ سۆزىنى داۋام قىلدى، — ئىساق قارىي يۇرتنىڭ ئاتىسى، شۇڭا نەقنى ئىساق قا-

رىغا بېرەيلى، نېسى بولسا ئىساق قارىي خەتلىۋالدۇ، كېيىن شۇ بويىچە سۈر ـ سۈر قىلىپ يىغىۋالىمىز.

بۇ بىرەر يىلدىن بۇيان مۇشۇ سورۇندا تەكىتلىنىۋاتقان سۆز بار. قۇددۇس قارىم ھەر قېتىملىق نامازدا ئىساق شۇجىنى قارىي دېگەن ھۆرمەتلىك نام بىلەن ئاتايتتى. بۈگۈن ئىساق شۇجى نامازغا مەست ھالدا كىرگەنىدى. قىزارغان، خومارلاشقان كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ، سەل دۇگۇجۇپ ئورنىدىن تۇردى.

ــ ما... ماگا گەپ قىلىلىمۇ، قارىم؟ ــ ئىساق شۇجى سەپ ئارىسىدىن ئۆتۈپ قۇددۇس قارىمنىڭ ئالدىغا يېقىن باردى. ئۇ ئۆزىنى ئاران تۇتۇپ تۇراتتى، ــ قارىم، گەپ بارمىدى؟

جامائەت ئىچىدە يېنىك كۈلكە كۆتۈرۈلدى، قۇددۇس قارىم شۇجىنىڭ غەلىتە قىياپىتىنى كۆرۈپ ئانچە ئەجەبلىنىپ كەتمىدى، بەلكى ھېچنېمە بولمىغاندەك بىر قىياپەتتە:

ــ ئىئانىنى تاپشۇرۇپ ئالسىلا، نېسىنى خەتلەپ... ــ دېدى.

ئىساق شۇجى يانچۇقىدىن قەلەم، قەغەز ئالدى، جامائەت ئىچىدىن نەق پۇل ئىئانە قىلىدىغانلار چىقمىدى. لېكىن، ھەممىسى ئۆپۈر ـ توپۇر بولۇشۇپ، بەس ـ بەستە سۆزلىگىلى تۇردى:

ــ مەن بىر چارەك بۇغداي بېرىمەن.

ــ مەن كۈزدە ئىككى چارەك قوناق بېرەي.

ــ مەن ئون جىڭ...

ــ مەن ئىككى مىڭ خىش قۇيۇپ بېرىمەن.

ــ مەن تۆت دانە بورا...

تۇيۇقسىز يان تەرەپتىن «ۋاي... بولمىدى، نېمە ئىش بۇ؟» دېگەن نارازىلىق خىتابلار ئاڭلىنىپ جامائەت ئۆرە ـ تۆپە بولۇشۇپ كەتتى. سۇلايمان ھاڭ ـ تاڭ بولۇپ ئورنىدىن تۇردى. ئىساق شۇجى دەلدە گېشىپ، سەپتە ئولتۇرغانلارنىڭ پۇتلىرىغا پۇتلىشىپ، پەشلىرىگە دەسسەپ مەيدان سىرتىغا مېڭىۋاتاتتى. شۇ دەقىقىدە ئۇنىڭ ئاغزىدىن ئىككىنچى قېتىم ماغزاپ ئارىلاش بەدبۇي قۇسۇق ئېتىلىپ چىقتى. قۇسۇق بىرنىڭ باش ـ كۆزىگە چۈشتى، بىرىنىڭ كىيىمىنى بۇلغىدى. ئىساق شۇجى سەپتىن چىقىپلا قۇرۇق توپىغا گۇپپىدە يىقىلدى.

ــ ۋاي... جامائەت نېمە قاچىسىلەر، ــ قۇددۇس قارىم بىرىنچى قېتىملىق قۇسۇقتا بۇلغانغان تونىنىڭ ئېتەكلىرىنى مەھكەم قاماللاپ تۇتقىنىچە ۋارقىرىدى، ــ كۆتۈرۈڭلار، ئىساق قارىينى يۆلەڭلار، كۆتۈرۈڭلار، ھەممىمىز مۇسۇلمان قېرىنداشقۇ؟

قۇددۇس قارىم باشقىلارنىڭ ئاغزى ـ بۇرنىنى ئالقانلىرى، يەڭلىرى بىلەن توسقىنىچە ھەدەپ كەينىلىرىگە شوقشۇپ مەيداندىن چىقىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ نائىلاج ئۆزى كەلدى.

ــ ۋاي... ئەستاغپۇرۇللا... قارىي...

قۇددۇس قارىم ئىساق شۇجىنى يۆلەۋاتقاندا سۇلايمان ئاللىقاچان قىشلاق تەرەپكە راۋان بولغانىدى.

www.uyghurkitap.com

يۇرتىنىڭ ھۆرمىتىگە سازاۋەر ئۆلىماسى سەمەت داموللا ئالدىنقى يىلى قازا قىلدى. چار باغلىقلار ئۆزلىرىنى يېتىمسىرەپ قالغاندەك ھېس قىلىشتى. ئىساق شوجى خۇددى چار باغلىقلارنىڭ ئارزۇ ـ مۇددىئاسىنى چۈشەنگەندەك نەدىندۇر ئاشۇ قۇددۇس قارىمنى تېپىپ باشلاپ كەلدى. تۆتىنچى ئەترەتنىڭ ئۇزۇندىن بۇيان بىكار تۇرغان ئىشخانىسىنى راسلاپ، ئۇنى ئولتۇرغۇزۇپ قويدى. كەنتكە زاپاس قالدۇرۇلغان يەردىن يەتتە مونى ئايرىپ بەردى. بىر يىلدىن بېرى قۇددۇس قارىم ئىساق شوجىنىڭ، مۆمىن مۇسۇلمانلارنىڭ خالىس ياردىمىدە كۆكلەپ ـ ياشنىدى. ئىماملىق قىلدى. مېيىت نامىزىنى چۈشۈردى. نەزىر ـ چىراغلاردا خەتمە ـ قۇرئان قىلدى. تويلاردا نىكاھ سۈرىسى ئوقۇدى. سورۇنلاردا تۆرنىڭ بېشىنى ئىگىلىدى. زەللە ئالدى. خەقمۇ ئۇنىڭ كۈتكىنىدىن، تەمە قىلغىنىدىن ئارتۇقراق بەردى. مانا ھازىر ئۇنىڭ تېرىلغۇ يېرى 12 موغا، قوي ـ قوزىسى 28 تۇياققا، ئورمانلىرى 700 تۈپكە يەتتى. تېخى ھەر دائىم سىرتقا چىققاندا مىنىۋالىدىغان قومۇش قۇلاق ئايغىرىمۇ بار. چار باغلىقلار ياقا يۇرتتىن كەلگەن، دىن، ئەخلاق ۋە باشقا جەھەتتە تېخى ئۆزلىرىنىڭ مۇكەممەل ئىشەنچىسىگە ئىگە بولمىغان، شۇنداقلا نىكاھىدا خوتۇنى بولمىغان بىر بويتاقنىڭ ئىمام بولۇشقا شەرتى توشمايدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرسىمۇ يەنىلا ئۇنىڭغا چوقۇنىدۇ. ئەقىدە ـ ئىخلاس بىلەن ئەگىشىدۇ.

سۇلايمان كېتىۋېتىپ ئويغا چۆمدى. بۇ گۈن ئۇنىڭدىن ئىئانە سوراشمىدى. سۇلايمان بۇنى ئۆزى ئۈچۈن ھاقارەت دەپ چۈشەندى. خەق مېنى ھېچنېمىسى يوق، نامرات، دەپ ئويلىدى بولغاي. مەن خەققە ئوخشاش بىر چارەك بۇغداي، 10 جىڭ قوناق، بىر تۈپ تېرەك، دەپ ئولتۇرمايمەن. خەقنىڭ ئاغزىغا چىققۇدەك بىرەر نەرسە بېرىمەن. نېمە بەرسەم بولار كىن. سۇلايمان ساسلىققا كەلگەندە تاق توختاپ قالدى. تولغىنايىنىڭ پورەكلەپ ئېچىلىۋاتقان گۈلدەك ھۆسنى، يۈرەكنى مەھلىيا قىلىدىغان قەددى ـ قامىتى كۆز ئالدىدا گەۋدىلەندى. تولغىناي: «ئەگەر ئېشىپ ـ تېشىپ تۇرغان مال ـ دۇنيالىرىڭ بولسا بىرىنچىدىن داۋالان، ئىككىنچىدىن ئەل ـ جامائەت ئۇنتۇمىغۇدەك بىر ياخشى ئىش قىلىپ قوي» دەپ خىتاب قىلىۋاتاتتى. سۇلايمان بېدىلىككە تاشلىۋەتكەن ئىككى تىللانى ئېسىگە ئالدى. ھازىر كۆپكۈندۈزدە بېدىلىكنى ئارىلاپ، ئاختۇرۇپ يۈرسەم خەق نېمە دەپ قالار، بولۇپمۇ تولغىناي كۆرسە تەمە قىلىپ، ئۈمىد كۈتۈپ، مېنىڭ مەھەللەمدىن كېتەلمەي يۈرۈپتىغۇ، دەپ ئويلاپ قالماسمۇ. كەچتە، قاراڭغۇ چۈشكەندە بېرىپ تىللالارنى، دورىلارنى ئىزدەپ باقاي. بېرى تېپىۋالمىغان بولسىلا چوقۇم ئۆز جايىدا بار. تولغىناي داۋالان، دېگەنىدى. دورىلارنى يەي، ئىككى تىللانى ساتاي. ئىككى تىللا ھېچ بولمىغاندا بەش مىڭ يۈەنگە يارايدۇ. 5 مىڭ يۈەنگە 30 مىڭ دانە پىششىق خىش كېلىدۇ. مەسچىتنىڭ قورۇق تېمى، دەرۋازا تېمى، مۇنار، قۇببىسى شو خىشلار بىلەن پۈتىدۇ. شۇنداق قىلاي، كەچتە بېرىپ ئىزدەپ باقاي.

بىراق، كەچتە سۇلايمانغا بېدىلىككە بېرىش نېسىپ بولمىدى. كەچ كىرىشكە باشلىغاندا ئۇنىڭ ئاغزىدىكى قوقاق بارغانسېرى يوغىناپ قىزغۇچ سۇلۇق ئىششىققا ئايلاندى. بەدىنى بەزىدە قىزىپ تەرلەيتتى، بەزىدە مۇزدەك سوۋۇپ كېتەتتى. ئۇ ئەتىگەندىن بېرىمۇ ھېچنېمە

يېمىگەنىدى. يېنى يەر تارتىپ تۇراتتى، يېتىۋالغۇسى، ئۆزاققىچە قوپماستىن ئارام ئالغۇسى كېلەتتى. ئاخىر ئۇ ئايۋان سۇپىسىغا سوزۇلۇپ يېتىپ ئۇيقۇغا كەتتى.

ئىككىنچى كۈنى كەچتە سۇلايمان چارباغقا قاراپ يول ئالدى. ئۇ خېلىلا تۈزىلىپ قالغانىدى. كالپۇكلىرىدىكى قوقاقمۇ قېتىشىشقا باشلىغانىدى. ئۇ كەنتكە كىرگەندە جامائەت مەھەللە مەسچىتىدىن خۇپتەن نامىزىنى ئوقۇپ چىقىۋاتاتتى. كۆكتە ئاي يوق ئىدى. سانسىزلىغان يۇلتۇزلار توپىلىق يولنى ئاقۇش لېنتىدەك غۇۋا يورۇتۇپ تۇراتتى. قايسى بىر هويلىدىن قىزىق تونۇردىن سويۇلغان زاغرىنىڭ مەززىلىك هىدى تارقالدى. مەهەللە باللىرى بىر ئىشنى قوغلاپ يۈرەتتى. ئۇلار كېچىدە يالغۇز كېلىۋاتقان يولۇچىنى تونۇپ قالدى ـ دە:

سۇلايمان پېسى،
شاپتۇل، توغاچنى،
ساتىدۇ نېسى،
يۈز ـ كۆزىدە ئاق،
يەيدۇ جىگدە، قاق.

دەپ نوۋلاشقىنىچە قېچىپ كېتىشتى. سۇلايمان باللارنىڭ بۇ مەسخىرىلىك قوشاقلىرىدىن رەنجىمەي يولىنى داۋام قىلىۋەردى. كەنت قورۇسىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈۋاتقاندا قارا كىيىم كىيگەن بىر ئايال يول ئوتتۇرىسىدا پەيدا بولۇپ ئۇنىڭ ئالدىدا توختىدى ۋە:

ــــ كىم ؟ ــــ دېدى زىل ئاھاڭدا.

ــــ مەن، ــــ دېدى سۇلايمان كىمنىسانى تونۇپ، ــــ نېمە قىلىۋاتىسەن، بۇ كېچىدە ؟

ــــ كېچە بولسا نېمە بوپتۇ، تۇردۇم.

سۇلايمان ئۈندىمىدى، ئۇ مېڭىۋېدى، كىمنىسا ئۇنىڭ ئۇدۇلىغا كەلدى:

ــــ تۇرمامسەن بىردەم، نەگە ئالدىرايسەن، قارا ياغاچقىمۇ يا، ئەخمەق. بارما ئەمدى، ئۇمىدىڭنى ئۈز ئۇ سېرىقتىن...

ــــ راست، كىمنىسا سەندىن شۇ گەپنى سورىماقچىدىم. ئۇ...

ــــ ئۇ ئەرگە تېگىدۇ، لېكىن ساڭا ئەمەس، ــــ كىمنىسا نېمىدىندۇر ئېهتىيات قىلغاندەك پەس ئاۋازدا دېدى، ــــ كىمگە تېگىدىغانلىقىنى دېمەيمەن، سەنمۇ سورىما.

سۇلايماننىڭ كالپۇكىدىكى قوقاقلار قايتىدىن ئىششىپ چىقىۋاتقاندەك ۋىژىلداپ ئېچىشىپ ئاغرىشقا باشلىدى. كۆز ئالدى قاراڭغۇلىشىپ كەتتى. دەلدۈگۈنۈپ يەنە مېڭىشقا تەمشەلدى.

ــــ ساراڭ بولدۇڭمۇ، توختا!

ــــ دورامنى ئەكىلىمەن.

ــــ نەدىكى دورا ئۇ ؟ ــــ كىمنىسا هەيران بولۇپ سورىدى، ــــ يەنە ئالجىۋاتىسەن، بۇ كېچىدە نەدىكى دورىكەن ئۇ ؟ جىن چاپلىشىپتۇ ساڭا، تۇرەمۇ شۇ يەردە.

ــــ راست دەۋاتىمەن، ــــ دېدى سۇلايمان، ــــ دورىنى شۇ... بېدىلىككە تاشلاپ قويغان.

www.uyghurkitap.com

— قاراڭغۇدا قانداق تاپىسەن؟

سۇلايمان جاۋاب بېرەلمەي قالدى. كىمنىسانىڭ دېگىنى راست. بۇنداق قاراڭغۇ كېچىدە بېدىلىكتىن دورا تاپقىلى بولامدۇ؟ تىللانچۇ؟ سۇلايمان بىرىدىن قول چىراغ ئېلىۋالمىغانلىقىغا پۇشايمان قىلىپ ئارقىسىغا يېنىۋېدى، كىمنىسا يەنە ئۇنىڭ ئالدىغا ئۆتۈۋالدى ۋە سۇلايمانغا يېقىنلاشتى. ئاياللاردىلا بولىدىغان بىر خىل ئۆتكۈر خۇش پۇراق سۇلايماننىڭ دىمىقىغا گۈپۈلدەپ ئۇرۇلدى. سۇلايمان بىر پەس ئېسىنى يوقىتىپ باشقىچە شېرىن، لەززەتلىك تۇيغۇغا چۆمۈلدى.

— بىردەم تۇرمامسەن؟ — كىمنىسا ئەركىلىگەندەك بىر قىياپەتتە سۇلايمانغا تېخىمۇ يېقىنراق كەلدى. ئەمدى ئۇنىڭ تىنىقلىرىمۇ سۇلايماننىڭ يۈزىگە ئۇرۇلۇپ تۇراتتى، — نەگە ئالدىرايتتىڭ؟

— قول چىراغ ئەكىلىشنى ئۇنتۇپتىمەن، بېرىپ ئەكىلەي.

— ئۇھۇش... — كىمنىسا مەنسىتمەسلىك تەلەپپۇزىدا ئاۋازىنى كۆتۈرۈپ دېدى، — مەن تېپىپ بەرسەم بولامدۇ؟

سۇلايمانغا بۇ گەپ تازا خۇش ياقتى.

— شۇنداق بولسىغۇ...

— ئەمىسە سەن ھويلىغا كىرىپ ساقلاپ تۇر. ئاكامنىڭ ئۆيىدە قول چىراغ بار دەك قىلاتتى، بېرىپ باقاي.

كىمنىسا سۇلايماننى باشلاپ كىردى ـ دە، ئۆزى شۇ ھامان چىقىپ كەتتى. سۇلايماننىڭ بۇ ھويلا بوسۇغىسىدىن ئاتلاپ كىرىشى تۇنجى قېتىم ئىدى. سۇلايمان ھاياجانغا چۆمۈلگەن ھالدا پېشايۋان بىلەن باغ رىشاتكىسى ئوتتۇرىسىدىكى كىچىككىنە سەينادا ئايلىنىپ يۈردى. بايىقى ئىللىق ھىد، ئۆتكۈر خۇش پۇراق ھېلىمۇ ئۇنىڭ دىمىقىدىن كەتمىگەنىدى. كۆڭلىدە قورقۇنچ، ۋەسۋەسە، ھەيرانلىق تۇيغۇسى پەيدا بولغانىدى. كىمنىسانىڭ ئۆزىگە نېمە ئۈچۈن يېقىنچىلىق قىلىدىغان بولۇپ قالغانلىقىنى بىلىشكە تىرىشىپ خىيال سۈرەتتى. سەينانىڭ ئۈستى ئۈزۈم بارىڭى بىلەن چۈمكەلگەن، قاراڭغۇدا ھېچنەرسىنى پەرق ئەتكىلى بولمىسىمۇ، سۇلايمان بۇ ھويلىنىڭ خېلى كۆركەم ياسالغانلىقىنى پەملىدى. كىمنىسا كەلمەيۋاتاتتى. سۇلايمان تىت ـ تىت بولاتتى. سۇپىدا ئولتۇرۇپ كىمنىسانى كۈتكەچ يەنە خىيال سۈرۈشكە باشلىدى.

كىمنىسا بىلەن دانىش شۇجىنىڭ ئەر ـ خوتۇنلۇق مۇناسىۋىتى ئانچە ئۇزاققا بارمىدى. يۇقىرىدىن چار باغقا خىزمەت ئۈچۈن كەلگەنلەر ئالدى بىلەن ئىساق بوغالتىرنىڭ ئۆيىگە چۈشەتتى. بۇنداق چاغلاردا كىمنىسا ئاكىسىنىڭ ئۆيىگە چىقاتتى ـ دە، قازان ـ قومۇچىنى قولىغا ئالاتتى. داستىخان سېلىش، چاي قۇيۇش، تاماق ئەكىرىش، مېھمانلارغا ھەمراھ بولۇپ ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى ئاۋۇندۇرۇش كىمنىسانىڭ ۋەزىپىسى ئىدى. ئۇنىڭ خۇش خۇي مىجەزى، مېيىقىدا كۈلۈپ قويۇپ، يەر ئاستىدىن قىيا بېقىشلىرى مېھمانلارنىڭ زوقىنى تارتىپ، ئۇلارنى بۇ ئۆيدە ئۇزاقراق ئولتۇرۇشقا مەجبۇر قىلاتتى. دېمىسىمۇ كۆپ قېتىم كېلىپ كىمنىسانىڭ ئۆز قولى بىلەن دورا ـ دەرمەك سېلىپ دەملىگەن چېيىنى ئىچىپ، ئۇنىڭ سوزغان لەغمىنىنى يەپ، دۇتارغا

تەككەش قىلىپ ئوقۇغان شوخ، ياكىراق ناخشىلىرىنى ئاڭلاپ ھۇزۇرلانغان مېھمانلار ئۇساق بوغالتىرنىڭ بۇ مېھمانخانىسىنى ناھىيە بويىچە ئەڭ كۆڭۈللۈك ئارامگاھ ھېسابلايتتى. كىمنىسا ئاكىسىنىڭ مۇددىئاسىغا ئوبدانلا ماسلىشاتتى. ئۇ كېيىنكى كۈنلەردە ياشقىنا بىر مۇخبىرغا ئامراق بولۇپ قالدى. مۇخبىر يىگىت ھەممىشە دېگۈدەك دانىش شۇجى يوق ۋاقىتنى پايلاپ تۇرۇپ كېلەتتى ـ دە، ئۇساق بوغالتىرنىڭ ئۆيىدە مېھمان بولاتتى. ئۆزىگە تېگىشلىك سان ـ سېپىرلارنى خاتىرىلىۋالغاندىن كېيىن دانىش شۇجىنىڭ ھويلىسىغا كىرەتتى. مانا مۇشۇ كەڭ پېشايۋانلىق ھويلىدا بەخىرامان ئولتۇرۇپ كىمنىسا ساقلاپ قويغان مېغىز تىزنىقلىرىغا، بوياپ پىشۇرغان توخۇملارغا ئېغىز تېگەتتى. بىر كۈنى دانىش شۇجى تۇيۇقسىز ئۇلارنىڭ ئۇستىگىلا كىرىپ قالدى. ئىككىسى قىپيالىڭاچ قۇچاقلىشىپ ياتاتتى. نېمىدېگەن رەسۋاچىلىق! دانىش شۇجى مۇخبىرنى ئۇرماقچى بولۇپ دېۋەيلەپ كەلدى. مۇخبىر ئۇنى بىرلا ئىتتىرىۋېدى، پاكار، ۋىجىك دانىش شۇجى تام تۈۋىگە يىقىلدى. مۇخبىر شۇ ھامان كىيىملىرىنى قولتۇقلىغىنىچە باغ تەرەپكە قېچىپ كەتتى. دانىش شۇجى ئېسىنى يىغىپ ئورنىدىن تۇردى. يوتقاندا يالىڭاچ ياتقان كىمنىسانىڭ بېلىگە بىرنى تەپتى، يەنە بىرنى تەپتى، يەنە بىرنى... ئاغرىق زەربىسىگە چىدىمىغان كىمنىسا يىغلاپ يالۋۇرۇشقا باشلىدى. لېكىن، پەشۋا توختىمىدى. تاقىتى تۈگىگەن كىمنىسا دەس ئورنىدىن تۇرۇپ دانىش شۇجىغا ئېسىلدى. ياقىسىنى يىرتتى، گېلىنى بوغدى، يۈز ـ كۆزلىرىنى تاتىلاپ قىيما ـ ياما قىلىۋەتتى. دانىش شۇجىنىڭ بويى كىمنىسانىڭ دولىسىغىلا كېلەتتى، ئۇل گىرىكى زىلۋا بويىلۇق كىمنىسا ھازىر تولۇپ، سەمرىپ، ئېگىز بويىلۇق، كۈچلۈك ئايالغا ئايلانغانىدى. دانىش شۇجى شۇ تاپتا سانىڭ چاڭگىلىدىكى چۈجىگىلا ئوخشاپ قالغانىدى. كىمنىسا ئۇنى يىقىتىپ ئاستىغا بېسىۋالدى. سېمىز، يوغان كاسىسلىرىنى دانىش شۇجىنىڭ مەيدىسىگە قويۇۋېلىپ تۇرۇپ تازا مۇشتلىدى. دانىش شۇجى تېپىرلاپ قۇتۇلۇشقا ھەرىكەت قىلاتتى. ئاخىرى ئۇنىڭ قۇتۇلۇشقا كۈزى يەتمەي كىمنىسانىڭ لىغىرلاپ تۇرغان ئەمچەكنىڭ بىرىنى تۇتىۋالدى ـ دە، زەرب بىلەن تارتتى.

كىمنىسا دەھشەتلىك ئاۋازدا ۋارقىراپ دانىش شۇجىنىڭ بىلىكىنى چىشلىۋالدى. دانىش شۇجى بىرلا ئېڭىردى ـ دە، ئۇنى ئۇچۇپ جىم بولدى.

كىمنىسا شۇ كۈنىلا بوغچىلىرىنى كۆتۈرۈپ ئاكىسىنىڭ ئۆيىگە يامانلاپ چىقتى. ئاز ئۆتمەي دانىش شۇجى سوت مەھكىمىسىگە چاقىرتىلدى. كىمنىسا ئەرز قىلغانىدى. دانىش شۇجى ھەقىقىي ئەھۋالنى ئېيتتى. مۇخبىر مۇنەق مەيدانىغا ھازىر بولدى. كىمنىسا بىلەن مۇخبىر ئۆز ئىشلىرىدىن تېنىۋالدى. بۇ ئىشتا دانىش شۇجىدىن باشقا گۇۋاھچى بولمىغاچقا، دانىش شۇجى ئۆزى ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈپ قالغانىدى، كىمنىسانىڭ ئاجرىشىش تەلىپى ئىشقا ئاشتى. دانىش شۇجىمۇ بۇ ھازازۇل خوتۇندىن قۇتۇلغىنىغا ئىچىدە رازى ئىدى. كىمنىسا تۆپەيلىدىن چار باغلىقلار ئارىسىدا ئۇنىڭ ئىناۋىتى خېلىلا تۆۋەنلىگەنىدى. كىمدۇر ئەرز قىلغان بولسا كېرەك، ئىنتىزام تەكشۈرۈش خادىملىرى كېلىپ چار باغدا 20 كۈن تۇردى. دانىش شۇجىنىڭ توي قىلىش، ئۆي سېلىش باھانىسى بىلەن كوللېكتىپنىڭ ئالتە مىڭ يۈەن پۇلىغا خىيانەت قىلغانلىقى

www.uyghurkitap.com

ئىسپاتلاندى، بۇنىڭ ئىچىدە چارباغلىقلارنىڭ ئۆي قۇرۇلۇشىغا خىش قويغان، تام ئەتكەن، سۇۋاقچىلىق، ياغاچچىلىق، سىرچىلىق قىلغان ھەققى ھېسابقا ئېلىنمىغانىدى. دانىش شۇجى ۋەزىپىسىدىن ئېلىپ تاشلاندى. كىمنىسا بىلەن ئاجراشقاندا بۆلۈشكەن مال - بىسات، چارپاي... لىرىنى 1000 يۈەنگە، ئۆيىنى، باغنى تۆت مىڭ ئىككى يۈز يۈەنگە ساتتى، ئۆي بىلەن باغنىڭ خېرىدارى ئەلۋەتتە ئىساق بوغالتىر ئىدى. بوغالتىر ئۆيىنى كىمنىساغا بەردى. دانىشنىڭ گەدىنىدە تۆلەپ قايتۇرۇشقا تېگىشلىك يەنە 800 يۈەن پۇل بار ئىدى. ساتسا پۇلغا يارايدىغان ھېچنېمىسى يوق، پەقەت ئۆزىدە ئىسسىق جانلا قالغانىدى. خىيانەتنى ۋاقتىدا قايتۇرمىسا پارتىيىدىن قوغلىنىش، ھەتتا قانۇنىي جاۋابكارلىققا تارتىلىش خەۋپى بار ئىدى.

مانا شۇ چاغدا دانىش چارباغدا ھېچكىم كۆزگە ئىلمايدىغان، پەس، جۇلدۇر كېپەن دەپ قارالغان سۇلايماننىڭ ئالدىغا كەلدى.

— سېنىڭغۇ مېنىڭ ئاتا - ئانامغا قىلمىغان ئەسكىلىكىڭ قالماپتىكەن، خەلق ئەسكەرلىرىنى باشلاپ كېلىپ ئالتۇن - تىللا تاپىمىز، دەپ ئۆيلىرىمىزنى ئاختۇرۇپ، چېقىپ ۋەيران قىلغانىكەنسەن. كېيىن بىزنى قىشلاقتىن كۆچەردىڭ، دادام پومېشچىك قالپىقىنى ئۇ ئالەمگىمۇ ئېلىپ كەتتى. مەنمۇ كىچىك پوم، دەپ ئاتىلىپ ئىتنىڭ كۈنىنى كۆردۈم. مانا خۇدايىم ھەممىنى كۆرسەتتى، ھەي... بەندىگە بەندىنىڭ ئىچى ئاغرىيدىكەن. مە، بۇ ئىككى تىللانى سېتىپ خىيانىتىڭنى تۆگىتىۋال.

دانىش ھۆڭ - ھۆڭ يىغلاپ سۇلايماننىڭ قوللىرىغا سۆيدى.

— ئىشىنىپ كەلگەنىدىم، ھاجىتىمنى راۋا قىلدىڭ. بېشىمغا كۈن چۈشكەندە ئاندىن باشقىلارنىمۇ، ئۆزۈمنىمۇ چۈشەندىم. ئۆمۈرۋايەت قۇلۇڭ بولساممۇ بۇ ياخشىلىقىڭنى ياندۇرۇپ بولالمايمەن، ئۇكام.

دانىشقا پارتىيىدە بىر يىل قالدۇرۇپ سىناش جازاسى بېرىلدى. شۇنىڭ بىلەن ھەممە ئىش تامام بولدى، ئۇ ئەسلىدىكى تاشلىنىپ قېلىپ زەيخانىغا ئايلانغان ئىككى ئېغىزلىق ئۆيىدە ياشاپ قېلىۋەردى. بىرەر تال توخۇسى، ھەتتا مۇشۇكىمۇ يوق ئىدى. يەرلىرىنى تولۇق تېرىشقا چامىسى يەتمەي بىر قىسمىنى كوللېكتىپقا ئۆتكۈزۈپ بەردى. ئۇنىڭ شۇ چاغدىكى كۈنى پادىچىلىق قىلغان چاغدىكىدىنمۇ بەتتەر ئىدى. بىر كۈنى ئۇ سۇلايمانغا دادىلىنىپ:

— ھەي، سۇلايمان ئۇكام، ئەسلىدە مەن كىمنىسانى ئالغان كۈندىن باشلاپ ئىساقنىڭ قىلتىقىغا چۈشكەن ئىكەنمەن. ئەمدى بىلدىم، ئۇ شۇ چاغدىن باشلاپ مېنىڭ ئورنۇمغا شۇجى بولۇش ئۈچۈن يول ھازىرلىغانىكەن. ئەنە ئۇ ھازىر چارباغنىڭ خوجىسى، — دېدى.

— خام سۈت ئەمگەن بەندە بىز، — سۇلايمان ئۇنىڭ كۆڭلىنى ياساشقا تىرىشتى، — ئازمىمىز، ئازمايدىغان ئىنسان يوق. ھېلىمۇ سەن تىرىكقۇ، ئىشلە، ئىشلەپ جېنىڭنى باق. كونىلاردا ئۆزۈڭنى خار قىلغىچە، كۆچۈڭنى خار قىل، دېگەن گەپ بار.

دانىش پات - پاتلا ئۇكام سەن مېنىڭ قۇتقازغۇچۇم، سەن ياردەم قىلمىغان بولساڭ پارتىيىدىن قوغلىناتتىم، ھەر ھالدا بىر يىللىق جازامۇ تۈگىدى، پارتىيىدە قالدىم. ئەمدى ئارمىنىم

يوق، سېنىڭ قولۇڭغا قول، پۇتۇڭغا پۇت بولىمەن، دەپ تەكرارلاپ قوياتتى.

هويلىنىڭ ئىچى قاپقاراڭغۇ، ئىنسى ـ جىننىڭ شەپىسى يوق، سۈرلۈك قاراڭغۇلۇق ئىلكىدە خىيالغا چۆككەن سۇلايمان ئورنىدىن تۇرۇپ دانىشتىن قالغان هويلىنىڭ تۇندىكى غۇۋا قىياپىتىگە نەزەر قالدى. بىر هازا تۇرغاندىن كېيىن دەرۋازا قانىتىنى تارتىۋېدى، ئېچىلمىدى. دەرۋازا سىرتىدىن قۇلۇپلانغانىدى. ئىش ئوخشاپتۇ ـ دە، بۇ خوتۇننىڭ نېمە قىلغىنى، مېنى سولاپ قويۇپ، توۋا... سۇلايمان يەنە سۇپىغا كېلىپ ئولتۇردى. ئۇنىڭ كىمنىسانى كۈتۈۋاتقىنىغا بىر سائەتتىن كۆپرەك ۋاقىت بولغانىدى. بىر چاغدا قۇلۇپ شىرىقلاپ، دەرۋازا ئېچىلدى. كىمنىسا كىردى.

— ئەجەبمۇ، مېنى سولاپ قويۇپ... — سۇلايمان سۆزلىگىنىچە كىمنىسانىڭ ئالدىغا باردى، — بولدى، مەن كېتەي.

— مانا قول چىراغ، — كىمنىسا ئۇنىڭ قولىغا قول چىراغنى قۇتقۇزۇپ قويدى، — چىراغنى تاپالماي... هايال بولۇپ قالدىم.

— رەھمەت ئەمىسە، — سۇلايمان مېڭىۋېدى، كىمنىسا توسۇۋالدى.

— بۇنداق قاراڭغۇدا دوراڭنى قاچان تېپىپ كېلىسەن، ئۆيۈڭگە قاچان كېتىسەن، يېرىم كېچە بولاي دەپ قالغان تۇرسا، — كىمنىسانىڭ ئاۋازى ناهايىتى مۇلايىم، يېقىملىق ئىدى. سۆزلەۋېتىپ سۇلايماننىڭ يېڭىنى تۇتتى، — قونۇپ قال، ئەمدى...

سۇلايماننىڭ يۈرىكى قارتىدە قىلىپ قالدى. ۋۇجۇدىنى قورقۇنچ ئارىلاش هاياجانلىق تىترەك باستى. ئۆزىنى تەستە كونترول قىلىپ كىمنىسانى يانداپ ئۆتتى ـ دە، دەرۋازىدىن چىقتى.

— خوش، كەتمىسەم بولمايدۇ، ئۆيۈم يالغۇز.

— ئۇنداقتا تېخىمۇ ياخشى، — كىمنىسامۇ ئەگىشىپلا چىقتى، — مەنمۇ بىللە باراي.

— يا... ياق كىمنىسا، كېچىدە بىللە ماڭغىنىمىزنى بىرى كۆرسە...

— تازىمۇ توخۇ يۈرەك بىر نېمىكەنسەن، — كىمنىسا ئۇنىڭغا يانداشقىنىچە ماڭدى. ئۇنىڭ ئېگىز بەستى قاراڭغۇدا تېخىمۇ سۈرلۈك، سالاپەتلىك كۆزۈنەتتى، — ئوغۇل بالا دېگەن شۇنداق بولامدۇ، ئايال كىشى هەمراھ بولاي دەۋاتسا قورققىنىنى تېخى، قونۇپ قال دېسە، قاچىدۇ. ئەخمەق.

سۇلايمان كېتىۋەردى. كەينىدىن كىمنىسانىڭ ئاياغ تىۋىشى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. كىمنىسا چارباغدىكى ئاياللار ئىچىدە ئالدىنقى قاتاردا تۇراتتى. هېچكىم گۈزەللىكتە ئۇنىڭغا يېتىشەلمەيتتى. ئۇ پەرىشتىدەك چىرايلىق، پاكىزە، مېهرى ئىسسىق، يىگىتلەرنىڭ يۈرىكىگە ئوت يېقىپ يۈرىدىغان شوخ ئايال ئىدى. لېكىن، سۇلايمان ئۇنىڭ بىلەن بىللە مېڭىشتىن قورقاتتى. ئۇ قاتتىق ۋەھىمە ئىچىدە ئەتراپقا قورقۇپ ـ قورقۇپ قارايتتى. قېرى تېرەكلەرنىڭ كەينىدە بىرى ماراپ تۇرغاندەك، تۇيۇقسىز چىقىپلا ئۇرىدىغاندەك، تۇتۇپ ئاپىرىپ كەنتتە، خەق ئالدىدا سازايى قىلىدىغاندەك بىلىنەتتى. ئۇ ئۆزىنى گۇناهكار هېس قىلدى. ئۆزىدىن بىر نەچچە ياش

چوڭ بولغان ياتباش بىر ئايال بىلەن كېچىدە بىللە مېڭىش ھەقىقەتەن گۇناھ ئىدى. سۇلايمان قەدىمىنى تېزلەتتى، لېكىن كىمنىسا ئۇنىڭغا ياندىشىپلا ماڭاتتى. ئىككىيلەن چوڭ يولغا چىقتى. كىمنىسا دولىسىنى سۇلايماننىڭ دولىسىغا تەگكۈزدى. سۇلايمان چۆچۈپ بىر قەدەم كەينىگە شوقشىدى.

ــ تازىمۇ گومۇش بىر نېمىكەنسەن، يېنىمدا كىم بار، ئۇ نېمىشقا كېچىدە مەن بىلەن بىللە ماڭىدۇ، دەپ ئويلىمامسەن، كۆڭلۈمگە يارىشا بىرەر ئېغىز گېپىڭ، چاقچىقىڭ يوقمۇ زادى؟

ــ نېمە دەيمەن، بۇ چاغىقچە ... ــ سۇلايمان دودۇقلاپ قالدى، ــ ئا ... ئاياللارغا گەپ قىلىپ باقمىغان.

ــ ئەمدى گەپ قىل، چوڭ بولدۇڭ، ئەتە ـ ئۆگۈن خوتۇنمۇ ئالىسەن، ئۇ چاغدا يېنىڭدا ياتقان خوتۇنغىمۇ گەپ قىلالماي تۇگۇلۇپ ـ تىترەپ ياتساڭ بولمايدۇ.

ــ ۋاقتى كەلگەندە بىر گەپ بولار، كىمنىسا بۇنداق قىلما.

ــ ھەي، سەنچۇ، ئوغۇل بالا، يىگىت جۇمۇ، يىگىت دېگەن خوتۇن ئېلىشتىن بۇرۇن ھەممىنى بىلىۋېلىشى لازىم، پەممىچە سېنىڭ يۈزۈڭمۇ ئېچىلمىغان ئوخشايدۇ.

سۇلايمان ھودۇقۇپ، نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي قالدى. كىمنىسا ھەدەپ سۈر كۆلۈپ، ئەركىلەيتتى.

ــ سەن بۇتقا ئوخشاش، مۇشۇنداقلا تۇر ساڭ، ئادەمنى كۆلدۈر گۈدەك يا كۆڭلىنى خۇش قىلغۇدەك بىر ئېغىز چىرايلىق گېپىڭ، چاقچىقىڭ بولمىسا ... ساڭا تەگكەن خوتۇن بىر كۈنمۇ يېنىڭدا تۇرمايدۇ. ھى ... ھى ... ھى ... سېنى مەن ئېرىتمىسەم، سەن مېنى ئېرىتەلمەيدىغان ئوخشايسەن، ھا ... ھا ... ھا ...

ـــ كەلدۈق، ـــ دېدى سۇلايمان ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلىمىغاندەك بىر تەلەپپۇزدا، ـــ سەن مۇشۇ يەردە ساقلاپ تۇرغىن.

سۇلايمان قول چىراغنى يېقىپ بېدىلىككە ئۆتتى. قىردىن باشلاپ سول يېرىپ ئارىلاپ ماڭدى. دورا شىشىلىرىدىن ئىككىنى تاپتى. يەنە بىرىمۇ تېپىلدى. ئۇ بىدىلىك ئارىسىغا سىنچىلاپ قارىغىنىچە كېتىۋەردى. تىللالار كۆرۈنمەيتتى. قول چىراغنى تېخىمۇ پەس تۇتۇپ، ئېگىشىپ قاراشقا باشلىدى. ئەنە بىرى... سۇلايمان خۇشال بولۇپ داۋاملىق ئىزدىدى. مانا بىرى! قول چىراغنىڭ نۇرىدا تىللا ئوتتەك يالىلداپ تۇراتتى. سۇلايمان ئىككى تىللانى ئىچ يانچۇقىغا سالدى. دورا شىشىلىرىنى كۆتەرگىنىچە كىمنىسانىڭ قېشىغا قايتىپ كەلدى. ئۇ تولغىنايىنىڭ ئۆيىگە قاراپ، قۇلىقىنى دىڭ تۇتقانچە، بىر قارىۋالدى ـ دە، ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ ئۆز يولىغا راۋان بولدى. بىرى كۆرۈپ قالسا... ئەتە بۇ ئىش پۈتۈن چارباغقا پۇر كېتىدۇ، ئىساق شۇجىنىڭ قۇلىقىغا يېتىپ قالسا، بالا ـ قازانىڭ تاشقىنى شۇ، تېرەمنى تەتۈر سويىدۇ.

ـــ بايىقى گېپىم يادىڭدا باردۇ؟ ـــ كىمنىسا سۇلايماننىڭ دولىسىغا قولىنى قويدى، ـــ يۈزۈڭ راست ئېچىلمىدىمۇ؟

ـــ چوڭ بولغاندىن بېرى ھېچكىمنىڭ قولىنىڭ ئۇ چېنى تۇتۇپ باققىنىم يوق.

ـــ گېپىم راستكەن ـ دە، ھا... ھا... ھا... ـــ كىمنىسا قاتتىق كۈلۈپ سۇلايماننىڭ بوينىغا گىرە سېلىۋالدى. ئۇنىڭ چىلگىدەك يوغان، چىڭ كۆكسى سۇلايماننىڭ دولىسىغا يۇمشاققىنە تەگدى. شۇئان يىگىتنىڭ ۋۇجۇدىدا ئوتتەك قىزىق ھارارەت دولقۇنى جۇش ئۇردى. پۇتلىرى بوشىشىپ ماغدۇرسىزلاندى. كىمنىسا ھەدەپ كۈلەتتى. بۇ كۈلكە بۇلاق سۈيىنىڭ رىتىملىق ئاھاڭدا شىرىلدىغىنىدەك ئاڭلىناتتى.

ـــ ھەي، ماڭا قارا، قىزلىقىڭنى ماڭا بېرەمسەن؟ شۇنى دېمىسەم ساڭا ئەگىشىپ نېمە قىلاتتىم. چارباغدا يىگىتلەر ئازمۇ! سېنى كۆڭلۈم تارتىپ قالدى. قارا، كېيىن نېمىشقا شۇنداق قىلمىغان بولغىيدىم، دەپ ھەسرەت چېكىپمۇ قالىسەن.

سۇلايماننىڭ قۇلىقى تۇۋىدە قۇددۇس قارىمىنىڭ كەسكىن، ۋەھىمىلىك، دىللارغا قورقۇنچ سالىدىغان ۋەز ـ تەرغىباتلىرى جاراڭلىدى. لېكىن، كىمنىسانىڭ نازلىق كۈلكىلىرى، ئەركىلەشلىرى ۋە ئىسسىق قۇچىقى سۇلايماننى ئىختىيارسىز رەۋىشتە باشقا بىر دۇنياغا ـــ قىز ـ ئاياللارغا قارىسا، گەپلەشسە، چاقچاقلاشسا، قۇچاقلىشىپ سۆيۈشسە گۇناھ ھېسابلانمايدىغان بىر دۇنياغا سۆرەپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ يىگىتلىك ھاياتىدا تۇنجى قېتىم تاتلىق، شېرىن بىر گۇناھقا پېتىپ قېلىۋاتقانلىقىنى سېزىپ تۇراتتى. ئەمەلىيەتتە بۇ پاتقاقتىن قۇتۇلۇشقا چامى يەتمەيتتى. چۈنكى، ئۇنىڭ نەزەرىدىكى شەيتان ئاتلىق بىر ئېزىتقۇ كۈچ ھەدەپ ئۇنى ئاشۇ پاتقاققا ئىتتىرمەكتە ئىدى. ئۇنىڭ قەلبىنى تىل بىلەن ئىپادىلەپ بەرگىلى بولمايدىغان گۈزەل، شېرىن، سىرلىق تەسىراتلار مەھكەم چىرماپ تۇراتتى.

ـــ ھەي، مەن نېمە دېدىم؟

ـــ نېمە دېدىڭ؟

ــــ تـوۋا، مـاۋۇ نـېمىنىڭ گومۇشلۇقىنى. سەندەك يىگىت بولغۇچە ئۆلەيھەم. قىزلىقىڭنى مـاڭـا بـەر، دەۋاتـىمەن. كېلە ساراڭ. ماۋۇ يەرگە، ــــ كىمنىسا ۋىلىقلاپ كۆلۈپ، سۇلايماننى قوـ چاقلىغان پېتى يول چېتىگە، ئاندىن ئورمانلىق ئىچىدىكى يۇمشاق يەرگە سۆرەپ چۈشتى...

سـۇلايـمـان ئەمـدى بـۇرۇنـقـى سۇلايمانغا ئوخشمايتتى. ئۇ ئادەتتىن تاشقىرى خۇشال ئىـدى. كـىمنىسا ئۇنىڭ تۇنجۇقۇپ قالغان يىگىتلىك ھېسسىياتىنى بىراقلا ئويغاتقان، كىشىلىك ھايـاتـتـىـكـى مۇرەككەپ سىرلارنىڭ بىر قىسمىنى تونۇتقانىدى. سۇلايمان ئۆزىمۇ پەرەز قىلىپ باقمىغان شېرىن ھۇزۇر ـ ھالاۋەتكە ئېرىشتى. ئىلگىرىكى بارلىق رەنج ـ مۇشەققەتلىرىنى جەبرى ـ جـاپـا، دەرد ـ ئەلەملىرىنى بىراقلا ئۇنتۇپ كەتكەندەك بولدى. روھى ئۇر غۇپ تاشتى شۇ سەۋەبـ ـتـىـن ئۇنىڭ ھاياجانلىنىشى يۇقىرى پەللىگە، چەكسىزلىككە كۆتۈرۈلۈپ ئۆزىنى ئۇنتۇغان ھالدا تـەـللادىن بىرنى كىمنىساغا ھەدىيە قىلىۋەتتى. ئۇ تۇنجى خۇشاللىقى ئۈچۈن، سۆرگەن ھۇزۇر ـ لەززەتـلـىـرى ئۈچـۈن نـۇرغـۇن قـىممەتلىك نەرسىلەرنى قۇربان قىلىۋېتىشكىمۇ تەييار ئىدى. ئەرلـەرنـىـڭ ھەمـىشە ئۇنىڭ پېيىدا يۈرگىنى بىكار ئەمەسكەن. قۇددۇس قارىم: جەننەتكە كىرـ گـەنـلـەر ھەر كۈنى ھۆر ـ غىلمانلار بىلەن يېتىپ قوپىدۇ، دەيتتى. كىمنىسا مۇشۇ پانى ئالەمدىكى ھۆر، ئۇ چـىـرايـلىق، كېلىشكەن چوكان، توۋا، مۇشۇ دۇنيادىمۇ ئوخشاشلا خۇشاللىق، بەختـ سـائادەت دېـگـەنـلـەر بـار ئـىـكـەنـغـۇ، ــــ دەپ ئويـلـىـدى سۇلايمان، ــــ شۇنچە زور خۇشاللىققا ئېـرىـشكىنىمنى بەدىلىگە ئاران بىر تىللا بەردىمۇ، يەنە بىرنىمۇ بېرىۋەتسەم ئارتۇق كەتمەيتتى. ئۇغـۇ ھېـچـنـېـمـە تـەلـەپ قىلمىدى. بۇ ئۇنىڭ ياخشىلىقى. ئاددىيسى، ئۇنىڭ يېنىدا بەدىنىدىن چىقىۋاتقان مېزىلىك پۇراقلارنى پۇراپ، چىرايلىق كۆزلىرىگە قاراپ تۇرۇشمۇ بىر ھوزۇر ئىكەن.

ئەمـدى ھايـات ئۇنـىـڭغا باشقىچە گۈزەل كۆرۈندى. ئۇنىڭ نەزىرىدە چار باغمۇ ۋە بۇ يۇرتـ تـىـكـى ھەمـمـە نەرسىمۇ سۆيۈملۈك ئىدى. يىللاردىن بۇيان ئۇنىڭ يەلكىسىدىن بېسىپ تۇرغان روھـي يـۈك بىراقلا ئېلىپ تاشلاندى. قەلبىنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىغا سىڭىپ جىمىپ كەتكەن، ئۆلـگـەن ھېـس ـ تۇيغۇلار دەريالاردەك شۇۋۇلداپ ئۆركەشلىدى. بۇ ھېس ـ تۇيغۇلار ئۇنى يېڭى بىر مەنىۋى ئالەمگە باشلاپ كىردى. بۇ ئالەم شۇنچىلىك كەڭ، بىپايان، نۇرلۇق ئىدى.

سۇلايمان ئۆيى ئالدىغا كەلگەندە رۇستەم بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى.

ــــ ئەجـەپـمۇ سـاقلاتتىڭ، ــــ دېدى رۇستەم ئۇزاق كۈتكەنلىكىنى ئىپادىلەپ، ــــ نەگە بارغانتىڭ، يېرىم كېچە بولاي دەپ قالدى.

ــــ دانـىـشنى ئىزدەپ بارغان، ــــ سۇلايمان يالغان سۆزلىدى، قەسەم ئىچىشكەن دوستىغا يـالغان ئېيتىۋاتقانلىقىنى ئويلاپ خىجىل بولدى، ئىككىيلەن بىللە ئۆيگە كىردى. سۇلايمان جىن چىراغنى ياقتى.

ــــ سېنىمۇ خېلى كۈنلەر بولدى، كۆرمىدىم، ــــ دېدى سۇلايمان.

رۇسـتـەم دۇكـانـدىكى ئىشنىڭ بېسىق ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. ئارقىدىن ئۆز خۇشاللىقىنى ئىزھار قىلدى:

ــــ ئاداش، مەن توي قىلىدىغان بولدۇم.

ـــ مۇبارەك بولسۇن، ـــ سۇلايمان ئىچ ـ ئىچىدىن خۇشال بولۇپ كەتتى ۋە سۆيۈنگەن هالدا سۆزىنى داۋام قىلدى، ـــ جېنىم دوستۇم، دېگىنە، كىم بىلەن توي قىلىسەن؟

ـــ سەن بەش قولدەك بىلىسەن، ـــ رۇستەم قەتئىي ئىشەنچ تەلەپپۇزى بىلەن ئېيتتى، ـــ تولغۇنايچۇ؟ هە، شۇنىڭ بىلەن...

سۇلايمان قۇلاقلىرىغا ئىشەنمەي كۆزلىرىنى چەكچەيتكىنىچە قاراپ قالدى. ئۇ ستىدىن بىرى كۆچ بىلەن باسقاندەك تۇگۇلۇپ قالدى. رۇستەم ئۇنىڭ كەيپىياتىغا ئانچە دىققەت قىلمىدى. جىن چىراغنىڭ غۇۋا نۇرى سۇلايماننىڭ چىرايىدىكى جىددىي ئۆز گىرىشلەرنى يوشۇرۇپ تۇراتتى.

ـــ كېلەر هەپتىنىڭ چارشەنبە كۈنى چاي ئىچۈرىمىز. ئارقىدىن تويىمىزنى قىلىۋېتىمىز، ـــ رۇستەم ناهايىتى قىزغىن سۆزلىمەكتە ئىدى، ـــ مەندىكى هازىر جىق پۇلمۇ يوق، دوستۇمدا بار، دەپ توي ۋاقتىنىمۇ بېكىتتىۋەتتىم. قېنى ئۆزۈڭ بىر ئىلتىپات قىل.

سۇلايماننىڭ كاللىسىدا چاقماق چېقىلغاندەك بولدى. ئۇنىڭ بايىقى خۇشاللىقلىرى پۈتۈنلەي غايىب بولغان، ئەمدى ئۇ يەنە شۇ بالىلىقىغا، قايغۇلۇق، دەردلىك ئۆتمۈشىگە قايتقانىدى. «ئەخمەق، بىكار ئاۋارە بولىسەن... كېيىن بىلىپ قالارسەن... ئۈمىدىڭنى ئۈز ئۇ سېنىڭ بولمايدۇ. ئۇ ئەرگە تېگىدۇ، كىمگە تېگىدىغانلىقىنى دېمەيمەن» كىمنىسانىڭ سۆزلىرىنىڭ مەنىسى ئەمدى يېشىلۋاتاتتى. سۇلايمان ئاچچىق ئەلەم ئىچىدە تولغاندى. ئۆزىنى ئاران تۇتۇپ تۇراتتى. رۇستەمنىڭ شادلىق ئويناپ تۇرغان كۆزلىرى هېلىھەم ئۈمىد بىلەن تىكىلەتتى. سۇلايمان يانچۇقىدىن بىر تىللانى ئېلىپ بەردى:

ـــ بۇنى سېتىپ...

ـــ رەهمەت، رەهمەت ئاداش، ـــ رۇستەمنىڭ كۆزلىرى هاياجاندىن قىسىلىپ كەتتى، ـــ چايغا هەر قانچە بولسا 300 يۈەن كېتەر، بۇنى ساتسام ئىككى يېرىم مىڭ يۈەنگە ئالدۇ، تويغا تۇتۇش قىلغاندا يەنە بىر ئاز ياردەم بەرگىن.

رۇستەم خۇشال قايتتى. سۇلايمان ئۇنى ئۇزىتىپ كىرگەندىن كېيىن بېشى قېيىپ ئاران ئولتۇرۇۋالدى. ئۇ تولغۇنايغا بولغان مۇھەببىتىنى دوستىغا ئاشكارىلىمىغانلىقىنى گۇناھ هېسابلاپ، ئۆزىنى نەچچە قېتىم ئەيىبلىگەنىدى. رۇستەممۇ سىرىنى يوشۇرۇپ كەلگەن، پۇل لازىم بولمىغان بولسا ئۇ سىرىنى يەنىلا يوشۇرۇپ كەلگەن بولاتتى. شۇلارنى ئويلاپ سۇلايمان دوستىنىڭ ئالدىدا گۇناھكار ئەمەسلىكىگە، دوستلۇق قەسىمىگە داغ چۈشۈرمىگەنلىكىگە ئىشەنچ هاسىل قىلدى.

سۇلايمان ئاپتوبۇستىن چۈشكەندە قۇياش غەربكە قىيسايغانىدى. ئۇ تەرلىرىنى سۈرتۈپ، ئىسسىقتىن گەز باغلاپ كەتكەن كالپۇكلىرىنى بىر نەچچە قېتىم يالاپ قويدى ـ دە، كوچا بويلاپ تېز ـ تېز مېڭىپ كەتتى. ئۇ ئالدىرايتتى. رۇستەمنىڭ ئالدىدا خىجالەتچىلىككە قالماسلىق ئۈچۈن چار باغقا بالدۇرراق قايتىپ بېرىشى كېرەك ئىدى. بۈگۈن چارشەنبە، تولغۇنايىنىڭ ئۆيىگە چاي ئاپىرىدىغان كۈن. سۇلايمان جامە ئالدىدىن ئۆتۈۋېتىپ كالپۇكلىرىنى يەنە يالىدى. هاۋا دېمىق، ئىسسىق ئىدى. يايمىچى، دوغىچى، ماروژنىچىلارنىڭ سايىۋەنلىرى جامە ئالدىغا ئالاهىدە مەنزىرە بەخش ئەتكەنىدى. ئۇنىڭ ئالغۇلاردىن ناخشىلار، دىنىي قىسسەلەر، سوپى ـ ئىشانلارنىڭ هۆكمەت ـ تەلقىنلىرى ياڭرايتتى.

ـــ دوغ ئىچەملا، جولابمۇ؟ ـــ دوغىچى سايىۋەن ئاستىدىكى ئۇزۇن بەندىڭگە كېلىپ ئولتۇرغان سۇلايمانغا قاراپ ئىللىق كۈلۈمسىرىدى، ـــ كۆۋاس ئىچەملىيا؟

ـــ مۇزنى جىقراق سېلىپ دوغ ئەتسىلە، ئۇستام.

دوغىچى كۆپكۆك يالتىراپ تۇرغان مۇزنى چىنىگە چاراسلىتىپ چۈشۈردى. قېتىق، سۇ

uyghurkitap.com

قويۇپ چايقىدى.

سۇلايىمان ھەش - پەش دېگۈچە دۇغنى ئىچىپ، چىنە تېگىدىكى مۇزنىمۇ شۈمۈپ، چاي- ناپ بولدى. دوغ پۇلىنى تۆلەپ ئورنىدىن تۇرۇشىغا يان كوچىدىن كېلىۋاتقان ئەختەم قارىينى كۆرۈپ قالدى. ئەختەم قارىي بېشىغا سەللە ئوراپ، ئۇزۇن سالما ياقىلىق، رەڭگى قارا يازلىق تو- نىنى كىيىپ پېشىن نامىزىغا چىققانىدى. سۇلايىمان كۆرۈشۈپ ئۆتۈش نىيىتىدە ئەختەم قارىينىڭ يېنىغا باردى.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، قارىم.

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام، ئوغلۇم. بازارغا كەلگەنمىدىڭىز؟

— شەھەرگە بارغانىدىم، ئەمدى قايتاي دەۋاتىمەن.

— قىشلاقتا زۆرۈر ئىش يوقتۇ، — ئەختەم قارىي ئۇنىڭ سەل جىددىيلەشكەن تۇرقىغا سىنچى كۆزلىرى بىلەن تىكىلدى.

— يوقسۇ، — دېدى سۇلايىمان.

— تولا ئوبدان، ئوغلۇم، — ئەختەم قارىي جامە دەرۋازىسىغا قاراپ قويدى، — سىز بىلەن سۆزلىشىغان گەپ بار ئىدى. مەن نامازدىن چىققۇچە ساقلاپ تۇرالامسىز؟

— ماقۇل، قارىم.

(داۋامى كېيىنكى ساندا)

مەسئۇل مۇھەررىر **روزىمەھەممەت جۈمە**

(بېشى 9 ـ بەتتە)

خۇشال ئولتۇراتتى. قىياپىتىدىن مەغرۇر- لۇقمۇ چىقىپ تۇراتتى. تانسا باشلانغاندا ئۇ يېنىمغا كەلدى - دە، پىچىرلاپ تۇرۇپ:

— ئۆيدىكىلەر پۇل - پىچەك ئەۋەتـ مىدىمۇ؟ — دەپ سورىدى.

— ئەۋەتتى، — دەپ يانچۇقىمدىن كېرىمكام بەرگەن 150 يۈەننى چىقىرىپ سۇنـ غاچ سورىدىم، — پۇلدىن قىسىلغان تۇرۇق- لۇق بۇنچە مول زىياپەت تەييارلىتىپسىنا؟

— ئەمدى ياخشى كۆرگەن ئادىمىڭـ نىڭ ئالدىدا چۈپەيلىك قىلسام سەت تۇرمامدۇ؟ ئازراق قەرز قىلدىم. ئوغۇل بالا بولغاندىكىن تۈگەپ كېتىدۇ.

سەن ياخشى كۆرگەن ئادىمىڭدىن ھېچنېمە گىنى ئايىمايدىكەنسەن. خەلچەم ھە- دەم دادىسىنى ياخشى كۆرمەيتتىمۇ؟ سەن ئاپاڭ بىلەن داداڭنى ياخشى كۆرمەمسەن؟ سېنى ئوغۇل بالا قىلىۋاتقان كېرىمكام بىلەن خەلچەم ھەدەممىغۇ!؟

كۆز ئالدىمغا خەلچەم ھەدەمنىڭ پە- سىلداپ كۆيۈۋاتقان ھۆل ئوتۇنى پۈۋلەۋاتقان تۇرقى بىلەن مۇنۇ قىزنىڭ خۇ- شال تانسا ئويناۋاتقان تۇرقى تەڭلا كەلدى. ئالدىمدا بولسا، «ئوغۇل بالا» مەندىن ئالغان پۇلنى سورۇنغا كەينىنى قىلىپ تۇرۇپ پۇل ساناۋاتاتتى.

مەسئۇل مۇھەررىر **ئالىمجان ئىسمائىل**

ئابلەت ئابدۇرېشىت (بەرقى)

ئانام، باھار، مەن

يورۇغلاش

بىر دەريا سەن، بېلىق ئورنىدا
قايىنىمىڭدا ئۈزىدۇ چۆچەك.
قۇشلار،
سەھەر
ئىزدەيدۇ تىنىماي،
قايىنىمىڭدىن ئۆزىگە يۈرەك.
شامال،
ناخشا،
ئەگىيدۇ سېنى،
لەۋلىرىڭگە يېزىپ ئىسمىنى.
ئاي، يۇلتۇزلار مارايدۇ سېنى.
كېچىلەرنىڭ بولۇپ ئارمىنى.

تۇغۇلسەن ئۆلسەڭ ئەگەردە،
يىلتىزلاردا بولۇپ سەن سۆيۈش.
چاك - چاك بولۇپ يېرىلغان لەۋگە،
ئاتا قىلىپ بەكمۇ گۈزەل چۈش...

بىر دەرياسەن گۈزەل بەك گۈزەل،
ئەل ۋە يۇرتقا تىلەيسەن ئىزگۈ.
چىمەنلەردىن ئايلىنىپ ئۆتۈپ،
دەشت چۆللەردىن ئىزدەيسەن سۆيگۈ.

ئانام، باھار، مەن

قۇشلار كۈلەر، ئېچىلىدۇ گۈل،
كۆك ئاسمانىنىڭ تۆكۈلەر يېشى.
يەردىن ئاستا كېتەر يىراقلاپ،
مۇھەببەتنىڭ قېرى قۇياشى.

قۇشلار يىغلار، پۇرلىشىدۇ گۈل،
ئاھ نېمە ھال ئاسمان قىزىدا.
ئانام كەتتى قۇياشنى قوغلاپ،
ئاق چېچەكلەر قالدى ئىزىدا.

قۇشلار جىمجىت، زېمىنمۇ گۈلسىز،
مەن زېمىندا قالدىم يېگانە.
ئەمدى باھار قايتىدۇ قاچان،
قاچان قۇشلار باشلار ھېكايە؟

تەرجىمىھالىم

تۇغۇلدۇم مەن ياپراق كۆزىدىن،
ئۇ تارتقاندا دەرەخ يىلتىزى.
تارىخىم شۇ دەرەخ تۈۋىدە
قالغان ئەركە قۇشلارنىڭ ئىزى.

سەھنە

سەھنە يورۇپ تۇرار بەكمۇ سۇس،
ئۈمىد بولغان ئېلانچى ئاغا.

تىنىماي ناخشا ئېيتىدۇ تۇرمۇش،
كۈلۈمسىرەپ قىزلار دەك ساڭا.
سەھنە يورۇپ تۇرار بەكمۇ سۇس،
تولغىنىدۇ نۇر بىلەن سايە.
ئارتىسلىرى كەتكەندۇر نەگە،
ئۇ سىسۇل ئوينار ئۈمىد ۋە غايە.
سەھنە يورۇپ تۇرار بەكمۇ سۇس،
سەھنىگىلا ئوخشايدۇ جاھان.
شادلىق، ئۈمىد، ھەسرەت ئارىلاش
ئۆز قىشىغا چىللايدۇ جانان.
سەھنە يورۇپ تۇرار بەكمۇ سۇس،
ئارمان چالدى ئاستا نېيىنى.
ماڭدى ئاستا ئەتىگە ھەممە
ئىچىش ئۇچۇن تاڭنىڭ چېيىنى.

باھار لېرىكىسى

بىز ئۇچۇن چۆلدىمۇ گۈللەر ئېچىلدى،
باسمىدۇق ۋە لېكىن تۇياقتا ئاياغ.
بىز ئۇچۇن تەبىئەت يىغلىدى، كۈلدى،
باقمىدۇق ئۇنىڭغا تۇرۇپلا قاپاق.
ئاسماندا قۇياش بوپ ئۈزەر ئارمانلار،
نۇر تاشلاپ سۆيگۈنىڭ زەيكە شىلىرىگە.
كۆي بولۇپ تارايدۇ تاڭلار غائاق قۇ،
چاڭ باسقان ھىجرانغا تاپقىلى ئىگە.
كۆزۈڭدە مىڭ باھار، كۆزۈڭدە گۈللەر،
قەلبىمگە قارىشىڭ ياپار پاياندار.
يىراقتا مەن ئۇچۇن ياڭرايدۇ چۇقان،
كېپ قالدى ھۇجراڭنى يوقلاش ئۇچۇن ياز.
ۋە لېكىن قەلبىڭدە بار زادى نېمە؟
ھەسەتتە قارايدۇ يازغا كوھىقاپ.
تەبىئەت بىئامال، ئىلاھلار سۇلغۇن.
روھ بولۇپ ئەگىدى ئاسمانغا ئازاب،
بىز ئۇچۇن قۇياشمۇ تىلىدى بەخت.
چۈشەنمەي كەلدۇق بىز چىن بەخت نېمە؟
بىز ئۇچۇن بۇ ئالەم كۆلگەندە ئارتۇق
باھارىم سەن زادى باقسەن كىمگە؟

نەيىم يۈسۈپ

ئىلھام جىلۋىسى

يول

كۆپ ـ كۆك مۇز قاتقان سەھرا يولىنى
قېلىن بىر قەۋەت ئاق قار قاپلىدى.
لېكىن ئادەملەر زۆرۈرىيەتتىن
قار ـ مۇزنى كېچىپ ھامان قاتىنىدى.

تاڭ سەھەر بىراۋ باشلامچى بولۇپ،
ئۆتكەن بۇ يولدىن تۇنجى قار كېچىپ.
شۇ ئىزدىن چىقماي ماڭغاچ كىشىلەر
قالدى سىزىقتەك تار بىر يول چىقىپ.

قوشنا مەلىنى كۆزلەپ بىر بوۋاي
چۈشتى شۇ يولغا نەۋرىسى بىلەن.
لېكىن نەۋرىسى چىقىپ تار يولدىن
ماڭدى قار كېچىپ ھەۋىسى بىلەن.

ئۆگەتتى بوۋاي: قارنىڭ تېگى مۇز
يىقىلىپ كېتىسەن، تار يول بىلەن ماڭ!
قىلمىدى پەرۋا نەۋرىسى قىلچە،
بۇ گەپ قۇلاققا ياقمىدىمۇ ـ تاڭ؟

بوۋاي دېگەندەك ھايال ئۆتمەستىن
نەۋرىسى تېيىلىپ يىقىلدى قاردا.
كايىدى بوۋاي: دېمىدىممۇ مەن
بەڭباشلىق قىلما، ئەمدى گەپ ئاڭلا...

لېكىن نەۋرىسى يىقىلىپ قوپۇپ
يەنە تىز غۇنچە ماگدى قار كېچىپ.
بوۋاي رەنجىدى بولغاي ئۇنىڭدىن
يۇرمىدى قايتا كايىپ گەپ ئېچىپ.

قايتىشتى ئۇلار قوشنا يېزىدىن،
ھەر كىم بار غىچە باسقان ئىز بىلەن.

دېدى نەۋرىسى: قاراڭا بوۋا،
مەنمۇ يول ئاچتىم قاردىن سىز بىلەن...

بوۋاي كەينىگە بۇرۇلۇپ قاراپ
كۆردى نەۋرىسى ئاچقان بىر يولنى.
خاپىلىق تارقاپ چېھرىدىن شۇئان،
سۆيدى قۇچاقلاپ سەبىي ئوغۇلنى.

نورۇز كەلدى

كەتتى سوغ قىش، كەلدى نورۇز، خاسىيەتلىك ئاي
يەر ـ جاھانغا ئۇچۇر بېرىپ گۈلدىن ـ چېچەكتىن.
ئەسسالام، دەپ ئىللىقلىنە باھار شامىلى
كىردى ھويلا ـ ھۇجرىلارغا رامدىن ـ روجەكتىن.

يەرلەر ئەكچىپ مايسىلارغا ئاچتى كەڭ قۇچاق،
ئېرىقلاردا ئاقتى ئەگىز تېشىپ گىرۋەكتىن.
تۇتۇش قىلدى ئىش ـ چېلىشقا يەڭ تۇرۇپ مانا
كەڭ ئېتىزنى جانلاندۇرۇپ مەردلەر بولەكتىن.

كەلدى نورۇز، ئېلىپ بىزگە شادلىق ـ مۇھەببەت،
يېڭى غەزەل ـ كۈيگە ئىلھام قوزغاپ يۈرەكتىن.
باھار بىلەن باغ ـ ۋاراننى كېزىپ ئارىلاپ،
ھال سورىدى باراڭلارغا ئېلىنغان تەكتىن.

زەر ئېتە كىلىك ۋادىلارغا يېشىل تون ئېلىپ
كەلدى نورۇز ئۇچۇر بېرىپ يېڭى تىلەكتىن.
باھار ئىشقى ياڭراتقان شاد غەزەل ـ ناخشىنىڭ
ئاشار ئەۋجى سېخىي كۆزدە ئاسمان ـ پەلەكتىن.

يىللار قوينىدا

ئانام تېنىدىن ئاجراپ كۆز ئېچىپ،
ئاتتىم ئۆزۈمنى يىللار قوينىغا.
يىللار چوڭ قىلدى، مەنمۇ ئەجرىمدىن
گۈل ۋە مارجانلار تىزدىم بوينىغا.

يىللار كارۋىنى ئۆتتى بىر ـ بىرلەپ
گاھى يىغلىتىپ، گاھى كۈلدۈرۈپ.
كەتمىدىم سەكرەپ كۈلدۈر گىنىدە،
يىغلاتقاندىمۇ تىترەپ، يالۋۇرۇپ.

www.uyghurkitap.com

ئېلىپ ئىلكىمگە ھەر بىر مىنۇتنى،
مەنزىلگە قاراپ داۋانلار ئاشتىم.
باسسىمۇ ساقال، قورۇق يۈزۈمنى،
ئۆمرۈم بىتىگە گۈل - چېچەك باستىم.

يىللاردىن ئەسلا يوقتۇر رەنجىشىم
ياردەك ئېگىلىپ كەتسىمۇ قەددىم.
ئىز بېسىپ يىللار قوينىدا، ئەلنى
گۈلگە پۈركەيدۇ ئوت يۈرەك نەسلىم.

مۇھەممەت روزى

ئاتەش نەپەسلەر

ئۇ يەنە...

بىر ئۆمران سۆيگۈدەك تۆكۈلەر ئاق قار،
دالا ئاق، يوللار ئاق، ئاقتۇر تەبىئەت.
ئورمانلار كىيىشكەن ئاق كۈمۈش لىباس،
ئاجايىپ سۈكۈنات بار بۇندا پەقەت.

توڭلىغان تۇپراقتا بار ئاتەش نەپەس،
ئۇ ياتار ئۈمىدلىك ھېسلارغا تولۇپ.
داللار ئۈستىدىن يېشىللىق ئۆچكەن،
خازانلار تۆكۈلەر مۇھەببەت بولۇپ.

توشقانلار تىترىشەر ئاچچىق سوغۇقتىن،
چۆچۈتەر ئۇلارنى رەتسىز غىچىرلاش.
تاشلىنار ئەتراپقا قار پومزەكلىرى
باشلىنار ۋە يەنە تاتلىق پىچىرلاش.

ئاق ناخشا بالقىيدۇ ئاپئاق دىللاردىن،
بار ئۇندا قۇياشتەك يالقۇنجاپ يېنىش.
شاماللار پەرىشتە قانىتى بىلەن
يىراقتىن - يىراققا يوللار سىغىنىش.

بىغۇبار سۆيگۈدەك تۆكۈلەر ئاق قار،
ئاق قارغا پۈركەندى تەبىئەت ئەنە.
ئو خشاتما سەن ئۇنى ئاق چاچلىرىمغا
يوقالغان ياشلىقنى بەردى ئۇ يەنە...

دېھقان قىزى

چولپان سۆيگەن گۈل سۈپەت پەرى
بولدى ساڭا خىيالىم يانداش.
سېنى كۈيلەپ يازغان شېئىرىمنى
ئۆزىگە نۇر قىلغانمۇ قۇياش.
مەن ساڭا ھەم سەن ماڭا قاياش
دېھقان قىزى دېھقانىنىڭ قىزى.

سېنى كۈيلەپ يازغان شېئىرىمنى
ئېتىز - قىرلار بىلىدۇ تولۇق.
دېھقان قىزى، دېھقانىنىڭ قىزى،
ئەجرىڭ بىلەن باي بولدۇڭ يوللۇق،
پەزىلىڭنى ئەل بىلىدۇ تولۇق.

سەن ئاق لالە، سەن گۈزەل ئۇلۇغ،
يېشىل قىرغاق بىزنى كۈيلەيدۇ.
ئۇندا باھار قىلمايدۇ قۇۋلۇق،
مىكىرلىقنى دىللار سەزمەيدۇ.
روھ ۋە غەيرەت كۆككە ئۆرلەيدۇ.

يېشىل قىرغاق بىزنى كۈيلەيدۇ،
كۆكتىن يەرگە سېپىلىدۇ ئۈن،
ساھىللاردا جۈپ كۆلەڭگۈ بار.
سەندىن ئۇر كۈپ تاتىرىدۇ تۈن،

دېھقان قىزى، دېھقاننىڭ قىزى،
سەن ئۇيۇقتىن بالقىۋاتقان كۈن.

تىلەك

مىسىرالىرىم قاناتلىق لاچىن،
پەرلىرىگە چەككەن دۇنيانى.
ئۈمىدىمنىڭ يېشىل ئۇچقۇنى
كېلەر ئېلىپ نەغمە ـ ناۋانى.

بەخت گۈلۈم پورەك ئاچ ـ پورەك،
يېشىل چۈشلەر ساڭا ھامىلدار.
تىلەك بىلەن كەلدىم تاڭلارغا،
باھار بىلەن تاڭغا مەن خۇشتار.

مەن كۈيلىگەن ئۇ ناخشا

خىياللار دەك چىكىدۇ
دېرىزەمنى شوخ شامال.
شىۋىرلايسەن كېچىلەر
سۆيگۈ بولۇپ ئىجامال.

تەلمۈرىمەن ساماغا
خىياللارنى قۇچاقلاپ.
سەن قەلبىمدە يانىسەن
يۇلتۇز كەبى چاراقلاپ.

ھېسلىرىمنى ئاز دۇرۇپ
چېچەكلەيسەن چۈشۈمدە.
يۈيىنسەن خۇش بولۇپ
ئوت قاينىغان كۆزۈمدە.

مەن كۈيلىگەن شۇ ناخشا
قالغانىمدۇ ئېسىڭدە.
قاپتۇ ئۇخلاپ بىر ناخشا
گىلاس رەڭلىك لېۋىڭدە.

چېچەك

كۆيدۈرمەكتە ھايات بېغىنى
قۇچىقىدا ئوراپ بىر لىچەك.
يۈرىكىمدە ياشار ماقتىدۇر
سەن ئۇزاتقان ئاخىرقى چېچەك.

ھەسرىتىمگە ئىزدەپ تەسەللى،
پۇراپ باقتىم رەڭدار گۈللەرنى.
ئەمما ھۇزۇر بېرەلمەي ماڭا،
ئەزىز قىلدى ئۆتكەن كۈنلەرنى.

يۈرىكىمگە تېگىلغان شۇ گۈل
بېرەلمەيتتى بەختىمنى پۈتۈن.
شۇ گۈل ئۈچۈن سۆيدۈم ھاياتنى،
لېكىن ھايات مەن ئۈچۈن يوچۇن.

يۇرت سۆيگۈسى

مەن كەلدىم گۈل يېزام، ئاچقىن باغرىڭنى،
جانۇ ـ تەن بىر بولسۇن، قۇچاقلا مەھكەم.
يۈرىكىم يانماقتا سۆيگۈك تەپتىدە،
بىر سېنىڭ ئوغلۇڭمەن ۋاپادار، بەردەم.

ياپ ـ يېشىل پاك دالاڭ يەلپۈنەر مەيىن،
بەزمىگە چاقىردى قۇشلىرىڭ بۇئان.
مېھنىتىڭ، ئەجرىڭگە قىلىمەن تەزىم،
سالام ئەي گۈل يېزام، سالام ئانىجان.

بىر شېرىن سېزىمدە لال بولدى بۇ تەن،
ئاھ، يۈكسەك مۇھەببەت ئۇلغىيىپ شۇنداق.
مەن كەلدىم بوۋاقچە ياير اپ ئالغىلى،
كۆزۈمگە تۇتىيا ئەي ئەزىز تۇپراق.

تېنىدىم بال تامغان ئەنجۈرلىرىڭدىن،
ئۆزگىچە شادلىقتا جانلاندى بۇ جان.

www.uyghurkitap.com

يارالغاچ ئەزەلدىن بېھىشكە ئەنداز،
نېمىتىڭ مول شۇنچە، سېخى ھەر زامان.

قۇياش سەن، گۆھەر سەن ياشلىقتەك گۈزەل
تاڭ پەسلى چېچەكلەر باسقان يولۇمدا.
جان دېسەڭ، نېمە ئۇ، مىڭ لەۋزە قۇللۇق،
سەن ئۇچۈن يۈرىكىم ھەر دەم قولۇمدا.

ئاھ، يۇلتۇزلار

سامادا يۇلتۇزلار چاقنىغان مەھەل،
ھېسلىرىم مىسالى بىر ئەزىم دەريا.

ھەر يۇلتۇز كۆزۈمگە پەرى كۆرۈنۈپ
قەلبىمنى ئۆزىگە قىلدى مەھلىيا.

ئويلايمەن: يۇلتۇزلار شادلىق بەلگۈسى،
ئالەمنىڭ زىنىنىتى - كۆركى - جىلۋىسى.
ئىنسانلار ئۇنىڭدىن ئالىدۇ راھەت،
بار ئۇندا گۈزەللىك، پاكلىق كۈلكىسى.

ئاھ، نۇرلۇق يۇلتۇزلار، بەرنا يۇلتۇزلار،
سىلەردەك سامادا چاقنىسام دەيمەن.
قىرانلىق پېتىمچە ئىجادىم بىلەن،
يېڭى بىر ئەسىرگە ئاتلىسام دەيمەن.

ئابدۇلئەھەت قادىرى

ئىككى شېئىر

كۈلكە قەسىدىسى

ئادەمگە بىر پەقەت تۇغۇلماق، ئۆلمەك،
تىرىغۇش ۋە تۇغۇلۇش لېكىن بىر ئەمەس.
قوشكېزەك قىسمەت ئۇ يىغلىماق، كۈلمەك،
ھايات بىر تېپىشماق، لېكىن سىر ئەمەس!

ئانىدىن قىرقىراپ تۇغۇلار بوۋاق،
يىغىدىن باشلىنار تۇنجى تىنىقمۇ.
كۈلكىنىڭ قاتىلى شۇ ئۆلۈم، بىراق،
كۈلۈشنى ئىزدەيمەن ئۆلۈپ تۇرۇپمۇ...

شاھانە تەبەسسۇم، غەيۇر كۈلكىلەر
لەۋ يېقىپ كېلىدۇ چۈشۈمدە پات - پات.
بىر كۈلسەم كائىنات نۇرغا چۆمكىلەر،
بىر كۈلسەم تىترەيدۇ ھەتتا پىلسىرات.

كۈلكەمنى چاچقۇدەك ئالەمگە چاچسام،
كۈلكە بوپ تۆكۈلسە زېمىنغا تومۇز.

قۇياشنىڭ كەينىدىن بىر تۆشۈك ئاچسام،
ۋاراقلاپ قايىنسا تەسكەيدىكى مۇز.

كۈلكىدەك ئارمانلار كەلدى كۈلدۈرۈپ،
كۈلۈپلا ھالقىدىم قىرىق داۋاندىن.
كۈلمىسەم غۇسسەدىن كۈلكە ئۈندۈرۈپ،
چىقامتىم تىنچ - ئامان ئۆزۈپ قايىنامدىن.

ئۆمۈرنىڭ ئوزۇقى دەيدۇ كۈلكىنى،
نە بىلسۇن قەدرىنى چۈشەنمىگەنلەر.
دېڭىزنىڭ تەكتىدە دېسە كۈلكىنى،
كۈلەلمەس غەۋۋاستەك چۈشەلمىگەنلەر.

ھاياتقا سەن كۈلۈپ باقساڭ ناۋادا،
بېرەركەن دەقىقە مىڭ كۈلكە تۇغۇپ.
يۈرمىسەڭ بىئەجىر تەزىم - تەمەدە،
كۈلكەڭدىن ھارارەت كەتمەيدۇ سوغۇپ.

ھەي سىگنال

ھەي سىگنال،
بىر قۇر ساقتىن چۈشكەن ئىككىمىز.
تۇغۇلغاندا ئىدۇق تەڭ، ئەزىز.
ھاياتلىقنىڭ تارازىسىدا
ۋەزنىمىز ئوخشاش،
ئەمەس ئىدۇق
بىرىمىز شاكال، بىرىمىز مېغىز.
بىراق،
بازىرىدا تەقدىر ـ قىسمەتنىڭ
ئوخشاش بولماي قالدى نەرقىمىز.
نەدە پەرقىمىز ؟!
ئېچىنىمەن،
ماڭا بەرگەن تەلەي ـ رىسقىنى
بەرمىگىنىڭگە ساڭا تەڭرىنىڭ.
چېچىلىمەن،
ساڭا يېپىشىپ
ئالغىنىڭغا خورلۇق، جەبرىنىڭ.
ھەي سىگنال...

جۇمە ئابدۇغېنى

دەپتىمەن

(تېيىپجان ئېلىيېۋنىڭ شۇ ناملىق غەزىلىگە تەخمىس)

بىر كۆرۈپ گۈلزاردا رەيھان دەپتىمەن،
كىمدۇ بۇ گۈلدەك ئېچىلغان دەپتىمەن،
قامىتى زەيمۇ ياراشقان دەپتىمەن؛
سۆزىنى ئاڭلاپلا ئىنسان دەپتىمەن،
مېنى ئوبدان دېسە ئوبدان دەپتىمەن.

سۆز بىلەن قىلغان ئەمەل باشقا دېسە،
ئالدىنىپ قالما قەلەمقاشقا دېسە،
گاچىدەك دۇم چۈشمىگىن ئاشقا، دېسە،
دوستلىرىم ئالدىرىما بۇ ئىشقا دېسە،
بولسىدى توي شۇنچە چاپسان دەپتىمەن.

تۇرسائۇ دۇردۇن ـ تاۋاردا بېزىلىپ،
قولى ھەم بويىندا مارجان تىزىلىپ،
يۈرىكىم ئېغىپ، ۋۇجۇدۇم ئېزىلىپ؛
لەۋلىرى گويا ھەسەلدەك سىزىلىپ،
لەززىتى دەردىمگە دەرمان دەپتىمەن.

تەلپىمگە ياق دېمەي ئاڭلاپ تولۇق،
بارىنى قىلغاچقا ھەل، قويماي قۇرۇق،
مەنزىلىم يىراق، لېكىن ئېتىم ئورۇق،
نازلىنىپ سالدى سىلىق، ئالدىم ئوشۇق،
بار ـ يوقۇم سىزگە ئاتالغان دەپتىمەن.

قىلىمەن مەڭگۈ ۋاپا دېسە ماڭا،
سەنمۇ ھەم قىلما جاپا، دېسە ماڭا،
بولىمەن دەردكە داۋا دېسە ماڭا،
نازلىنىپ جېنىم پىدا دېسە ماڭا،
ئىشقىڭىزغا مەنمۇ قۇربان دەپتىمەن.

قالمىسۇن دەپ كۆڭلىدە چىگىش ـ تۈگۈن،
چىدىدىم، چىقارمىدىم ھەتتاكى ئۈن؛
بۇنى تۈلەرمىز دېدىم، ئەتە ـ ئۆگۈن،
توي بولۇپ ئۆتتى كۆڭۈللۈك نەچچە كۈن،
قالدى ئەمدى نېمە ئارمان دەپتىمەن.

ئۇ ماڭا خۇمارلىنىپ باققاندىمۇ،
مەن ئاڭا باغرىمنى چىلىك ياققاندىمۇ،
لېۋىدىن لېۋىمگە مەي ئاققاندىمۇ،
بىللە بولغاندەك ياڭاق چاققاندىمۇ،
بولدۇ تەك چۆلدە چوپان دەپتىمەن.

مەن ئۇنىڭ ھىممىتىنى تاغدەك بىلىپ،
بىر مەھەل يار قويىندا ياغدەك ئېرىپ،
باشقىنى قويماپتىمەن كۆزگە ئىلىپ،
ئەمما توي قويدى مېنى قەرزدار قىلىپ،
تۆلىمەكنى بەكمۇ ئاسان دەپتىمەن.

ئاز ۋاقىت مەن ئاپتىمەن روھىي ئوزۇق،
بۇ ئوزۇق قوشۇپتۇ ھەم روھىمغا زوق،
مەن سەتەڭنىڭ يارى، دەپ كۆڭلۈممۇ توق،
كەلسەم ئىشتىن بىر كۈنى يار ئۆيدە يوق،
بولغىلى كەتكەندۇ مېھمان دەپتىمەن.

ساقلىدىم، كەلمىدى ئۆيگە ھېچ كىشى،
تۈگىمەي قالدىمىكىن دېدىم ئىشى،
يا يېتىپ قالدىمىكىن ئاغرىپ بېشى،
بايقىسام قاپتۇ يالىڭاچ ئۆي ئىچى،
ھەر قاچان بىر ئوغرى ئالغان دەپتىمەن.

بولدى يالغان مېنى جانان ئەتكىنى،
ھەم بىلىندى ئۆز ئۆيىگە يەتكىنى،
ئاپتۇ ئۇ ئۆيدىن بىساتنىڭ ھەممىنى،
بولدى مەلۇم يار يامانلاپ كەتكىنى،
ئۆتكۈزۈپ قويدۇممۇ نۇقسان دەپتىمەن.

ئۇ ماڭا زۆھرە ئىدى، مەن تاھىرى،
ئۇ ئىدى كۆڭۈل ئاياشنىڭ ماھىرى،
ئېيتتىمىكىن بولمىغۇر سۆز يا بىرى؟
بىر ئۇقۇشماسلىق ئۆتۈپتۇ، ئاخىرى
كېلىدۇ ئەيلەپ پۇشايمان دەپتىمەن.

باشلىدۇق بىز ئۆز ئارا بۇ تىناشقىلى،
بولمىدى خېلى ئۇزاق مۇڭداشقىلى،
بىر كۈنى كەلگەي دېدىم بولاشقىلى،
ئەكسىچە قىلسا تەلەپ ئاجراشقىلى،
نېرۋىسى بوپتۇ پەرىشان دەپتىمەن.

بىنەزەر ئۆيىنىسا، يۈرسە كوچىدا،
ئايرىلىش پەيزىنى سۈرسە كوچىدا،
ھومىيىپ قاپاقنى تۈرسە كوچىدا،
ئېسىلىپ چۇقان كۆتۈرسە كوچىدا،
بەلكى كۈندە شىلىككە قالغان دەپتىمەن.

گەرچە ئادەم بولسىمۇ نەسلى ئۇنىڭ،
ھەمدە ياخشى بولسىمۇ ئەسلى ئۇنىڭ،
ئۆزگىرىپ بوپتۇ خۇيى ئەسكى ئۇنىڭ،
بار ئىكەن يوتقان يىغىش كەسپى ئۇنىڭ،
ئاڭلىغانتىم، ئەمما يالغان دەپتىمەن.

بوپتىكەن ئۆيدىن تالاي مالنى توشۇپ،
ئېيتمىدىم قالمايلى بىز دەپ ئۇرۇشۇپ،
ۋە لېكىن ئالدىمنى توستى سوقۇشۇپ،
ئالدى خەتنى بار بىساتىمنى قوشۇپ،
مېنى قىلماس مۇنچە ۋەيران دەپتىمەن.

مېنى بەنت قىلالمىغان نى ـ نى توساق،
بۇ قېتىم چىدىمىدىم، كۆپىتى قورساق،
ئالدىنىشنىڭ دەردىنى تارتتىم ئۇزاق،
كۆيگىنىمنى قىلدى بۇرنۇمدىن بۇلاق،
ۋاي ئىسىت، دەججالنى جانان دەپتىمەن.

باشتا مەن بۇنداق بولۇشنى بىلمىگەن،
ئاقىۋەتنى قىلچىلىك غەم يېمىگەن،
نۇرغۇن ئىشلارنى كۆزۈمگە ئىلمىگەن،
خېلى ـ خېلى دەردكە ۋايجان دېمىگەن،
پايلىماي بۇ دەردكە ۋايجان دەپتىمەن.

مامۇت زايىت

تۇرمۇش تىراگېدىيىسى

(نەسىرلەر)

غەلىتە مەنزىرە

مېنىڭ سۆيۈملۈك مەشۇقۇم، بىز ھىجران ئازابىدىن قۇتۇلۇپ، ۋىسال شارابىغا قانغاندەك، بەخت بۆشۈكىدە ئۇزاق تۈنلەرنىڭ ئەللىيىنى ئاڭلاپ مەست بولغاندەك قىلىمىز، بىراق كۆڭۈل يەنىلا پۈتۈن ئەمەس، بىر نېمىمىز كەمدەك، يۈرىكىمىز ئۇخلاپ قالغاندەك. سېنىڭ خۇمارلاشقان كۆزۈڭدە ئۆمۈچۈك تورىنى كۆرۈۋاتىمەنغۇ! ئەقلىم سەگەك ئىدىغۇ، بۇ نېمە ئىش؟ كۆزۈم تورلىشىۋاتىدۇ، نۇر تىترىمەكتە، ئۆي تىترىمەكتە. قولىقىمغا ھەر خىل كۈلكە، يىغا، تەنە، مەدھىيە، نالە - پەرياد ۋە ناخشا سادالىرى كىرىشكە باشلىدى. يارىدار پەرىشتە ماڭا قاراپ غەزەپلىك تىكىلدى. شەيتان بولسا قاقاقلاپ كۈلمەكتە.

نازىنىن قىياپىتىدىكى چىرايلىق ئالۋاستى بەللىرىنى تولغاپ، ناز - كەرەشمىلىك ئۇسسۇلغا چۈشتى. مەست جىنلار ھاراق كۈپلىرىنى بىر - بىرىگە ئېتىپ، قىيا - چىيا كۆتۈرۈشمەكتە. بەزىلىرى يالىڭاچ ئالۋاستىنى تالىشىپ بىر - بىرىگە خەنجەر تىقىشماقتا. بۇلارنى توسۇپ نەسىھەت قىلغان بىر نەچچە پەرىشتە يارىدار بولۇپ قانغا مىلەندى. ئاق تۈتۈن، ھاراق بۇسى ھاۋانى بۇلغىماقتا...

خىيال - پىكرىم چىگىشلىشىپ كەتتى. مېنى غەپلەت بېسىۋاتامدۇ ياكى چۈش كۆرۈۋاتامدىمەن؟ تىرىشىپ - تىرمىشىپ كۆزۈمنى تەستە ئاچتىم، كۆز ئالدىمدا دەسلەپكى مەنزىرە: مېنىڭ ئۆمۈرلۈك مەھبۇبەم بولغان سېنىڭ قولۇڭدا يەنىلا ماڭا تەڭلەپ تۇرغان ۋىسال شارابى، خۇمارلاشقان كۆزلىرىڭدە بەخت، سۆيگۈ تەبەسسۇمى!

قۇلىقىمغا نېمىنىدۇر پىچىرلىدىڭ، مەن تولۇق ھوشۇمغا كېلىپ، بايىلا كۆز ئوڭۇمدا پەيدا بولغان غۇۋا مەنزىرىنى ساڭا سۆزلەشكە باشلىدىم. سەن بىپەرۋا ھالەتتە «بۇ خىيالىڭىز ئوخشايدۇ» دېدىڭ. ئۇ خىيال بولسا، نېمىشقا بايىقى كۆرۈنۈشلەر كۆز ئالدىمدا تەكرار - تەكرار پەيدا بولىدۇ. تۈنۈگۈن، ئۆلۈشكۈنكىلىرىچۇ تېخى؟ ھېلىقى مەست شەيتان پەرىشتەنى بوغۇزلىغاندا چاچرىغان قان كۆڭلىكىمنى بۇلغىۋەتكەندە ئۆز قولۇڭ بىلەن كۆڭلىكىمنى يۇيۇپ، تازىلاپ بەرگىنىڭچۇ؟ ھېلىقى قىز نېمىشقا ئاۋۋال كۈلۈپ، كېيىن يىغلاشقا باشلىدى؟ ئۇنىڭغا تەسەللىي بېرىپ، قول ياغلىقىڭ بىلەن كۆز ياشلىرىنى سۈرتكىنىڭدە، نېمە ئۈچۈن ساڭا بىر

www.uyghurkitap.com

كاچات سالىدۇ ؟ تووۋا، يىگىتنىڭ كۆزىدىن چىققان ئاق تۇتۇن بولۇتقا ئايلىنىپ، نەپەس ئېلىشىمىز قىيىنلىشىپ، دوختۇرخانىدا سۈنئىي نەپەسلەندۈرۈلگەنلىكىمىزنى ئۇنتۇپ قالدىڭمۇ ؟ تونۇگۈن كۈپ ـ كۈندۈزدىلا كوچىدا كېتىۋاتقىنىمىزدا بىزگە قاراپ كۈچۈكلىنىپ كەلگەن قارا پىستىنىڭ بىزگە سالام بەرگەنلىكى، تور سومكىمىزدىكى بىر دەستە ناننى كۆرۈپ، بىر يۇمىلاپلا ئادەم قىياپىتىگە كىرگەنلىكى، مېنى مۆشت بىلەن ئۇرۇپ يىقىتىپ، ناننى تارتىۋېلىپ غايىب بولغانلىقىچۇ تېخى ؟

بىز كۆرگەن ئىشلار بەكمۇ قىزىق ھەم غەلىتە ! تووۋا دەيمەن، ئادەملەرگە نېمە بولغاندۇ ؟ ئۇلارنىڭ بەزىلىرى جىن ـ ئالۋاستىغا ئايلىنىپ كېتىۋاتامدۇ ياكى جىن ـ شاياتۇنلار ئىنسانلار دۇنياسىغا سوقۇنۇپ كىرىپ، ئادەم قىياپىتىدە يۇرۇشكە باشلىدىمۇ ؟ پىكرىم يەنە چىگىشلىشىپ كەتتى. مېنى غەپلەت باسقان ئوخشايدۇ.

سۆيۈملۈكۈم، بۇغدا كۆلىدىن ماڭا مۇز سۈيى كەلتۈرگىن، ئۇنىڭدا يۈز ـ كۆزۈمنى، مېڭەمنى يۇيۇپ، بىر ئاز سەگۋالاي، ئاندىن ئىسسىپ كەتكەن بۇ ئۆيدىن سالقىن شاماللىق يولغا چىقايلى. بىزگە ئوخشاش بەخت شارابى سۇمۇرگەن ياكى سۇمۇرۇش نىسىپ بولمىغان، خۇشال ياكى دەردلىك، ياخشى ياكى قەبىھ، ئالدىراش ياكى بىكارچى ئادەملەر ئارىسىغا بارايلى ـ دە، ھەر خىل قىسمەت ناخشىلىرىنى ئاڭلايلى، بىلەمسەن مەشۇقۇم، شائىرلارنىڭ نەزەرىدە تۇرمۇش بەزىدە گۈزەل لىرىكىغا ئوخشىسا، بەزىدە جەڭ مەيدانىغا، بەزىدە كومېدىيىگە ئوخشايدۇ. ئادەملەر بولسا جىق بەدەل تۆلەپ، بىلەتسىز ئويۇن كۆرسىتىدىغان ئارتىست، بۇنى نېمە دەپ ئاتىغۇلۇق، تراگېدىيىمۇ ياكى...

ئىككى كېسەل

سۆيۈملۈكۈم، بىز ئادەملەر ئارىسىدىكى سەپىرىمىزنى داۋاملاشتۇرايلى، مېنىڭ تەپەككۇرۇم قوم چاقىدا چاقىلانغان قۇرۇچ پىچاقتەك بارغانسېرى ئۆتكۈرلەشمەكتە. ھېس قىلىۋاتامسەن، بىز ئاجايىپ ئادەملەرنى ۋە ئاجايىپ ئىشلارنى كۆرۈپ، ھەيرانلىق ۋە تەئەججۇپ ئىچىدە بىر ـ بىرىمىزگە قارىغان پېتى تۇرۇپ قالدۇق. بەزىلەرنىڭ ئىچكى دۇنياسى تاشقى قىياپەت ۋە ھەرىكىتىدىن مەلۇم بولسا، بەزىلەرنىڭ ئىچكى دۇنياسىنى كۆزىتىپ، چۈشىنىشكە نەچچە ئون يىلىمىز سەرپ بولغانلىقنى ئەسلىيەلەمسەن ؟ مانا، ئالدىمىزدا ئىككى كىشى. بۇ ئىككى ئادەمنى بىزگە ئىككى خىل ئادەملەر تىپى ۋەكىل سايلاپ، مەشئۇم قىسمىتىنى، مەھرۇم بولغان نەرسىلىرىنى سازايى قىلىشقا ئەۋەتكەن. بۇنىڭ بىرى تېخى قىرىق ياشقىمۇ كىرمىگەن، ئاغزىدىكى ھەممە چىشى چۈشۈپ كېتىپ، تاماقنى ئوبدان چايناپ يېيەلمىگەنلىكى ئۈچۈن ئاشقازىنى بۇزۇلۇپ، ياش تۇرۇپلا ئورۇقلاپ، قۇرۇق ياغاچقا، ياق، بىر ئىسكىلىتقا ئايلانغان بوۋاي قىياپىتىدىكى بىچارە.

سەن مەندىن يەنە، مېنىڭ بەختلىك ۋە بىپەرۋا مەشۇقۇم، ئۇنىڭ چىشلىرى نېمە ئۈچۈن شۇنچە بالدۇر، ۋاقىتسىز چۈشۈپ كەتكەندۇ ؟ دەپ سورىدىڭ. بۇ ئەگەر جىسمانىي جەھەتتىكى كېسەللىك بولسا ئىدى، ئۆز ۋاقتىدىلا داۋالاپ ساقايتقىلى، چىش چۈشۈپ كېتىشنىڭ ئالدىنى

ئالغىلى بولاتتى.

ئەمما بۇ ئادەمنىڭ ھەم ئۇ تەۋە بولغان توپنىڭ كېسىلى مەنىۋى كېسەل، يەنى غاجاش كېسىلى! بۇنىڭغا ئىشەنمەمسەن؟ ئۇنداق بولسا ئۇلارنىڭ كەچمىشلىرىگە قۇلاق سال:

ئاتا - بوۋىسىدىن ئۇدۇم بولۇپ كەلگەنمۇ ياكى باشقىلاردىن يۇقۇپ قالغانمۇ ۋە ياكى ئىتلار توپىدىكى ئادەتنى يۇقتۇرىۋالغانمۇ بۇنىسى نامەلۇم. ئىشقىلىپ، بۇ ئادەم ۋە ئۇنىڭ توپىدىكى ھەمراھلىرى ياشلىق چېغىدىن باشلاپلا غاجاش كېسىلىگە دۇچار بولۇپ قالدى. بۇنى روھىيەت دوختۇرلىرى ھەر خىل ناملار بىلەن ئاتاپ باقتى. بەزىلەر «ھەسەتخورلۇق كېسىلى» دېسە، بەزىلەر «كۆرەلمەسلىك كېسىلى»، بەزىلەر «ئىچى تارلىق كېسىلى»، بەزىلەر «چىدىماسلىق كېسىلى» دېيىشتى ھەمدە ئۇلارغا زەھەردەك ئاچچىق دورىلارنى ئىچۈرۈپ باقتى. بۇ دورىلار ئەگەر ئىتقا بېرىلسە، ئاچچىقلىقىدىن ئۆتى يېرىلىپ ئۆلگەن بولاتتى. لېكىن غاجاش كېسەللىرىگە قىلچە تەسىر قىلمىدى.

ئۇلار نېمىنى كۆرسە غاجاۋەردى: خىزمەتداشلىرىنى غاجىدى، كەسىپداشلىرىنى غاجىدى، ئالىملارنى، يازغۇچى - شائىرلارنى غاجىدى. باشلىقلارنى غاجىدى، تالانتلىقلارنى غاجىدى، بايلارنى غاجىدى. تۇغقانلىرىنى غاجىدى. مۇھەررىرلەرنى غاجىدى، دوستلىرىنى غاجىدى، توققۇز قېتىم پايدا يەتكۈزۈپ، ئونىنچى قېتىمدا نەپ بېرەلمىگەنلەرنى غاجىدى، قوشنىسىنى غاجىدى... ئايلاپ غاجىدى، يىللاپ غاجىدى، غاجاۋېرىپ ئاخىرى پۈتۈن چىشلىرى ئۇپراپ، سۇنۇپ تۈگىدى. كۆڭلۈم تويۇپ تۇرىدۇ. سەن شۇ تاپتا ئەجەپمۇ غالجىر كېسەل ئىكەنغۇ، دەپ ئويلاۋاتقانسەن. شۇنداق، بۇ غەلىتە ھەم يامان كېسەل.

ئالدىڭدىكى يەنە بىر كىشىگە قارا، ئۇنىڭ كېسىلى بۇنىڭ ئەكسىچە، تېخىمۇ ئېچىنىشلىق كېسەل. ئۇنىڭ بىچارە تۇرقىنى كۆردۈڭمۇ، بۇ كىشى قارىماققا ئانچە ئورۇقمۇ ئەمەس. ئەمما بىرگە، جاھانغا راۋرۇس تىكىلىپ قارىيالمايدۇ، چۈنكى ئۇنىڭ ئومۇرتقا سۆڭىكى ھارۋىنىڭ چاقىدەك ئېگىلىپ كەتكەن. ئۇ بېلىنى ھەرگىزمۇ رۇسلىيالمايدۇ، ئېگىلگەن پېتى دۇنيادىن ئۆتىدۇ. بۇ ئادەمگە ۋە ئۇنىڭ توپىدىكىلەرگە چاپلاشقىنىنى قانداق كېسەل دەمسەن؟ بۇنى روھىيەت دوختۇرلىرى «خۇشامەت كېسىلى» دەپ ئاتايدۇ. بۇ كېسەلگە گىرىپتار بولغانلار دۇنيادا خۇشامەتتىن باشقا ئىش بارلىقىنى بىلمىگەندەك ھەممىگە خۇشامەت قىلىدۇ. ھەمىشە تەمە - نەپ كويىدا ئېگىلىپ - پۈكۈلۈپ يۈرىدۇ. بايلارنى كۆرسە كۆزىنى ياغ سالغان چايدەك پارقىرىتىپ، ھىجايغان پېتى خۇشامەت قىلىدۇ. ئەمەلدارلارغا خۇشامەت قىلىپ، سايىسىغا سالام بېرىپ، ئالدىدا پايىپېتەك بولىدۇ. باشلىقنىڭ خوتۇن - بالىلىرىغا خۇشامەت قىلىپ، قىلغىلى قىلىق تاپالماي قالىدۇ. لۈكچەكلەر، مۇتىھەملەر رودىپايىدەك دۈمبىسىگە مىنىۋالسىمۇ، ئېڭىشكەن پېتى كۆتۈرۈپ يۈرۈۋېرىدۇ. ئېگىلگەنسېرى ئېگىلىپ، پۈكۈلگەنسېرى پۈكۈلۈپ، ئاخىرىدا بەل سۆڭىكى ھۆل ئۈجمە ياغىچىنى قوقاستا پۈچۈلاپ ياسىغان قىسماقتەك ئېگىلگەن پېتى تۈزلەنمەي جاھاندىن ئۆتىدۇ...

مەن سۆزۈمنى داۋاملاشتۇرالماي قالدىم. چۈنكى غەزەپ، ئېچىنىش ئازابىدا ۋۇجۇدۇم

www.uyghurkitap.com

تىترەپ، نەپسىم بوغۇلۇپ قالدى. ئاقكۆڭۈللۈك ۋە مېھرىبانلىق نۇرى چاقناپ تۇرىدىغان ئوماق، شەھلا كۆزلىرىڭىزدىكى ھەسرەت ئۇ چاقۇنى يۈرىكىمنى تېشىپ ئۆتتى. سەن مەندىن سورىدىڭ:

ـــ بەزى ئادەملەر نېمە ئۈچۈن بۇنداق كېسەلگە دۇچار بولىدۇ. سەن ماڭا ئېيتىپ بېرەلەمسەن، ئۇلارنى داۋالىغىلى بولماسمۇ؟

مەن ئويلىدىم، ئالدى بىلەن ئۇلارنىڭ قەلبىنى، ۋىجدانىنى داۋالاش، بۇلارنى قوللاپ، ئەتىۋارلاپ باغرىغا ئالغۇچى ئەقىلسىز «دانىشمەنلەر» نى داۋالاش، ئۇلارغا بۇ خىل كېسەلنىڭ خەتەرلىك ئىكەنلىكىنى تونۇتۇش كېرەك ئىدى.

روھىيەت دوختۇرلىرى جىق داۋالاپ باقتى، لېكىن بۇنداق كېسەللىكنىڭ ياخشىلىقىنى، ئەتىۋارلىق ئىكەنلىكىنى ئۆز ھەرىكىتىدە ئىسپاتلاشقا ئۇرۇنىدىغان قوللىغۇچىلار مۇ چىقتى... پىكرىم يەنە چىگىشلەشتى. كۆز ئالدىمدا يەر تىترىمەكتە، ھەر خىل سادالار ـــ قارغاش، قوللاش، سۆكۈش، ئەيىبلەش سادالىرى ياڭرىماقتا...

بىردىن ئەتراپنى سۈكۈت باستى. سېنىڭ مۇڭلۇق كۆزۈڭدە بىر تامچە ياش لىغىرلىدى. ھەي...

پۇشايمان ئۇچقۇنى

قەدىرلىك مەشۇقۇم، بىز بۇ شەھەرنىڭ مەنزىرىلىرىنى تاماشا قىلىپ چارچىدۇق. «كارائوك» لىرىدىكى جاز مۇزىكىلىرى قۇلاق ـ مېڭىمىزنى يەپ، پاڭ قىلىپ قويغىلى تاس قالدى. بازار ـ دۇكانلىرىدا، يول ياقىلىرىدا ماللىرىغا خېرىدار چاقىرىپ كۈچەپ توۋلاۋاتقان بەزى سېتىقچىلارنىڭ ئاۋازى كىشىنى بىزار قىلىدۇ. ئۇنىڭغۇ دۇكانلىرىدىن توختىماي زەمبىرەكتەك گۈلدۈرلەپ ئېتىلىۋاتقان «ناخشا ـ مۇزىكا» ساداسىدىن گاراڭ بولغان كىشىلەر ئۆزىنى خىلۋەت كوچىغا ئېتىشىپ، كىچىك ئاشپۇزۇل ـ كاۋاپخانىلاردا مېڭىسىنى ھاراق بىلەن ئەسلىگە كەلتۈرۈشكە باشلايدۇ. بەزىلىرى بولسا ئاق تۇتۇننى ئەجدىھادەك دەم تارتىپ، بەڭگىلەرنىڭ جەننەت پەيزىنى سۈرۈپ، جاھاننى ئۇنتۇش تەرەددۇتىغا كىرىشىدۇ.

سۆيۈملۈك مەشۇقۇم، بۇ يەردىن كېتەيلى ـ دە، خىلۋەترەك ئورۇندا بىرەر سۆھبەتداشنى تېپىپ، قىسمەت كىتابىنىڭ بەتلىرىنى ۋاراقلاپ، تەپەككۇر تۈگمىنىمىزگە سۇ باشلايلى.

بىز ھەيۋەتلىك بىنانىڭ ئالدىدا خىيال سۈرۈپ تۇرغان تونۇش پېشقەدەمگە ئۇچراپ سالاملاشتۇق. ئۇ بىزنىڭ تەكەللۇپلىرىمىزنى رەت قىلىپ، 2 ـ قەۋەتتىكى چىرايلىق بېزەلگەن ئۆيىگە باشلاپ كىرىپ، ئالدىمىزغا چاي ـ مەزە قويدى.

ئۇنىڭ دەم ئېلىشقا چىققاندىن بۇيان، مېڭىسىنى قەلەم، يۈرىكىنى سىياھ قىلىپ يېزىشقا باشلىغان ھايات خاتىرە دەپتىرى بىزنىڭ ئالدىمىزغا يېيىلغىنىدا، مەن نۇرغۇن ئىشلارنىڭ سىرىنى چۈشەنگەندەك بولدۇم. بۇ كىشى ياشلىق چېغىدىن باشلاپ بىزگە تونۇش، ئاقكۆڭۈل باشلىق ئىدى. كېيىنكى يىللاردا شەھەرنىڭ بىر رايونىدا خېلى مۇھىم مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئېلىپ، بىر مۇنچە ئىشلارنى قىلغان، ئاخىرىدا تەبىئەتنىڭ بېكىتكەن چەكلىمىسىدىن ھالقىپ ئۆتەلمەي، دەم ئېلىش ھاياتىنى باشلىغانىدى. مەن ئۇنى ئەسلىدە ئۈمىدۋار، بەختلىك، مۇرادىغا

يەتكەن كىشى ھېسابلاپ، ئۇنىڭغا زوقلىناتتىم، ئەمما جاھاندا دەرد، پۇشايمىنى يوق ئادەم يوققا ئوخشايدۇ. ئۇنىڭ خاتىرىسىدىكى سۆزلەر بۇ پىكرىنىڭ گۇۋاھچىسى ئىدى: «مېنىڭ ئاجايىپ گۈزەل ئارزۇلىرىم بار ئىدى، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش داۋامىدا باشقۇرۇش ئىقتىدارىمغا، تىرىشچانلىقىمغا تايىنىپ، خەلقىمنى بەختلىك، مەدەنىيەتلىك، باياشاد قىلماقچى ئىدىم. نۇرغۇن يول، كوچىلارنى، يەر ئاستى ـ يەر ئۈستى بازارلىرىنى، بىنالارنى، شىركەتلەرنى قۇرۇشقا باشچىلىق قىلدىم. قول ئاستىمدىكى بارلىق كادىر، پۇقرالارنى تىجارەت قايىنىمىغا چۆكۈپ، قانداق ۋاستە ـ يول بىلەن بولمىسۇن پۇل تېپىشقا، پۈتۈن كۈچى بىلەن ئىقتىسادنى گۈللەندۈرۈشكە يېتەكلىدىم. مېنىڭ نەزەرىمدە مائارىپ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت، ئاخبارات ـ نەشرىياتچىلىق، رادىئو ـ تېلېۋىزور دېگەنلەر پەقەت دان يەپ تۇخۇم تۇغمايدىغان كۇرۇك توخۇ. چىقىمىلا بار كىرىمى يوق، پۇلنى، ئىقتىسادنى خورىتىدىغان نەرسىلەر ئىدى. شۇڭا ئۇنى چوڭ باشلىقلارنىڭ يوليورۇقنى يەتكۈزۈش ئېھتىياجى بىلەن ئاغزىمنىڭ ئۇچىدا ئانچە ـ مۇنچە تەكىتلەپ قويسامۇ، ئەمەلىيەتتە چىڭ تۇتمىدىم، كارىم بولمىدى.

مەن ئويلايتتىم: «يوللار ئاسفالتلانسا، ئېگىز سۆلەتلىك بىنالار كۆپەيسە، باغچا ـ رېستورانلار جىق قۇرۇلسا، ئالىي دەرىجىلىك كىچىك ماشىنىلار كۆپەيسە، پۇقرالار كۆپ پۇلغا ئېرىشىپ باي بولسا، ھەممە مەسىلە ھەل بولىدۇ».

ئەپسۇس، مەن بۇنىڭ خاتالىقىنى نەدىن بىلەي، بارا ـ بارا ھەر خىل ئىللەتلەر، جەڭگە ـ جېدەللەر كۆپەيدى. قول ئاستىمدىكى كادىرلارنىڭ بىر قىسمى پۇل ئالدىدا ۋىجدانىنى يوقىتىپ، چىرىكلىشىش يولىغا ماڭدى، ئۇلار ھۆكۈمەت خىزمىتىنى، پۇقرا مەنپەئەتىنى ئۇنتۇتتى. بەزى شىركەت ـ زاۋۇت باشلىقلىرى «مۇناسىۋەتچى خېنىم» لارنىڭ ناز ـ جىلۋىسى ئالدىدا تەسلىم بولۇپ، دۆلەتنى، خەلقنى زىيانغا ئۇچراتتى. بەزى رېستوران، «كارائوك» لار ھۆكۈمەت ۋە پۇقرالارنىڭ پۇللىرىنى يالمايدىغان بۇزۇقچىلىق، ئىشرەت سورۇنىغا ئايلىنىپ كەتتى.

پۇلنى كۆپەيتىشنى كۆزدە تۇتۇپ مال باھاسىنى ھەر قانچە ئۆستۈرسەممۇ قىزىل رەقەمدىن قۇتۇلالمىدىم. خىيانەت، پارىخورلۇق، ئوغرىلىق، ئىچىشۋازلىق، چېكەرمەنلىك، قاتىللىق، بۇلاڭچىلىق ئەۋج ئالدى، خاتىرجەملىك بۇزۇلدى.

بۇ ئاقىۋەت مېنى پۇشايمان، ئاچچىق ساۋاققا ئىگە قىلدى. ئاخىرىدا كېچىكىپ بولسىمۇ شۇنى تونۇپ يەتتىمكى، ئادەملەر ماددىي جەھەتتە ھەر قانچە باي بولغان تەقدىردىمۇ، مەنىۋى دۇنياسى باي ۋە گۈزەل بولمىسا، چىرىكلىك، رەزىللىك، ئاچكۆزلۈك باش كۆتۈرۈپ، گۈزەل غايە ـ ئارزۇلارنى نابۇت قىلىۋېتىدىكەن. نېمە ئۈچۈن پۇلنى كۆرۈپ، خەلقنىڭ قەلبىنى، پەزىلىتىنى نۇر بىلەن تولدۇرىدىغان ئىنسان روھىنىڭ ئىنژېنېرلىرىنى ئۇنتۇلۇپ قالدىم؟ مەنىۋى مەدەنىيەتنى ئۇنتۇپ قالدىم؟ چاچلىرى مۇددەتتىن بۇرۇن ئاقىرىپ، قامەتلىك گەۋدىسى مۈكچىيىپ قالغان بۇ مويسىپىتكە قارىدىم. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىكى ھەسرەت، پۇشايمان ئۇچقۇنلىرى خاتىرە بېتىدىكى خەتلەردەك چاقنايتتى.

مېنىڭ ئاقكۆڭۈل پەرىشتەم، بىز بۇ كىشى بىلەن خوشلىشايلى ـ دە، ئۇنىڭ

www.uyghurkitap.com

پۈشايمانىنامىسىنى ئۈنلۈك ئاۋازدا كىشىلەرگە ئوقۇپ بېرەيلى. غاپىللىق ئۇيقۇسىدىن ھازىر غىچە ئويغانمايۋاتقان ئادەملەر بۇنىڭدىن ساۋاق ـ ئىبرەت قوبۇل قىلسۇن. بىز مەقسىتىمىزگە يېتەيلى ـ دە، سەپىرىمىزنى يەنە داۋاملاشتۇرۇپ، ۋاڭ ـ چۇڭلۇق شەھەردىن خىلۋەت سەھرالارغا بارايلى، يۈر، مېنىڭ مەشۇقۇم...

ھېكمەت ساندۇقى

مېنىڭ جاپاكەش ۋە ئەقىللىك مەشۇقۇم! سەن ئۆزۈڭ دانا ھەم گۈزەل پەزىلەت ئىگىسى بولغاندىن باشقا، يەنە دانىشمەنلەر سۆھبىتىگە بەكمۇ ھېرىسمەن، ھايات سەپىرىنىڭ ئۇزۇن دەشت ـ داۋانلىرىدا گاھ مەن ساڭا ئەگىشىپ، گاھ سەن ماڭا ئەگىشىپ جىق يوللارنى باستۇق. بۈگۈن يىراق، خىلۋەت بىر ناھىيىنىڭ سەھراسىدا ئۆزىنىڭ ئاخىرقى ئۆمرىنى تەپەككۇر تۇيغۇ مەنچىلىكى بىلەن ئۆتكۈزۈۋاتقان، يېزا ھوقۇقدارىنىڭ ئېيتىشىچە «ناھىيەدىكى جۈيجاڭلىق ئەمەلدىن، ئىمتىياز ۋە راھەت ـ پاراغەتتىن كېچىپ، كىتاب دۆۋىسىگە كىرىپ كەتكەن ساراڭ دەرۋىش، كىتاب مەستانىسى، ئەخمەق» بىلەن ئەسرا بولۇۋاتىمىز. ئۇ بىزنىڭ نەزەرىمىزدە بىر ئۇلۇغ زات، دانىشمەن ئۇستاز، ھاياتى غۇربەت، دەشنام، سىر سانچىلىقتا ئۆتسىمۇ، ئۆز مىللىتىنىڭ، خەلقىنىڭ بەخت ـ سائادىتىنى ئېسىدىن چىقارمىغان، بۇ يولغا پۈتۈن ھاياتىنى بېغىشلىغان پەزىلەتلىك كىشى.

مېنىڭ كەمسۆز مەشۇقۇم! سېنىڭ ئىشارىتىڭنى چۈشەندىم. بۇ زات ھەققىدىكى ئىزاھاتلىرىمىزنى توختىتايلى ـ دە، ئۇنىڭ سىر گۈزەشتىسىدىكى ھېكمەتلەرگە قۇلاق سالايلى:

ئۇ ئالىي مەكتەبنى ئەلا نەتىجە بىلەن پۈتتۈرگەندىن كېيىن، چوڭ شەھەردە قېلىش ئامىتىدىن ۋاز كېچىپ، يېزا ئىگىلىك ئىلمىي تەتقىقاتى بىلەن شۇغۇللىنىپ، جەنۇب دېھقانلىرىنى بېيىتىش ئارزۇسىدا چەت ۋە قۇملۇق ناھىيىگە كەلدى. نۇرغۇن يىللىرى جاپا ـ مۇشەققەتلىك تەتقىقات بىلەن ئۆتتى. قان ۋە تەردىن يېشىل سېپىللەر بەرپا بولۇپ، نۇرغۇن يېڭى سورتلار يېتىشتى. ۋىلايەتتىكى پەزىلەتلىك بىر باشلىقنىڭ نەزەرى چۈشۈپ قالغاچقا بىر ئىدارىغا باشلىق بولدى. خەلق ۋە كادىرلارنىڭ ھۆرمىتىگە سازاۋەر بولدى. بىر قېتىملىق سايلامدا ئۇ «ساندۇق ئىچىدىن چىقىپ» ناھىيىنىڭ ھاكىمى بولۇشقا ئاز قالدى. بۇ ئىش ئۇنىڭغا دۈشمەن پەيدا قىلدى.

3 ـ سىنىپنى چالا پۈتتۈرۈپمۇ يەنە «ناھىيىنى بىر قولىدا چۆرۈۋاتقان بىر چوڭ ئام» شۇ خىرىستىن ۋەھىمىگە چۈشۈپ، بۇ سېسىق زىيالىيغا قارشى شىددەتلىك ئاتاكىغا ئۆتتى. يالغۇز دەرەخكە جىن ئولاشتى. قىڭغىر شاماللار تۈپەيلىدىن ئاخىر ئۇنىڭ «چېچىكى چاي» بولدى. «بۇرژۇئا ئىلىم نوپۇزلىقى» بولسا غەلىتە قالپاققا سازاۋەر بولۇپ، ناھىيە تۈرمىسىگە سولاندى، ئاندىن يىراق سەھراغا سۈرگۈنگە ئەۋەتىلدى.

سىياسەت ئەمەلىيلەشكەندە بولسا، ئۇزۇن يىللىق ئازاب، يەكلەش، جىسمانىي ۋە روھىي زەربىلەر تۈپەيلىدىن كېسەلمەن بولۇپ قالغانىدى. لېكىن ئۇ يەنىلا ئۈمىدسىزلەنمىدى. تەتقىقات ئىشىنى قەتئىي داۋاملاشتۇردى. ئۇ بىزگە كەچمىشلىرىنى ئاز سۆزلەپ، جاھان ۋە زامان

هېكمەتلىرى تولغان گۆھەر ساندۇقىنى ئاچتى:

«بىلىم ۋە شۆھرەتنىڭ دۈشمەنلىرى بەكمۇ تەلۋە كېلىدۇ، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى ئۇ، — قەدىمكى زاماندا شاھ ئوردىسىدىكى بىر ئالىم رەسەتخانا قۇرۇپ، يۇلتۇزلارنى كۆزىتىپ، ئالەمنىڭ سىرىنى ئاچماقچى بولدى. ئۇنىڭ ئىشى شاھنىڭ قوللىشىغا ئېرىشىپ، شۆھرەت، مەرتىۋىسى ئۆسۈش ئالدىدا مۇتەئەسسىپ روھانىيلار، ۋەزىرلەر ئۇنىڭغا سۇيىقەست قاپقانلىرىنى قۇرۇپ، جىنايەت تۆھمىتى بىلەن پۇت - قولىنى زەنجىر بەنت قىلدى. نادانلارنىڭ ھەسەت قىلىچى ئاخىرىدا ئۇنى جېنىدىن ئايرىدى...

جەڭ مەيدانىدا باتۇر سەركەردە جەسۇرلۇق بىلەن جەڭ قىلدى. بىراق غالىبىيەت مېۋىسىگە ساتقىن ئىگە بولىۋېلىپ، باتۇرنى زىنداندا چىرىتتى...

ئەدىبنىڭ شان - شۆھرىتى قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان مەمەدانىنىڭ يۈرىكىگە خەنجەر بولۇپ سانچىلدى. ئۇ ئىغۋا تارقىتىپ، ياللانمىلارنى سېتىۋېلىپ، ئەدىبنىڭ بىباھا ئەسەرلىرىنى بۇرمىلاپ، نادان ھۆكۈمران ۋە پۇقرالارنى قايمۇقتۇرۇپ، ئۇنىڭغا قارشى ھۇجۇم قوزغاپ، ئاقكۆڭۈل ئەدىبنىڭ يۈرىكىنى خۇن قىلدى...

بىر ئوردىدا قىلىچتەك كەسكىن، سوقراتتەك ئىلمىي، نۇشىرۋانەك ئادىل ئىش بىجىرگۈچى بىلىملىك ئەمەلدار جىمى خاتالىقنىڭ جاۋابكارى بولۇپ سوراققا تارتىلدى. ئۇنىڭ ئورنىغا تەيىنلەنگەن بىلىمسىز كىشىگە مەنسەپ سەۋىيە ئاتا قىلىپ، بىر كېچىدىلا ئالىم تونى كىيگۈزۈلدى. باشلىققا ناسۇس بىلەن يەل بەرگۈچىلەر ئۇنىڭ قورسىقىنى «بىلىم» بىلەن تولدۇردى. بۇ بىلىم ئانكىتىلەرگە قوندۇرۇلدى. سوزۇلۇپ يۈرۈپ، ھەممە نەتىجىنىڭ ئىگىسى بولۇپ، ئەمەل تەختىدە ئۇزاق ياشىدى...

ھايۋانلار گەرچە ئەقىلسىز دېيىلسىمۇ، ئۆز نەسلىنى ئالدىمايدۇ، ئەمما ئادەملەر ئۆز نەسلىنى ئالدايدۇ، بىر - بىرىگە ئورا كولايدۇ، بىر - بىرىگە ئىچى تارلىق، ھەسەت قىلىدۇ...

ئەجدادلارغا قايىلمەن، ئۇلۇغ كەشپىيات ۋە شانلىق تارىخ ياراتتى. قەدىمي چولپان سۈپىتىدە كىشىلەرگە پەن - ھۈنەردىن سۇبھىي ئاتا قىلدى. ئۆز نۇرى بىلەن يېقىن - يىراقنى يورۇتتى. ئەمما چىراغ تۈۋى قاراڭغۇ بولۇپ، ئۆزى بارا - بارا غەپلەتكە چۆكۈپ نادانلىقتا قالدى. بىرلىكنى قەدىرلىمەي، ھوقۇق، مەنمەنلىك تالىشىپ، بۆلۈنۈپ «بۆرى يېدى». ئەگەر ئۇلار ئىناقلىقنى، بىلىمنى ھەممىدىن مۇقەددەس بىلگەن بولسا، دىيارىمىز قانچە گۈزەل، بەختلىك بولغان بولاتتى...

ئىنسان بەك كېچىكىپ ئەقىل تاپىدۇ، يەنى بالىلىق ۋە ياشلىقنىڭ ئالتۇن چاغلىرى ئۆتۈپ، يېشى بىر يەرگە بارغاندىلا ئاندىن ئەقىل تاپىدۇ. ئەگەر ئۇ قىرانلىقتا ئەقىل تاپقان بولسا، ئۇنىڭ مىللەت، ۋەتەن ئالدىدىكى تۆھپىسى تېخىمۇ كاتتا بولغان بولاتتى. ئەي ياش دوستۇم، مەھبۇپ، بايلىق تېپىشتىن بۇرۇن ئەقىل تېپىشقا ھەرىكەت قىل...

مەن ئۆمۈربويى ئىلىم - پەن بىلەن شۇغۇللىنىپ كەلدىم. گەرچە بۇنىڭغا پۇشايمان قىلمىسامۇ، گاھىدا شۇنداقمۇ ئويلاپ قالىمەن: ئەي مېنىڭ نامرات يۇرتۇم، نامرات خەلقىم! قا-

uyghurkitap.com

چانمۇ باشلىقتىن ئامىتلىك كېلىپ، ھەقىقەت ئاپتىپى ساڭا نۇر چاچار. مۇشۇنداق ياخشى دەۋر دىمۇ يەنىلا نامراتلىقتىن قۇتۇلالمايدىغانلىقىڭنى بىلگەن بولسام، بىلىم تۇلپارىغا مىنمەي، ھىيلىگەرلىك، خۇشامەت، ياخشىچاقلىق يەلپۈگۈچىنى قورال قىلىپ، ھەر خىل ۋاستىلەرنى ئەپچىللىك بىلەن ئىشلىتىپ، مەنسەپ شوتىسىغا يامىشىپ، ئەمەل تۇتسام بوپتىكەن. نامراتلىقىڭنى تۈگىتىشكە ئەمەلىي، بىۋاستە ياردەم قىلىش ئۈچۈن ھوقۇق بولۇشى لازىم ئىكەن... بۇ خىيالىمنىڭ توغرا ئەمەسلىكىنى، بىر تەرەپلىمە ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرىمەن. قانداق قىلاي، ئەمدى مەندە ئارمانغا چۇشلۇق دەرمان بولسىچۇ كاشكى...»

ئەقىللىق مەشۇقۇم، سەن بۇ كىشىنىڭ ھېكمەت ساندۇقىدىكى خۇشاللىق، ئازاب، پۇشايمان، مەمنۇنلۇق، ئۈمىد، ئۈمىدسىزلىك، جاسارەت، ھەسرەت يىپلىرىغا ئۆتكۈزۈلگەن مەرۋايىتلاردىن قانچىلىك تاللىۋالدىڭ، ئۇنى بەختلىك ۋە بەختسىز كىشىلەرگە قانداق سوۋغا قىلاي دەۋاتىسەن؟

سېنىڭ تەبەسسۇملۇق كۆز ئىشارىتى بىلەن بىلدۈرگەن جاۋابىڭ مېنى خۇشال قىلىپ، ئادەملەرگە بولغان مۇھەببىتىمنى، ئىشەنچىمنى ئاشۇردى. تۇرمۇشتا ھەر خىل تراگېدىيىلەر مەۋجۇد بولسىمۇ، ھايات يەنىلا گۈزەل، ئىنسانلار سۆيۈملۈك. سەن ۋە ماڭا ئوخشاش سانسىزلىغان كىشىلەرنىڭ كۆزلىرىدە گۈزەللىك، بىلىم، ئىجاد، تۆھپە، ئىستىقبال نۇرلىرى چاقنايدۇ. ھاياتتىكى رەزىللىك، پاجىئە، نادانلىق، ھەسەت، خۇشامەت، كۆيدۈرگىلىك بىر تراگېدىيە بولسىمۇ، شۇنىڭغا ئىشەنگىنكى، جاھاندا ياخشى كىشىلەر ئەسكى ئادەملەردىن، ھەقىقىي ئىنسانلار جىن ـ شەيتانلاردىن كۆپ، قۇياش ھەمىشە قارا بۇلۇتتىن غالىب كەلگىنىدەك، ياخشىلىق يامانلىق ئۈستىدىن، گۈزەل پەزىلەت ئىللەت ئۈستىدىن غەلىبە قىلىدۇ.

يۇر، مېنىڭ گۈزىلىم، بىز يەنىلا ئادەملەر ئارىسىغا بارايلى!...

مەسئۇل مۇھەررىر **ئەنۋەر ئابدۇرېھىم**

(بېشى 67 ـ بەتتە)

32

ھەقىقىي ئالىم غايە، ئارزۇ ۋە خىيالىنىڭ قۇلى ھەم ئۇنىڭ ھۆكۈمرانىدۇر.

33

بىر تال جىنايەت ئۇرۇقى ئاخىرىدا بىر ساڭغا پاتماي قالىدۇ.

34

پاك يۇرەكنى قورقىتىش قىيىن، ئەمما ئازابلاش ئاسان.

34

مال ـ دۇنيا دوستنىڭ ئورنىنى باسالمايدۇ. چۈنكى چىن دوستلۇق مەڭگۈ تۈگىمەس خەزىنە.

مەسئۇل مۇھەررىر **ئەنۋەر ئابدۇرېھىم**

تۇرسۇن مۇھەممەت

ئالما

(نەسر)

1

بالىلىق چاغلىرىم ئىدى، ياز پەسلى بىلەن كۈز پەسلى ئالمىشىۋاتقان كۈنلەرنىڭ بىرىدە مەن ئىشىكىمىز ئالدىدىن كېسىپ ئۆتىدىغان ئۆستەڭگە سۇغا چىقىپ، سۇ يۈزىدە لەيلەپ كېلىۋاتقان بىر دانە ئالمىنى سۈزۈۋالدىم. شۇنىڭدىن كېيىن، مەن ھەر كۈنى دەل شۇ چاغدا ئۆستەڭ بويىدا ئولتۇرىدىغان ۋە بىر - ئىككى دانە ئالما سۈزۈۋالىدىغان بولۇپ قالدىم. بۇ ئىش تەكرارلانغانسېرى ھەيرانلىقىم شۇنچە ئاشتى. بىر كۈنى دادامدىن سورىدىم:

— بۇ ئالمىلار نەدىن كېلىدۇ؟

— جەننەتتىن كېلىدۇ، ئوغلۇم.

— ئۇنداق بولسا، بۇ ئۆستەڭنىڭ بېشىمۇ جەننەتتىن باشلىنامدۇ؟

— شۇنداق ئوغلۇم، ئىشەنمىسەڭ ئۆستەڭ ياقىلاپ بېرىپ كۆرۈپ كەل!

دادامنىڭ بۇ سۆزى بىلەن تەڭ، گويا چۈشلىرىمدە كۆرىدىغان «جەننەت» تە تۇرغاندەك ھېسسىياتقا كەلدىم، يۈرىكىم تىپىچەكلەيتتى، قىزىقىشىمدىن تۇغۇلغان غايىبانە بىر كۈچ مېنى ئالغا بېسىشقا ئۈندەيتتى. مەن بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ ئۆستەڭ ياقىلاپ يۈرۈپ كەتتىم.

مەن توپتوغرا ئۈچ كېچە - كۈندۈز يول يۈردۈم. ئەمما، ئۆستەڭنىڭ بېشىغا بارالمىدىم، «جەننەت» نىڭ بولسا قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى. تۆتىنچى كۈنى ئۈمىد بىلەن ئۈمىدسىزلىك گىرەلىشىپ كەتكەن مۇرەككەپ خىياللىرىم قانىتىغا مىنىپ ئۆستەڭ ياقىلاپ كېتىۋاتاتتىم، شۇ ئەسنادا ئالدىمدا بېلى يادەك ئېگىلگەن، چاچ - ساقاللىرى پاختىدەك ئاقارغان بىر بوۋاي پەيدا بولۇپ قالدى ۋە مېنىڭ نەدىن كېلىپ، نەگە بارىدىغانلىقىمنى سورىدى. مەن بولغان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئۇنىڭغا سۆزلەپ بەردىم.

بوۋاي قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى، مېنىڭ ھەيرانلىق يېغىپ تۇرغان كۆزلىرىمگە قاراپ:

— يۈر ئوغلۇم، يۈر، مەن سېنى جەننەتكە باشلاپ باراي، — دېدى.

مەن بوۋاينىڭ ئارقىسىدىن ئۆستەڭ ياقىلاپ مېڭىپ، بىر باغنىڭ ئىشىكىگە كېلىپ قالدىم، پۈتۈمنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ باغقا كىردىم. باغقا كىردىم - يۇ، ئۆزۈمنى يوقىتىپ قويدۇم. خېلىدىن كېيىن ئۆزۈمنى تۇتۇۋېلىپ، ئەتراپىمغا نەزەر سالدىم ۋە ئۆزۈمنى ھەقىقىي بىر

www.uyghurkitap.com

جەننەتتە كۆردۈم: مەن ياقىلاپ كەلگەن ئۆستەڭ باغنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدىن كېسىپ ئۆتىدىغان بولۇپ، سۇلىرى ھېلىھەم سۈپسۈزۈك ئىدى. ئۆستەڭنىڭ ئىككى قېشىنى قويۇق ئالما دەرەخلىرى قاپلاپ كەتكەنىدى، پىشىپ بېغىشىدىن ئۈزۈلگەن ئالملار دەممۇ دەم ئۆستەڭگە چۈشۈپ كېتىۋاتاتتى. ئۆستەڭنىڭ ئىككى تەرىپىدە يەنە سان ـ ساناقسىز، خىلمۇ خىل مېۋىلىك دەرەخلەر بار بولۇپ، سانجاق ـ سانجاق مېۋىلىرى يۇپۇرماقلار ئارىسىدىن مارىلايتتى. مەيىن شاماللار مېۋىلەرنىڭ خۇش پۇراقلىرىنى ئېلىپ كېلىپ دىماققا ئۇراتتى. خىلمۇ خىل قۇشلار قىن ـ قىنىغا پاتماي سايرىشىۋاتاتتى. سەل نېرىراقتا بىر توپ كىشىلەر قايناق ھېسسىياتى بىلەن ئەمگەك ناخشىسى ئېيتىۋاتاتتى. ئۇلار تەرلەپ چىلىق ـ چىلىق سۇ بولۇپ كەتكەن بولسىمۇ، جىسمىدىن غەيرەت ـ شىجائىتى ئۇرغۇپ تۇراتتى، كۆزلىرىدىن ئۈمىد نۇرلىرى چاقنايتتى، ئۇلار ئەنە شۇنداق ئارزۇ ـ ئارمانلىرىنى ئاقلايتتى. مۇشۇ چاغدىلا مەن ئۆستەڭدىن سۈزۈۋالغان ھېلىقى ئالملارنىڭ سىرىنى چۈشەندىم، ئاشۇ ئالملارنىڭ مېنى ئەمگەك مەيدانىغا چاقىرىش ئۈچۈن كەلگەن ئەلچىلەر ئىكەنلىكىگە ئىشەندىم.

2

مەن قايتىدىغان چاغدا چوڭ ئانام ماڭا بىر دانە ئالما بەردى ۋە:

— بۇ ئالمىنى داداڭغا بېرىپ قويغىن، داداڭ بۇ ئالملارنى يېسە مېنى ئېسىگە ئالىدۇ، — دېدى.

مەن قوش قوللاپ ئالمىنى ئالدىم ۋە مەھەللىمىزگە ئېلىپ بارىدىغان ئۆستەڭنى بويلاپ يولۇمنى داۋاملاشتۇردۇم.

كۈز ھاۋاسى ساپ ۋە سالقىن ئىدى، مەيىن شامال چاچلىرىمنى تاراپ، شادلىق تۇيغۇسى بېغىشلايتتى. بىردىنلا خېلى يىللار ئىلگىرىكى بىر ئىش ئېسىمگە چۈشۈپ قالدى: شۇ قېتىم چوڭ ئانام ماڭا ھازىرقىدەك بىر دانە ئالما بەرگەن ۋە دادامغا بېرىپ قويۇ شۇمنى ئۆتۈنگەنىدى. ئۆيگە بارغاندا، دادام ئالمىنى قولىغا ئېلىپ ئۇياق ـ بۇيىقىغا قاراپ قويۇپ:

— شۇنچىۋالا يوغان بىغى تۇرۇپ، ماڭا زېدە بولۇپ كەتكەن مۇشۇ ئالمىدىن باشقا مېۋە ئەۋەتەلمىدىمۇ؟ — دەپ خاپا بولغانىدى...

ئويلىغانسېرى خىيالىم چېگىشلىشىپ كېتىۋاتاتتى، ئۆيگە يېقىنلاشقانسېرى يۈرىكىم ئەنسىز سوقۇۋاتاتتى. مەن ئاخىر بۇ ئالما بىرەر كۆڭۈلسىزلىككە سەۋەبچى بولۇپ قالمىسۇن دېگەن يەرگە كەلدىم ـ دە، ئىككىلەنمەستىن ئۇنى سۇغا تاشلىۋەتتىم. شۇندىلا ئېغىر يۈكتىن قۇتۇلغاندەك يېنىكلەپ قالدىم.

ئۆيىمىز مەھەللىنىڭ بېشىدىلا ئىدى. مەن ئىشىك ئالدىغا كەلگەندە، دادام ئۆستەڭ بويىدا ئولتۇرغانىكەن. مېنى كۆرۈپ ئورنىدىن تۇردى ۋە مېنى باغرىغا باسماقچى بولۇپ، قوللىرىنى ئۇزاتتى. بىرى قارا دېگەندەك قىلدى، قارىسام، دادامنىڭ قولىدا بىر دانە ئالما تۇرۇپتۇ! مەن بىر قاراپلا ئالمىنى تونۇۋالدىم ۋە تۇرۇپلا قالدىم. پەقەتلا:

ــــ ئۇنداق بولۇشنى بىلگەن بولسام... دېيەلىدىم.

شۇ قېتىم دادام شۇنداق دېگەن ۋە خاپا بولغاندەك قىلغان بىلەن ئالمىنى ئىشتىھا بىلەن يېگەنلىكىنى ئېسىمگە ئېلىپ پاكىزە يىغلىۋەتتىم.

3 ــــ

تېۋىپ دادامنىڭ كېسىلىنى تەكشۈرۈپ بولۇپ، كۆزەينىكىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ قويدى ۋە سېۋىتىدىن قوش مۇشت چوڭلۇقىدىكى ئىككى دانە ئالما ئالدى.

ــــ بۇ ئالمىنىڭ بېغىش تەرىپىدىن ئىچىنى ئويۇپ ئېلىۋېتىپ، ئىچىگە قوينىڭ قۇيرۇق مېيىدىن سېلىپ، ئۆرۈك ئوتۇنىنىڭ چوغىدا ئالدىرىماي پىشۇرىلا، ــــ دېدى ئۇ گويا ئالمىلارنى بېرىشكە كۆڭلى ئۇنىمايۋاتقاندەك قوللىرىنى تىترىتىپ تۇرۇپ، ــــ پىشقاندىن كېيىن ئالتىگە بۆلۈپ، ھەر كۈنى ئىككى پارچىدىن ئۈدا ئۈچ كۈن ئىستېمال قىلىپ بەرسىلىرى يۈرەكلىرىگە مەنپەئەت قىلىدۇ.

دادام رازىمەنلىك بىلەن بېشىنى لىڭشىتىپ ئالمىغا قول ئۇزاتقانىدى، تېۋىپ نېمانداق ئالدىرايلا، دېگەندەك قىلىپ، ئۇنىڭ كۆزلىرىگە چەكچىيىپ قارىدى. دادام گەپ قىلمىغاندىن كېيىنلا، يەنە بىر ئالمىنى قولىغا ئېلىپ گېپىنى داۋام قىلدى:

ــــ بۇنى ئۆزلىرى ياتىدىغان ئۆينىڭ دېرىزىسىگە قويۇپ قويسىلا، ئالمىنىڭ خاسىيەتلىك پۇرىقى ئۆي ھاۋاسىنى ساپلاشتۇرۇپ، نەپەسلىرىنى راۋانلاشتۇرىدۇ.

دادام ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۇن يۈەنلىك بىر قەغەز پۇلنى تېۋىپقا ئۇزاتتى ۋە ئۇنىڭ قولىدىكى ئالمىنى قوش قوللاپ ئالدى.

مەن بىر تېۋىپقا، بىر دادامنىڭ قولىدىكى ئالمىغا قارىغىنىمچە تۇرۇپلا قالدىم. بۇ تېۋىپنى كۆزدە ئالمىلار تۆكمە بولغاندا مەھەللىمىزدە ئالما سېتىپ ئېلىۋاتقان ھالەتتە كۆرگەنمۇ ياكى ئۇنىڭ ئالمىسىنى بىزنىڭ باغدىن چىقىدىغان ئالمىلار قاتارىدا ئۇچراتقانمۇ، دەماللىققا ئەسلىيەلمىدىم. مەن ھەر قانچە ئەسلەپمۇ بۇ ئالمىلارنىڭ ئاتاقلىق دورائۆسۈملۈكلىرى مۇتەخەسسىسلىرىنىڭ قولىدىن چىققان ئالمىلارغا ئوخشايدىغان ياكى ئوخشىمايدىغانلىقىغا ھۆكۈم قىلالمىدىم، ھەر قانچە قاراپمۇ، بۇ ئالمىلارنىڭ رىۋايەتلەردىكى باغلاردىن ئۈزۈۋېلىنغان خاسىيەتلىك ئالمىلار ياكى ئەمەسلىكىنى بىلەلمىدىم. ئويلايتتىم، يەنە شۇ گۇمانلىق خىياللار ئەگىشىپ يۈرەتتى، قارايتتىم، يەنە شۇ ھېچقانداق پەرقى بولمىغان ئالمىلار كۆز ئالدىمدا تۇراتتى، سېلىشتۇراتتىم، بېغىمىزدىن چىقىدىغان ئالمىلاردىن ھېچ پەرقلەنمەيتتى. ئۆيگە چىققاندىن كېيىن دادامدىن سورىدىم:

ــــ بىزنىڭ باغدىن چىقىدىغان ئالمىمۇ ئاشۇنداق خاسىيەتلىكمۇ؟

ــــ خاسىيەتلىك، ئوغلۇم، خاسىيەتلىك، ــــ دادام كۆزلىرىگە لىققىدە ياش ئالدى، ــــ بىز ئىنسانلار ئالما پىشقاندا ئۇنىڭ خاسىيىتىنى ئۇنتۇپ قالىدىكەنمىز!

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئەرشىدىن قادىرى①

يۈلغۈن چېچەكلىرى

(نەسرلەر)

1

خاتا بېسىلغان قەدەم — زايا كەتكەن ئوق.

2

كاۋا بار ئىگىغا يار اشقان بىلەن دەرەخقە يار اشمايدۇ.

3

بوينى قاتتىق ئادەمنىڭ بويىنىنى قەرز ئېگىدۇ.

4

مەنىۋى توساقنى بۆسۈپ ئۆتۈش تاغ تەشمەكتىن قىيىن.

5

مۇدەنگۈلنىڭ ئېچىلغانلىقىنى كۆرسەم، ھاياتنىڭ تەگداشسىز گۈزەللىكىنى ھېس قىلىمەن، ئەمما ئۇنىڭ خۇش پۇرىقى يوقلىقى ئېسىمگە كەلسىلا، تەبىئەتنىڭ سىرلىق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىمەن.

6

قۇرۇپ كەتكەن دەريا — كەچمىشى ئۇچۇن تولا يىغلاپ يۈزىگە قورۇق، چېچىغا ئاق كىرگەن، ماجالدىن كەتكەن موماينىڭ ئۆزى.

7

ماڭا ھايات گۆھىرىنى ھەقسىز ھەدىيە قىلغان گۈل باشقا باغدىن بەختىنى تاپتى، ئەمما مەن ھەسرەت چۆلىدە «يۈلغۈن چېچىكى» گە مەھلىيا بولۇپ قېلىۋەردىم.

① بۇ ئاپتورنىڭ نامى ژۇرنىلىمىزنىڭ 1994 - يىللىق 11 - سانىدا ئەرشىدىن توختى بولۇپ قالغان.

8

قارانغۇ تۈننىڭ شۇنچە يېقىملىق تۇيۇلىشى خۇمار كۆز يۇلتۇزلارنىڭ كىرپىك قاقماي بىر خىل سۆيگۈ بىلەن زېمىنغا قاراپ تۇرغانلىقىدىندۇر.

9

ئەڭ شېرىن سۆزلەر بىلەن بىر گۈلنى تاڭ شەپىقى سۈپىتىدە ئۇلتۇرۇپ مەدھىيلىگەن ئىدىم، ئەمما ئۇ گۈل تىكىننى ئۇقيا قىلىپ باغرىمغا ئاتتى. بۇ ئۇنىڭ ماڭا قىلغان ۋاپاسىزلىقىنى ئىسپاتلايدىغان مەكتۇپى ئىدى.

10

ئۆزىنى ئەرشكە لايىق دەپ چوت سوققان گۈل ھايات سەپىرىدە ئاسانلا توزۇپ كېتىپ، زېمىندىكى ئورنىدىنمۇ ئايرىلىپ قالدۇ.

11

قەلبىمنىڭ مەيىن شاماللىرى گۈللەرنىڭ مەڭزىگە ئەپچىللىك بىلەن سۆيۈپ، مەن ساڭا ئاشىق، دەپ سادا چىقارسا، رەڭدار گۈللەر سەن مېنىڭ بەختىم، دەپ ناز بىلەن ناخشا ئېيتىشتى...

12

دۇنيا ئۆزىنىڭ ئامراق ئادىمى ئالدىدا شۇنچە مېھرىبانلىق، مۇلايىملىق ۋە سېخىيلىق بىلەن ۋەزىپە ئۆتىگەچكە، ئىنسان زادىلا يادىدىن چىقىرالمايدىغان ھايات سۆيگۈسى پەيدا بولغان.

13

ياز پەسلىدە ئۇچار قۇشلار پېشايۋان ۋە دەل ـ دەرەخلەرگە ئۇۋا تىزسا ئار تۇقچە ئاچچىقلىنىپ كېتىپتىكەنمەن. زېمىستان قىشتا ياستۇقۇمدىكى مامۇق پەرلەر ئۆز ئانامدەك بېشىمنى سىلىغىنىدا، نادانلىقىمدىن ئۆكۈندۇم.

14

بۇلۇتلارنىڭ ياش تامچىلىرى گۈل ـ گىياھلارغا مۇھەببەت، زېمىنغا مېھرىبانلىق ئاتا قىلىۋاتقاچقا، دۇنيا ئاجايىپ رەڭدار تۈس ئالدى.

15

چەكسىز قۇم بارخانلىرى بىر تال چۆپنىڭ مۇھەببىتىگە ئوتتەك تەشنا ئىدى، يۇلغۇن بىلەن سۆكسۆك ئۇلارغا مەڭگۈلۈك بەخت ـ سائادەت ئاتا قىلدى...

www.uyghurkitap.com

16

جىم بول يۈرەك، تاك بىلەن كەچتىكى شەپەققە قارا، سۆيۈنۈپ قۇلاق سالغىن، دۇنيانىڭ پىچىرلاشلىرىنى ئاڭلىغىن، ئۇ ساڭا ھەقىقەت تۆرەلمىسىنىڭ پەيدا بولۇش تارىخىنى ئەينەن سۆزلەپ بېرىۋاتىدۇ.

17

گۈل ـ گىياھ ۋە دەل ـ دەرەخلەر ئۆزىنى گويا ئانا قۇچىقىدىكى بوۋاقتەك ھېس قىلىدۇ. شۇڭا ئۇلار دائىم يۇلتۇزلارغا قاراپ سەبىيلەرچە ۋىلىقلاپ كۈلسە، زېمىنغا قاراپ:

— سۆيۈملۈك ئانا! قورسىقىم ئاچتى، سۈت ئىچىمەن، — دەپ خىتاب قىلىدۇ.

18

مەن ئۆز تەلپىڭنى قاندۇرۇش ئۈچۈنلا يېنىمغا كېلىشىڭنى كۈتمەيمەن. پەقەت مېنىڭ بۈك ـ باراقسان ئورمانلىقلار ئارىسىدا گويا سەبىي باللاردەك مۆكۈ ـ مۆكۈلەڭ ئويناۋاتقان قۇياش نۇرىدەك گۈزەللىكىمگە قوشۇلۇپ، پۈتۈنلۈك ناخشىسىنى توختاتماي ئېيتىپلا بەرسەڭ بولدى، سۆيۈملۈكۈم!

19

مەن تاڭدا ئېچىلغان ئەتىرگۈل، چىڭقى چۈشتە پىشقان مېۋە ئىدىم، ئەمما كەچكى شەپەقتىن كېيىنكى گۈگۈمدا توزۇپ كەتتىم.

20

مەجنۇنتال ئېقىن سۇغا:

— ئىشقى ئوتۇڭدا كۆيۈپ ئوقتەك قەددىم ئېگىلىپ يادەك بولدى. تەلمۈرۈپ تۇرغىنىمغا نەۋاق، سۆيۈپ قوياي دېمەيسەنغۇ، — دېدى.

ئېقىن سۇ جاۋابەن:

— ساڭا ئاتا قىلغان مېھرىمنى تۇپراققا ئۆتكۈزۈپ بەردىم. ئامانەتنى شۇ يەردىن ئېلىۋالارسەن، چۈنكى يۈز تۇرانە سۆيەي دېسەم، شەبنەم تامچىسىنىڭ كۈندەشلىكىدىن قورقىمەن، — دېدى.

21

ئارچىدەك يەر بېغىرلاپ ئۆسكەندىن قارىغايدەك سايە تاشلاپ تىك ئۆسكەن ياخشىدۇر.

22

مەينىڭ ئۆزى سۈزۈك ۋە ئاق بولسىمۇ، كەلتۈرۈپ چىقىرىدىغىنى مەينەتچىلىك ۋە پەسكەشلىكتۇر.

23

ھاياتلىق ئالىمىدە ئانا مۇھەببىتىدىن بۈيۈك ۋە سۈزۈك نەرسە بولمىسا كېرەك.

24

ئانىنىڭ كۆكسى ـ قارنى چەكسىز كەتكەن سىرلىق كائىناتنىڭ ئۆزى.

25

يولىدا قىلىنغان ھەر بىر چاقچاق ئادەمگە بەتتە پولۇغا ئوخشاش قۇۋۋەت بېرىدۇ.

26

كۈلكىگە قېلىشتىن قورقمايدىغان، يۈزى قېلىن ئادەمدىن ئىنسانلارغا ھەر بالا كېلىدۇ.

27

قۇياش ئىسسىملىكلەر، ئۆزىنى قۇياشقا تەڭلەشتۈرگۈچىلەر كۆپ، ئەمما قۇياشقا ئوخشاش ئەبەدىي ۋە تەكشى نۇر چاچالايدىغانلار ساناقلىقتۇر.

28

بۇغداي ماڭا تىكىلىپ قارايدۇ ۋە ياپراقچىلىرى ئارقىلىق بېلىنى چىڭ تۇتۇپ، مۇڭلۇق مۇقامدا ئۇسسۇل ئوينايدۇ. مەن ئاڭا غىزا ۋە ئۇسسۇزلۇق بېرىمەن. مانا بۇ ئەمگەك ناخشىسى!

29

غول يىلتىزغا:
— ساڭا ئوخشاش ئانام بولغانلىقى ئۈچۈن ئاساسىم مۇستەھكەم، — دېدى.
يىلتىز غولغا:
— ساڭا ئوخشاش قەددى ـ قامەتلىك ئوغلۇم بولغانلىقى ئۈچۈن كۆڭلۈم پۈتۈن، ئىشلىرىم راۋان، ئۈمىدىم زور، ھاياتىم مەنىلىك، مۇھەببىتىم شۇقەدەر يۈكسەك، — دېدى.

30

ئىنسانىنىڭ بىلىدىغانلىرى قانچە كۆپ بولسا، ئىلىم ـ ھېكمەت شەربىتى ئۇنىڭ تىلىدىن گويا سىم ـ سىم يامغۇردەك تامچىپ تۇرىدۇ.

31

دۇنيادا بىلىمدىن قۇدرەتلىك كۈچ، ئەخلاقتىن گۈزەل، ۋىجداندىن ئۇلۇغ، سەۋرى ـ تاقەتتىن خاسىيەتلىك نەرسە يوق.

(ئاخىرى 60 ـ بەتتە)

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

مەتتۇرسۇن مۇھەممەت

نۆبىتىنىڭ بىر غەزىلىگە مۇخەممەس

ئاھ نىتەي ھىجران ئازابى، بىر قەدەھ،
ئەيلىدى كۆڭلۈم خارابى، بىر قەدەھ،
نە خاراب بولغاي ساۋابى، بىر قەدەھ،
ساقىيا بەرگىل شارابى، بىر قەدەھ،
جامى ئىشرەتتىن گۇلابى بىر قەدەھ.

چاكى - چاك ئەيلەپ يۈرەكنى لەختەئى،
تۈن ۋە كۈن بىدارىمەن ھەر لەھزەئى،
قەيس سىياق ئەيلەپ پىغانلار ھەر سەرى،
يارنىڭ كۈيىدە بولدۇم تەشنەئى،
لۇتفى رەھمەتتىن شارابى بىر قەدەھ.

كەلسە يارەنلەر بۇ دەم جۈپ - جۈپ بولۇپ،
بەزمىلەر قۇرساق ئىناق خەندان ئۇرۇپ،
كەتسە شادلىق قايغۇنى ئۇنتۇلدۇرۇپ،
ساقىيا جامى مۇھەببەت تولدۇرۇپ،
ئىلتىپات ئەتكىلكى ئابى بىر قەدەھ.

ھەر مودام ھىممەت - شىجائەت ئەيلىسەڭ،
مىھنىتىڭدىن باغ، ئىمارەت ئەيلىسەڭ،
ئەجرە قۇتتۇر كىم مۇشەققەت ئەيلىسەڭ،
سەن ئەگەر لۇتفى - ئىنايەت ئەيلىسەڭ،
بىناھايەتتۇر ساۋابى، بىر قەدەھ.

دوست - ياران، ئۈلپەتلەر جەم بولسا بۈگۈن،
نەغمە قىسپ ئۇشاق، ئەجەم چالسا بۈگۈن،
بۇيى خۇش گۈلدەك سەنەم بولسا بۈگۈن،
كاشكى يارىم بەھەم بولسا بۈگۈن،
قولىدىن ئىچسەم شارابى بىر قەدەھ.

ناملەر پۈتتۈم مودام يارغە ئاتاپ،
كۆز ياشىم دەريا ئىرۇر يولغا قاراپ،
رەڭگى - روييىم زەپىران، ھالىم خاراب،
ئىشتىياقىدىن جىگەر بولدى كەباب،
بادە ئىچسەم مۇشكىنابى بىر قەدەھ.

خىزمىتىڭنى كۈنۈ تۈن قىلسام ئادا،
لالە چېھرىڭ ئەيلىسەمەن قىبلىگاھ،
نە قىلاي سەندىن نىگار بولسام جۇدا،
بىر زامانى سۆھبەتى مەردى خۇدا،
دىدەدىن تۆكسە فۇر ئابى بىر قەدەھ.

ئاقىل ئىبر سەڭ ئەلگە خىزمىتىڭ قىبنى،
خىزمىتىڭ ۋە جىدە ھىممىتىڭ قىبنى،
گۈلگە رەڭلەر بەرگىنى مەردلەر قىبنى،
بى رىيا يۈز يىللىق تائەتتىن ئانى،
ياخشى بىل ئىچسەڭ خۇنابى بىر قەدەھ.

ئەلمىساقتىن تارتتى ئاقىل كۆپ ىستەم،
بەزى دۇشمەندۇر ئۆزۈڭگە ئەقلۇ پەم،
ئال مۇھەممەدى ساۋاقلارنى بۇ دەم،
سۆھبىتى مەردى خۇداغە يەتسە ھەم،
نۆبىتى ئىچكىل شارابى بىر قەدەھ.

مۇھەممەتجان سەيدۇللا

بىر تال يۇلتۇز چاقنايدۇ كۆكتە

تەبئەت

سەن كەلمىسەڭ مەيلى ئەزىزىم،
ئاھ ئۇرمايمەن، چەكمەيمەن پەرياد.
ئىزدەپ كەلگەن كەبى پەرىشتە،
قۇشلار كېلىپ قاقىدۇ قانات.

كۈندۈزلىرى قۇياش يورۇتار،
تۈندە توپ ـ توپ يانىدۇ يۇلتۇز.
ئەگەر بارسام دەريا بويىغا،
مەيىن ئۇسسۇل ئوينايدۇ يالپۇز.

سىر تۆكمەن ھەر بىر پەسىلگە،
مىڭ دىلبەر دۇر ئانا تەبىئەت.
جىنىم ئۇندا مەن كۆرگەن بارى،
جۇلالايدۇ خۇددى سەن سۈپەت.

بىر تال يۇلتۇز

بىر تال يۇلتۇز چاقنايدۇ كۆكتە،
قاراڭغۇلۇق ئىچرە بەك خىرە.
ئۇ دىلبەرنىڭ ئوتلۇق كۆزىدۇر،
يېنىۋاتقان ئاشىق كۆزىدە.

بىر تال يۇلتۇز چاقنايدۇ كۆكتە،
قاراڭغۇلۇق ئىچرە بەك خىرە.
ئۇ بىر دىنبىر يورۇق رۇجەكتۇر،
چاقناۋاتقان ئادەم كۆزىدە.

بىر تال يۇلتۇز چاقنايدۇ كۆكتە،
قاراڭغۇلۇق ئىچرە بەك خىرە.
ئۇ بىر مىسرا يارقىن شېئىردۇر،
ئۇ، ئۇمىدۋار شائىر كۆزىدە.

مەن بىلەتتىم

مەن بىلەتتىم، كېلەتتىڭ بىر كۈن،
ئاستا بېسىپ، لېكىن بىمالال.
دېرىزەمنىڭ تۈۋىدە بىر كۈن
ئۆسۈپ قالغان كەبى مەجنۇنتال.

مەن بىلەتتىم، كېلەتتىڭ بىر كۈن،
گويا كەپتەر قانات كەرگەندەك.
بەخباش ئوغلۇم نەلەردە سەن دەپ،
ئانام تۈندە ئىزدەپ كەلگەندەك.

مەن بىلەتتىم، كېلەتتىڭ بىر كۈن،
سەۋەنلىكلەر بولمايدۇ كىمدە.
مەندىن ئۆتسە نى چاغ باراتتىم،
ئاھ، بۇ قېتىم سەندىن ئۆتتى ـ دە...

ئۈمىد تەبەسسۇمى

نى ـ نى كۈنلەر ئۆتتۈپ كەتتىغۇ،
ئۆتتۈپ كېتەر يەنە بۇ كېچە.
تىنچلانغىن دەردمەن يۈرىكىم،
يۇلقۇنىسەن نېمىشقا مۇنچە؟

چولپان قىزى كۆيمەكتە ئەنە،
دېمەك تاڭمۇ قالدى يېقىنلاپ.
يۈرتىنىڭ مېھرى يانار قەلبتە،
شام ئوتىدەك غۇۋا پىلدىرلاپ.

ئاتۇش شەھرى يىراق بولسىمۇ،
(بىنالىرى قىستىلاڭ رەت ـ رەت.)
ئىككى كۈندە يېتىپ بارىمىز،
قۇچاقلايدۇ دوستلار، مۇھەببەت.

www.uyghurkitap.com

قىش

ئۈزۈن قىش كۈنىنىڭ ئاخشىمى بۇ كۈن،
سۇ كۈنات قاچانلار كىرگەن ئۆيگە سەن.
كەل ئولتۇر، بەداشقان قۇرغىن گۈزىلىم،
سىردىشىپ بىر رومكا ئىچكىن مەن بىلەن.

دېرىزە، ئىشىكنى قويايلى ئېچىپ،
تالادا ئارچىلار قاپتۇ چېچەكلەپ.
شىۋىرلاپ ئۇلار شاد ئېيتماقتا بىزگە،
تاڭلا ئەتە بۇ يەرگە قۇشلار كېلەر دەپ.

بالىلىق سۆيگۈسى

قونغان كەبى دېرىزىگە قار گۈلى،
بەخت مېنى سۆيۈپ قويغان دەقىقە.
نەدە قالدى ئۆسمۈرلۈكنىڭ چۈشلىرى،
قايتىش مۇمكىن بولماسمۇ شۇ مەزگىلگە؟

سەن تۇغقانغۇ ئانا ساددا ئەقلىمنى،
كۆيۈپ بارار ئېسىم ياشلىق كۆزۈمدە.

ھەسەن تىلىۋالدى

بۆشۈك كۈمنى راسلاپ بەرگىن قايتىدىن،
ساقلاقلىقتۇر چۈۋىق ئېتىم ئۆزۈمدە.

قار ياغقان كېچە

ئۇ، شادلىق،
بەك لەرزان چۈشمەكتە ئاق قار،
ئاق قۇشقاچ تىلىدا كۈيلىمەر دۇنيا.
ئەزىزىم كەلمەيسەن تويۇڭ بولدىمۇ،
ئاپئاق بىر ئەتىر گۈل كۆكتە پەرۋازدا.
ئېتىزدىن، قىرلاردىن
يىراق دالىدىن،
چاقىندى بىر دىنلا يۇلتۇز رەڭ جۇلا.
قار باسقان مەجنۇنتال تۈنجى كېچىسى،
تۆشەكتە ئولتۇرغان كېلىنچەك گويا.

مەن ناخشا ئېيتماقچى بولدۇم بۇ پەيتتە،
بىر ئامال قىپ يەنە چۈشمەك ئۇسسۇلغا.
«نىھايەت، ساقىدى كۆكتىن بىر يۇلتۇز،»
بىر ياپراق ئايلىنىپ كەتتى يۇلتۇزغا.

سەپەر خاتىرىلىرى

ئۆزبېك قىزىغا

سىز قۇياشنىڭ دوستىمۇ،
جامالىڭىز نۇر ئىكەن.
يۇلتۇز ئىكەن كۆزىڭىز،
لەۋلىرىڭىز گۈل ئىكەن.

سۇمبۇل ئىكەن تۇم قارا
تال ـ تال ئۆرۈم چېچىڭىز.
كامالچىغا ئوخشايدۇ
بىر جۈپ قۇندۇز قېشىڭىز.

ئەنداز ئالار ھۆر ـ پەرى
چېھرىڭىزدىن ئۆزىگە.
خىرە بولار كەچتە ئاي
قارىسىڭىز كۆزىگە.

رام بولىدۇ بۇلبۇللار
تاڭدا خوشال كۈلسىڭىز.
ئېسىۋېلىك تىل تۇمار،
بولماس بۇنداق يۇرسىڭىز.

1992 ـ يىل 5 ـ ئاي، تاشكەنت

گۈل ئوغرىسى

گۈل ئوغرىلاپ چىقتىڭ باغچىدىن،
بىلەلمىدىم، بېرىسەن كىمگە؟
قول ئۇزاتتىڭ ئەجەب رۇخسەتسىز،
ئۈنچە تەرىڭ سىڭمىگەن گۈلگە.

ئوغرىلىقچە كىرىپ باغچىغا،
ئۈزۈۋش مۇمكىن بولسىمۇ گۈلنى؛
ئوغرىلاشقا بولمايدۇ ھەرگىز،
پاك سۆيگۈگە تولغان كۆڭۈلنى.

1992 - يىل 4 - ئاي، ئەنجان

بۇخارانى كۆرگەندە

ئەمەس ئىكەن ھەرگىز ئەپسانە،
بوۋايلارنىڭ دەپ بەرگەن سۆزى.
ئىشەنمەيدۇ بىر قېتىم كېلىپ،
بۇخارانى كۆرمىسە ئۆزى.

رىۋايەتتە ئېيتىلغىنىدەك،
قەدىم ئىكەن بۇ گۈزەل شەھەر.
تۇرۇپ قالدىم ھاڭۋېقىپ ئۇزاق،
جامالىغا سالغاندا نەزەر.

بۇلۇت بىلەن گىرەلەشكەندەك،
مۇنارلىرى تاقاشقان كۆككە.
گۈمبەزلىرى ئاجايىپ ھەيۋەت،
ئوخشاپ كېتەر ئاق بادام بۆككە.

ئەسىرلەرنىڭ يالدامىلىرى
نەقىش بوپتۇ سېپىل، تاملارغا.
ئەنمورۇ ① نىڭ ناخشا - كۈيىمۇ
قۇيۇلغىنى ئالتۇن جاملارغا؟

گۈل - گىياھلار قىلىدۇ سالام،
قايتقىنىڭدا ئۇزۇلمەس خوش - خوش.
بۇلبۇللارمۇ سايراشتىن توختاپ،
مۇقام ئاڭلاپ بولىدۇ بىھوش.

كەشتىلەنگەن «دىۋان» ۋە «خەمسە»
بۇ دىيارنىڭ تاغۇ - تېشىغا.
ھېس قىلىسەن بىر تۇغقىنىڭدەك،
مەيلى كىمنىڭ كەلسەڭ قېشىغا.

قايتقىنىمدا خوشلىشىپ سەھەر،
جۈپ كۆزۈمنى ياش قىلدى خىرە.
ئايرىلىشقا قىيمىدى كۆڭلۈم،
ئىللىق مېھرى سالغاچقا گىرە.

1992 - يىل 5 - ئاي، بۇخارا

ئەنسىرىمىگىن

پەرىشانلىق ئىلكىدە مەستخۇش،
تېنەپ يۈرەر كۆڭۈل كەپتىرىم.
خىلۋەتلەردە يوقىتىپ ئەس - ھوش،
ئېشىپ بارار پىغان، دەردلىرىم.

چۈشلىرىمگە كىرىسەن جانان،
ھەر كۈن سېنى ئالىمەن ئەسكە.
ئەكەلمىدى ھىدىڭنى شامال،
چۈشتى ئەجەب ئايرىلىش تەسكە.

بىتاقەتمەن ئىنتىزارلىقتا،
ئەنسىرىمىگىن، تۇرىمەن ھايات.
ۋىسالىڭغا تەلمۈرۈپ قۇشتەك،
ئۇچسام دەيمەن چىقىرىپ قانات.

---

① سۇي - تاڭ دەۋرلىرىدە بۇخارالىق ئەنمورۇ، ئەنساجۇ قاتارلىق نۇرغۇنلىغان ئۇيغۇر سەنئەتچىلىرى ئوتتۇرا تۈزلەڭ- لىكلىك سەنئىتىگە زور تۆھپە قوشقان.

سەنسىز ماڭا يوق ئىكەن شادلىق،
بىلدىم نىگار ئايرىلىپ سەندىن.
بولۇپ قالدىم ھىجرىلىك بىلەن مەن
ئايرىلغاندەك يۇرتىم تەندىن...

1992 ـ يىل، تاجىكىستان، دۇشەنبە شەھىرى

سېغىنىش

تۈن كېچىسى جىمجىت ھەممە ياق،
ھەممە نەرسە تۇرار خىيالى.
قاپقاراڭغۇ ئاسمان گۈمبىزى،
كۆرۈنمەيدۇ يۇلتۇزلار گاھى.

نەلەردىدۇر قاۋىشار ئىتلار،
سادا يوقتۇر ئۇنىڭدىن بۆلەك.
شىۋىرلىسا شامال قۇلاققا،
يېنىككىنە تەۋرىنەر تېرەك.

زېرىكىشلىك لەھەتتەك كېچە،
پاتقان سۇكۇت ئىلكىگە ئەتراپ.
ئانا يۇرتنى سېغىنغان كۆڭلۈم
ئوت ـ پىراقتا چېكەر ئىزتىراپ...

1992 ـ يىل 3 ـ ئاي، ئاشخاباد

ئابدۇرېھىم زۇنۇن

غەزەللەر

ئىشقىلىك كويى

ھەر بالالارغا سالار ئىشقىلىك كويى،
سەن بىلەن دائىم يېقىرىڭنىڭ ئويى.

گەر مۇيەسسەر قىلسا ۋەسلىڭگە ئىگەم،
كۆكتىن ئاشقاي نەچچە گەز پېقىر بويى.

ئەتسە ۋەسلىڭ زەررە نۇر ئىنئام ماڭا،
يامرىغاي تەلەي گۈلۈمنىڭ خۇش بۇيى.

ھۆرمۇ سەن، ئىنسانمۇ سەن؟ (ھېچ بىلمىدىم)
چاندى ئالدىڭدا پەرى رەڭگىرويى.

تەڭرىگە تىغ تەڭلىگەن نوچى بۇ گۈن،
ساڭا باش ئەگدى تۆگەپ غەيرىي خۇيى.

قەترە مەي يۇتسام لېۋىڭنى جام قىلىپ،
چۆمگۈسى شادلىققا يۇرت، كوچا ـ كويى.

قىينىما، سۆيگۈ شارابى تۇت ماڭا،
دەپ جاكارلاپ: بولدى ئابدۇرېھىم تويى.

كەچ ساداقەت بەھرىنى

ياشىدىم يېگانىلىق تەمىن تېتىپ،
باقمىدىم شۇ ياشقىچە ئەمىن تېپىپ.

قورشىدى كۈن ـ تۈن غېرىبلىق لەشكىرى،
قالدى باش دەردۇ ئەلەم، غەمگە پېتىپ.

بولسا دىشۋار نانۇ ئاش، ھەمراھ ھامان،
كىم قىلار تاقەت، چىداپ يالغۇز يېتىپ؟

يار دېگەن شادلىق، ئارام، مۇڭداش، يۆلەك،
ياشىنىتار چىن سۆيگۈ دىلنى شاد ئېتىپ.

چاقنىسۇن سۆيگۈ، ساداقەت تائەبەد،
نۇر بېرىپ بار مەۋجۇداتنى ياشنىتىپ!

يۇر گىنىم ئۆلگەنگە تەڭ مىسكىن ـ غېرىب،
كۆلمىسەم يار ۋەسلىگە ھەردەم قېنىپ.

يۇرمە ئابدۇرېھىم يېگانە غەم يۇتۇپ،
كەچ ساداقەت بەھرىنى دىلغا چېتىپ!

بىر شائىرغا مۇشائىرە

كەتتىڭىز تاشلاپ رەقىب، دوستىنى ئىنكەم،
زەپ سېغىندۇق، بەك يىراقتا سىز بۇدەم.

ياش تۆكۈشنىڭ ئورنىغا ئوينالى ـ كۈلۈڭ،
تۈگسۇن مەشۇق كۆزىدە ئەمدى نەم.

ئۆچمسۇن لۇغەت بېتىدىن «مۇز» سۆزى.
جىسمىڭىز گە ئەيلىمەك دوزاخنى جەم.

باشلىدى ئىشق سىزنى گۈلزار باغچىغا،
ئۇندا دەرد يوق، شان ـ ئۇتۇقلۇق ھەر قەدەم.

تۇن بىلەن كۈندۈز گە ئوخشاش ئالمشار،
بۇ ھاياتلىق بابىدا شادلىق ـ ئەلەم.

ئۇرغۇسى پەرياد ئۇنىڭمۇ ھالىغا،
كۆرسە ۋاموۇق يانۇرۇم، تاھىرمۇ ھەم.

بۇ جاھان ئۆتنىگە لاپقۇت ئالىمى،
چاقى چۆرگەلدى پەلەكنىڭ، پۈتتى غەم...

ساڭا تالىق ئوتلۇق ئەقدەم

ئالالمىدىم، تېگەلمىدىڭ ھەم،
ئالدى بىزنى ئىلكىگە مۇڭ ـ غەم.

بوشلۇقلارغا تىكىلدى كۆزلەر،
تىپىرلىدى خىياللار بۇدەم.

تاراپ كەتتى ھېسلار چەمبىرى،
كىرپىكلەردە پىلدىرلىدى نەم.

قاپ بېلىدىن سۇندى مەغرۇرلۇق،
سۇزۇلمىدى ئارمانلارمۇ تەم.

ئوخشىماسكەن چۈشكە رېئاللىق،
(قوشماق ئىكەن شادلىققا ئەلەم.)

بۆلدى بىزنى قىسمەت خەنجىرى،
يۈرىكىمدەك ئەي پاك پەرىشتەم.

نەدە بولغىن، ئەسلە يائۇنۇت.
ساڭا تالىق ئوتلۇق ئەقدەم.

تارتما ئۆز نەپسىڭگە چوغ

مەيلى كىم بول، تارتما ئۆز نەپسىڭگە چوغ،
پاك ياشاپ، بول ئۆز كىلەرگە ئۈلگە ـ تۇغ.

كۆرسەن ئەينەكتە ئەسلىڭنى ئېنىق،
بولمىغاچ ھۆسنىدە زەررەلاي ۋە دۇغ.

ئېھتىيات قىل ھەرنە ئىشتا بول پەخەس،
(ئىچ ھامان پۇۋلەپ ئەگەر بولسىمۇ دوغ.)

ئازدۇرار بەزىدە شەيتان تۇيغۇلار،
باش كۆتەرتمە ـ زاكىسىدا ئۇنى بوغ!

ياق كۆ كۈللەر بەھرىگە ئاپتاپ بولۇپ،
كۆرمىسۇن ھېچكىم سېنىڭ چېھرىڭدە سوغ.

ئەل كۈچى زور كۈچ، ئۇنى سەل چاغلىما،
خۇددى كەلكۈندەك باسار يار ئالسا تۇغ.

قانچە شاھلار تەختىنى گۇم ئەيلىگەن،
سال نەزەر تارىخقا، بۇ كۈچ بەك ئۇلۇغ.

«قوزغىلىپتۇ شىر» دېسە كىم قورقىدۇ؟
«خەلق» دېسە، ھەر كىمدە پەيدا جۇغۇ جۇغ...

ئابلىز ھەسەن

باشئەگىم يېزىلىرى

يېزىدا بازار

چېلىقماس كۆزگە نە بۇندا دۆكمازار،
ئايلانغان بۇ يېزا قايناق رەستىگە.
ئېتىزدىن يېنىپلا كۆرىسىز بازار،
سىن قوشقان قوي، كالا دېھقان بەستىگە.

ئېسىلغان سېمىز قوي گۆشى كانارغا،
كۆتمەكتە خېرىدار كۆكتات خىللىرى.
ھەر باقسا قوغۇنغا، ئۈزۈم، ئانارغا...
يايرايدۇ دېھقاننىڭ زوقمەن دىللىرى.

دەپ قالماڭ: يەل ـ يېمىش خېرىداردىن كۆپ
توشۇلار تونىلاپ يىراق ـ يېقىنغا.
ھۆددىگەر دېھقان چىلىك تۇرغاچ تەر تۆكۈپ،
كىرىمى ئوخشار دەل قايتار ئېقىنغا.

يېشىل ئېتىزلىرى، چارۋا ماللىرى،
كۈرمىڭ خېرىدارى تەييار توپ تاۋار.
ئەجرىدە ئېلىنغان ئالتۇن دانلىرى
كەلتۈرگەن ئۆزگە بايلىق، قۇت باھار.

دېھقان ھىممىتى

دېھقاننىڭ تەرىدە پۇلنىڭ قىممىتى،
يارىتار پاختا، ياغ، بۇغداي، شال، قوناق...
بېھىشتەك تۈيۈلار دېھقان ھىممىتى،
ئۇ بىلەن چۆل بوستان، تاپار يول روناق.

بوۋىلار راست ئېيتقان: پۇل ـ قولنىڭ كىرى،
مائاشى مېۋىزار باغدا، قوتاندا.
كەلتۈرەر تۈمەن پۇل ھوسۇلدار يېرى،
خوجايىن ئۇ بەرپا قىلغان بوستاندا.

چۈشىدۇ پۇل بولۇپ كەكرى خامانغا
دېھقاننىڭ ئېتىزدىن ئاتقان چالمىسى.
قەددىنى كۆتۈرۈپ باقار جاھانغا،
چوڭ بازار تاپقاچ مول نەشپۈت، ئالمىسى.

پۇل مالغا، مال پۇلغا تەكلىشەر بىراق،
پۇل، مالدىن يۇقىرى دېھقان ھىممىتى.
بولماقتا دۇنياغا ئۇسسۇلۇق بۇلاق
ئىشچاننىڭ يوقنى بار قىلغان مېھنىتى.

پېشقەدەملەرگە

ئاتمىشتىن ئاشقانلار ئاز سانلىق بىراق،
تۆھپىسى ئاز ئەمەس، چاقنار يۇلتۇزدەك.
ئۇلارغا جاپا دوست، پاراغەت يىراق،
تۈنلەرنى يورۇتقان مەشئەل كۈندۈزدەك.

قېرى ياش بولالماس، لېكىن ئۇلارمۇ
زۇلمەتلىك تۈنلەردە يۈرگەن قىران ياش.
بۈگۈننى يارىتىش ئۈچۈن تۈنۈگۈن
دۈشمەنگە شىددەتلىك ئاتقان سوقما تاش.

قەلبى چېكىنمىدى، چىقتى ئارامغا،
ئۇلار ھەق قەلبلەردىن ئېلىشقا ئورۇن.
ھەقلىق قاتنىششقا تويغا، بايرامغا،
بۇ كۈنگە زور ئەجىر سىڭدۈرگەن بۇرۇن.

دەۋرىمدىن خۇشمەن

ئەللىككە كىرسەممۇ يۈز ياش دېگۈم بار،
مەنىلىك ئۆتمەكتە قوشاق كۈنلىرىم.
بۈگۈندىن ئەتىنى ئىشلەپ بىلگۈم بار،
چاچماقتا خۇش پۇراق چوغلۇق گۈللىرىم.

ۋاقىت تۇلپارىغا سالغاچقا نوختا،
كەچكۈز سۈلىرىدەك بوش ئۆتمەس ۋاقتىم.
تۇرمۇشۇم گۈل مېنىڭ ئىشلىگەچ پۇختا،
مەزمۇنلۇق كۈنلىرىم ـ شادلىقىم، بەختىم.

كۈيلەشكە تىل بەردى، ئۇچۇشقا قانات،
دەۋرىدىن مىڭ رازى، پەرۋازدار قۇش مەن.
ئالدى گۈل قوينىغا مېنى ھۆر ھايات،
مەزمۇنلۇق ئۆتكەن ھەر كۈنۈمدىن خۇش مەن.

ھەبىبۇللا ئوسمان

گۈل بەرگىدە بىر جۈپ تۇمۇچۇق

جۈپ تۇمۇچۇق

گۈل بەرگىدە بىر جۈپ تۇمۇچۇق،
شۇنچە گۈزەل، بويىمۇ تەڭداش.
ئەينى شاختا تۇرغان ئويۇنچۇق،
قاناتلىرى، تۇرقىمۇ رەڭداش.

ئۇرۇپ خەندان سايرىشار شۇنچە،
كۈلگە زىننەت، قوشماق ـ قوشكېزەك.
كۈلكىسىدىن ئېچىلار غۇنچە،
مەڭگۈ ھەمراھ ئۇلار قوش يۈرەك.

باغ ئۇلارغا ئاجايىپ دۇنيا،
شاختىن ـ شاخقا قونار ھەۋەستە.
ئاشىق ـ مەشۇق ۋىسالى گويا،
گۈل ياشلىقنى سالىدۇ ئەسكە.

كۆڭۈللەرگە بېرەر زوق ـ شادلىق،
پەر قېقىشىپ چۇڭۇلداشلىرى.
سۈرەر پەيزى بۇندا ھاياتلىق،
تۇمشۇق بېقىشىپ چۇكۇلداشلىرى.

پارچىلار

ئىنساننىڭ قىممىتى ئەمەس گەپ ـ سۆزدە،
دېھقانمۇ ئەجرىنى كۆرىدۇ كۈزدە.
كۆمۈلۈپ ياتقان زەر، بىلسەڭ ئاز ئەمەس،
كۆپ چاغلار باراڭ پۇل بولغاچقا بىزدە.

* *

مەڭگۈلۈك مۇھەببەت ئەمەس ئويۇنچۇق،
سىناقسىز بىلىنمەس ئۇنىڭ پاكلىقى.
سىنايدۇ ۋە بەزەن قوش يۈرەكلەرنى
چۈشۈڭگە كىرمىگەن تەقدىر چاقچىقى.

* *

باغۋەنلەر ياشنىپ ئايرىلسا باغدىن،
بىھېساپ كۆچەتنى ئۇنتۇماس ئەبەد.
باغ ئارا ئەجرىنى كۈيلىسە بۇلبۇل،
مېۋىسىز شاخلىرى ئۇنتۇيدۇ پەقەت.

* *

ئانىلا بولماقلىق تەس ئەمەس ئۇنچە،
ئەڭ ياخشى ئانىنىڭ چىقمىقى قىيىن.
تىكىپلا كۆچەتنى قىلمىساڭ پەرۋىش،
جامائەت ئالدىدا قەدرىڭ بىر تىيىن.

ئۇيغۇر كىتاب تورى

مۇھەممەت تەشنائى

مەن قارايمەن دېرىزىدىن يىراققا

مەن قارايمەن دېرىزىدىن يىراققا،
ئەكىلەرمۇ شامال سېنىڭ ھىدىڭنى.
ئاھ، شۇ مىنۇت قالدىم ھەسرەت ـ ئازابقا
ئەسلەپ جېنىم ئىككى بىسلىق گېپىڭنى.

مەن قارايمەن دېرىزىدىن يىراققا،
گاھ سۆيۈنۈش، گاھى رەنجىش ئارىلاش.
چۈشۈپ قالدىم ياخشى كۆرۈپ تۇزاققا،
تولغىنىمەن جۈپ كۆزۈمدە لىقلا ياش.

مەن قارايمەن دېرىزىدىن يىراققا،
مەنىسىنى بىرلا ئاللا بىلىدۇ.
سۆيۈنەمدىم يا رەنجىشمۇ شۇ تاپتا،
ھەر ئىككىسى ياش باغرىمنى تىلىدۇ.

مەن قارايمەن دېرىزىدىن يىراققا،
ئېقىپ چۈشسە كۆز گۆھىرىم رازىمەن.
شۇندا سەۋرىم توشامدىكىن بىراقلا،
ئەقىدەمگە ئاشۇ چاغدا قازى مەن.

ئايبېك ئۆمەر

نېلۇپەر تۇيغۇ

شۇنچە كۆپ قىسمىتىنى بۇ ئالەمنىڭ
قۇرلارغا پۈتمەك بەسى مۇشەققەت بەك.
قۇشلاردىن سورا ئەگەر چىنپۈتمىسەڭ،
شېئىرغا ئىلھام ھەتتا بۇندا ھەر تەك.

كۆكلەمنى باشلاپ كېلىپ ئەگىز سۈيى
ئاقىدۇ پايانى يوق ئېقىن بولۇپ.
ھىدىغا قېنىۋالار نەۋباھارنىڭ
ھىجرانچى بۇلبۇل شۇئان گۈلگە قونۇپ.

پەسىللەر ۋاراق ئېچىپ ئۆتكەن بىلەن،
مومايغا ئوخشىتىدۇ ئىنسان كېلىپ.
ھەر ئادەم بىر تارىخنى يارىتىدۇ
ئاپەتنىڭ تۇزانىدىن ئامەت تېپىپ.

ئالىم مۇقىيىت

ئىككى ھېكايە

باھا

شۇ كۈنلەردە مەۋلۇت ئوقۇتۇش بىر دولقۇنغا ئايلاندى. مەنمۇ ئۆيدىكىلەرنىڭ زورى بىلەن مەۋلۇت ئۆتكۈزۈپ، مەسچىت قوۋمىدىن يەتتە-سەككىز مۆتىۋەرلەرنى چاقىردىم. ئۇلار خۇددى داۋۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاۋازىدەك يېقىملىق ئاۋازدا چىرايلىق قىرائەت قىلىشتىكى، روھىم لەرزىگە كەلدى. ئۆزۈمنىڭ مەرد ساخاۋەتچىلەردىن ئىكەنلىكىمنى بىلدۈرۈپ قويۇش ھەم ئۇلارنىڭ مېنى باشقا سورۇنلاردا تىلغا ئېلىپ ماختاشلىرىنى نەزەردە تۇتۇپ، بازار نەرقىدىن يۇقىرىراق قىلىپ ئىمام-قارىمغا يەتتە يۈەندىن، باشقىلارغا بەش يۈەندىن ئاتاپ لىپاپىقا سالدىم ۋە ئۇلاردىن بىرىنى ئىشارەت بىلەن ياندىكى ئۆيگە چاقىرىپ، ئۇنىڭغا بۇ كۆڭلۈمنى مەلۇم قىلدىم. ئۇ قاشلىرىنى ھىمىرىپ ئەجەبلەنگەندەك ماڭا قارىدى. مەن ئۇنىڭ قاراشلىرىدىن «بەللى، يارايسەن! نامرات بولساڭمۇ، نامىڭنى يىتتۇرمەيدىغان ئوچۇق قوللاردىن ئىكەنسەن» دەپ قايىل بولۇۋاتىدۇ دەپ پەرەز قىلدىم، لېكىن ئۇ ئاغزىنى قۇلىقىمنىڭ تۈۋىگە يېقىنلاشتۇرۇپ:

— سىلە ئەپەندى، ئوبدان بىلىلا، ھازىر ئىسلاھات ۋاقتى ئەمەسمۇ؟ — دېدى.

مەن ھېچنېمىنى چۈشەنمىدىم. ئىسلاھات بىلەن مەۋلۇتنىڭ نېمە ئالاقىسى باردۇ؟ دېگەن سوئال بىلەن ئۇنىڭغا تىكىلدىم ئۇ:

— ئەپەندىم، قاسساپلار گۆش نەرقىنى ئون ھەسسە ئۆرلىتىۋەتتى، كۆكتاتلار سەككىز ھەسسە ئۆرلەپ كەتتى. مال باھا ئىسلاھاتىدىن خەۋەرلىرى باردۇ؟ — دېدى.

— مېنىڭ بېرىۋاتقىنىم مال ھەققى ئەمەستە؟

— ئۇغۇ شۇنداق. ئاۋۇ توي-تۆكۈنلەردە شەيتاننىڭ نەغمىسىنى قىلىدىغانلارغا ئىككى-ئۈچ يۈز كوي قويىدىكەنسىلەر، ئەمدى خۇدانىڭ كالامىنى، روھى-ئەرۋاھلارغا ئاتىغاندا ساخاۋەتلىكرەك بولايلى!

مەن نېمە دېيىشىمنى بىلمەيلا قالدىم.

نەزىر

— بالام، — دېدى بوۋاي يوسۇننى يېنىغا چاقىرىپ زەئىپ ئاۋاز بىلەن، — جان بار يەردە قازا بار. ئۆزۈمنىڭ ئەھۋالى ئۆزۈمگە ئايان. ئالىمادىس كۆزۈم يۇمۇلسا، ھېلىقى

uyghurkitap.com

ئېھتىيات ئۈچۈن ساقلاپ قويغان ئۈچ يۈز يۈەن پۇل بىلەن نەزىرىمنى چوڭ ئۆتكۈزگىن، جامائەتچىلىككىمىز كەڭ. تونۇش ـ بىلىشىمىز كۆپ، ھەممىسىنى چاقىرغىن، كۆڭۈل قالىدىغان ئىش بولمىسۇن، ئۆزۈڭمۇ نەزىر ـ چىراغلاردىن قالما، دۇئا بىلەن ئەر كۆكىرىدۇ...

«نەزىر» دېگەن سۆزدىن يۇسۇپنىڭ كۆڭلى قاتتىق بىئارام بولدى. ئەتىسى ئۇنىڭغا يېقىن ئاغىنىسى نامىدىن نەزىر باغىقى كېلىپ قالدى. يۇسۇن مۇسىبەت كەلگەن جان ـ جىگەر ئاغىنىسىغا قاتتىق ئىچىندى ۋە ئىش ـ كۈشلىرىگە قارىشىپ بېرىش ئۈچۈن، كىچىك سىڭلىسىنى دادىسىغا قارىتىپ قويۇپ يۈرۈپ كەتتى.

مېھمانلار ئۈزاپ، قازان ـ قومۇچ، ئۈستەل ـ ئورۇندۇق يىغىشتۇرۇلدى. نەزىرگە قارىشىپ بەرگەن كىشىلەرمۇ خوشلىشىپ قايتىشتى. ئەڭ ئاخىرىدا يىغىدىن كۆزلىرى قىزىرىپ، قاپاقلىرى ئىششىپ كەتكەن ھازىدار دوستى ھىدايى بىلەن ئايالى كاپارەتكە تەسەللىي بېرىپ قويۇش ئۈچۈن يۇسۇن قالدى. ئۇلار كۈندۈزدىكى پاتىپاراقچىلىقتىن چارچىغاچقا ھاردۇق چېيى ئىچىشىپ ئولتۇرۇشتى. بۇ چاغدا ھىدايى:

ــ بۈگۈن نەزىر ئىنتايىن ئوبدان ئۆتتى. مېھمانلارنىڭ بىرىمۇ قالماي كەلدى، دادام رەھمەتلىكنىڭ جەمئىيەتتە خېلى ئابرويى ـ ئىناۋىتى باركەندۇق، ــ دېدى مەمنۇنلۇق بىلەن.

ــ دادىمىز رەھمەتلىكنىڭمۇ يۈز ـ ئابرويى بار، لېكىن ئىككىمىزنىڭ يۈزىمۇ چوڭ كەلدى. سىزنىڭ ئۆي ـ يەر ئىدارىسىدە، مېنىڭ بازار باشقۇرۇشتا ئىشلىگەنلىكىمىز، ــ دېدى كاپارەت ئېرىنىڭ سۆزىگە قوشۇمچە قىلىپ.

ــ خىزمەت بىلەن نەزىرنىڭ نېمە ئالاقىسى بار؟ ــ دېدى ھىدايى خوتۇنىغا ئالىيىپ.

ــ كۆرمىدىڭىزمۇ؟ كەلگەن مېھمانلارنىڭ تولىسى ئىككىمىزنىڭ تونۇشلىرى، ئۇلارنىڭ ئەكەلگەن سوۋغاتلىرىنى بىر كۆرۈپ بېقىڭا! رەھمەتلىك دادىمىز بىلەن ئالاقىسى بارمىكىن. يۇسۇن، تۇرۇڭا ماڭا بىر ياردەملىشىڭ، ــ دېدى كاپارەت ۋە ئورنىدىن تۇرۇپ تاشقىرىقى ئۆيگە ماڭدى. ئىككىمىز ئۈچ تاقاقتىن قۇلۇپ سالىدىغان ئېغىر شەمەي ساندۇقنى تەستە كۆتۈرۈپ كىرىپ، مېھمانخانا ئۆيىنىڭ ئوتتۇرىغا قويدۇق. ھىدايىمۇ دەرھال ئورنىدىن تۇتۇپ ساندۇق يېنىغا كەلدى. كاپارەت خۇددى تويلۇق مال ساندۇقنى ئېچىۋاتقان كۆرەك خوتۇنلاردەك بىر خىل مەغرۇرلۇق بىلەن ساندۇق ئاغزىنى ئاچتى.

ــ قاراڭ، ماۋۇ سىزگە كاستيۇم ـ بۇرۇلكىلىق ئىكەن، ــ دېدى ئۇ جىگەررەڭ سارجىنى قولىغا ئېلىپ، ــ بۇنى ھېلىقى ئۆي سوراپ بىر نەچچە نۆۋەت كەلگەن ئادەمنىڭ ئايالى ئېلىپ كەپتۇ، شۇ بېچارىلەرگە ئۆينىڭ چارىسىنى قىلىپ بېرىڭ، دېمىسىمۇ يەتتە جان بىر ئېغىز ئۆيدە قىيىن... ھە راستلا، ئۇنتۇپ قاپتىمەن، ھېلىقى ئاشخانامنى كېڭەيتىۋالاي، دەپ ئىلتىماس قىلىپ يۈرگەن ئاشپەزنىڭ ئايالى قۇلىقىمغا پېچىرلايدۇ، نېمە دەيدىكىن دېسەم، «خېنىم سىلىنىڭ خىزمەتكە بېرىپ ـ كېلىشلىرى تەس بولۇپ

قاپتو، شوڭا ئاۋۇ ئۆزلىرىگە بىر ئايالچە ۋېلىسىپىت ئېلىپ قويۇپتىكەن، ئەكىلىش بىئەپ بولۇپ قالدى ...» دەيدۇ. ئەتە ئىشتىن چۈشكەندە ئەكىلىۋالايلى...

تۆۋى كۆرۈنمەس ساندۇقتىن ھاجەتمەن مېھمانلارنىڭ «قارىلىق سۇندۇرۇش» ئۈچۈن ئېلىپ كەلگەن سوۋغاتلىرى بىر - بىرلەپ چىققىلى تۇردى ۋە ئۇنى چىراغقا تۇتۇپ كۆرۈپ سۈپىتىنى تەكشۈرۈپ، غېرىچلاپ ئېنى ۋە ئۇزۇنلۇقىنى ئۆلچەش باشلىنىپ كەتتى ... ئەر - خوتۇن ئىككىسىدە مۇسىبەت كەيپىياتىدىن ئەسەرمۇ قالمىدى. ئۇمچەيگەن لەۋلەرگە تەبەسسۇم ئالماشتى، قايغۇلۇق چىرايلار مەمنۇنلۇق تۈسىنى ئالدى؛ ئەتىگەندىن بېرى يىغلاپ ئىششىغان قاپاقلارنىڭ ئىششىقى يېنىپ، قىزىللىقى يۈزلىرىگە كۆچتى. ئۆي خۇددى گەزمال دۇكىنىغا، ھەدايى بىلەن كاراپەت مال كۆرۈپ تاللاۋاتقان خېرىدارغا، يوسۇن ئۇلارغا قىزىقىپ قاراپ تۇرغان تاماشىبىنغا ئوخشايتتى، مال كۆرۈش، باھالاش بىلەن كەچ سائەت ئون بولۇپ قالدى. ئاخىرىدا كاراپەت سوۋغاتلارنىڭ ئومۇمىي قىممىتىنى ھېسابلاپ، «ئۈچ مىڭ يۈەن ئەتراپىدا» دېگەن خۇلاسىنى چىقارغاندىن كېيىنلا ئەر - خوتۇن ھاياجىنىنى بېسىۋالدى ۋە ئەنە شۇنىڭدىن كېيىنلا ئۆزلىرىگە ھاردۇق يەتكەنلىكىنى ھېس قىلىشتى.

يوسۇننىڭ ئېسىگە دوختۇرخانىدىكى دادىسى كەلدى - دە، ئورنىدىن تۇردى. ئۇ خوشلىشىپ مېڭىش ئالدىدا ئادەت بويىچە نەزىر ئىگىلىرىنىڭ كۆڭلىنى ياساپ تەسەللى بەردى.

— قانداق قىلىمىز ئاغىنە، بۇ خۇدانىڭ ئىلكىدىكى ئىش. مېۋە پىشسا ساپقىدا تۇرمايدىكەن. رەھمەتلىك دادامنىڭ دۇئاسىنى ئالغان ئىكەنمىز، — ھەدايىنىڭ ئاھاڭىدا نە قايغۇ، نە ئېچىنىش سېزىلمەيتتى.

دوختۇرخانىغا كېتىۋاتقان يوسۇننىڭ كاللىسىنى بۇرۇن كىرىپ باقمىغان ئويلار، پىلانلار چۇلغىۋالدى: ئۈچ مىڭ يۈەن ھە ؟! — دەيتتى ئۇ ئىچىدە، — مېنىڭدەك تېيىن ئېشىنالمىغان غورىگىلنىڭ توي قىلىشى ئۇ چۈن بىمالال يېتەتتى... ئەمما ئۈچ مىڭ يۈەن پۇلنى قەيەردىن تېپىش كېرەك ؟... ئۇنىڭ خىياللىرى بىر دە چىگىشلىشىپ، بىردە يېشىلىپ داۋام قىلاتتى. ئۇ نېمىشقىدۇر «ئۈچ مىڭ يۈەن» نىڭ ئورنى باردە كالا ھېس قىلاتتى.

مەسئۇل مۇھەررىر ئالىمجان ئىسمايىل

ئۇيغۇر كىتاب تورپىتى
www.uyghurkitap.com

گۈلبوستان ئابدۇقادىر

فەرۇزە

(پوۋېست) ①

7

فەرۇزە ياخشى كۆرىدىغان كۈز پەسلىمۇ ئۆتۈپ كەتتى. ئەمدى ئۇنىڭ تۇرمۇشىدا كۆڭۈلگە ياقىدىغان نېمە قالدىكىن؟! يالغۇزلۇق، ئازابلار جېنىغا تەگكەن بۇ كۈنلەردە ھەممە نەرسە ئۇنىڭ بىلەن ياتلىشىپ كەتكەندەك ئىدى. ئۇ ئۆزىنى گويا بىپايان قۇملۇقتا ئۆسۈپ قالغان يېگانە قامقاقتەك ھېس قىلاتتى.

قېلىن قار ياغقان كۈنلەردە سىرتقا چىقىشمۇ بىئەپ، دىلنۇر بىلەن خاسىيەت كۆپ چاغلاردا يىگىتلىرى بىلەن چىقىپ كېتىدۇ. ياتاقتا تېتىقسىز كۈلكىلەرنى، مەززىسىز پاراڭلارنى ئاڭلاپ يىغلىغۇدەك بولۇپ بىچارىلەرچە ئولتۇرىدىغىنى يەنىلا ئۇ. شۇنداق چاغلاردا ئۆزىگە تەلەپ قويۇۋاتقان ئوغۇللار ئىچىدىن بىرىنى تاللاپ كۆزىنى يۇمۇپلا مۇھەببەتلەشكۇسى كېلەتتى. لېكىن ياخشى كۆرمىسە ئۇنداق مۇھەببەتلەشكەنىنىڭ نېمە مەززىسى بولسۇن؟ ھەي، بىچارە فەرۇز، ئەجەب كۈنگە قالدىڭ!

بۈگۈن يەكشەنبە، ئۇ ۋاقىچەرەك ئورنىدىن تۇرۇپ تۈنۈگۈنكى پىلانى بويىچە كىتابخانىغا كەلدى. ئۇيەرگە كەپ باقمىغىلى خېلى ئۇزۇن بولغاچقا، يېڭى-يېڭى كىتابلار چىقىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ، قىزىقىپ ئوقۇپلا كەتتى. بىر چاغدا «قارا» دېگەندەك بولۇۋىدى، يېنىدىلا تۇرغان غەيرەتنى كۆردى.

---

① بېشى ئۆتكەن ساندا

ــــ ۋۇي، فەرۇزە ياخشىمۇ سىز ؟

ــــ ياخشىمۇ سىز ؟

قىسقىلا هال ـ ئەھۋال سوراشقاندىن كېيىن فەرۇزە ئۇنىڭ يېنىدىن كېتىشكە تەمشەلدى، غەيرەت بولسا ئوقۇۋاتقان كىتابىنى قويۇپ، ئۇنىڭ چىرايىغا قاراپلا قالغانىدى. فەرۇزە ئاستا ـ ئاستا سۈرۈلۈپ ئۇنىڭدىن يىراقلاشتى.

ــــ فەرۇزە، قاچان قايتىسىز ؟

ــــ هازىر قايتايمىكىن، ــــ دېدى ئۇ.

ــــ ئۇنداق بولسا بىللە چىقىپ كېتەيلى.

ئۇلار كىتابخانىدىن بىللە چىقتى. شۇ تاپتا فەرۇزە، غەيرەتنىڭ ئۆزىنىڭ ئارقىسىغا كىرىۋالماي، يولىغا كېتىپ قېلىشىنى ئارزۇ قىلغانسېرى غەيرەت ئۇنىڭغا تېخىمۇ يانداشىپ كېلىۋاتاتتى.

ــــ مەن ئاپتوبۇس ساقلايمەن، سىز يولىڭىزغا مېڭىۋېرىڭ، ــــ دېدى فەرۇزە.

ــــ ۋاي نېمانداق ئۆزىڭىزنى قاچۇرىسىز ؟ يۈرۈڭ، ئازراق بىر نەرسە يەيلى. مېنىڭ قورسىقىم ئېچىپ كەتتى.

ــــ بولدى. مەن هازىر قايتمىسام بولمايدۇ.

ــــ يۈرۈڭ، دەيمەن، بىر ئېغىز گېپىمنى ئاڭلىمامسىز ؟

خېلى ئۇزاق تارتىشلاردىن كېيىن ئۇ غەيرەتنىڭ جاھىللىقى ئالدىدا ئامالسىز قالدى. ئۇلار بېكەتكە ئانچە يىراق بولمىغان بىر جايدىكى، سىرتى ئاجايىپ كاتتا بېزەلگەن رېستوران ئالدىدا توختىدى.

ــــ مۇشۇنىڭغا كىرەمدۇق ؟ ــــ دېدى فەرۇزە.

ــــ ھەئە، سىزنى ئۇزاقتىن بېرى بىر مېھمان قىلىۋالغۇم بار ئىدى. بۇگۈن پۇرسىتى كەپتۇ، يۈرۈڭ ئىچىگە كىرەيلى.

ــــ بولدى رەھمەت، ئادەتتىكى ئاشخانىغا كىرسەكمۇ بولىدىغۇ ؟

ــــ يۈرۈڭ گېپىمنى ئاڭلاڭ.

ئۇلار كۆپتىكۆ چىنىڭ باشلىشىدا بىر جوزىغا كېلىپ ئولتۇردى. فەرۇزەنىڭ ئۆزى بۇ يەردە ئولتۇرغىنىنى بىلەن پۈتۈن پىكىر ـ خىيالى « كۆمۈش قەدەھ» دىكى ئۈچ سائەتتىن ئارتۇق داۋام ئەتكەن سېھىرلىك مۇھىتتا ئىدى. ھەي، ئالدىمدا ماڭا قاراپ ئولتۇرغىنى غەيرەت بولماي... دەپ ئويلايتتى ئۇ.

ــــ قاراڭ ئاۋۇ ئايالنى تونۇمسىز ؟ ــــ دېدى غەيرەت ئۇلارنىڭ ئۇدۇلىدىكى جوزىدا بىر ئەر كىشى بىلەن كۆز بېقىشىپ ئولتۇرغان چىرايلىق ئايالنى كۆرسىتىپ.

فەرۇزە ئۇ ئايالنى بىر يەردە كۆرگەندەك قىلدىيۇ، ئېسىگە ئالالمىدى.

ــــ ياق، تونۇمايدىكەنمەن، ــــ دېدى ئۇ.

ــــ ئۆمەر مۇئەللىمنىڭ ئايالى ئاسىيە.

uyghurkitap.com

ــ قايسى ئۆمەر مۇئەللىمنىڭ ؟ ــ ئۇنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى.

ــ دارىلمۇئەللىمىندىكىچۇ.

فەرۇزە ئادەتتىن تاشقىرى جىددىيلىشىپ كەتتى. ئۇ پۈتۈن ئەس ـ يادى بىلەن ھېلىقى ئايالغا تىكىلدى. دەل شۇ ! رەسىمدىكى ئايال راستتىنلا شۇ. ئۇ قاملاشقان، سالاپەتلىك بىر كىشى بىلەن قارىشىپ ئولتۇرۇپ ھاراق ئىچىشىۋاتاتتى. فەرۇزەنىڭ كۆزلىرى ئۇلاردا بولغاچقا، كۆتەكۈچى ئالدىغا بىر نەرسە ئېلىپ كەلگەنلىكىنىمۇ سەزمەي قالدى.

ــ قورۇملاردىن ئالغاچ ئولتۇرىڭە، بىزمۇ ئازراق ئىچىشىپ قويامدۇق ؟ ــ دېدى غەيرەت ئالدىدىكى ھاراق بوتۇلكىسىنى سىيلاپ تۇرۇپ.

ــ ياق، سىز ئىچىڭ، مەن ئەزەلدىن ئىچىپ باقمىغان.

فەرۇزە غەيرەتنىڭ شۇنچە قاتتىق زورلاشلىرىغىمۇ زىنھار ئۇنىمىدى. ھېلىراقتا ئېچىپ كەتكەن قورسىقىمۇ شۇ تاپتا غىققىدە بولۇپ قالغانىدى.

ئالدىدىكى گۈزەل ئايالغا شەھۋانە ھەۋەس بىلەن تىكىلىپ ئولتۇرغان ئاۋۇ كىشى بىلەن پۈتۈن تۇرقىدىن سەممىيلىك چاقناپ تۇرىدىغان ئۆمەر ئىككىسى ئۇنىڭ ئالدىدا روشەن سېلىشتۇرما بولۇپ ئالمىشىپ تۇراتتى.

ئۆمەر ئاكام شۇ تاپتا نېمە ئىش قىلىۋاتقاندۇ ؟ ــ دەپ ئويلايتتى ئۇ، ــ يەنە بىر پارچە گۈزەل ئەسەر ئۈستىدە زېھن قويۇپ ئىشلەۋاتامدىكىن ؟ قەلبى گۈزەل ئادەملەر نېمىشقىمۇ ئۆزىگە ئوخشاشلار بىلەن تېپىشالمايدىغاندۇ ؟

ــ نېمە خىيال قىلىۋاتىسىز ؟

غەيرەتنىڭ سوئالى جاۋابسىز قالدى. فەرۇزەنىڭ مەگزىدىن سىر غىپ چۇشۇۋاتقان ياشقا قاراپ ئۇ گاڭگىراپلا قالدى. فەرۇزەنىڭ كۆز ئالدىغا ھە دېسىلا ئۆمەرنىڭ چىرايىدىكى يېشىغا ماس كەلمىگەن ئۇششاق قورۇقلار، سېھىرلىك، ئەمما ھارغىن كۆزلەر كېلىۋالاتتى. ئاۋۇ ئايالچۇ ؟ ئۆمەرنىڭ پۈتۈنلەي ئەكسىچە، چىرايى تېخى توي قىلمىغان قىزلاردەك، تۇرقى ئاجايىپ نازاكەتلىك، ھەر گىزمۇ بىر بالىسى بار دەك ئەمەس ...

ــ بېشىم بەك ئاغرىپ كېتىۋاتىدۇ، مەن قايتايمىكىن ؟ ــ فەرۇزە شۇنداق دېدى ـ دە، ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

ــ سىز تۈزۈك كىرەك بىر نەرسىمۇ يېمىدىڭىز، يەنە بىر دەم ئولتۇرۇپ قايتامدۇق ؟

ــ دېدىمغۇ، بېشىم بەك ئاغرىپ كەتتى.

غەيرەتنىڭ چىرايىدىن نارازىلىق ئەكس ئېتىپ تۇراتتى. فەرۇزەگە شۇنداق قىلمايمۇ ئامال يوق، كۆڭۈلسىز ئولتۇر غىنىدىن چىقىپ كەتكىنى ياخشى ئىدى.

غەيرەت ھېساباتچىنى يېنىغا چاقىردى:

ــ تۆت يۈز سەكسەن سوم، ــ دېدى ھېساباتچى.

فەرۇزەنىڭ كۆزلىرى يەنە بىر قېتىم چەكچەيدى:

ــ مۇشۇنچىلىك قورۇما، بىر بوتۇلكا ھاراق ئۇچۇنلىمۇ ؟ بىز يا ئۆزاقراقمۇ ئولتۇرمە-

ساق، — دېدى ئۇ.

ھېساباتچى چاچلىرىنى ئەڭ يېڭى مودىدا ياسىتىۋالغان، ئاجايىپ ئېسىل كىيىنگەن ياش قىز ئىدى. ئۇ فەرۇزەگە بىر قۇر قارىۋەتكەندىن كېيىن لەۋلىرىنى پۈرۈشتۈرۈپ:

— ئەلۋەتتە شۇنداق بولىدۇ، خېنىم، بۇ دېگەن رېستوران، — دېدى.

فەرۇزە يەنە بىر نەرسە دېمەكچى ئىدى، بىراق غەيرەت ئۇنى گەپ قىلغۇزمىدى:

— نەچچە پۇل بولسىمۇ تۆلەيمەن، — دېدى ئۇ مەردانىلەرچە.

— تۆلەشنىڭغۇ تۆلەيسىز، بىراق سىزنىڭ بىر ئايلىق مۇئاشىڭىزمۇ بۇنچىلىك ئەمەستۇ؟

فەرۇزە ئىختىيارسىز «كۈمۈش قەدەھ» نى ئويلىدى. ھەي، شۇ چاغدا ئۆمەر ئاكام قانچىلىك چىقىمدار بولدىكىن، پۇل تۆلىگەندە ئەجەب دىققەت قىلماپتىمەن، قورۇمىلىرىمۇ بۇنىڭدىن مول ھەم ئۇزاق ئولتۇرغانىدۇق، دەپ ئويلىدى ئۇ.

— بۇلار دېگەن پۇل تېپىشقا بەك ئۇستا، فەرۇزە، — دېدى غەيرەت ئۇ يەردىن چىققاندا، — بىر قىز بىلەن بىللە كىرگەن ئادەمنى ئۇنداق ئاسانلىقچە يولغا سالمايدۇ. بۈگۈن ئۇزاقراق ئولتۇرالمىدۇق، ماڭا ۋەدە بېرىڭ، ۋاقتىڭىز يەتكەن بىر كۈنى بىللە بولايلى.

فەرۇزە بۇ يەردىن تېزرەك كېتىش ئىستىكىدە تۇرغىنى ئۈچۈن ۋاقىتنى سوزمايلا جاۋاب بېرىۋەتتى:

— بولىدۇ، كېلەر يەكشەنبە كۈنى مەكتەپكە بېرىڭ.

ئۇلار شۇنداق كېلىشىپ خوشلاشتى. ئاپتوبۇستىكى ئادەملەرنىڭ كۆپلىكىدىن ئىتتىرىلىپ-سوقۇلۇپ، بەكمۇ ھېرىپ كەتكەن فەرۇزە خىيالىدا ياتاقتا ھېچ كىم بولمىسا، تىنچ مۇھىتتا قېنىپ بىر ئۇخلىۋالسام، شۇ ئۇيقۇم بىلەن تەڭ بايا رېستوراندا كۆرگەن كۆرۈنۈشلەر چۈشۈمگە ئايلىنىپ كەتسە، دەپ ئويلايتتى. بىراق بۇ ئۈمىدىمۇ يوققا چىقتى. ياتاقتا ئايزىم بىلەن مەستۈرە يەنە شۇنداق كۈلكىلىرىنى كۈلۈشۈپ ئۆز ئىشلىرىنى قىلىشىۋاتاتتى. ئۇ سومكىسىنى ئىشىكنىڭ ئارقىسىدىكى مىخقا ئىلىپ قويۇپ كارىۋاتقا تاشلاندى. تاشلاندىيۇ كۆزلىرى دەرھال ئايزىمنىڭ قولىدىكى قارا نېيۇزەي ئىشتاننى سۈرتۈۋاتقان لۆڭگىگە چۈشتى. مېنىڭ يۈز لۆڭگەم؟! ئۇ دەرھاللا دائىم لۆڭگىسىنى ئېلىپ قويىدىغان جايىغا قارىدى، يوق! دەل ئۆزىنىڭ لۆڭگىسى، تېخى ئاخشاملا يۇيۇپ قويغان ئىدىغۇ؟ ئۇ ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى ۋە بار غىنىچە ئايزىمنى قاتتىق ئىتتىرىۋەتتى. پۈتۈن ئەزايى-بەدىنى بولسا تىترەپ كېتىۋاتاتتى.

— نېمە قىلىۋاتىسەن، ۋۇ تەربىيە كۆرمىگەن، مەدەنىيەتسىز ئېشەك! — ئۇ ئاران شۇ گەپنى دېيەلىدى-دە، پاكىڭدە يىغلىۋەتتى.

ئۇ مۇشۇنداق بىر نېمىلەر بىلەن ساۋاقداش بولۇپ قالغانغا ئۆكۈنۈپ ئىچ-ئىچىدىن ئۆكسۈپ يىغلاۋاتاتتى. مەستۈرە ئارىغا چۈشمىگەن بولسا ئىككىسى نېمە بولۇشۇپ كېتەتتىكىن-تاڭ، ئۇ دەرھال ئايزىمنى تالاغا ئاچىقىپ كەتتى.

فەرۇزە تىنىمسىز تىترەۋاتقان ماغدۇرسىز پۇتلىرىنى تەستە يۆتكەپ كارىۋىتىغا كېلىۋالدى. كارىۋات ئۈستىدىكى خەت-چەكلىرىنى ساقلايدىغان كورۇپكىمۇ جايىدىن قوزغىلىپ

قالغاندەك ئىدى. ئېچىپ كۆردى، راست، كونۋېرتلىرىدىن چىقىرىلىپ قالايمىقان قاتلاپ قويۇلـ. غان خەتلەر، دوستلىرىنىڭ ۋە ئۆزىنىڭ نازۇك سىرلىرى! دېمەك، ئۇلار ئۇنىڭ خەتلىرىنىمۇ ئالا قويماي كۆرۈپتۇ ـ دە!

ئۇ ئەلەمدىن بوغۇلۇپ كېتىۋاتقان يۈرىكىنى قامالاپ، كارىۋىتىدا ئولتۇرۇپ قالدى. ئا. دەملەردىن بىزار بولۇش باشقا ھەرقانداق نەرسىدىن بىزار بولۇشتىنمۇ يامان، ئۇ كىشىنى ئۈمىدسىزلىككە، گۇمانخورلۇققا ئېلىپ بارىدۇ. ھەممە نەرسىدىن زېرىكىسىز، تېرىكىسىز... ئا. خىرىدا كۆڭلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن دەسلەپكى خۇش چىرايىڭىز ئورنىغا سۇلغۇنلۇق، تېتىكلىكىڭىز ئورنىغا خامۇشلۇق ئالمىشىپ، بارا ـ بارا خاراكتېرىڭىزمۇ ئۆزگىرىپ كېتىدۇ. سىز كىشىلەردىن بىزار بولغاندەك، باشقىلارمۇ سىزدىن بىزار بولۇشقا باشلايدۇ.

ئۇ كېچىچە تۈزۈك كىرپىك قاقمىدى. ئەمدىلا كۆزى ئۇيقۇغا بېرىلىشىغا دەھشەتلىك چۈشلەردىن چۆچۈپ ئويغىنىپ كېتەتتى. تاڭ شۇنچىلىك تەستە ئاتتىكى، فەرۇزە ھېچقاچانمۇ بۇ كۈنكىدەك قىينىلىپ باقمىغانىدى.

8

دۇنيادا ھېچبىر سەۋەبسىز ئىش يوق، لېكىن ئەنە شۇنداق سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن كېلىپ چىقىدىغان ئاقىۋەتنى ئاقىلانىلىك بىلەن توغرا بىر تەرەپ قىلالىغان ئادەملەرلا ھاياتتا يېڭىلىپ قالمايدۇ، ئۆز يولىنى مەڭگۈ داۋام ئېتەلەيدۇ. مۇنداقچە ئېيتقاندا، سەۋەب تاشقى ئامىللار خالاس.

ئاسىيە ئالىي مەكتەپتى پۈتتۈرۈپ ئىشسىز يۈرگىنىگە بىر يىلدىن ئاشقان سىڭلىسىنىڭ خىزمەت مەسىلىسىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن خېلى يول مېڭىپ باققان بولسىمۇ، ياخشىراق بىر جاينى تاپالمىدى. مۇشۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇ، چوڭ بىر سودا شىركىتىنىڭ دىرېكتورى ئوسمان بىلەن تونۇشۇپ قالدى. ئوسمان ئۇنىڭدىن ئۈچ ـ تۆت ياش چوڭ، ئائىلىسى بار كىشى بولۇپ، قولىنى قاياققىلا سۇنسا يېتىدىغان كاتتا بايلاردىن ئىدى. ئۇلار تونۇشۇپ ئۇزاققا قالمايلا ئوسمان ئۇنىڭ سىڭلىسىنىڭ خىزمەت مەسىلىسىنى ھەل قىلىپ بەردى. ئۇلارنىڭ بېرىش ـ كېلىشى ئەنە شۇنداق باشلاندى.

ئوسمان گۈزەللىكتە تازا ۋايىغا يەتكەن بۇ ئايالنى دەسلەپ كۆرگەندىلا كۆڭلىگە بىر سايە چۈشۈۋالغانىدى، بارا ـ بارا بۇ سايە يوغىناپ، ئۇنى ئارام تاپقۇزمايدىغان بولدى، ھەتتا ئۇ ئاسىيەنى بىر كۈن كۆرمىسە چىدىيالمايدىغان بولۇپ قالدى. قانداق قىلىش كېرەك؟ ئۇ توختىماي ئاسىيە ھەققىدە ئويلىناتتى. گۈزەل بولۇپلا قالماي، ئوچۇقلىقچۇ بۇ كاساپەتنىڭ! ھەر بىر كۈلكىسىدە جاننى ئېلىپ يەردە قويالىغۇچىلىكى بار، ئايال كىشى دېگەن ئەنە شۇنداق بولسا... دەپ ئويلاپ كېتەتتى ئۇ.

ئۇ ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ يەنىلا ئۆزىنىڭ بايلىقى ئارقىلىق ئاسىيەنى قولغا كەلتۈرمەكچى بولدى. ئۇ بۇرۇنمۇ نۇرغۇن ئاياللارغا، ھېچ ئىش كۆرمىگەن قىزلارغا ئەنە شۇ ۋا. سىتىسىنى قوللانغانىدى. پۇل بولسا نېمە ھەل بولمايدۇ، دەيتتى ئۇ، ئاسىيە دېگەنىنىمۇ بىر دەمدىلا

ئىندە ككە كەلتۈرۈۋېتىمەن.

ئاسيە بۇ ئۆيگە كىرىپ كەلگىنىدە مېھمانلار ئاساسەن يىغىلىپ بولغانىدى، ئىككى جۈپ ئەر ـ ئايال ۋە ئوسمان قاتارلىقلار ئەركىن، بەھۇزۇر ئولتۇرۇشاتتى. ئۇلارنىڭ بىر ئائىلىدىكى ئەر ـ خوتۇنلار ئەمەسلىكى بىلىنىپ تۇراتتى.

جوزا ئۈستىدىكى خىلمۇ خىل يېمەكلىكلەر، ئاياللارنىڭ ئېسىل زىبۇ ـ زىننەتلىرى، ئەرلەرنىڭ دەممۇ دەم جىرىڭلاپ تۇرىدىغان سىمسىز تېلېفونلىرى... ئاسيەگە يېڭى بىلىنىپ كەتمىسىمۇ، ئىشقىلىپ ئۇنىڭ ھەۋىسىنى قوزغىدى. ئۇ، پۇتۇن تۇرقىدىن مەنمەنلىك، تەكەببۇرلۇق چىقىپ تۇرىدىغان ئاياللارغا سەپسالدى. چىرايى ئانچە ۋاي دەپ كەتكۈچىلىكى يوق بۇ ئاياللارنى ئۇچىسىدىكى بېزەكلەر، يۈزلىرىدىكى بوياقلار گۈزەللەشتۈرۈۋېتىپتۇ، مەنمۇ شۇلارچىلىك ياسانسام ئۇنداقلاردىن نەچچىسى ماڭا تەڭ كېلەلمىگۈدەك... دېگەنلەرنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى ئۇ.

ئوسمان ھە دېسىلا ئاسيەگە يېقىنچىلىق قىلاتتى. تانسا ئويناۋېتىپمۇ، چاي قۇيۇۋېتىپمۇ ئۇنىڭ شەھلا كۆزلىرىدىن كۆز ئۈزەلمەيتتى. مېھماندارچىلىق ئاياغلىشىپ ئۆي ئىچىدە پەقەت ئوسمان بىلەن ئاسيەلا قالدى.

ــــ مەنمۇ ماڭايمىكىن، ــــ دېدى ئاسيە ئوسماندىن ئىجازەت سورىغاندەك.

ــــ سەل تۇرۇپ ئۆزۈم ئاپىرىپ قويىمەن، ــــ ئوسمان شۇنداقلا دەپلا ئاسيەنىڭ قولىغا ئېسىلدى. شۇ تاپتا ئۇ ئىچىملىك تەسىرىدىن ئاپئاق يۈزى سەل ـ پەل قىزارغان، كۆزلىرى چاقناپ كەتكەن بۇ ئايالغا قاراپ ئۆزىنى باسالماي قىلىۋاتاتتى. ئاسيەمۇ ئۆزىنى قاچۇرغاندەك قىلىپ تۇرغان بىلەن كۆڭلىدە بۇ كىشىگە ئاللىقاچان مايىل بولۇپ بولغانىدى. ئۇ ئۆمەرنى بۇ كىشىگە سېلىشتۇرۇپ باقتى، ئوسمان ئۆمەرگە قارىغاندا بەستلىك، قاراشلىرىدىن ئىشق تۆكۈلۈپ تۇرىدۇ. ئۇستىبېشى رەتلىك، چىرايى نۇرلۇق... ئىشقىلىپ، ھەممە تەرەپتىن ئۆمەردىن ئۇستۇن تۇرىدۇ، يەنە كېلىپ، ئەڭ مۇھىم بىر تەرىپى ئۇ كاتتاباي.

ــــ سۆيۈملۈكۈم، ئاددىي كۆرمەي بۇنى قوبۇل قىلىڭ، بۇ ئەڭ دەسلەپكى سوۋغام، ــــ ئوسمان نەپىس ياسالغان دۇخاۋا قاپ ئىچىدىن بىر دانە ئالتۇن زەنجىرنى چىقىرىپ، ئاسيەنىڭ ئاپئاق بويىنىغا ئاۋايلاپقىنا تاقاپ قويدى. زەنجىر چىراغ يورۇقىدا تېخىمۇ پارقىراپ كەتتى.

ئائىلىگە نېمانچە ئۆزۈمنى ئۇرۇپ كېتىمەن؟ دەپ ئويلايتتى ئاسيە، كۈن بويى ئۆيدىن ئىدارىگە، ئىدارىدىن ئۆيگە، ئۆيدىن يەسلىگە ئالدىراپلا يۈرۈيمەن، تاماق ئېتىش، كىر يۇيۇش... بىر پاتمان ئىشلارنىڭ دەستىدىن ئەينەك ئالدىدا يېرىم سائەتمۇ ئولتۇرالمايمەن. ئوتتۇزدىن ھالقىدىم، يەنە ساناقلىق يىللاردىن كېيىن قېرىيمەن، چىرايىم سولىدۇ، ئۇ چاغدا ماڭا كىممۇ ھازىر قىدەك ۋاي دەيتتى...

ئاسيە بويىندىكى زەنجىرنى ئۆمەرگە نېمە دەپ چۈشەندۈرەرمەن دەپمۇ ئويلىمىدى. شۇنداق، ئۇ شۇ تاپتا ھېچنەرسىنى ئويلىيالمايتتى.

ئوسمان ئۇنى پەپىلەپ، سۆيۈپ، چىڭ قۇچاقلىغىنىچە كارىۋاتقا ئاپاردى...

ئاسىيە ھەممىنى، ئالىي مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىدا ئۆمەرگە ئۆزى ئاۋۋال تەلەپ قويغىنىنى، توي قىلىپ بالىلىق بولغان بەختلىك مىنۇتلاردا «نەۋائى» دەك ئۇلۇغ ئادەم بولۇشنى ئۈمىد قىلىپ ئىسمىنى «ئەلشىر» قويغان ئوماق ئوغلىنى... بىر يوللا ئۇنتۇدى.

شۇندىن بۇيان ئۇلار بۇ خىل مۇناسىۋەتنى داۋاملاشتۇرۇپ كېلىۋاتاتتى. بۇرۇنلاردا پات ـ پات ھەر خىل خوتۇن ـ قىزلارغا كۆزى چۈشۈپ قالىدىغان ئوسمانمۇ بۇ كۈنلەردە ئاسىيەدىن بۆلەك ھېچكىمنى خىيال قىلمايدىغان بولۇۋالدى. ئاسىيەمۇ ئوسمانغا ھەقىقىي باغلىنىپ قالغانىدى.

9

كېچە ياغقان قار پۈتۈن ئەتراپنى ئاپاق لىباسقا پۈركىگەنىدى.

بۇ كۈن فەرۇزەنىڭ غەيرەت بىلەن كۆرۈشىدىغان كۈنى، نېمىشقىدۇر كۆڭلى پاراكەندە، ھېچ ئىشقا قولى بارماي تەمتىرەپلا يۈرەتتى. رەسىم سىزىشمۇ، كىتاب ئوقۇشمۇ... ھەممىسى ئۇ خۇشالىشلا خۇش ياقمايتتى. ئۇنىڭ بىلەن بىللە بىر ـ ئىككى سائەتنى قانداقمۇ ئۆتكۈزەرمەن؟ دەپ ئويلايتتى ئۇ. ئۇ كەلگۈچە بىر يەرگە كېتىۋالسامچۇ؟ ھەي، يەنىلا لەۋزىمدە تۇراي، بىر چاغدا ئىشىك چېكىلىپ ئارقىدىنلا بىر قىز ئىشىكنى قىيا ئاچتى ۋە:

ـــ فەرۇزە دېگەن قىزنى بىرى پەستە ساقلاۋاتىدۇ، ـــ دەپ قويۇپ كېتىپ قالدى.

غەيرەت بىلەن بىللە كېتىۋاتقان فەرۇزەنىڭ كەيپىياتى تولىمۇ ناچار ئىدى. غەيرەتنىڭ تاغدىن ـ باغدىن قىلغان پاراڭلىرىدىن بىر جۈملىسى ئۇنىڭ قۇلىقىغا كىرسە كاشكى، ئۇنىڭ گەپ ئارىسىدا «شۇنداقمۇ؟» «ھە؟» دەپ سورىغانلىرىغا ئۇمۇ چاندۇرماي «شۇنداققۇ دېيمەن»، «ھەئە» دەپلا جاۋاب بېرىپ قوياتتى.

ئۇلار بىر قانچە بېكەتنى پىيادە يۈرگەندىن كېيىن، ئاپتوبۇسقا ئولتۇردى. فەرۇزە شۇ تاپتا ئۆزلىرىنىڭ نەگە كېتىۋاتقىنىنىمۇ بىلمەيتتى.

ـــ نەگە ماڭدۇق؟ ـــ دېدى ئۇ.

ـــ مېنىڭ ياتىقىمغا.

فەرۇزە بىر نەرسە دېمەكچى ئىدى. بىراق ئارتۇق گەپتىن زېرىكىپ ئولتۇرغاندا جىم بولايچۇ دەپ ئويلىدى.

ـــ مانا كەپ قالدۇق، مۇشۇ بېكەتتە چۈشىمىز، ـــ غەيرەت گەپ قىلغۇچ ئورنىدىن تۇردى. فەرۇزەمۇ ئۇنىڭغا ئەگەشتى.

ئۇلار بېكەتتىن ئازراق ئالدىغا ماڭغاندىن كېيىن غەيرەتنىڭ ئىدارىسىگە يېتىپ كەلدى. فەرۇزە بەكمۇ مۇزلاپ كەتكەنىدى.

ـــ ياتىقىڭىز قاياقتا، تېزرەك ماڭايلىچۇ، مۇزلاۋاتىمەن، ـــ ئۇ ئەزۋەيلەپ نېمىلەرنىدۇر چۈشەندۈرۈۋاتقان غەيرەتكە ئامالسىز شۇنداق دېدى.

ـــ مانا مۇشۇ بىنانىڭ بەشىنچى قەۋىتىدە، ـــ دېدى غەيرەت ئالدىدىكى كونا سېرىق بى-

مانى كۆرسىتىپ.

فەرۇزە پەلەمپەيلەردىن چاققان ـ چاققان ئاتلاپ، بەشىنچى قەۋەتكە غەيرەتنىڭ ئالدىدا چىقىپ بولدى. شۇ تاپتا سوغۇققا پەقەتلا چىدىمايدىغان بۇ قىزنىڭ كۆزلىرىگە ئىسسىق بىر ئۆي گۈل كۆرۈنۈپ كېتىۋاتاتتى.

ياتاق چىرايلىق ياسالغان بولۇپ، ئۆزى كىچىككىنە بىر ئېغىز ئۆي بولسىمۇ، كىشىگە بىر خىل ئازادە بىلىنەتتى.

ـــ پەلتونى سېلىۋېتىپ، ئەركىن ئولتۇرۇڭ، ـــ دېدى غەيرەت چاي دەملەۋېتىپ.

فەرۇزە كارىۋات قويۇلغان تەرەپتىكى تامغا ئېسىلغان مەنزىرە سۈرەتتىن كۆز ئۈزەلمەيلا قالدى.

ـــ بۇ رەسىمنى ئۆزىڭىز سىزغانمۇ؟ ـــ دېدى ئۇ.

ـــ ھەئە، ئۆزۈم سىزغان. قانداقراق چىقىپتۇ؟

ـــ بەك ياخشى سىزىپسىز.

ـــ سىزمۇ مەنزىرە رەسىم سىزىشقا قىزىقىسىز، شۇنداققۇ؟

ـــ ھەئە، قىزىقىمەن، لېكىن ياخشى سىزالمايمەن.

ـــ قاراڭ كەمتەرلىكىڭىزنى، ئەسەرلىرىڭىزنى كۆرمىگەن بولسام ئىشىنەتتىممىكىن؟ ئەسەرلىرىڭىزمۇ ئۆزىڭىزدەك گۈزەل تۇرسا.

ئۇلار چاي ئىچكەچ پاراڭلاشتى. غەيرەت بىر ئاماللارنى قىلىپ گەپنىڭ تېمىسىنى بۇراشقا تىرىشاتتى. فەرۇزە بولسا ئىچىدە ئۆزۈڭنى بىلىپ سۆزلە، بولمىسا ئۆيۈڭ ھازىرلا ساڭا ئوگچە قالىدۇ، دەيتتى.

چاي ئىچىلىپ بولغاندىن كېيىن ئۆي ئىچىدە بىر پەس جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈردى. ئۆينى ئالغۇدىن چىقىۋاتقان مۇزىكا ھەر ئىككىسىگە تەسىر قىلدىمىكىن، غەيرەتمۇ بىر نۇقتىغا تىكىلگىنىچە ئۇن ـ تىنسىز ئولتۇراتتى. فەرۇزەمۇ شۇ تاپتا ئۆزىنىڭ سۆيۈملۈك خىياللىرىنى تېپىۋالدى...

ـــ فەرۇزە، دەپ بېقىڭچۇ، سىز ياخشى كۆرگەن ئادىمىڭىزنى ئۇنتۇپ كەتمەكچى بولسىڭىز قانداق چارە قىلاتتىڭىز؟

جىمجىتلىق ئارىسىدىن تۇيۇقسىز ئۇنۇپ چىققان بۇ گەپ ئۇنىڭ خىيالىنى بۆلدى.

ـــ مەن ياخشى كۆرگەن ئادىمىمنى ئۇنتۇپ كېتىشنى خىيال قىلىپ باقمىدىم، ـــ ئۇ قىسقىلا جاۋاب بەردى.

ـــ سىز ئۇنىڭ ۋەسلىگە يېتەلمىگەن تەقدىردىمۇ داۋاملىق ياخشى كۆرۈۋېرەمسىز؟

ـــ ئۇ كۆڭلۈمنىڭ خاھىشى تۇرسا.

غەيرەت يەنە جىم بولۇپ قالدى. بىر نۇقتىغا تىكىلگەن كۆزلىرىدە ئاللىقانداق مۇڭ ـ ھەسرەت ئالامەتلىرى ئەكس ئېتەتتى.

ـــ بۈگۈن ئىككىمىز تازا چىلا شىقۇدەك ئىچەيلى، رەت قىلماڭ، فەرۇزە.

قىز ئىختىيارسىز كۈلۈپ تاشلىدى.

— گەرچە ئوخشىتالمىساممۇ بۇگۈن سىزگە ئۆز قولۇم بىلەن سەي قورۇپ بېرىمەن، — غەيرەت شۇنداق دېدى ـ دە، ئىشىك تەرەپكە قويۇلغان گاز ئوچاقنىڭ ئاستىدىكى كۆكتاتلارنى ئېلىپ ئاقلاشقا باشلىدى.

— بولدى، ئاۋارە بولماڭ غەيرەت، مەن ھازىر قايتمىسام بولمايدۇ، ھېلىھەم ئۇزاق ئولتۇ-رۇپ كەتتىم، — دېدى قىز.

— نېمىگە ئالدىرايسىز، بۇگۈن دېگەن يەكشەنبە تۇرسا، ھېلى ئۆزۈم ئاپىرىپ قويىمەن، ماڭا ئىشىنىڭ.

«ئىشىنىش» سۆزىدىن كېيىن ئۇ يەنە جاھىللىق قىلىپ تۇرۇۋالمىدى. ئۇنىڭسىزمۇ ئۇن-ئالغۇدىن چىقىۋاتقان لەرزان مۇزىكا ئۇنىڭ مەيلىنى تارتىپ تۇراتتى. بوپتىلا، ئولتۇرسامۇ ئولتۇراي، قايتىپ كەتسەم بارىدىغىنىم يەنە شۇ ياتاق، ياتاق بىناسىنى تاقايدىغانغا ئۈلگۈرۈپ بارسالا بولىدىغۇ دېگەن ئوي بىلەن كۆڭلىنى خاتىرجەم تۇتۇپ ئولتۇردى.

يېرىم سائەتتىن كېيىن غەيرەت قورۇغان قورۇمىلار ئېلىپ كېلىندى.

— قېنى قورۇمىلاردىن ئالغاچ ئولتۇرۇڭچۇ، قانداقراق بولدىكىن؟ — دېدى ئۇ ئىشكاپتىن بىر نېمىلەرنى ئىزلىگەچ.

— كېلىڭ، بىللە يەيلى، — دېدى فەرۇزە.

— ھە، مانا ھازىر، — غەيرەت بىر بوتۇلكا قىزىل ھاراق بىلەن بىر بوتۇلكا ئاق ھاراق، ئىككى رومكىنى ئۈستەل ئۈستىگە قويدى ۋە قىزغا ئۇدۇلمۇ ئۇدۇل ئولتۇردى.

— قورۇمىلارنى تازىمۇ ئوخشىتىپ قورۇپسىز، لېكىن بۇ ئىشىڭىز قاملاشمىدى، — دېدى قىز ھاراقنى كۆرسىتىپ، — ئىچمەيمۇ ياخشى پاراڭلارنى قىلىشقىلى بولىدىغۇ؟

— بۇگۈن نېمە بولسىمۇ كۆڭلۈم ئۈچۈن ئىچىسىز، ـ دېدى ئۇ رومكىلارغا ھاراق قۇيۇ-ۋېتىپ.

— كۆڭلىڭىز ئۈچۈن ئولتۇردۇم، لېكىن مېنىڭ كۆڭلۈم ئۈچۈن بۇنى زورلىماڭ.

— ئولتۇرغاندىكىن ئىچىش كېرەك.

غەيرەت جاھىللىق بىلەن ھاراق تولدۇرۇپ قۇيۇلغان رومكىنى ئۇنىڭ ئالدىغا سۈرۈپ قويدى.

— ئۇنداق بولسا ھازىرلا كېتىمەن، — قىز تېرىكىپ ئورنىدىن تۇردى.

— ياق، ياق بۇنداق قىلىسىڭىز بولمايدۇ، بىردەم ئولتۇرۇڭ فەرۇزە، ئۆزىڭىزنىڭ ۋە مېنىڭ ھۆرمىتىم ئۈچۈن مۇشۇ بىر رومكىنى ئىچىۋېتىڭ، قالغىنىنى زورلىمايمەن.

قىز جايىدا ئولتۇرۇپ، ئۆزىگە قۇيۇلغان ھاراقنى ئىچىۋەتتى. غەيرەت گېپىدە تۇرماسلىققا ئامالسىز، ئۆزىنىڭ رومكىسىغا لىقلاپ قۇيۇپ ئارقا ـ ئارقىدىن ئىچىشكە باشلىدى...

— ۋالىس ئوينىشىنى ياخشى كۆرمەيدىغان ئادەم يوققۇ دەيمەن، تۇرۇڭ ۋالىس ئوينايمىز، — غەيرەت شۇنداق دېدى ـ دە، قىزنىڭ قولىدىن تارتىپلا تۇرغۇزدى.

ئۇلار ئۆيىنىڭ كىچىكىنە بوش يېرىدە پىر قىراشقا باشلىدى. غەيرەتكە هاراق ئۇبدانلا تەسىر قىلغان بولسا كېرەك. هەر بىر ئايلانغاندا ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي سەنتۈرۈلۈپ كېتەتتى.

فەرۇزە ئىختىيارسىز ئۆمەرنىڭ ئۆيىنى ئەسلەپ قالدى. هەي، شۇ چاغلارمۇ ئۇنىڭ رېئال-لىقى ئىدى - هە ؟! هارارەتلىك قوللارنى تۇتۇپ هارماي تانسا ئوينىغان...

فەرۇزە سائەتكە قاراپ چۆچۈپ كەتتى. ياتاق بىناسى تاقىلىدىغانغا يېرىم سائەتتىن ئارتۇق راقلا ۋاقىت قالغانىدى.

— غەيرەت، مەن كېتىمەن، — ئۇ شۇنداق دېدى - دە، سومكىسىنى قولىغا ئالدى.

— مەن دېدىمغۇ ئاپىرىپ قويىمەن دەپ، چوقۇم ئاپىرىپ قويىمەن سىزنى، يىگىرمە مى-نۇت قالغاندا ئۆيدىن چىقساقمۇ تاكسى بىر دەمدە ئاپىرىدۇ، كېچىكىپ قالمايسىز.

— بولدىلا، بالدۇرراق بارغىنىم ياخشى، هازىر ماڭاي.

— ئەگەر سىزنى كېچىكتۈرۈپ قويىدىغان بولسام، يىگىت بولماي كېتەي، كېلىڭ يەنە بىر قول تانسا ئوينايلى.

ئۇلار يەنە تانسىغا چۈشتى. فەرۇزەنىڭ پۈت - قولى تانسىدا بولغان بىلەن يۈرىكى «ئۇلگۈرەلەمدىم - يوق» دېگەن ئويدا ئەنسىز سوقاتتى. ئاه، بۇ مۇزىكىنىڭ تۈگىمەيۋاتقىنىنى!

ئۇ تىتىلداپ يىغلىۋېتىشكە ئاز قالدى. ئەلەڭلەپ قالغان كۆزلەر بولسا، ئۇنىڭ ئەكسىچە هەممە نەرسىدىن بىغەم هالدا قىزنىڭ چىرايىغا مىختەك قادالغانىدى.

مۇزىكا تۈگىشىگىلا فەرۇزەنىڭ ئىلغۇ چىتكى پەلتوغا ئۇزىتىلغان قولى غەيرەتنىڭ قول-لىرى ئارىسىدا قالدى. ئۇ تېرىككىنىدىن يېرىلغۇدەك بولۇپ كەتتى:

— قويىۋېتىڭ، هازىرقى بىر سېكۇنت ۋاقىتمۇ مەن ئۈچۈن قىممەتلىك، — دېدى ئۇ قولىنى سىلكىپ.

— بۇگۈن سىزنى كەتكۈزمەيمەن، فەرۇزە، — غەيرەت شۇنداق دېدى - دە، هايا-سىزلارچە ئۇنى قىستاپ كەلدى.

— گېپىڭىزدە تۇرۇڭ، سىز دېگەن يىگىتقۇ ؟ — قىز شۇنداق دەپلا ئىشىككە قاراپ ماڭدى.

غەيرەت فەرۇزەنىڭ ئالدىنى توسۇپ، ئۇنىڭ ئىككى قولىنى ئاۋۇالقىدىنمۇ بەكرەك چىڭ تۇتۇۋالدى.

— شۇ يىگىت بولغىنىم ئۈچۈن... — ئۇنىڭ گېپى تۈگە - تۈگمەيلا هاراق پۇراپ تۇرغان يېقىمسىز لەۋلىرى قىزنىڭ يۈزىگە تەگدى...

— قويىۋەت، پاسكىنا ئىت!

شۇ گەپ بىلەن تەڭ تەگكەن بىر شاپىلاقتىن فەرۇزەنىڭ يۈزلىرىدىن ئوت چىقىپ كەتتى.

غەيرەت شۇ تاپتا هەقىقەتەنمۇ بىر ئىتقا ئوخشاپ قالغانىدەك ئىدى. راست، ئۇ ئىت بولدى. ئاۋۋال نايناقشىپ ئەركىلەپ، ئارقىدىنلا غەزەپ بىلەن هومىيىپ چىشلىدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

قىزلارغا قول تەگكۈزگەن ئەرلەرنى قانداقمۇ ھەقىقىي ئەركەك دېگىلى بولسۇن؟ ھۇ يۈزسىز!

قىزمۇ بوش كەلمىدى. ئۇمۇ يەتتە ئەزاسى ساقلا بىر ئادەم تۇرۇقلۇق بىرى ئۆزىنى ئۇرۇۋاتسا قاراپ تۇرسۇنمۇ؟ ئۇ، غەيرەتنىڭ ئۇدۇل كەلگەن يېرىگە تېپىشكە باشلىدى...

ئېلىشىش، چېلىشىشلار ئەۋجىگە چىقتى...

سائەت ئاللىقاچان توشۇپ كەتكەن بولۇپ، فەرۇزە ئەمدى ئۇچقان تەقدىردىمۇ ئۈلگۈرەلمەيتتى.

چىراغ ئۆچۈرۈلدى. قىز دەرھال بىرىپ چىراغنى ياقتى... ئىككىسى شۇ تەرىقىدە يەنە بىردەم جەڭ قىلىشتى. ئۆزىنى خېلى كۈچلۈك ھېسابلايدىغان فەرۇزەمۇ شۇ تاپتا ھالسىزلىنىپ، جايىدا ئولتۇرۇپ قالايلا دېدى. بېشى قېيىپ كېتىۋاتاتتى.

ــ يۈرە، كارىۋاتتا ئولتۇرۇپ چىرايلىق پاراڭلىشىمىز، ــ دېدى غەيرەت ئۇنىڭ قولىدىن تارتىپ.

ــ سەن بىلەن پاراڭلاشقۇم يوق! ــ قىز قولىنى غەزەپ بىلەن تارتىۋالدى.

ھەي، نېمىسىنى دېگۈلۈك؟ قىز ئۇنىڭ كۈچلۈك ئىتتىرىشىدىن سەنتۈرۈلۈپ بېرىپ كارىۋاتتا ئولتۇرۇپ قالدى. ياتاق قاراڭغۇ ئىدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ كۆزلىرىگە ئىختىيارسىز يىغا ئولىشىپ ھاياتىدا ئۆزىنى تۇنجى قېتىم تولىمۇ بىچارە ھېس قىلدى.

ــ قېنى، ئەمدى كۆرەي نوچىلىقىڭنى، نەگە كېتىسەنكىن؟

قىز شۇ تاپتا ئۇنىڭ گەپلىرىگە جاۋاب بېرەلمەيتتى. بوغۇزىدا قاپلىشىپ قالغان ئاچچىق بىر نەرسە ئۇنى قىينايتتى.

بىردەملىك جىمجىتلىقتىن كېيىن غەيرەت بىر دىنلا يۇمشاپ:

ــ بەربىر ياتىقىڭىزغا ئۈلگۈرەلمىدىڭىز، بۇگۈن مۇشۇ يەردە قونۇپ قېلىڭ بولامدۇ؟ ھەممە ئىش چىرايلىقچە ھەل بولسۇن، ــ دېدى.

قىزدىن جاۋاب چىقمايتتى. فەرۇزەنى ھەممە ئىشقا قوشۇلدى دەپ ئويلاپ قالغان غەيرەت تېخىمۇ قىزىپ سۆزلەشكە باشلىدى ۋە يانچۇقىدىن پۇللارنى چىقىرىپ:

ــ مۇشۇنىڭ ھەممىسى سىزنىڭ فەرۇزە، ئېلىڭ، ئەتە بازارغا چىقىپ خالىغىنىڭىزچە خەجلەڭ، يەنە تېخى پات ئارىدا مەن بىر سودا دۇكىنى ئاچماقچى بولۇۋاتىمەن، ئۇنىڭدىن كىرگەن كىرىملەرمۇ سىزگە مەنسۇپ بولىدۇ، ــ دېدى ۋە ئۇ پۇللارنى قىزنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويدى.

ــ بۇ پۇللىرىڭدا ئايىغىڭنى سۈرت! ــ قىز شۇنداق دېدى ـ دە، پۇللارنى ئۇنىڭغا قارىتىپ ئاتتى.

ــ كۆڭۈل بۆلگەننى بىلمەيدىغان مۇز چىراي! ــ غەيرەتنىڭ ئاۋازى يەنە بىر دەمدىلا ئۆزگەردى.

ئامبۇردەك قوللار، يېقىمسىز لەۋلەر قىزغا قايتىدىن ھۇجۇم باشلىدى. بارلىق كۈچىنى يىغىپ ئۇنىڭ بىلەن ئېلىشىۋاتقان فەرۇزە ئۆزىنىڭ سەللا بوشىشىپ قېلىۋاتقانلىقىنى تەسەۋۋۇر

قىلسىلا ۋۇجۇدىغا قايتىدىن كۈچ ـ قۇۋۋەت يىغىلغاندەك بولاتتى.

ئۇ ئاخىر بولالمىدى، بېشىغا نەدىن كىرگەن ئاغرىقكىن، كۆزلىرى قاراڭغۇلىشىپ، ھەتتا بىر ئېغىز گەپ قىلىشقىمۇ بولالمىغۇدەك دەرىجىدە ھالسىزلىنىپ كەتتى. قىزنىڭ پوپايكىسى ئۈستىگە تۆرۈپ چىققىر بۈپىتىلگەن، غەيرەت بولسا قوزىچاققا دۈم چۈشكەن يىرتقۇچتەك ئۇنىڭ بەدەنلىرىنى ئاچكۆزلۈك بىلەن ئالا قويماي سۆيۈپ يالايتتى. ئۇنىڭ قوللىرى قىزنىڭ بېلىنىڭ تۆۋەن تەرىپىگە ھۇجۇم باشلىدى...

پەرۇزە ئۇنىڭ چېچىدىن قامالاپ تارتىپ، يۇلقۇندى:

ــ ئەگەر ماڭا يەنە بۇنىڭدىن ئېچكىرىلەپ چېقىلىدىغان بولساڭ، بىلىپ قويغىن، بۇ بىر نەچچە سائەتلىك كېچىدىن كېيىن ئۆزۈڭنى ساقچىدا كۆرىسەن!

ــ بەرىبىر ئۆزۈڭنىڭ چاۋىسى چىقىپ كېتىدۇ، ــ غەيرەت ئۇنىڭ گەپلىرىنى مازاق قىلغان تەلەپپۇزدا سۆزلەۋاتاتتى.

ــ مەيلى، ئۆزۈم نېمە بولۇپ كەتسەممۇ سېنى بوش قويۇۋەتمەيمەن.

ــ قېنى كۆرىمىز.

غەيرەت ئاۋۇالقىدىنمۇ بەتتەر غالجىرلاشقىلى تۇردى.

ــ خۇدا ھەققى، سېنى بېقىپ چوڭ قىلغان ئاپاڭنىڭ، ھەدە ـ سىڭىللىرىڭنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن بولسىمۇ مېنى قويۇۋەت، ماڭا قىلغان ئەڭ چوڭ ياخشىلىقىڭ بولۇپ قالسۇن! ــ پەرۇزە ئامالسىز ئۇنىڭغا يالۋۇردى، بىراق ئۇ ئاڭلىمايتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ ئېڭىدىن ھەممە نەرسە بىر يولىلا چىقىپ كەتكەندەك قىلاتتى.

قىزنىڭ بەل تاسمىسى يېشىلىپ كەتتى...

ــ توختاپ تۇر!

خۇدا مۇشۇنداق چاغلاردا ئادەمگە ئاخىرقى قېتىم يېڭىلمەس بىر كۈچ ـ قۇۋۋەت ئاتا قىلسا كېرەك. پەرۇزە ئۇنى قاتتىق بىر ئىتتىرىۋېتىپ، ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

ــ ماڭا ھاراق قۇيۇپ بەر، مېنى مەست قىلىۋېتىپ نېمە قىلساڭ قىل، مەن رازى! ــ دېدى ئۇ.

ــ گېپىڭدە تۇرامسەن؟ ــ غەيرەتنىڭ ئاۋازىدىن ئاجايىپ بىر قىيىن مەسىلىگە ئامال تاپقان ئادەمنىڭ خۇشاللىقىدەك بىر مەنە چىقىپ تۇراتتى.

ــ ماڭا ھاراق قۇيۇپ بەرسەڭلا بولدى، قالغان ئىشلار ئۆزۈڭگە باغلىق، ساپ ـ ساق تۇرۇپ ئۇنداق ئىشلارنى قىلىشقا رايىم بارمايدىكەن، سەنمۇ ماڭا ئىچىشىپ بەرگىن، ــ دېدى قىز.

غەيرەت ئىتتىك بېرىپ چىراغنى ياقتى. پەرۇزە ئېتىۋەتكەن يۇز سوملۇق، ئەللىك سوملۇق پۇللار يېرىمى كارىۋات ئۈستىدە، يېرىمى يەردە خۇددى كېرەكسىز قەغەزلەردەك تاشلىنىپ تۇراتتى. ئۇلار يەنە قايتىدىن جوزىغا كېلىپ بىر ـ بىرىگە قارىشىپ ئولتۇردى.

ــ شام بارمۇ؟ ــ دېدى قىز.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ــ نېمە قىلىسەن ؟

ــ چىراغنى ئۆچۈرۈۋېتىپ شام يورۇقىدا ئولتۇرساق بەكمۇ رومانتىك بولاتتى.

غەيرەت تارتمىدىن يېرىملاپ قالغان بىر تال شامنى ئالدى ۋە چىراغنى ئۆچۈرۈۋەتتى.

شۇ تاپنىڭ ئۆزىدە فەرۇزەگە «رومانتىكلىق» ئەمەس، ئەكسىچە غۇۋا يورۇقلۇق كېرەك ئىدى.

جوزا ئۈستىدە غەيرەت ئىچىپ يېرىملاپ قالغان ئاق هاراق بىلەن فەرۇزەگە مەنسۇپ قىزىل هاراقمۇ شۇ پېتى تۇراتتى، ئۇ چاققانلىق بىلەن ئىشكاپتىن يەنە بىر بوتۇلكا قىزىل هاراق ئالدى ۋە:

ــ سەن مۇنۇ ئاغزى ئېچىلمىغان بىر بوتۇلكىنى تۈگىتىسەن، مەن مۇنۇ ئاق بىلەن قىزىلنى ئىچىمەن، مەست بولغۇچە ئىچىمىز، ــ دېدى قىزنىڭ ئالدىدىكى ئاغزى ئوچۇق قىزىل هاراقنى ئالدىغا تارتىپ.

ئۇلار ئىچىشكە باشلىدى. فەرۇزە دەسلەپكى بىر رومكىنى ئۇنىڭغا قارىتىپ تۇرۇپ كۆتۈرۈۋەتتى. يەنە ئارقىدىن قۇيۇلغان ئىككى رومكىنى «كۆكۈل» ئۈچۈن ئۇنىڭغا تۇتتى. غەيرەت بوتۇلكىلارنى تېزرەك بوشىتىشنىڭ كويىدا هاراقنى سوغۇق سۇ ئىچكەن پەيدە ئىچىشكە باشلىدى. ئۇ پات ـ پات فەرۇزەنىڭ بوتۇلكىسىدىكى هاراقتا قاراپ قوياتتى. فەرۇزە بولسا ناهايىتى ئۇستىلىق بىلەن ئۇنىڭغا چاندۇرماي، رومكىدىكى هاراقلارنى ئالدىدىكى چىنىگە، يەرگە تۆكىۋەردى...

ــ ئەمدى ئۇخلايلى، ــ دېدى ئۇ، ئەتراپىقا تورختىماي تىكىلىپ، كۆزلىرى قىزىرىپ هالى قالمىغان ساھىبخانىغا.

غەيرەت مىيىقىدا بىر كۈلۈپ قويۇپ ئورنىدىن تۇردى ۋە:

ــ سەن ئورۇن راسلا، مەن تالاغا چىقىپ كىرەي، ــ دېدى.

كارىدوردا ئۇنىڭ ئاياغ تىۋىشى يوقالغاندا فەرۇزەمۇ ئۆيدىن چىقتى. ئۇ، پەلەمپەيلەردىن ئۇچۇپ چۈشتىمۇ، دومىلاپ چۈشتىمۇ ئىشقىلىپ قويۇندەك تېزلىك بىلەن قار لەپىلدەپ چۈشۈۋاتقان تۇمانلىق كېچە قوينىغا ئۆزىنى ئاتتى.

10

چوڭ يولغا چىقىشىغىلا تەلىيىگە بىر تاكسى ئۇچرىدى. ئۇ، ماشىنىغا چىقىپلا شوپۇردىن تېز هەيدەشنى ئۆتۈندى.

ــ نەگە ئاپىرىمەن ؟ ــ سورىدى شوپۇر ماشىنىنى هەيدەپ كېتىۋېتىپ.

ئۇنىڭ خىيالىغا شۇ تاپتا ئۆمەردىن بۆلەك هېچكىم كىرمەيتتى.

ــ شەهەرلىك دارىلمۇئەللىمىنگە هەيدەڭ، ــ دېدى ئۇ.

ماشىنا ئۇچقاندەك يۈرۈپ كەتتى. شۇ چاغدا سائەت ئىككىدىن ئاشقانىدى.

ئۇ كاللىسى گويا پىكىر قىلىشتىن توختىغاندەك، ئۇخلىغانغىمۇ ئوخشىمايدىغان، ئۇيغ

غالقىمۇ ئوخشىمايدىغان بىر خىل ھالەتتە ماشىنا ئەيىنەكىدىن تېز ـ تېز ئالمىشىپ ئۆتۈۋاتقان كېچىنىڭ سوغ مەنزىرىسىگە قاراپ ئولتۇراتتى. شۇ تاپتا بۇ قىزنى كىممۇ ئويلاۋاتقاندۇ ؟ كىممۇ ئۇنى چۈشىدە كۆرۈۋاتقاندۇ ياكى ھەممىسى ئۇنى ئۇنتۇپ كەتتىمكىن ؟

ئۇ شۇنداق ئويلايتتى: مۇنۇ سۆيۈملۈك ماشىنىنىڭ رىتىمى بىلەن تەڭ ئارقامدا قالغان زۇلمەتلىك كۆرۈنۈشلەرنى، ئاشۇ پەسكەشلىكلەرنى بىر يوللا ئۇنتۇپ كەتسەم...

ـــ خېنىم، يېتىپ كەلدۇق.

ئۇ شوپۇرنىڭ مۇلايىم ئاۋازىدىن ئېسىگە كەلدى. ئۇنىڭ سومكا ئاختۇرۇۋاتقان قوللىرى تىترەپ كەتتى. ئايلا، پۇل ! ئۇ يېنىغا پۇل سېلىۋېلىشنى ئۇنتۇپ قالغانىدى. ھەي ئەستا، ئەمدى نېمە كۈنلەرنى كۆرەرمەن ؟ ماۋۇ دۆتلۈكۈمنى ! ئۇ ئەندىشە قىلاتتى ھەم ئۈمىد بىلەن ئاختۇراتتى. تاپتى ! تېلېفون نومۇرى خاتىرىسىنىڭ ئارقىسىدىن چىققان پۇل ئۇنىڭ كۆزلىرىنى چاقنىتىۋەتتى. قاچانلاردا بۇ يەرگە كىرىپ قالغان پۇلكىنە ؟ ئەمما ساناپ كۆرۈۋىدى، ئارانلا سەككىز سوم ئوتتۇز تىيىن چىقتى. ئاز دېگەندە ئون بەش سوم ئالىدىغان يولغۇ بۇ ! ئەمدى قانداق قىلارمەن، ئۇنىڭ كۆزلىرىگە قاراڭغۇ چىلىق تىقىلىپ كېتىۋاتاتتى.

ـــ خاپا بولماڭ، ئۇستام، مۇنۇ پۇلنى ئېلىڭ، سىزنى ھەرگىز ئالداپ قويمايمەن. ماشىنىڭىزنىڭ نومۇرىنى خاتىرىلىۋېلىپ ئەتە سىزنى ئىزدەپ تاپىمەن، كەم قالغىنىنى ئەتە...

ئۇ ئۆزىنى ھەرقانچە تۇتۇۋالسىمۇ، كۆز ياشلىرىنى توسۇپ قالالمىدى. بېچارە قىز نېمە كۈنلەرنى كۆرمىدى بۇ گۇن ؟

ـــ ھېچقىسى يوق، بۇنداق ئىشلار دېگەن بولۇپ تۇرىدۇ، يىغلىماڭ قىز چاق، ئەتە مېنى ئىزدەپمۇ ئاۋارە بولماڭ.

ـــ سىزگە كۆپ رەھمەت ئۇستام !

شوپۇر ماشىنىنى ھەيدەپ كېتىپ قالدى. فەرۇزە ئۇنىڭ ئارقىسىدىن بىر دەم قاراپ تۇرۇپ، تۇمانلار ئارىسىدا قارىيىپ كۆرۈنۈپ تۇرغان تونۇش بىناغا قاراپ ماڭدى.

ئۇ ئۆمەرنىڭ ئىشىكى ئالدىدا ئىشىكنى چېكىشكە جۈرئەت قىلالماي تۇرۇپ قالدى. ئاھ، ساراڭمۇمەن، دەيتتى ئۆز ـ ئۆزىگە، نېمە بولدۇم بۇ گۇن ؟ ئەقلىم نەگە كەتتى ؟ ئايالى، ئاشۇ تەكەببۇر ئايال چىقىپ قوغلىۋەتسە، قانداق قىلىمەن ؟ ھېلىراقتا شۇنى ئويلىيالىغان بولسامچۇ ئىست...

ئۇ، ئويلاپ ـ ئويلاپ ئاخىرى بۇ يەردىن كەتمەكچى بولدى. لېكىن نەگە بارىدۇ. ئەمدى كىراغا بېرىدىغان سەككىز تىيىنمۇ بولمىسا، كېچىدە پىيادە مېڭىپ يۈرسۇنمۇ ؟ ھېلىھەم مۇزلاپ قېتىپ قالاي دېدى.

نېمىلا بولمىسۇن چېكىپ باقاي، دېدى ئۇ ئىچىدە، ئادەملەرنىڭ ھەممىسى ئۇنداق رەھىمسىز ئەمەستۇ ؟

ئۇ ئىشىكنى چېكىپ قويۇپ، دەرھال ئارقىسىغا داجىدى.

ـــ كىم ؟

uyghurkitap.com

ئۆي ئىچىدىن ئۆمەرنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى.

ـــ بۇ مەن، فەرۇزە، ـــ ئۇنىڭ ئاۋازى تىترەپ كەتتى.

ئۆي ئىچىدىن تېز ـ تېز شىپىرلاپ ماڭغان ئاۋاز ئاڭلىنىپ، ئارقىدىنلا ئىشىك ئېچىلدى.

ـــ فەرۇزە ؟! ـــ ئۆمەرنىڭ كۆزلىرى ھەيرانلىق ئىلكىدە چەكچىيىپ كەتتى، ـــ يۇرۇڭ ئۆيگە، يۇرۇڭ.

ئۇ فەرۇزەنى مېھمانخانىغا باشلاپ كىردى. ئۇ فەرۇزەنىڭ ئالدىدا ئۇ خىلاش كىيىمى بىلەنلا تۇرغىنىغا بىر ئاز خىجىل بولغاندەك قىلسىمۇ، ئەمما ھازىرقى ئەھۋالدا ئۆزىنىڭ ھالىتىنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ كەتكەندەك ئىدى. فەرۇزەدىن قانداقتۇر بىر سوئاللارنى سوراشقىچى بولالتىيۇ سورىيالمايتتى. ئۇ شۇ تاپتا ھايا جاندىن تىنالمىغۇدەك ھالدا بولۇپ، كۆڭلىدە خىيال قىلىۋېرىپ ئۆزىگە ئاجايىپ تونۇش بولۇپ كەتكەن چىرايلىق كۆزلەرگە يېنىش ـ يېنىشلاپ قاراپ كەتتى. بىر تۇرۇپ ئالدىدىكى بۇ رېئاللىقنى چۈشۈممىكىن، دەپ قالاتتى.

ئۇلار بىر ھازا غىچە بىر ـ بىرىگە سۆزسىز قارىشىپ تۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن ئۆمەر ئېغىز ئاچتى:

ـــ مۇبارەك قەدەملىرىڭىزنى ئالقىشلايمەن، فەرۇزە لېكىن نېمە ئىش بولدى يىغلاپسىزغۇ ؟

ـــ پالاكەتكە يولۇقتۇم، كېچىدە سىزنى ئاۋارە قىلماي باشقا يەرگە كەتسەممۇ بولاتتى، بىراق...

ـــ بۇ يەرگە كەلگىنىڭىز تولىمۇ ياخشى بوپتۇ. مەن بەك خۇش بولدۇم، ـــ ئۇ ئاشۇنداق دېدى ۋە ئورنىدىن تۇرۇپ، ـــ مەن سىزگە ئىسسىقىنا چاي دەملەي، ئاندىن پاراڭلىشايلى، ـــ دەپ ئاشخانا ئۆيگە ماڭدى.

ـــ توختاپ تۇرۇڭ، ـــ دېدى فەرۇزە، ـــ ئايالىڭىز ئۇخلاۋاتامدۇ ؟

ـــ ئۇ ئۆيدە يوق.

فەرۇزە بىراقلا يېنىكلەپ قالغاندەك بولدى. لېكىن بەدەنلىرى، ئېپلاس قول ۋە لەۋلەر بۇلغىغان جىسمى ئۆزىنىڭ ئەمەستەك، ئۆزىنى بىر خىل قولايسىز ۋە ئېغىر، خۇددى پاسكىنا بىر نەرسە چاپلىشىۋالغاندەك ھېس قىلىپ، بىئارام بولۇپ كېتىۋاتاتتى.

فەرۇزە ئۇنىڭ قۇتىدەك چىرايلىق، پاكىز مۇنچىسىدا راھەتلىنىپ يۇيۇندى. بۇ گۈنگە تەۋە بارلىق كۆڭۈلسىزلىكلەر سۇ بىلەن تەڭ ئېقىپ يەر ئاستىغا كىرىپ كەتكەندەك كۆڭلى كۆتۈرۈلۈپ قالدى.

ـــ پاھ، پاھ چاقناپ كېتىپسىز، ـــ دېدى ئۆمەر فەرۇزەنى تۇنجى قېتىم كۆرۈۋاتقاندەك، ئۇنىڭغا زوق بىلەن قاراپ.

ـــ شۇنداقمۇ ؟ رەھمەت سىزگە.

فەرۇزە ئۆزىنى بارغانسېرى ئەركىن ھېس قىلىپ، ئۆي ئىچىدە ئۆزىنىڭ ئۆيىدە تۇرغاندەك بىمالال ھەرىكەت قىلىشقا باشلىدى. لېكىن ئۇنىڭ خائىن كۆزلىرى يات ـ پاتلا ئەينەككە ئېلىك

ئىشكاپتا ئالمىچا بەختىنى كۆزلىرىدە ئىپادىلەپ تۇرغان بىر جۈپ ئەر - ئايالنىڭ سۈرىتىگە ئوغرىلىقچە قارايتتى، راست، ئۇ كۆزلىرىنى باشقۇرالمايلا قالدى. نېمىدېگەن گۈزەل ئايال - ھە؟! لېكىن...

— قانداق ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلدىڭىز؟ كۆرۈپ بېقىشىمغا رۇخسەتمۇ؟ — دېدى ئۇ سۈرەتتىن كۆزىنى يۆتكەپ.

دىۋاندا چوڭقۇر خىياللار بىلەن بىر نۇقتىغا تىكىلىپ ئولتۇرۇپ كەتكەن ئۆمەر بېشىنى كۆتۈردى.

— مەندىن سوراۋاتامسىز؟ كېلىڭ پاراڭلىشايلى.

ئۇلار ئىككىسى ئىككى ياقتىكى سافادا ئۇدۇلمۇ ئۇدۇل ئولتۇراتتى. ئۆمەرنىڭ سوئال تولۇپ تۇرغان ئويچان، سېھىرلىك كۆزلىرى قىزغا تىكىلىپ تۇراتتى. قىز شۇ تاپتا ئۆزىنى ئەڭ بەختلىك ھېس قىلىۋاتقىنىغا قارىماستىن، بۇ يەردىن قېچىپ كەتكۈسى كېلەتتى.

— قېنى سۆزلەڭ، فەرۇزە.

— ئاۋۋال سىز سۆزلەڭ.

— ياق، ئاۋۋال سىزنىڭكىنى ئاڭلىغۇم بار.

فەرۇزە سۆزلىرىنى نەدىن باشلاشنى بىلەلمەستىن ئولتۇرۇپ كەتتى. شۇنداق، ئۇ ئاۋۋال سۆزلىشى كېرەك، ئۇ سۆزلەشكە، ئالدىدىكى كىشى بىلەن قېنىپ - قېنىپ سىردىششقا ئۇزاقتىن بېرى تەشنا ئىدىغۇ؟

ئۇ يېقىنقى كۈنلەردىكى تۇرمۇشىنى ۋە بۈگۈنكى سەرگۈزەشتىلىرىنى تەپسىلىي سۆزلىدى. ئۆمەرنىڭ كۆزلىرى بولسا، تەئەججۈپ ئىلكىدە قېتىپ قالغانىدى.

ئۇلار بىر - بىرىگە ئۈنسىز قارىشىپ خېلى ئۇزاق ئولتۇرۇپ كەتتى. ئۆمەرنىڭ كۆزلىرىدىن ئاققان نۇر فەرۇزەنىڭ بەدىنىگە، تومۇر - تومۇرلىرىغا تاراپ كىرگەندەك، تىنىقلىرى ئاستا - ئاستا لەيلەپ كېلىپ ئۆزىنى پەپىلەۋاتقاندەك، پۈتۈن جىسمى ئېرىپ كېتىۋاتقاندەك ئىدى...

ئۆمەر ئۇنىڭدىن كۆزىنى يۆتكىمەي تۇرۇپ تاتلىققىنا كۈلۈپ قويدى. ئۇنىڭ بۇ كۈلكىسىدە قىزغا بولغان مەمنۇنلۇق، پەخىرلىنىش ئىپادىلىنىپ تۇراتتى. قىزمۇ ئىختىيارسىز تەبەسسۇم قىلدى. ئۇلارنىڭ كۈلكىلىرىمۇ ئورتاقلىشىپ كەتتى...

— مەن ھازىر ئائىلە غېمىدە، فەرۇزە، — دېدى ئۇ كۆزلىرىنى قىزدىن قاچۇرۇپ، — ئىجادىيەتلىرىم توختاپ قالدى. ئىلگىرى تېخى پۈتمىگەن بىر قانچە پارچە رەسىم مېنى كۈتۈپ تۇرىدۇ.

فەرۇزە ئۇنىڭغا سوئال نەزىرىدە تىكىلدى. ئۇ ئۆمەرنىڭ ھەر قانداق ئەھۋال ئاستىدىمۇ ئىجادىيىتىنى توختىتىپ قويۇشىنى خالىمايتتى.

— سىز بىلمەيسىز، ئايالىم بىلەن يىرىكلىشىپ كەتكىلى بىر يىلدىن ئاشتى. بىز بۇرۇن ناھايىتى ياخشى ئۆتەتتۇق. ئۇ ئەدەبىياتچى بولغاچقا، بىر نەرسىلەرگە قىزىقىشى كۈچلۈك،

www.uyghurkitap.com

هېسسىياتچان ئايال ئىدى. ئۇمۇ بىر سەنئەتكار بولغاندىكىن مېنى ياخشى چۈشىنىدۇ، دەپ ئويلايتتىم ھەم پۈتۈن تۇرمۇشۇمدىن خاتىرجەم ئىدىم. بەزى كۈنلىرى كېچىلەپ ئىشلەپ كېتىمەن، سىرتقا چىقىپ رەسىم سىزغان كۈنلەردە كۆپ ھاللاردا كەچ قايتىپ قالىمەن، بۇرۇنلاردا ئۇ بۇ ئىشلىرىمنى بىلەن ئانچە ھېسابلىشىپ كەتمەيتتى. لېكىن بارا ـ بارا ئۇنىڭ ماڭا بولغان تەلىپى يۇقىرىلاپ كەتتى. ئۇنىڭچە بولسا، ھەممە ۋاقتىمنى ئۇنىڭغا، ئائىلە ئىشلىرىغا بېغىشلىيالىسام مەن ياخشى ئادەم بولىدىكەنمەن دەرۋەقە ئۇنىڭ بەزى پىكىرلىرى ئورۇنلۇق، ئائىلە قۇرغان ئىكەنمىز، خىزمەت بىلەن بىللە ئائىلە ئىشلىرىنى چوقۇم ياخشى بىر تەرەپ قىلىشىمىز كېرەك. شۇنى كۆزدە تۇتۇپ ئائىلىدە مەن قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلارنى ھەرگىز ئارقىغا سۈرمەي دەل ۋاقتىدا قىلدىم، كەسپىكىمۇ ئىلگىرىكىدەك مۇئامىلە قىلىۋەردىم. بىراق كېيىن... ئۇ بىر دەم توختىۋېلىپ يەنە سۆزلىدى، — كېيىن ئۇنىڭ بەزىبىر ئىشلىرىنى سېزىپ قالدىم. بىلەمسىز كىن، ئەرلەر ئايالىنىڭ ھەرقانداق ئېغىر چىلىقلىرىنى، قات ـ قات تەلەپلىرىنى كۆتۈرۈشكە رازىكى، ئۇنداق نومۇسسىز ئىشلىرىنى كەچۈرەلمەيدۇ. مەن ئۇنى كەچۈرمەيمەن، ئۆزۈمچە بولسا، ئۇنىڭ چىرايىغىمۇ قارىغۇم يوق. بىر يىلدىن ئېشىپتۇ. بىز بىر ئۆيدە تۇرغان بىلەن ئەر ـ ئاياللىق مۇناسىۋىتىمىز ئۈزۈلگەندەكلا، مەن پەقەت ئوغلۇم ئەلشىرنىلا ئويلاپ مۇشۇ كۈنگە كەلدىم...

فەرۇزە نېمە دېيىشنى بىلمەستىن ئولتۇرۇپ كەتتى. راست نېمە دېيىشى مۇمكىن؟ تەسەللى بەرسۇنمۇ، نېمە دەپ؟ لېكىن ئۇ ئايالنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن. تەسەللى بەرسە ئۇنى ئالدىغان بولمامدۇ؟

— ئۆمۈر دېگەن تولىمۇ چەكلىك ئۆمەر ئاكا، ئادەم، يەنە كېلىپ سىزدەك تالانت ئىگىلىرى ۋاقىتنى ئەرزىمەس ئىشلارنىڭ قۇربانى قىلىۋەتمەسلىكى كېرەك. ئۆزىڭىز خالىمىغان نەرسىلەرگە بىھۇدە زورۇقۇپ ياشىماڭ، ئىشىنىمەنكى...

ئۇنىڭ نومۇسسىز ئايالغا بولغان ئۆچمەنلىكى، ئۆمەرنىڭ ھەسرەتلىرىگە ئېچىنىشى ھەممىنى بېسىپ چۈشكەنىدى. ئۇ ئىچى ـ قارنى بوشىغىچىلىك سۆزلىمەكچى ئىدى. بىراق گېپىنىڭ ئاخىرىنى داۋاملاشتۇرالمىدى. كۈچلۈك بىلەكلەر ئۇنى مەھكەم قۇچاقلاپ، سۆزلىرىنىڭ ئاخىرىنى ئوتلۇق نەپەسلەر ئۆز ئارىسىغا ئالدى...

مەسئۇل مۇھەررىر سارەم ئىبراھىم

مۇساجان يۇنۇس

سەپەر ئۇزاق، يوللار گىر سىمسىن

تۇغدۇڭ ئانا پەقەت جىسمىمنى

تۇغدۇڭ ئانا پەقەت جىسمىمنى،
تۇغالمىدىڭ روھىمنى بىراق.
چاقىر ماققا قويدۇڭ ئىسمىمنى،
ھىدلىرىمدە بەزلىدىڭ دىماغ.

ياتلىق قىلدىڭ مېنى ھاياتقا،
بۇيۇك روھقا بولدۇم ھامىلدار.
شۇندىن كېيىن چۈشتۇم پاراتقا،
باشتى نە چەچە ئۇستۇمنىمۇ قار.

بەردى ساۋات يىغلاپ - كۈلۈشتىن،
بوران، يامغۇر، قۇياش ھەممە ئاي.
پەردازلاندى ئېڭەك كۈمۈشتىن،
چېكەم بولدى قورۇقلارغا باي.

تۇغدۇڭ ئانا پەقەت جىسمىمنى،
تۇغالمىدىڭ روھىمنى ئەمما.
تېپىپ يېرىم چاغلىق رىزقىمنى،
ئەۋلادىمغا قالدى بۇ دۇنيا.

چاچقۇ چاچتى يۇلتۇز تېگىمغا

يۇرە كتىكى تەلۋە قاداقلار
مىسكىن ئىنجىق سۇ كۈتتى ماڭا.
ۋىجدانىغمۇ چۈشتى ياماقلار،
دەزمال سالدى كەچمىشىم ئاڭا.

زىلال قەلبىم ئىچتى ئەبجەش مەي،
غۇرۇرۇمغا جىلمايدى ھايات.
مەسۇم سەزگۈم بوپ قالدى ئۆگەي
نەۋباھاردا تاپالماي سۇبات.

نىسى كۈنلەر سېلىشىپ چۇقان،
كەلدى مەغرۇر كۆتۈرۈپ بايراق.
تىترەك ماڭا تاشلاندى شۇئان.
قامىتىمدىن تۆكۈلدى ياپراق.

ئەڭ ئاداققى گۈگۈم بويىنغا
خەنجەر ئۇردى غەزەپلىك كۆكلۈم.
مەن ئىنتىلدىم شەپەق قوينىغا،
ئۇپۇق تامان سوزۇلدى قولۇم.

كۆچۈپ كىردى شۇ دەم ئېگىمغا
شادئەر كىلەپ بىر سەبىي دۇنيا.
چاچقۇ چاچتى يۇلتۇز تېگىمغا،
سۆيدى مېنى يۇمران شوخ سابا.

زىمىستاندا تولغان ئارمان
ۋىلىق - ۋىلىق كۈلدى كېلىپ ياز.
بەردى ۋۇجۇد - روھىمغا دەرمان
گۈزەل دۇنيا ئەيلەپ جىلۋە - ناز.

مەست بولغاچ كۆزۈم

كۆرۈنەر گۈزەللەر بەد - بەشىرە سىت،
كۆرۈنەر ئاپئاق قار بولۇپ قاپقارا.
كۆرۈنەر ئورۇقلار قاۋۇل، سېمىز ئەت،
كۆرۈنەر ساق تەندىن يىرىڭلىق يارا.

www.uyghurkitap.com

كۆرۈنەر دۇرۇسلار توكۇر ـ مايماقتەك،
كۆرۈنەر ئاقساقلار سەرۋىدەك گويا.
كۆرۈنەر نىجاسەت خۇددى قايماقتەك،
كۆرۈنەر گۈل بولۇپ سېسىق شۇم بويا.

كۆرۈنەر داغدام يول ئەگرى ئېگىز ـ پەس،
كۆرۈنەر تار كوچا شۇنچە كەڭتاشا.

كۆرۈنەر بوتا كۆز بولۇپ كور ـ ئەلەس،
كۆرۈنەر بۆر كۆتتەك چىۋىن ھەم پاشا.

كۆرۈنەر مەست كۆزگە قۇياشمۇ نۇرسىز،
كۆرۈنەر نەس كۆزگە شۇڭقارلار قاغا.
كۆرۈنەر جاھاننىڭ ئىشلىرى قۇرسىز،
كۆرۈنەر پەس كۆزگە جىنلار دىلرەبا.

ئابدۇلئەھەت داۋۇت (شەھلائى)

ئىككى شېئىر

ياز شەپىسى

ئېرىقتىكى مۇز چىراي سۇلار
بولۇپ قاپتۇ كۆلگۈنچەك بۈگۈن.
قايتىشىپتۇ قۇشلار جەنۇبتىن،
يېشىندىمۇ قەلبىدە تۈگۈن ؟!

شاخلاردىكى ئۇياتچان بىخمۇ
كىيىۋاپتۇ يېشىل شىلەپە.
تاقاپتۇ ھەم ئۈستىگە كۈنلۈك
تۈنۈ كۈنكى بەك سوغۇق مەپە.

قايسىمىزنىڭ ئۈمىدى ئىدى
ئاۋۇ شاختا چېچەك ئاچقىنى ؟!
ئېسىڭدىمۇ تەلۋە بورانىنىڭ
بۇلتۇر ئۇنى تۆكۈپ قاچقىنى ؟

جىمغۇرلۇقنى يوقاتتىڭ قايان،
تېپىۋاپسەن كۈلكەڭنى بۈگۈن ؟
تەييار بولسۇن يازلىق كىيىمىڭ،
ئۇ كېلىدۇ ئەتە ياكى ئۆگۈن...

ئارمان

تۇرىسەن ھەيۋەتلىك قوشۇندەك گويا
يېشىللىق قورغىنى، پاسبان ئورمان.
گىگانت چوققىدەك تۇتۇپ قەددىڭنى،
قىلىسەن قۇم ـ بوران قەستىنى گۇمران.

تۇرىسەن ھەيۋەتلىك قوشۇندەك گويا،
ئەي يېشىل ئىستىھكام، پاسبان ئورمان.
خارابە تۈسىنى ئالار جەننەتمۇ
گەر سېنىڭ سۇباتىڭ يوقالسا قاچان.

تۇرىسەن ھەيۋەتلىك قوشۇندەك گويا،
يېشىللىق قورغىنى، پاسبان ئورمان.
قول تۇتۇپ ئۆزئارا تىرىشىپ مەرە،
ھەمكارلىق، بىرلىكتىن سەن ئوقۇپ داستان.

تۇرىسەن ھەيۋەتلىك قوشۇندەك گويا،
ئەي يېشىل ئىستىھكام، پاسبان ئورمان
چاقنىدى ئەختەردەك قەلبىم كۆكىدە
سەن كەبى ياشناش دېگەن بىر ئارمان.

بارىجان زەپەر

قىرغاقتىكى سۆيگۈ

بىرى ئاي، بىرى كۈن بىر جۈپ قىز ـ يىگىت
دەريانىڭ بويىدا تۇرۇشتى ئۇزاق.
تەقدىرنىڭ قەلىمى شۇنچە كارامەت،
ئوت ياكى قۇياشمۇ لالىزار قىرغاق؟

مەپتۇن بوپ ئۇلارغا ئۇزاقتىن ئەجەب،
كېيىكلەر يول ئالدى بۇ قىرغاق تامان.
مەستخۇش ئۇلۇق ئىلكىدە بەختلىك جۈپلەر،
يۈرىكى دۈپۈلدەر، قېنى سەل ـ قىيان.

ئاتا قىپ كۆزىدە ئوتلۇق جىلمىيىش
تۇرىدۇ يىگىت ـ قىز يانمۇ يان بىللە.
سۆيۈنگەن ئىككىسى، كىرىشكەن پەنجە،
بەنت بولغان رومانتىك دۇنيا ئىچىگە.

خاتىرە يازىدۇ سۆيگۈ كاتىپى
داستانغا تولدۇرۇپ ھاۋا، جاھاننى.
پايانسىز قىرغاقتا پارلىغان سۆيگۈ
كەڭلىك ئىچىدىن ھەيدەر مانانىنى...

مەھەممەترېھىم تۇرسۇن

ئاي كېچىسى

تۈن قوينىغا تاشلاپ گويا ئاق يىپەك،
جانان كەبى كۈلەر كۆكتە تولۇن ئاي.
كۆرۈنىدۇ ياپراقلارمۇ ئاق چېچەك،
گۈل پۈرايدۇ ئايىغىمدا نەمخۇش لاي.
مەن قارايمەن كۆككە ئايغا ھېرىستەك،
تەپەككۇرلەر ئالىمىگە بولۇپ باي.

قىرغاقلارنى بويلاپ ماڭدىم مەن شۇئان،
كۈمۈش كەبى يالتىرايدۇ ئاق ئۆستەڭ.
دولقۇنلىرى ئۈزگەن بېلىق شادىمان،
شاۋقۇنلىرى كۈي ـ لېرىكا قويساڭ زەن.
مەجنۇنتاللار سېكىلەكتەك ياراشقان،
ئېقىم بىلەن سۆيۈشكەندۇر بىر كۆرسەڭ.

ئىككىياندا كۆك مايسىلار تاۋلىنار
شوخ شاماللار ئەركىلىتىپ قوينىنى.
كۈمۈش تەڭگە كەبى ياپراق پىلدىرلار،
سۇۋادانلار سوزغان كۆككە بوينىنى.
يىراقلاردا ئاق چاچ تاغلار پارقىرار
قىلىپ قويغان كەبى خۇشال تويىنى.

سۇ بوياقتەك كۆرۈنىدۇ كەڭ ئورمان،
ياتقان كەبى قاپتاللارغا باش قويۇپ.
تۇتاش كەتكەن مەنزىرە بوك باغ ـ ۋاران،
ئۇ خىلىغاندەك كۆرۈنىدۇ پۈت سوزۇپ.
يامبۇلارنى تىزغان كەبى ئۆي ـ ماكان
بىر چىرايلىق كۆرۈنىدۇ نۇرلىنىپ.

ياش كۆڭلۈمنى غىدىقلايدۇ ئوي ـ خىيال،
يارىم بولسا خۇش قولتۇقلاپ ماڭسام دەپ.
قوغلىشىپ ھەم ئەشمە قۇمدا بىمالال،
ساھىللاردا ئايغا قاراپ ماڭسام دەپ،

كەلمەكچىدەك كېيىنەكتەك ئاي جامال،
چىمەن ئارا يۈردۈم يايراپ چۆرگىلەپ.

كېچە تىمتاس، ئۇ خىلىماقتا تەبىئەت،
ئۇ خىلىماقتا جان ـ جانىۋار ۋە ئادەم.

كۆچ يۈتىدۇ ئەتە ئۇ چۈن بۇ راھەت،
ھاياتلىقنى ياشارتىدۇ ھەم شەبنەم.
ئاي كېچىسى بولدى گويا بىر جەننەت،
يازدىم قەلبىم ئىلھامىدىن كۆي شۇ دەم.

تۇرغۇن ئوبۇلقاسىم

رۇبائىيلار

مېۋىلىك دەرەخكە دۇچ كېلىپ قالساڭ،
يەخەس بول بېشىڭنى يەرگە ئېگىپ ماڭ.
چۈنكى ئۇ دەرەخمۇ يەرگە ئېگىلگەن،
قاپىقىڭ يېرىلار ئېگىلمەي ماڭساڭ.

* *

بىر سۆزۈڭ قوزغىسا دىللاردا ھەۋەس،
بىر سۆزۈڭ قىلغۇسى سېنى ئۇ سال ـ پەس.
ھەر بىر سۆز ئۈستىدە كېڭەشكىن ئاي ـ يىل،
ئېغىزدىن چىققانى يىغىپ ئالماق تەس.

* *

مۇھەببەتلىك گويا كى خىسلەتلىك قەسىر،
ئۇنىڭدا ھەر بايلىق، ئۇنىڭدا ھەر سىر.
ھېسسىيات بولسا گەر يورۇقتۇچ چىراغ،
ۋىجداندۇر ئۇنىڭغا تۈۋرۈك بىردىنبىر.

* *

كۆڭۈل ئۇ چېكى يوق ئاجايىپ دۇنيا،
كۆڭۈلنى ئۇلۇغ بىل، جان بىلەن ئايا.
بىر كۆڭۈل خۇش قىلساڭ جاھان شادلىنار،
بىر كۆڭۈل يىغلاتساڭ يەر يىغلار گويا.

* *

ۋەدە قىل كىشىگە ئويلىنىپ ھەر ۋاق،
ئۆزۈڭنى ۋەدىدىن ئاۋۋال دەڭسەپ باق.
چاغلىما ۋەدىنىڭ ۋەزنىنى يەڭگىل،
ئاغزىڭدىن بوينۇڭغا سالمىغىن سىرتماق.

* *

تىكەندىن قورققانغا گۈلدىن يوق پۇراق،
جاپادىن قاچقانغا راھەت بەك يىراق.
ئالدىدا ماڭغاننىڭ قانايدۇ بۇرنى،
ئارقىدا قالغانغا تېگىدۇ تاياق.

* *

يول يۈرسەڭ يىراقنى كۆر، بولما قارام،
يىراقنى كۆرەرنىڭ يولى كەڭ ـ داغدام؛
يېقىلىپ چۈشەرسەن تۇيۇقسىز يولدىمۇ،
مۇھىمدۇر يېقىننى كۆرۈشمۇ تامام.

* *

ئۆزگىنىڭ ئەيىبىنى كۆرەر كۆزىمىز،
غەيۋەتتىن تۈگىمەس ئۆسەك سۆزىمىز.
ئىللەتنى ئىزدىدۇق ئۆزگىلەردىن كۆپ،
ئويلايلى، قانچىلىك ئىنسان ئۆزىمىز؟!

* *

گۈزەللىم، بىر سىرلىق دۇنياسەن ئۆزۈڭ،
بىر كۈلسەڭ جاھانىنى يورۇتار كۆزۈڭ.
چېچىڭنى كەڭ يايساڭ بولىدۇ كېچە،
مەيلىمنى تارتىدۇ تولۇنئاي يۈزۈڭ.

* *

ئاز سۆزلە، سۆزۈڭنىڭ بولسۇن مېغىزى،
جىق سۆزدىن بەتتامدۇر ئادەم ئېغىزى.
ئاغزىڭدىن چاچمىغىن تىكەن ئۇرۇقى،
تولسۇن ئۇز گۈللەرگە سۆھبەت ئېتىزى.

* *

ئۆزۈڭگە ئارتۇقچە ئىشەنمە ئادەم
توققۇزۇم تەل دېمە، مۇھىم نەرسەڭ كەم.
ئۆزىگە ئامال يوق ئۆلگەنىغۇ لوقمان،
دېمەككى كەم نەرسەڭ ئۆز گىلەردە جەم.

* *

ئۆز گىنى سۆيمەن دەپ ئاتقۇچە قاش،
ئۆزۈڭنى سۆيۈشنى ئۆگەنگىن، ئاداش.
شۇندىلا ئۆز گىلەر سۆيىدۇ سېنى،
بەك يەڭگىل يۇرەككە قويۇش لازىم تاش.

* *

تۆمۈرچى پىچاقنى سوقتى سەل ئەگرى،
ھەم مايماق تىكىلدى غىلاپى سوگرى.
دۇنيانىڭ ئىشلىرى تەگشىلەر شۇنداق،
ماسلىشار تارغا تار، كەڭرىگە كەڭرى.

* *

كۈندۈزگە بىر كېچە بولغاندەك ياندىش،
ھەققەت كەينىدە بىر ساختىنا ھاپاش.

ئالدانما يۈزىگە سۈرتكەن بوياققا،
بولمسا ساختىغا بولسەن قاياش.

* *

كۆز كۆرمەس، دىل كۆرەر دەيدىغان گەپ بار،
كۆز بولۇپ، گەر ساپ دىل بولمىسا بىكار.
بەزەن ساق ئادەمدىن ياخشىدۇر ئەما،
مايماق دىل ئادەمگە بولمىغىن دوست ـ يار.

* *

ئۆز گىنى كۆرەر كەن ئىنساننىڭ كۆزى،
ۋەلېكىن كۆرمەيدۇ ئۆزىنى ئۆزى.
ئۆزىنى بىلەلمەس ئەينەك كۆرمىسە،
كۆزىنى تو سقاچقا ئېگىز ـ پەس يۈزى.

* *

قاتتىقلىق ياخشىمۇ، يۇمشاقلىقمۇ ـ يا؟
پولات بەك قاتتىق، بىل چۈرۈكتۇر ئەمما.
يۇمشاق قۇرت يەپ كېتەر قاتتىق ياغاچنى،
ئويلىغىن، قايسىسى باب كېلەر ساڭا؟؟

* *

كۆزۈمگە تۇتىيا يۇرتۇم توپىسى،
نەدە بار ئۇنىڭدەك جانان ئۇپىسى؟!
تېنىممۇ شۇ قۇمساز توپىغا رەگدار،
پاك سۆيگۈ ساقلايدۇ كۆڭلۈم قۇتىسى.

تۇرسۇنجان ھاشىمى

ئىزگۈ ھېسلار

باللىقنى قويدۇم يىتتۈرۈپ

باللىقىم ئۆتتى خىرامان
داللارغا كۆلكە بېغىشلاپ.
كۈلكىلەردىن رۇسلاندى قەددىم،
ۋۇجۇدۇمنى كۆلكە غىدىقلاپ.

خىياللاردىن مۇستەسنا ئىدىم،
قەلبىم گويا پاكلىق دەرياسى.
شارقىرايتتى كۆزۈمدىمۇ ھەم
سەبىيلىكنىڭ ئالتۇن جۇلاسى.

« چوڭ بولسەن، سەن تېخى كىچىك »
دېسە دادام كۈلۈپ كېتەتتىم.
ئاق سانجىغان ساقاللىرىغا
قاراپ ئۆيغا تولۇپ كېتەتتىم.

كۆلچىكىمگە ئاتتى كىم چالما،
تەۋرەپ كەتتى قەلبىمدە قەمەر.
بالىلىقنى قويدۇم يىتتۇرۇپ
جۆيلۈپ قوپقان ئاشۇ بىر سەھەر.

سەبىيلىكنى قويدۇم يىتتۇرۇپ،
كۈمۈش كەبى كۈلكىلەرنى ھەم.
كىرىپ كەلدى قەلبىم تۆرىگە
كۆزلىرىنى ئۇيىنتىپ سەنەم.

كۈلكىلەرنى ئۆزگەتكەن ھايات
كۆز ياشىنمۇ ئۆزگەتتى ماڭا.
بالا ئىدىم تۈنۈگۈن تېخى،
بۈگۈن بولۇپ قاپتىمەن دادا.

سەن سەھرانىڭ ئاددىي بىر گۈلى

ھۆسنۈڭدە يوق ئانچە گۈزەل لاتاپەت،
يىراقسەن مەن كۈتكەن خۇلق ۋە نازدىن.
جىسمىڭدىن تېپىلماس ئۆز گىچە بىر ھىد،
خالىي سەن ئوسمىدىن ئۆزگە پەردازدىن.

ۋە لېكىن چىرايلىق ساددا كۆزلىرىڭ
ئويغىتار كۆڭلۈمدە بىر تاتلىق ھەۋەس.
سەبىيلىك يېتىمگەن قىلىقلىرىڭدا
پاكلانغان دۇنيانىڭ جىلۋىسى پەۋەس.

تېلىقىپ ـ تېلىقىپ كۈلۈشلىرىڭدە
ئويغىنار يېڭى تاڭ ۋە يېڭى باھار.
ئەيمىنىپ، يېتىر قاراشلىرىڭدىن،
سەن گويا شاختىكى مەي بولغان ئانار.

ھايات

تۆكۈلدۇم باغرىڭغا بىر شەبنەم ئوخشاش،
بەلكىم مەن بىر كۈلكە ۋە ياكى كۆز ياش...

ئۆزۈڭمۇ بىر گۈل

گۈلنى سۇندۇڭ دىلبىرىم،
قاراپ قويسام كۆزۈڭگە.
گۈلگە ئەمەس، تەشنا مەن
سۆيدۇم، دېگەن سۆزۈڭگە.

قوبۇل قىلاي گۈلۈڭنى
پاك سۆيگۈڭنى يوشۇرساڭ.
قانداق پۇراي مەن ئۇنى
ئۆزۈڭمۇ بىر گۈل تۇرساڭ...

مۇھەممەتئىمىن قۇربان (تۇغلۇق)

ئىككى غەزەل

1

« تۇغۇلغان بۇ ئانا تۇپراق مۇقەددەس سەجدە گاھىمدۇر » ①
ياتارمەن توختىسا ئاتەش نەپەسلەر، قەبرە گاھىمدۇر.
تومۇردا ۋە مەۋج ئۇرۇپ ئاققان قېنىم ئەسلى ئوغۇز خانىنىڭ،
بۇنىڭدىن قىلچە شەكلەنمەك، ئۇلۇغ تەڭرىم گۇۋاھىمدۇر.
ئەگەر كىم كۈلمىسە ئەۋلاد، مېنىڭ مەۋجۇتلىقىم يالغان،
دىلىمدا چاقىغان ئىستەك قۇياشلىق سۈبھىگاھىمدۇر.

① بۇ مىسرا ئابدۇرېھىم ئۆتكۈرنىڭ

بولۇپ شاھىدى تارىخنىڭ بۇ گۈن قولغا قەلەم ئالدىم،
يازارمەن بىر ئۇلۇغ داستان، قېنىم ئۇ چەمەس سىياھىمدۇر.
ياشاپ ئۇمىدتە ئەي تۇغلۇق ۋاپا ـ لەۋزىڭنى ۋىجدان بىل،
دېگىل: ئىزسىز كېتەر بولسام مېنىڭ پۈتمەس گۇناھىمدۇر.

2

سالدى ئاھ تەگرىم ماڭا گۈلدەك گۈزەللەر ئىشقىنى،
كۆزلىرىدىن كۆي تۆكەر بۇلبۇل مەسەللەر ئىشقىنى.
مەن ھىجىر سەھراسىدا بولغاندا ئاشىق نەزمىكەش،
چاچتى نۇر ئاتەش قىلىپ بەھرى رەمەللەر ئىشقىنى.
ئوت ئېچىپ چىقتى قەلەم دىلغا مۇجەسسەم ئەيلىگەچ
نەزمىگاھتا چاقنىغان يۇلتۇز ـ زۇھەللەر ئىشقىنى.
نەزمىدىن گۈل كەلتۈرەي، كۆلسۇن نەۋائى ھەزرىتىم،
ئۇ مىراس قىلغان ماڭا داستان ـ غەزەللەر ئىشقىنى.
بەرسە شائىرلىقنى خەلقىڭ جان بېرىپ قىلغىل قوبۇل،
كۆتمە ئەي تۇغلۇق پەقەت مەنسەپ ـ ئەمەللەر ئىشقىنى.

نەزەرى

تەسكىيدىكى تەمچىلەر

قۇش باللىسى

ئۇۋىسىدىن يىراقلايدۇ قۇش،
زەڭگەر ئاسمان ئالقىشلار بۇدەم.
باشلانغاندەك گويا مۇدھىش چۇش،
يۈرىكىدىن ئورۇن ئالار غەم.

ئۇۋىسىدىن يىراقلايدۇ قۇش،
ئانا دەيدۇ: بولغىن خاتىرجەم.
بالام، بىزگە ئۇدۇم بۇ ئۇچۇش،
پاناھ بولار ياراتقان ئېگەم...

ئۇۋىسىدىن يىراقلىغان قۇش،
(قايان باقساڭ باش ـ كۆزى يارا)
ئەمما ئۇنىڭ كۆڭلى ئۈستۈن، خۇش،
تەلپۈنىدۇ ئۇچۇشقا يانا...

گىياھ رىسالىسى

يەر تالىلماس پەقەت ۋە پەقەت،
تاللايدۇ يەر ئۇنى تائەبەد.
قاپقارا ئىگىز دېگىز ئاستىدا،
ئېگىز ـ ئېگىز تاغلار باغرىدا
قالسۇن قۇرام تاشلار ئاستىدا،
ئۇ بەرىبىر تاپالايدۇ يول،
گېزى كەلسە ئاچالايدۇ يول.

زېمىن نۇرلىرى

بىز بۇ يەرگە كەلگەن چاغلاردا،
نەپىسىدىن قالدى جاھالەت.
سايراپ كاككۇك گۈلشەن باغلاردا،
كۆيلىرىدىن تامدى پاساھەت.
بىز بۇ يەرگە كەلگەن چاغلاردا،
تاپتى قارار نۇر ۋە ئادالەت،
گۈل ئېچىلدى چۆلدە، تاغلاردا،
بولدى سۇر گۈن دەشتى قاباھەت.

بىز بۇ يەرگە كەلگەن چاغلاردا،
ئېلىپ كەلدۇق سۆيگۈ ـ مۇھەببەت.
غىل ـ پال يېنىپ ئۆچتۇق دۇنيادا،
بەلكىم شۇدۇر ئىنسانىي قىسمەت.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

زەپەر ئابلىز

دادام ئابلىز نازىرىنى ئەسلەيمەن

ھەممە ئادەمنىڭ دادىسى بولىدۇ. دادا ئىنسان ئۈچۈن ئەزىز دۇر. بەزىلەر دادىسىنىڭ كۆيۈمچانلىقىدىن سۆيىنىدۇ، بەزىلەر دادىسىنىڭ ئىززەت-ئابرويىدىن پەخىرلىنىدۇ، بەزىلەر دادىسىنىڭ مال-دۇنياسىدىن ماختىنىدۇ، مەن ئۆزۈمنىڭ مېھرىبان، كۆيۈمچان، ئالىي پەزىلەتلىك دادام ئابلىز نازىرى بىلەن مەڭگۈ پەخىرلىنىمەن. مېنىڭ سەبىي قەلبىمدە دادامنىڭ ئوبرازى ئاجايىپ شەكىللەنگەندى. مەن ئۇ ئىشلارنى ھەرگىز ئۇنتالمايمەن.

مەن ئېسىمنى بىلسەم دادام «شىنجاڭ گېزىتى» دە ئىشلەيدىكەن. ئۆز تەسىراتىم بويىچە ئېيتقاندا، گېزىتخانا خىزمىتى بەك ئالدىراش، ئىشى تۈگىمەيدىغان، كېچە-كۈندۈز جىددىي ئىشلەيدىغان ئورۇن ئىدى. ئۇ ۋاقىتلاردا دادام كېچىلىرى ئاساسەن ئۆيدە بولمايتتى. بەزىدە بىر نەچچە كۈن-ھەپتىگىچە دادام بىلەن سۆزلىشەلمەيتتۇق. بىز ئۆيدە بولىدىغان چاغدا دادام ئىشلەيتتى، دادام كىر گەندە بىز بولمايتتۇق. شۇڭا دادام دەم ئالغان چاغلار بىزنىڭ ئۆي بايرام تۈسىنى ئالاتتى — چوڭ-كىچىك ھەممىمىز خۇشال بولۇپ كېتەتتۇق. دادام ئادەتتە كەمسۆز بولغىنى بىلەن بىز بىلەن بىللە بولغاندا بىر گە قىزىق-قىزىق ئىشلارنى سۆزلەپ بېرەتتى، بەزى ئىشلارنى چۈشەندۈرەتتى. شۇڭا بىز كىچىكىمىزدىن دادامنىڭ سۆزىنى ئاڭلاشقا ئامراق ئىدۇق.

دادام كۈندۈزى ئىشلىگەن كۈنلىرى كەچتە يەنە ئىشقا چىقاتتى. كېيىن بىلسەم ئۇ، دادامنىڭ گېزىت بەتلىرىنى كۆرگىلى چىققىنى ئىكەن. ئۇنىڭدا ئۆز خىزمىتىگە يۇكسەك مەسئۇلىيەتچانلىق تۇيغۇسى بار ئىدى. بىز كىچىكىمىزدە بۇنى چۈشەنمىگەچكە، دادامنىڭ بۇنداق ئىشلىگىنىگە ھەيران بولاتتۇق. دادامنىڭ خىزمەتتىكى بەجانىدىللىقىنى ئۇنىڭ خىزمەتداشلىرىمۇ بەك تەرىپلەيتتى. بىزنىڭ ئۆيدە شۇ چاغلاردىلا تېلېفون بار ئىدى، ئەمما بۇ تېلېفوننىڭ دادامنى تېز چىقىش، بەتنى كۆرۈۋېتىش، دەپ چاقىرىشتىن باشقا رولى بولغانلىقىنى ئەسلىيەلمەيمەن. تېلېفون جىرىڭلىسىلا شۇ گەپ بولاتتى، دادام تېلېفوننى ئالغان ھامان دەررۇ ماڭاتتى.

مەن كىچىك چاغدا ئاپامنىڭ سۆزلەپ بەرگەن بىر گېپى ھازىرمۇ ئېسىمدىن چىقمايدۇ: ئەمدىلا ئايىغىم چىققان چاغلار ئىكەن، بىر كۈنى كەچتە مەن قاتتىق قىزىپ ئاغرىپ قاپتىمەن. ئاپامنىڭمۇ مىجەزى يوق، يېتىپ قالغىلى بىر نەچچە كۈن بولغانىكەن. دادام مېنى دوختۇرغا ئاپارماقچى بولۇپ تەمشىلىۋاتقاندا تۇيۇقسىزدىن تېلېفون جىرىڭلاپ، دادامنى گېزىتتىكى بىر چاتاقنى ھەل قىلىشقا چاقىرتىپتۇ، دادام مېنى يەنە ياتقۇزۇپ قويۇپ ئىشخانىغا چىقىپ كېتىپتۇ.

شۇ چىقىپ كەتكەنچە تاڭغا يېقىن قايتىپ كىرىپتۇ. بۇ ئىش تۇپەيلى ئاپام دادامغا قاتتىق ئاچچىقلانغانىكەن.

«مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» باشلانغان چاغ ئىدى، بىر كۈنى ئىككى ھەدەم مەكتەپتىن ئۆيگە يىغلاپلا كىردى، ئۆيدە دادام، ئاپام ۋە مەن بار ئىدۇق، ھەممىمىز ھەيرانلا قالدۇق، ئۇلارنىڭ يىغىسى خېلىغىچە بېسىقمىدى. دادام سورىۋېدى، ئۇلار ئىسەدەپ تۇرۇپ، بىنا ئالدىدىكى رەسىم جازىسىغا دادامنىڭ ئالدىغا تاختاي ئېسىلغان، قوللىرى ئارقىغا قايرىلغان ھالدا كۆرەش قىلىنىۋاتقان رەسىمنى چىقىرىپ قويغانلىقىنى ئېيتىشتى. دادام بىر ھازا گەپ قىلماي ئولتۇردى. ئۇنىڭ كۆرەش قىلىنغانلىقىنى بىز بىلمىگەنىدۇق، بىر ئازدىن كېيىن دادام «بۇ بىر ھەرىكەت، مەن پارتىيە ئەزاسى، پارتىيىگە ئىشىنىمەن، پارتىيە پرىنسىپى بويىچە ئىش قىلىپ كەلدىم، مەندە چوڭ خاتالىق يوق، خاتىرجەم بولۇڭلار، ئەمما ئىدىيىڭلەردە تەييارلىق بولسۇن، ھەرىكەتتە ھەر خىل ئىشلار بولىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ بىر نۇمۇسلۇق ئىشمۇ ئەمەس، ھەرگىز كۆڭلۈڭلارنى يېرىم قىلماڭلار، سىلەر بۇنداق يىغلىساڭلار بولمايدىكەن، بۇندىن كېيىن ھەر قانداق ئىش بولسىمۇ يىغلىماسلىققا ۋەدە بېرىڭلار» دېدى. شۇ چاغدا ھەممىمىزنىڭ كۆڭلى يېرىم بولدى، ھەدىلىرىم بۇندىن كېيىن يىغلىماسلىققا ۋەدە بېرىشتى. كېيىن دادام ئىدارە ئىچىدە ئەمگەككە سېلىندى. ئۇ ھەر كۈنى ھويلا ـ ئاراملارنى تازىلايتتى. قىش كۈنلىرى قار تازىلايتتى، مۇز چانايتتى، ئەۋرازلارنى چېپىپ ئاچاتتى، ئەخلەتلەرنى توشۇيتتى، قەرەللىك ھالدا ھاجەتخانىنىڭ گەندىلىرىنى چېپىپ ئادالايتتى. مەن دادامنىڭ ئەنە شۇنداق ئەمگەك قىلىۋاتقانلىقلىرىنى كۆرۈپ يۈرۈپ چوڭ بولغان. بىر قېتىم مەن بىر نەچچە بالا بىلەن قوغلىشىپ ئويناپ ھاجەتخانىنىڭ يېنىغا بېرىپ قاپتىمەن، ھاجەتخانىدا بىر نەچچە ئادەم ئەمگەك قىلىۋاتاتتى، باللار ماڭا، ئەنە سېنىڭ داداڭ، دېيىشتى، قارىسام، دادام ھاجەتخانىنىڭ ئاستىغا چۈشۈپ گەندە چېپىۋاتقانىكەن، ھاۋا سوغۇق بولسىمۇ، دادام تەرلەپ كېتىپتۇ، گەندە پارچىلىرى ئەتراپقا چاچراپ، ئۇنىڭ يۈز ـ كۆزلىرىگە ئۇرۇلۇپ تۇراتتى. دادامنىڭ شۇ چاغدىكى ھالىتىنى كۆرۈپ كۆزۈمگە ئىسسىق ياش كەلدى، قاراپ تۇرۇشقا چىدالماي باللار بىلەن ئوينىغۇممۇ كەلمەي ئۆيگە قايتىپ كەلدىم.

دادام شۇنداق ئىشلەيتتى، لېكىن بۇ ئىشلاردىن زارلىنىپ بىر نېمە دېگەن ئەمەس. شۇنچە تىل ـ ئاھانەتلەرنى ئاڭلاپ روھى چۈشكەن، كۆڭلى بۇزۇلغان ئەمەس. ئۇ شۇ چاغلاردا بەكلا جىمغۇر بولۇپ كەتكەنىدى. بۇرۇنقىدەك باللارنى ئەتراپىغا يىغىۋېلىپ قىزىق ـ قىزىق پاراڭلارنى قىلىپ بەرمەيتتى. بىز شۇ چاغدا ھەققەتەن بالا ئىكەنمىز، دادامنىڭ دەردىگە يەتمەپتۇق. ھازىر ئويلىسام ئۆپكەم ئۆرۈلۈپ، ئۆزۈمنى تۇتالماي قالىمەن.

شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە، كېچىسى مەن ئاپامنىڭ يىغىسىدىن ئويغىنىپ كەتتىم. قارىسام داداممۇ ئۈنسىز يىغلاۋېتىپتۇ. بۇ ھالدا ئۇلاردىن گەپ سوراشقا پېتىنالمىدىم. كېيىن ئۇقسام، زادى باشقىلاردىن ئاغرىنمايدىغان، ئۆيدە ھەرگىز ھالىنى ئېيتمايدىغان، ئۆيىمىزدىكى گىگانت تۈۋرۈكتەك ھەممىمىزگە يۆلەنچۈك بولىدىغان، ئاپام، ئاكام، ھەدىلىرىمگە پارتىيىگە

www.uyghurkitap.com

ئىشىنىش، ھەرگىز باشقىلاردىن ئاغرىنماسلىق ھەققىدە تەربىيە بېرىپ، ھەقىقەتنىڭ ھامان ئايدىڭلىشىدىغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ، ئىلھام بېرىپ، ھەممىمىزنىڭ كۆڭلىنى ئالىدىغان كۆيۈمچان دادام بەزى كىشىلەرنىڭ «ئابلىز نازىرىنى پارتىيەدىن چىقىرىۋېتىش كېرەك» دېگەنلىرىنى ئاڭلاپ يىغلاپ تاشلىغانىكەن. بۇ ئىش دادامغا ھەقىقەتەن بەكمۇ ئېغىر كەلگەنىكەن. بۇ مېنىڭ ئۆمرۈمدە دادامنىڭ كۆز يېشى قىلغانلىقىنى تۇنجى قېتىم كۆرۈشۈم ئىدى. مەن شۇ چاغدا چوڭ بىر بالايى ئاپەت كېلىدىغاندەك بەكلا قورقۇپ كەتكەنىدىم. بىچارە ئاپام ئۇنىڭغا پەقەت ئۆزىنىڭ ئىسسىق ياشلىرىنى تۆكۈش بىلەنلا ھەمدەم بولۇۋاتاتتى. بۇ ئىشنى ھازىر ئويلىساممۇ دادامنىڭ شۇ چاغدىكى ئازابلانغان ھالىتى مەرگىز كۆز ئالدىمدىن كەتمەيدۇ.

دادام ئۇزۇن يىللىق كومپارتىيە ئەزاسى. ئۇنىڭ پارتىيىگە، پارتىيە ئىشلىرىغا بولغان مۇھەببىتى چوڭقۇر، ئېتىقادى كۈچلۈك ئىدى. جاپالىق يىللاردىمۇ بىز گە كەلگۈسىگە ئۈمىدۋارلىق بىلەن قاراش توغرىسىدا تەربىيە بېرەتتى. دادام ھەر قانداق ئىشتا ئۆزىگە قاتتىق تەلەپچانلىقى بىلەن بىزگە ئۈلگە ئىدى. شۇنداق بولغانلىقى ئۈچۈن بىز گىمۇ يۇقىرى تەلەپ قوياتتى. مەن ئالىي مەكتەپكە ئىمتىھان بېرىشكە تەييارلىق قىلىۋاتقان 1979 ـ يىلى ئىدى، بىر كۈنى دادام مېنىڭ تەييارلىق ئەھۋالىمنى سوراپ، سەن خەنزۇ باللار بىلەن بىللە ئوقۇۋاتىسەن، ئۆزۈڭگە شۇلارغا ئوخشاش تەلەپ قوي. ئالىي مەكتەپكە خەنزۇچە ئوقىغان مىللىي باللارنىڭ ئېتىبار بېرىش نومۇرى بىلەن ئەمەس، بەلكى خەنزۇ باللارغا ئوخشاش نومۇر بىلەن چىق، ئەگەر بۇ يىل ئۇ دەرىجىگە يېتەلمىسەڭ، يەنە بىر يىل تەييارلىق قىلىپ قايتا ئىمتىھان بەرگىن، دېگەنىدى. دادامنىڭ بۇ سۆزى ماڭا شۇ چاغدا ھەم ئىلھام، ھەم بېسىم بولۇپ، مېنىڭ تىرىشىپ ئۆگىنىشىمگە تۈرتكە بولدى. شۇ يىلى خەنزۇ باللارنىڭ نومۇر چېكى 230 ئەتراپىدا بولدى. خەنزۇچە ئوقۇغان مىللىي باللارنىڭ نومۇر چېكى 140 بولدى. مەن 230 دىن يۇقىرى نومۇر بىلەن شىنجاڭ داشۆنىڭ خىمىيە فاكولتېتىغا قوبۇل قىلىندىم، ئۆزۈمنىڭ بۇر چىنى ئادا قىلدىم، دادامنىڭ ئۈمىدىنى ئاقلىدىم.

دادام كەمتەر، تۇرمۇشتا ئاددىي ـ ساددا، سەمىمىي ئادەم ئىدى. تۇرمۇشقا بولغان تەلىپى يۇقىرى ئەمەس ئىدى. ئۇ ئۆزى شۇنداق بولغاچقا، بىز گىمۇ شۇنداق بولۇش توغرىسىدا تەربىيە بېرەتتى. بىز ئالتە بالا ئىدۇق. كىچىكىمىزدىنلا كىچىكلەر چوڭلارنىڭ كىيىمىنى كىيىپ چوڭ بولغان، ھېچقايسىمىز بۇ ھەقتە جېدەل قىلىپ، ئاتا ـ ئانىمىزنىڭ كۆڭلىنى ئاغرىتقان ئەمەس. مەن ئالىي مەكتەپكە چىققاندىن كېيىنمۇ بىر خىل تۇرمۇش ئىستىلىنى داۋاملاشتۇرۇپ كەلدىم.

بىز ئالتە بالا، ھەممىمىز ھازىر چوڭ بولۇپ، خىزمەتكە چىقتۇق، ئۆي ـ ئوچاقلىق بولدۇق. بىزنىڭ مۇشۇنداق ھالەتكە كېلىشىمىز گە دادام ئۆز ھوقۇقىدىن، ئورنىدىن پايدىلىنىپ ئازراقمۇ ياردەم قىلغان ئەمەس. ھەتتا ئاكام ماشىنا ھەيدەپ ۋەقە سادىر قىلىپ قويغاندا، دادام ئۇنى چىقىرىۋېلىش بۇياقتا تۇرسۇن، ئالدى بىلەن ئۇنىڭ ئەمگەك بىلەن ئۆز گەرتىش ئورنىغا بېرىشىغا قوشۇلغان. ئاكام ماڭىدىغان چاغدا دادام ھەممىمىزنى يېنىغا چاقىرىپ، ئادەمنىڭ بېشىغا نى ـ نى ئىشلار كېلىدۇ. «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» دا مەنمۇ ھەر خىل ئىشلارنى بېشىمدىن

كەچۈردۇم. بۇنىڭ بىلەن ئادەم تۈگىشىپ كەتمەيدۇ. ئەمگەك ياخشى، چېنىقىپ كېلىسەن، سىلەر يېتىلىمىگلار. ئاكاڭلار ساۋاق ئېلىپ يېڭىچە ئادەم بولۇپ كېلىدۇ. مەن بۇنىڭغا ئىشىنىمەن، دېگەنىدى.

دادام مېنىڭ ئەڭ دەسلەپكى جاپاكەش باغۋەنىم ئىدى. دادام ماڭا قانداق ئۆگىنىشنى ئۆگەتكەن. ئۆزىمۇ ئازراقلا ۋاقتى بولسا كىتاب ئوقۇيتتى. ئۇ دائىم بىزگە، ئۆگىنىشنىڭ چېكى يوق، ئۆگەنگەنسېرى بىلمەيدىغان نەرسىلىرىڭلارنىڭ كۆپلىكىنى ھېس قىلىسىلەر، ئۆگىنىشتە تىرىشىش كېرەك. تىرىشقاندىلا ئاندىن بىر نەرسە ئۆگىنىۋالغىلى بولىدۇ، دەيتتى. مېنىڭ تىرىشىپ ئۆگىنىپ ھازىرقىدەك نەتىجىلەرگە ئېرىشىشىمگە دادامنىڭ بەرگەن ئىلھام ـ مەدەتلىرى ئاز ئەمەس. مەن گەرچە دادام بىلەن كەسىپداش بولمىساممۇ، دائىم ئۇنىڭ بىلەن خىزمەت، غايە، ئۆگىنىش، دۆلەت ئىچى ـ سىرتىدىكى چوڭ ۋەقەلەرگە بولغان كۆز قاراشلىرىمىز توغرىسىدا سۆزلىشىپ كېتەتتۇق. مەن بۇنداق سۆھبەتلەرگە بەك ئامراق ئىدىم. بۇنداق سۆھبەتلەرنىڭ بەزىلىرى ئۇستاز بىلەن ئوقۇغۇچى سۆھبىتىدەك تۈس ئالاتتى. ئاخىر مەن ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ، شىنجاڭ داشۆدە ئوقۇتقۇچىلىققا ئېلىپ قېلىندىم ۋە ئۇزۇن ئۆتمەيلا ياپونىيىگە ماڭىدىغان چاغدا دادام ماڭا چوڭقۇر مەنىلىك قىلىپ: « سەن چەت ئەلگە ئوقۇشقا كېتىۋاتىسەن، سېنى پارتىيە، خەلق ئەۋەتتى، مەيلى ئوقۇشتا بولسۇن، مەيلى يۈرۈش ـ تۇرۇشتا بولسۇن، ۋەتەن، خەلقنىڭ ئۈمىدىنى يەردە قويىدىغان ئىش قىلما » دېگەنىدى. دادامنىڭ بۇ سۆزلىرى ھېلىھەم خۇددى ھازىرلا ئېيتىلغاندەك قۇلاق تۈۋىمدە جاراڭلاپ تۇرۇپتۇ. مەن شۇ چاغدا، خاتىرجەم بول دادا، دېگەنىدىم. دادام شۇ چاغدا لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ « ياشلىق ئۆگەن » دېگەن شېئىرىنى ئۆزى دېكلاماتسىيە قىلىپ ئۈنئالغۇغا ئېلىپ ماڭا بەرگەنىدى. ياپونىيىدە ئۆتكەن يىللاردا دادامنىڭ ئۈنئالغۇدىكى جاراڭلىق ئاۋازى ماڭا يار بولدى، ماڭا مەدەت بولدى. مېنىڭ بېشىمغىمۇ ئېغىر ئىشلار كېلىپ، روھىم چۈشۈپ كەتكەندە، دادام ماڭا ئىلھام بېرىپ، مېنى باشقىدىن غەيرەتلىنىشكە رىغبەتلەندۈردى. ئۇ ماڭا مۇنداق دېگەنىدى: « بالام، دۇنيادىكى نۇرغۇن ئاتاقلىق كىشىلەرمۇ نى ـ نى ئېغىر ئىشلارنى بېشىدىن ئۆتكۈزگەن. مۇشكۈل، توسالغۇلارغا دۇچ كەلگەن. ئەمما، ئۇلار قىيىنچىلىقلارنى يەڭگەنلىكى ئۈچۈن ئۆز ئىشىدىن نەتىجە قازىنىپ، ئاتاقلىق زاتلاردىن بولالىدى. سەن تېخى ياش، غەيرەتلىك بول، ئالدىڭغا قارا، ئىشىڭنى باشقىدىن باشلا، نەتىجىسىنى چىقار! »

بۇ سۆزلەرنىڭ ماڭا نەقەدەر تەسەللى، ئىلھام بېغىشلىغانلىقىنى مەندىن باشقا ھېچكىم ھېس قىلالمايدۇ. شۇنىڭدىن كېيىن مەن مەيلى ئۆگىنىشتە بولسۇن، مەيلى تەتقىقات ئىشلىرىمدا بولسۇن ئالاھىدە تىرىشتىم. شۇڭا 29 يېشىمدا دەرىجە ئاتلاپ دوتسېنت بولدۇم. مەن ئاپتونوم رايون بويىچە يېشى ئەڭ كىچىك دوتسېنت ئىدىم. 1992 ـ يىلى مەن ياپونىيىگە قايتا باردىم. مەن ماڭىدىغان كۈنى رادىئودىن دادامنىڭ « پەرھاد بول » دېگەن شېئىرىغا ئىشلەنگەن ناخشا ئاڭلىتىلدى. مەن بۇرۇن دادامنىڭ شۇنداق بىر شېئىرى بارلىقىنى ئاڭلىغان بولساممۇ، ئۇنى كۆرۈپ باقمىغان ئىكەنمەن. ئۇ ناخشا ماڭا ئالاھىدە تەسىر قىلدى. شۇڭا دادامنىڭ « پەرھاد بول » دېگەن

www.uyghurkitap.com

شېئىرىنى تېپىپ ئوقۇپ چىقتىم. 1992 ـ يىلى 4 ـ ئايدا مەن تۇنجى نۆۋەتلىك جۇڭگو ياش پەن ـ تېخنىكا خادىملىرىنىڭ ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىغا ئاز سانلىق مىللەتنىڭ بىر دىنبىر ۋەكىلى بولۇپ ياپونىيىدىن كېلىپ قاتناشتىم. شۇنداقلا چوڭ يىغىندا ئۆزۈمنىڭ ئىلمىي ماقالەمنى ئوقۇدۇم. كېيىن پەن تەتقىقات نەتىجىلىرىم بىلەن دوكتورلۇق ئۇنۋانىنى ئالدىم. مانا ئەمدى ئالىي دوكتور ئۇنۋانىنى ئېلىش ئۈچۈن تەتقىقات ئېلىپ بېرىۋاتىمەن.

دادام بىزنى تەربىيىلىدى، بىز ئالتە بالا ھەممىمىز ياراملىق ئادەملەردىن بولۇپ يېتىشتۇق. دادام پەرزەنتى ئېرىشكەن كىچىككىنە نەتىجىدىن، پەرزەنتى باسقان ھەر بىر ئوڭۇشلۇق قەدەمدىن ئالەمچە شادلىنىدىغان، چەكسىز بەخت ھېس قىلىدىغان كۆيۈمچان دادا ئىدى. مەن دادامنىڭ ئۈمىدىنى مەڭگۈ ئاقلاشقا تىرىشىمەن. ئۇنىڭ ئىلھامى مەڭگۈ بىزگە يار، ئەلۋىدا دادا. خاتىرجەم بولۇڭ. ئوغلىڭىز ئۈمىدىڭىزنى مەڭگۈ ئاقلايدۇ. سىز قەلبىمىزدە مەڭگۈ ھايات!

زەيىر ئابلىز 1961 ـ يىلى 4 ـ ئايدا ئۈرۈمچى شەھىرىدە تۇغۇلغان. 1979 ـ يىلى شىنجاڭ داشۆنىڭ خىمىيە فاكولتېتىغا ئوقۇشقا كىرگەن. 1983 ـ يىلى ئوقۇش پۈتتۈرۈپ، شۇ مەكتەپتە ئوقۇتقۇچىلىققا ئېلىپ قېلىنغان. 1985 ـ يىلى ياپونىيىگە ئوقۇشقا ئەۋەتىلگەن. 1989 ـ يىلى دوتسېنت بولغان. 1994 ـ يىلى خىمىيە پەنلىرى بويىچە دوكتور ئۇنۋانىنى ئالغان. ئۇ ھازىر جۇڭگو تىببىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى دورىگەرلىك تەتقىقات ئورنىدا ئالىي دوكتور سۈپىتىدە تەتقىقات خىزمىتى بىلەن شۇغۇللانماقتا.

(بېشى 129 ـ بەتتە)

ئىككىنچىدىن، ئەسەردىن ئىدىيە ئىزدەش، ئەسەرگە ئىدىيە يۈكلەش خاھىشى ئەدەبىي ئوبزورچىلىقنىڭ قىممىتىنى تۆۋەنلىتىۋېتىدۇ. ئەدەبىي ئەسەر يېزىقچىلىقى بىر خىل ئىجادىي پائالىيەت بولغىنىدەك، ئەدەبىي ئوبزور يېزىقچىلىقمۇ بىر خىل ئىجادىي پائالىيەت. ناۋادا ئەدەبىي ئوبزورچىلىق ئەدەبىي ئەسەرلەردىكى پېرسوناژ، سيۇژېت، مەنزىرە قاتارلىقلارنىڭ كەينىگە يوشۇرۇنغان ئاللىقانداق ئىدىيىنى تېپىش، ئاشكارە ئىپادىلەنگەن ئىدىيىلەرنى قايتا تەكرارلاش دەپ چۈشىنىلىدىغان بولسا، ئۇ ھالدا ئەدەبىي ئوبزورچىلىقنىڭ قىممىتى ۋە ئەدەبىيات ساھەسىدىكى ئورنى بەكمۇ تۆۋەنلەپ كېتىدۇ. مۇبادا ئەدەبىي ئوبزورچىلىق ئەسەردىن ئىدىيە ئىزدەش، ئەسەرگە ئىدىيە يۈكلەش دەپ قارىلىدىكەن، ئوبزورچىلىقنىڭمۇ بىر خىل ئىجادىيەت ئىكەنلىكىدىن ئېغىز ئاچقىلى بولمايدۇ.

ئۈچىنچىدىن، ئىدىيىنى ئەدەبىي ئەسەرلەرنى باھالاشنىڭ بىردىن ـ بىر چىقىش نۇقتىسى قىلغاندا، ئەسەرلەرنىڭ بەدىئىي مۇۋەپپەقىيىتىنى كۆرسىتىپ بەرگىلى بولمايدۇ. ھەممىگە ئايانكى، ھەر قانداق بىر ئەدەبىي ئەسەر پەقەت ئۆزى ئىگە بولغان بەدىئىي قىممەت ئارقىلىقلا مۇۋەپپەقىيەتلىك ئەسەرلەر قاتارىدىن ئورۇن ئالالايدۇ. ئەسەردىن ئىدىيە ئىزدەش ئۇتۇقسىز چىققان ئەسەرلەرنى ماختاپ كۆككە كۆتۈرۈشكە دەستەك بولالىغىنى بىلەن مۇۋەپپەقىيەتلىك چىققان ئەسەرلەرنىڭ بەدىئىي قىممىتىنى كۆرسىتىپ بېرىشتە ھېچقانچە رول ئوينىيالمايدۇ.

مەسئۇل مۇھەررىر **ئەنۋەر ئابدۇرېھىم**

كېرىمجان ئابدۇرېھىم

ھېكايىلىرىمىزدە سىمۋول

بىر خىل ئەدەبىي ئىجادىيەت ئۇسۇلى ھەم ۋاستىسى ھېسابلىنىدىغان سىمۋول ئەدەبىياتتا گەرچە ئەڭ قەدىمكى زامانلاردىن تارتىپ قوللىنىلىپ كېلىۋاتقان بولسىمۇ، لېكىن ئالدىنقى ئەسىرنىڭ ئاخىرلىرىدىن تارتىپ ئۇنىڭغا بولغان قىزىقىش ئاجايىپ كۈچىيىپ، سىمۋول ئارقىلىق ئەسەر يازىدىغان، ئەسەردىن سىمۋول ئىزدەيدىغان سىمۋول خاھىشى ئەدەبىياتتا ئومۇمىي خاراكتېر ئالدى. شۇنىڭ بىلەن ئەسەر ئامىللىرىنىڭ، جۈملىدىن ئەسەردىكى ئوبرازلارنىڭ، كەيپىياتنىڭ، قۇرۇلمىنىڭ سىمۋوللۇق بولۇشى ھازىرقى زامان ئەدەبىياتىنىڭ مۇھىم بىر ئالاھىدىلىكىگە ئايلاندى. بۇنداق ئالاھىدىلىك بۇ كۈنكى كۈنگە كەلگەندە بىزنىڭ ھېكايىلىرىمىزدىمۇ ئۆز ئىپادىسىنى تېپىشقا باشلىدى. بىر قىسىم ئىقتىدارلىق ياش يازغۇچىلىرىمىز ھەر خىل تەسىر، ئىلھاملاردىن كۆرە يېڭىلىق يارىتىش يولىدا ئىزدىنىپ ئىجادىيەت مۇددىئاسىنى، تەسىرات ـ چۈشەنچىلىرىنى بىۋاسىتە ياكى ئادەتتىكى ۋاستە ئارقىلىق ئەمەس، بەلكى سىمۋول ئارقىلىق ئىپادىلەپ، بۇ ئاساستا ئۆزلىرىنىڭ بەدىئىي ئىپادىلەش ماھارىتىنى نامايەن قىلىپ، يېڭى دەۋر ھېكايىچىلىقىمىزنىڭ تەرەققىياتى يولىدا مۇناسىپ ھەسسىلىرىنى قوشتى.

سىمۋول ئۇسۇلىنى قوللىنىشنىڭ ئەدەبىياتىمىزغا نىسبەتەن بىر خىل يېڭىلىق ئىكەنلىكىنى بىز بۇ يەردە پەقەت ھېكايىچىلىقىمىزغىلا قارىتىپ ئېيتىۋاتىمىز. ئەدەبىياتىمىزدىكى يەنە بىر خىل ئاساسلىق ئەدەبىي شەكىل شېئىرىيەتكە نىسبەتەن ئېيتقاندا، ئەھۋال تامامەن باشقىچە. سىمۋول شېئىرىيىتىمىز ئۈچۈن ئەڭ قەدىمكى ھەم ئەڭ ئاساسلىق ئىپادىلەش ئۇسۇللىرىنىڭ بىرى. شېئىرىيەتنى ئاساس قىلغان كلاسسىك ئەدەبىياتىمىزدا بىز سىمۋول قوللىنىشنىڭ نۇرغۇن ئېسىل ئۆلگىلىرىنى ئۇچرىتىمىز. سىمۋول شېئىرىيىتىمىز ئۈچۈن ھەتتا ئەنئەنىگە ئايلانغان. شۇڭا بىز كلاسسىك ئەدەبىياتىمىزنى، تېخىمۇ توغرىسى، كلاسسىك شېئىرىيىتىمىزنى ئۆگەنگەن، تەتقىق قىلغان ۋاقتىمىزدا، ئۇنىڭدىكى سىمۋوللارغا، سىمۋوللار سىستېمىسىغا ئالاھىدە دىققەت قىلىمىز. بۇنداق ئەنئەنە بىر قىسىم شائىرلىرىمىزنىڭ ئىجادىيىتى ئارقىلىق تا ھازىرغىچە داۋاملىشىپ كەلدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، 80 ـ يىللاردا مەيدانغا كەلگەن «گۇڭگا شېئىرلار» دەپ ئاتالغان يېڭىچە شېئىرىيىتىمىزمۇ سىمۋولغا

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ئالاھىدە ئەھمىيەت بىلەن قارىدى. گەرچە بۇ شېئىرلاردىكى سىمۋول ۋاستىسى، شائىرلار قوللانغان سىمۋوللاشتۇرۇش ئۇسۇلى شېئىرىيەت ئەنئەنىمىزدىكى سىمۋول چۈشەنچىسىنىڭ داۋامى ۋە تەسىرى بولمىسىمۇ، لېكىن بۇ شېئىرلاردىكى سىمۋوللار شېئىرىيىتىمىز ئۈچۈن سىمۋول چۈشەنچىلىرىنى يېڭىلىدى ھەم شېئىرىيىتىمىزدىكى سىمۋوللارنى تېخىمۇ بېيىتتى. يېڭىچە شېئىرلاردىكى شېئىرىي پىكىرلەر سىمۋول ئارقىلىق ئىپادىلەندى، شېئىرىي ئوبرازلار سىمۋوللاشتۇرۇلدى، ھەتتا بەزىدە سىمۋول ئىجادىيەت مۇددىئاسىغا ئايلاندۇرۇلدى. دېمەك، شېئىرىيىتىمىزگە نىسبەتەن ئېيتقاندا، سىمۋول ئاللىقاچان ئىنتايىن مۇھىم تەركىبىي قىسمىغا، شېئىر ئىجادىيىتى، شېئىردىن زوقلىنىشتىكى ھالقىلىق چۈشەنچىگە ئايلىنىپ قالدى. لېكىن ھېكايىچىلىقىمىز ئۈچۈن ئېيتقاندا، سىمۋوللاشتۇرۇش بىر خىل يېڭىچە ئىجادىيەت ئۇسۇلى ھېسابلىنىدۇ.

شېئىرىيىتىمىزدە سىمۋولنىڭ ئەنە شۇنداق مۇھىم ئورۇندا تۇرغىنىغا قارىماي، بىزنىڭ سىمۋول ھەققىدىكى چۈشەنچىمىز تولىمۇ يۈزەكى ۋە ئادەتتىكىچە بولدى. ئۇنىڭغا ھېلىغىچە ھېچ بىر يېڭىلىق قوشۇلمىدى. دۇنيا ئەدەبىياتىدا سىمۋول چۈشەنچىسىنىڭ قانچە مۇھىم بولۇپ، قانچە چوڭ روللارنى ئويناپ، قانچە كېڭىيىپ بارغانلىقى خىيالىمىزغا كىرىپ چىقمىدى. كۆپچىلىكىمىز تېخىچە سىمۋولنى «كەپتەر تىنچلىقنىڭ سىمۋولى» دېگەندەك مىساللار ئاساسىدا چۈشىنىمىز ياكى چۈشەندۈرىمىز. نەسرىي ئەسەرلەردىكى سىمۋوللار ئۈچۈن ھېلىھەم گوركىنىڭ «بورانقۇش قوشىقى» دىكى بورانقۇش، دېڭىز، قارا بۇلۇت سىمۋوللىرىنى، لۇشۈننىڭ «دورا» ھېكايىسىنىڭ خاتىمىسىدىكى قەبرىگە قويۇلغان گۈلچەمبىرەكنىڭ سىمۋوللۇق مەنىسىنى كۆرسىتىش بىلەن چەكلىنىۋاتىمىز. ھەممىمىزگە مەلۇملۇق، بىر خىل ئەدەبىيات ئېقىمى ھېسابلىنىدىغان سىمۋولىزم شېئىرىيەتتىكى پەسكويغا چۈشكەندىن كېيىنمۇ، سىمۋولىزمنىڭ سىمۋول چۈشەنچىسى شېئىرىيەتتىن ھالقىپ چىقىپ، ئەدەبىياتنىڭ باشقا ساھەلىرىگە، جۈملىدىن پروزىچىلىق، دىرامىچىلىق قاتارلىق ساھەلىرىگە ناھايىتى چوڭ تەسىرلەرنى كۆرسەتتى. شۇنىڭ بىلەن سىمۋوللاشتۇرۇش ئەدەبىياتتىكى ناھايىتى مۇھىم بىر ئىجادىيەت ئۇسۇلىغا ئايلىنىپ، ئەدەبىياتتا سىمۋول قىزغىنلىقى شەكىللەندى. ئەسەرلەردە سىمۋول ئەڭ ئاساسلىق ئەسەر ئامىلىغا، ئەسەرنى ئېگىلەشنىڭ ئاچقۇچىغا ئايلاندى، كىتابخانلارمۇ ئەسەر ئوقۇغاندا ئەسەردە سىمۋولنىڭ بار ـ يوقلىقىغا، بار بولسا ئۇنىڭ قانداق بەدىئىي ماھارەت ھېسابلىنىدىغانلىقىغا، نېمە مەنە بىلدۈرىدىغانلىقىغا دىققەت قىلىدىغان بولدى. لېكىن بىز مەيلى ئەدەبىيات ئوقۇتۇشىدا بولسۇن، ئەدەبىياتنى ئۆگىنىشتە بولسۇن ياكى ئەدەبىي ئىجادىيەتتە بولسۇن ۋە ياكى قوبۇل قىلىشتا بولسۇن، سىمۋولنىڭ ئەدەبىياتتىكى ئورنىنى تازا ئېگىلەپ كېتەلمىدۇق. ھەتتا ئەدەبىيات ھەققىدە نىسبەتەن يۇقىرى بىلىملەرنى ئېگىلەيدىغان ئالىي مەكتەپلەرنىڭ ئەدەبىيات فاكۇلتېتلىرىدىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ بىر قىسمىمۇ تېخىچە كافكانىڭ «قەلئە»، «قانۇن دەرۋازىسى» قاتارلىق ئەسەرلىرىدىكى، جامېس جويسنىڭ «يولىسىس» رومانىدىكى، يۈسۈپ خىلىپىرنىڭ «ھەربىي نىزامنىڭ 22 ـ ماددىسى» رومانىدىكى، گارسىيا ماركوزنىڭ «يۈز يىل غېرىبلىق» رومانىدىكى، ھېمىڭۋاينىڭ «بوۋاي ۋە دېڭىز» پوۋېستىدىكى،

ئايتماتوۋنىڭ «ئاق پاراخوت»، «قىيامەت» قاتارلىق ئەسەرلىرىدىكى سىمۋوللارغا ئوخشاش دۇنياۋى مەشھۇر سىمۋوللارنى، ئۇلارنىڭ مەنىسىنى، قىممىتىنى ئانچە تولۇق بىلىپ كەتمەيدۇ. بۇنداق ئەھۋالدا بىزنىڭ ئەل قاتارى يازغۇچىلىرىمىزدىن سىمۋول ئىجاد قىلىشنى تەلەپ قىلىش، ئادەتتىكى كىتابخانلىرىمىزغا ئەسەردىن سىمۋول ئىزدەتكۈزۈش ھەقىقەتەن تەس. شۇنداق بولغاچقا سىمۋول ئەدەبىياتىمىزدا بىر قىسىم ئۆتكۈر، ئىجادچان، دەۋر تەلىپىنى ھېس قىلىدىغان يازغۇچىلىرىمىز بىلەن يېڭىچە ئەدەبىيات قاراشلىرىغا ئىگە، ئەدەبىيات تەرەققىياتىغا يېقىندىن كۆڭۈل بۆلىدىغان كىتابخانلىرىمىزنىلا قىزىقتۇرۇپ تۇرۇپتۇ. دېمىسىمۇ سىمۋول بەدىئىي ئىپادىلەشنىڭ نىسبەتەن يۇقىرى ماھارەت، ئىجادچانلىق، جۈرئەت تەلەپ قىلىدىغان بىر خىل ئۇسۇلى، شۇنداقلا كىتابخاندىنمۇ نىسبەتەن ئۈستۈن چۈشىنىش ئىقتىدارى، ئىجادىي تەپەككۇر، باغلانما تەسەۋۋۇر تەلەپ قىلىدىغان بىر خىل ئەسەر ئاملى.

سىمۋولنىڭ رولىغا، ئورنىغا، ھەر خىل بەدىئىي ئىقتىدارىغا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىپ كېتەلمىگىنىمىز بىلەن، سىمۋولنىڭ زادى نېمىلىكىنى ھەممىمىز بىلىمىز. ئەدەبىيات ئۈچۈن ئېيتقاندا، ئۇ «بىر خىل ئىپادىلەش ئۇسۇلى. ئۇ مەلۇم بەدىئىي ئوبرازئارقىلىق مەلۇم چۈشەنچە، ئىدىيە ياكى ھېسسىياتنى ئىپادىلەشنى كۆرسىتىدۇ» («ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئېستېتىكىسى لۇغىتى». لياۋنىڭ داشۆ نەشرىياتى. 1988 ـ يىل 278 ـ بەت). بۇنداق ئۇسۇلنى بىز ئادەتتە سىمۋوللاشتۇرۇش ئۇسۇلى دەپمۇ ئاتايمىز. ئۇنىڭدا، ئادەتتە، ئەسەردە ئىپادىلىمەكچى بولغان چۈشەنچە، ئىدىيە ياكى ھېسسىياتنى بېشارەت بېرەلەيدىغان، ئۇنىڭغا ۋەكىللىك قىلالايدىغان ياكى كىتابخاندا ئەسەر مەنىسىگە ئۆتىدىغان باغلانما تەسەۋۋۇر پەيدا قىلالايدىغان بەدىئىي ئوبراز يارىتىلىدۇ. يازغۇچى بۇ ئوبرازلارنىڭ سىمۋوللۇق مەنىسىنى تېخىمۇ كۈچەيتىش ئۈچۈن، ئەسەرنىڭ بەدىئىي ئۇنۇمىنىمۇ ئاشۇرۇدىغان ھەر خىل ئۇسۇل، ماھارەت، ۋاستىلەرنى، مەسىلەن، سىمۋوللۇق تىل، غەلىتىلەشتۈرۈش، سىرلىقلاشتۇرۇش، ئالاھىدە بايان شەكىللىرى قاتارلىقلارنى قوللىنىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ھەم ئىپادىلىمەكچى بولغان مەزمۇننىڭ بەدىئىي قىممىتى ئاشىدۇ، ھەم ئابستراكت مەزمۇن نىسبەتەن كونكرېتلىشىپ، ئاپتورنىڭ بىۋاسىتە بايانى ياكى گەۋدىلەندۈرۈشى بىلەن ئەمەس، بەلكى ھەقىقىي بەدىئىي ئوبرازلار ئارقىلىق ئىپادىلىنىدۇ. بۇ ھال ئەسەرنىڭ بەدىئىي ساپاسىنىمۇ ئاشۇرىدۇ، ئەسەرنى كۆپ قاتلاملىققا ئىگە قىلىپ، ئەسەردە كۆپ خىل قىممەت شەكىللەندۈرىدۇ ھەم جەلپكار بولىدۇ. شۇنداقلا سىمۋول ئارقىلىق ئىپادىلەش قىيىن بولغان، بەك ئابستراكت بولغان ياكى يېزىش قىيىن بولغان چۈشەنچە، ئىدىيە ۋە ھېسسىياتنى ناھايىتى ئۈنۈملۈك، جانلىق، ئوبرازلىق يازغىلى، ئىپادىلىگىلى بولىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە، سىمۋول پۈتۈن ئەسەرگە سىڭىپ كەتكەن، پۈتۈن ئەسەر ئارقىلىق ئىپادىلىنىدىغان بولغاچقا، ئۇ ھەر خىل بەدىئىي ئۈنۈملەرنى يارىتىدۇ. بىزنىڭ سىمۋوللۇق ھېكايىلىرىمىزدىمۇ سىمۋول، ئۇنىڭ مەنىسى، رولى، ئۈنۈمى ئاساسەن يۇقىرىدا سۆزلىگەن بايانىمىزدىكىدەك بولدى. ئەمدى بىز ئاشۇ ھېكايىلىرىمىزدىكى سىمۋوللار بىلەن قىسقىچە تونۇشۇپ باقايلى:

بىزدە نىسبەتەن بالدۇر مەيدانغا كەلگەن سىمۋوللۇق ھېكايىلەرنىڭ بىرى مۇھەممەد

www.uyghurkitap.com

باغرىشىنىڭ «ئاپئاق ئېچىلغان سۆگەت گۈلى» ناملىق ھېكايىسى بولسا كېرەك. ھېكايىدىكى ئاساسلىق پېرسوناژ ئاتىللا، ئۇنىڭغا ئانىسى ئېرى چۈنچىباي بىلەن بىر گە بولغاندا ئەمەس، بەلكى ئەجدادلىرى ياشاپ ئۆتكەن قەدىم جاينىڭ خارابىسىدا تائەت ـ ئىبادەت قىلىۋاتقاندا ھامىلدار بولىدۇ. شۇڭا ئۇنىڭغا «ئاتىللا» دەپ ئىسىم قويىلىدۇ. ئۇ مەيلى تۇغۇلىشىدا بولسۇن، مەيلى ئۆسۈپ يېتىلىشتە بولسۇن، مەيلى مىجەز ـ خۇلقتا بولسۇن، مەيلى ئەقىل ـ پاراسەتتە بولسۇن، ئادەتتىكى ئادەملەردىن كەسكىن پەرقلىنىپ تۇرىدۇ. ھەتتا ئۇ چۈنچىبايغىمۇ ئوخشىمايدۇ، كۆزلىرىدىن كۆك نۇر چاقناپ تۇرىدۇ. بۇ تەرەپلىرىنى ھېسابقا ئالغاندا، ئۇ ــ دادىسىنىڭ پۇشتى ئەمەس، بىراق ئۆتمۈشتىكى ئەجدادلىرىنىڭ ۋارىسى، تېخىمۇ توغرىسى، ئۇلارنىڭ روھىنىڭ، ئارزۇ ـ ئۈمىدلىرىنىڭ ئادەملىشىشى. شۇڭا ئۇنىڭدا بىر خىل سېھرىي ئىقتىدار، بويىۇ كىلۇك، ئۇلۇغلۇق بار. شۇ سەۋەبتىن ئۇ ئەمدىلا ئۆمىلىگۈدەك بولغاندا تېخى كۆرۈپ باقمىغان ھەم شۇ ياشتىكى باللار تېخى بىلىپ بولالمايدىغان، گاھ ئىمارەتكە، گاھ ئېگىز چوققىغا، گاھ ماشىنىغا ئوخشايدىغان شەكىللەرنى سىزىدۇ. مەكتەپكە بارىدىغان بولغاندىن كېيىنمۇ قۇياش، ئاي، يۇلتۇزلارغا ئوخشاش ئاسمان جىسىملىرىنىڭ شەكلىنى سىزىپ، ئۇلارنى يەنە بىر كىچىكرەك شارچە بىلەن (ئېھتىمال، يەر شارى بولسا كېرەك) تۇتاشتۇرۇپ، ئۆزىنىڭ رېئاللىقتىن ھالقىپ كەتكەن تەسەۋۋۇرىنى، پىكرىنى، ئىدىيىسىنى ئىپادىلەيدۇ. ئۇنىڭ قەلبى ئاشۇ كەڭ كائىناتقا تەلپۈنگەن، بىر خىل چەكسىزلىككە، يۈكسەكلىككە تەلپۈنگەن. ئۇ ئۆزى ئۇچۇن ئەڭ چوڭ ھاياتىي كۈچنى قۇياشتىن ئالىدۇ، قۇياشقا، ئېھتىمال قۇياش سىمۋول بولغان ھەممە نەرسىگە تەلپۈنىدۇ. قۇياشنى كۆرگەندە «قۇياشقا تىكىلگەن كۆزلىرى ئىككى تال چوغدەك ئۇچقۇندايدۇ، ئۇنىڭ سۈزۈك ۋە ئاق چېھرىدە قۇياشنىڭ ئاداققى نۇرلىرى جۇلالىنغاندەك، ئۇنىڭ يۈزلىرى ھېلىلا ئوتتىن ئالغان مېتال پارچىسىدەك لاۋۇلداپ يېنىپ كېتىدۇ». دېمەك ئۇ مۇشۇ دەۋر ئۈچۈن ھەقىقەتەن بىر قىممەتلىك روھ ھېسابلىنىدۇ، ئۇ ھەرگىزمۇ ئادەتتىكى ئويراز ياكى قەستەن سىرلىقلا شتۇرۇلغان، غەلىتىلەشتۈرۈلگەن پېرسوناژ ئەمەس. گەرچە ئۇ ئاشۇنداق بىر مۆجىزە سۈپىتىدە بۇ دۇنياغا كەلگەن بولسىمۇ، لېكىن كېلىپلا مۇڭلىنىپ، خىيالغا پېتىپ قالىدۇ، كېيىنچە بۇنداق مۇڭ ۋە خىيال تېخىمۇ روشەنلىشىدۇ. ئۇنى مۇنداق تېخىمۇ مۇڭلۇق ۋە خىيالچان قىلىپ قويغان، بىز بىلىدىغان سەۋەب ئۇنىڭ دادىسى، دادىسىنىڭ ئادەملىكتىن يىراقلىشىپ كەتكەن خۇي ـ پەيلى. «ئاتىللا دادىسىدىن قورقىدۇ، ئۇنىڭدىن قاچىدۇ. دەسلەپتە ئانا بۇنى چۈنچىباينىڭ توڭلۇقى، بالىغا ئاتا مېھرىنى كۆرسەتمىگەنلىكىدىن دەپ چۈشىنىدۇ. لېكىن، كېيىنچە ئانا بۇنىڭ سەۋەبىنى غۇۋا ھېس قىلىپ قالىدۇ». چۈنكى «چۈنچىباي كاۋاپتىن ۋە پۇلدىن باشقىنى كەمدىن ـ كەم ئويلايتتى، مەھەللىدىكى توي ـ تۆكۈن، ئۆلۈم ـ يېتىم، نەزىر ـ لەرگە زادىلا بارمايتتى. ھېچكىم بىلەن راۋاۋەتچىلىق قىلمايتتى. مەھەللىدىن كىملەر كېتىپ، كىملەر كېلىدۇ، كىملەرنىڭ بېشىغا نېمە كۈنلەر چۈشتى، مەھەللىنىڭ كوچىسىنى سۇ باسامدۇ، كىملەرنىڭ باغ ـ ۋارىنىغا ئوت كېتەمدۇ، كىم ـ كىملەر بىلەن قۇدىلاشتى، كىملەر ئۆلۈپ ـ كىملەر قالدى... ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسى چۈنچىباينى قىزىقتۇرالمايتتى. ئۆز ئۆيىدە بولسا ئايالى

بىلەن بالىسى ئۇنىڭ نەزەرىدە خامانىنىڭ مومىسىنى ئايلىنىپ چۆرگىلەيدىغان سېيىر بىلەن موزاي ئىدى. ئۇلار چۆرگىلىسىلا، مومىنى ـ چۈنچىباينى ئايلىنىپ چۆرگىلىسىلا بولاتتى... لېكىن ئاتىللا نېمىشقىدۇر مۇشۇ مومىدىن قورقاتتى. ئۇنى ئايلىنىپ چۆرگىلەۋېرىشكە رازى ئەمەستەك قىلاتتى. ئۇ گويا يۇلقۇناتتى، تېپىرلايتتى، تىرە جەيتتى، ئۇنىسىز چۇقان سالاتتى». بۇ بايانلاردىن ھېس قىلىش قىيىن ئەمەسكى، چۈنچىباي پۇل تېپىش ئۈچۈن ھەممىدىن ۋاز كەچكەن، پۇل تاپىمەن دەپ ھەممىدىن مەھرۇم بولغان. ئۇ «كېچە ـ كۈندۈز پۇل ۋەسۋەسىسىدە ئۇخلىيالمايدۇ، لېكىن پۇل تاپالمايدۇ. شۇنداقتىمۇ پۇل تېپىش ئارزۇسىدىن ۋاز كېچەلمەيدۇ، مۇشۇ ئىزتىراپ ئىچىدە قىينىلىدۇ، پۇچىلىنىدۇ، ئۆرتىنىدۇ... ئۇنىڭ يۈرىكىدە ئەمدى لاۋۇلدايدىغىنى پۇلنىڭ ئوتى بولۇپ قالىدۇ». چۈنچىباينىڭ ئارزۇ قىلىۋاتقىنى پۇل، ھەر خىل ۋاستىلەر بىلەن پەقەت پۇل تېپىش. شۇڭا ئۇ ئوغلىنىڭ مەكتەپكە بېرىش ئارزۇسى بىلەن، پۇل تېپىشقا بولغان نارازىلىقى بىلەن، ئۆزىدىن قورقىدىغانلىقى بىلەن، ئاجايىپ ئۇلۇغۋار تەلپۈنۈشى بارلىقى بىلەن قىلچە ھېسابلاشماي، ئۇنى ئۆزىنىڭ پۇل تېپىشىغا ياردەملىشىشكە مەجبۇرلايدۇ. ئوغلى قىلغان سودا بازارلىق بولۇپ كەتكەن كۈنى سودا ئۈچۈنلا ئوغلىدىن سۆيۈنىدۇ. لېكىن ئاتىللا بۇ پۇللاردىن شۇنچىلىك يىرگىنىدۇ، دادىسى تاپقان پۇللارنى كۆرگەن ھامان ئۇنىڭ كۆزىدە «بىر يېرى قاتتىق ئاغرىغان تىلسىز ھايۋاننىڭ كۆزىدە بولىدىغان بىچارىلىق، ئېگىز چوققىدىن نامەلۇم چوڭقۇرلۇققا چۈشۈپ كېتىش ئالدىدا تۇرغان ئادەمنىڭ كۆزىدە بولىدىغان قورقۇنچ، سۇغا چۈشۈپ كېتىۋاتقان ئادەمنىڭ كۆزىدە بولىدىغان ئازاب... ئەلەڭگىيدۇ».

چۈنكى بالا بىر تەرەپتىن، بۇ پۇللارنىڭ مەينەتلىكىنى، ئۇلارنىڭ پەقەت پۇل ئىكەنلىكىنى، ھەرگىز ھەقىقىي باياشات ئەمەسلىكىنى بىلىدۇ، دادىسىنىڭ نۇرغۇن قىممەتلىك نەرسىلىرىنى ــ ئادەملىكىنى، پەزىلەت ـ ئىقتىدارلىرىنى ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلىرىنى ئاشۇ نەرسە بىلەن تېگىشۋېتىپ، ئۆزۈل ـ كېسىل نامرات بولۇپ كېتىۋاتقانلىقىنى ناھايىتى چوڭقۇر ھېس قىلىدۇ. بۇ جەھەتتىن ئالغاندا، ئۇنىڭ ۋۇجۇدى بىر خىل ئادەملىك روھ بىلەن تولغان. ئۇ ھەممىدىن ئاشۇ پۇلدىنمۇ قىممەتلىك نەرسىنى قەدىرلىگەن، شۇڭا ئاشۇ قىممەتلىك نەرسىنى يوقاتقان دادىسىدىن، پۇلدىن قورقىدۇ، ئۇلاردىن ئۆزىنى قاچۇرىدۇ. يەنە بىر تەرەپتىن، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا تۇغۇلۇشىدىنلا بىر خىل پاكلىق، يۈكسەكلىك بار. ئۇ مۇشۇ پاكلىقى، يۈكسەكلىكى بىلەن ئادەتتىكى ئادەملەردىن پەرقلىنىدۇ. ئاتىللا بۇ دۇنياغا كەلمەكچى بولغاندا «... ئانا ئۇ ئادەملەرنىڭ باش قويىۋاتقان جايىنامازلىرىغا بىر ـ بىرلەپ سەپسالدى. ئۇ جايىنامازلار تولىمۇ مەينەت ھەم بۇلغانغان ئىدى. ئانىنىڭ كۆز ئالدى قاراڭغۇلاشتى. پۇت ـ قولىدىن ماغدۇر قېچىپ، تۇرغان ئورنىغا تىزلىنىپ قالدى. بىر ھازادىن كېيىن ئانا تىرىشىپ ـ تىرمىشىپ ئورنىدىن تۇردى ـ دە، ئادەملەر توپىدىن ئايرىلىپ، بىر قەلئە خارابىسىگە قاراپ ماڭدى... بۇ خارابىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى مەيدان ھېلىلا سېرىپ ـ سۈپۈرۈپ قويۇلغاندەك تازا ئىدى. بۇ يەردە پاكىز ئۆسكەن ئوت ـ چۆپلەر ياشناپ تۇراتتى. ئانا ئاشۇ خارابىنىڭ توپىسىدا تەيەممۇم قىلىپ نامازغا تىك چۆكتى. خارابىنىڭ ئىسسىق ۋە تازا توپىسى ئۇنىڭغا ماغدۇر بەردى. ئۇزۇن ئۆتمەي ئۇنىڭ ھامىلدار بول-

www.uyghurkitap.com

غانلىقى بايقالدى.» بۇ جەھەتتىن ئالغاندا، ئاتىللا يەنە بىر خىل پاكلىقنىڭ، ھەقىقىي ئادەملىك پەزىلەتلەرنىڭ، بىر خىل يۈكسەكلىكنىڭ سىمۋولى. لېكىن چۈنچىبايىنىڭ بۇلار بىلەن قىلچە كارى يوق، ئاتىللا پۇلنى كۆرگەندە قورقۇپ، تىترەپ، يىرگىنىپ تۇرسىمۇ، يىغلاپ ـ قاقشىسىمۇ، كېچىلىرى جۆيلۈپ، قىزىپ چىقسىمۇ، چىرايىدىن يارقىن، ئىسسىق نۇر ئۆچكەندەك قىلسىمۇ، كۆك كۆزلىرىدە بىر ۋەھىمىلىك كۆلەڭگە، چۈشىنىپ بولمايدىغان ھەسرەت قېتىپ قالغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ ئىنچىكە ۋە ئۇزۇن بارماقلىرى قانسىزلىنىپ ئاقىرىپ، تىترەپ تۇرغان بولسىمۇ، لېكىن چۈنچىباي ئوغلىنىڭ ھاياتى بەدىلىگە (گەرچە ئۇ ئۇلۇغ بىر ھاياتلىق بولسىمۇ) پۇل تېپىشنىلا ئويلايدۇ، پۇلدىن باشقىنى خىيالىغا كەلتۈرمەيدۇ. ئاخىرىغا كەلگەندە ئاتىللا دادىسىنىڭ پۇل تېپىشىنىڭ قۇربانى بولۇپ كېتىدۇ. شۇنداق قىلىپ چۈنچىباي پۇل بىلەن ئوغلىنى، پۇل بىلەن شۇنداق ئۇلۇغ بىر سىمانى، پۇل بىلەن شۇنداق قىممەتلىك بىر روھنى تېگىشىدۇ. كىتابخانلارغىمۇ مەلۇم، چۈنچىباي ھەقىقەتەن ناھايىتى نۇرغۇن پۇلغا ئېرىشتى، لېكىن ھەقىقىي بايلىققا ئېرىشەلمىدى. ئۇ پۇلنى دەپ نېمىدىن قۇرۇق قالغانلىقىنى ھېس قىلغان چاغدا، ئۇنىڭ ئۇچۇن پۇل پۇل بولماي، ھايات ھايات بولماي قالدى. ھېكايىنىڭ تېخىمۇ قىممەتلىك تەرىپى (مەزمۇن جەھەتتىكى) سىمۋوللار ئارقىلىق ئىپادىلەنگەن، تېخىمۇ توغرىسى بېشارەت بېرىلگەن مانا مۇشۇ ئىدىيە ـ پىكىر بولسا كېرەك. ماقالىنى ئوقۇپ كېلىۋاتقان كىتابخان ئاللىقاچان ھېس قىلىپ بولدى. ھېكايىدىكى چۈنچىبايمۇ بىر سىمۋول، ئۇ ھېچ بولمىغاندا، جەمئىيىتىمىزدىكى، خەلقىمىز ئارىسىدىكى پۇلغا ھەممىدىن ئارتۇق چوقۇنىدىغان، پۇل ئۇچۇن ھەر قانداق رەزىللىكلەرنى قىلىدىغان، پۇلنى ھاياتىنىمۇ ئارتۇق كۆرىدىغان، پۇل تاپىمەن دەپ ھەممىدىن قۇرۇق قېلىۋاتقان، ھەتتا ئادەملىكىنى، ئۇلۇغلىقىنى، ئىلىم ـ مەرىپەتنى ئۇنتۇپ قېلىۋاتقان خاھىشنىڭ، قىسقىسى، ئادەملىكنىڭ يوقىلىپ، پۇلنىڭ ئېزىقتۇرۇشىغا ئۇچراپ كېتىۋاتقانلىقىنىڭ سىمۋولى (ئەلۋەتتە بۇ يەردە سىمۋولنى قويۇپ تۇرغاندا، چۈنچىباينى پۇل تېپىشقا مەجبۇرلاۋاتقان نامراتلىقمۇ بار. لېكىن بۇ ماھىيەتلىك مەسىلە ئەمەس، يازغۇچىنىڭ كۆپرەك يازغىنى چۈنچىباينىڭ پۇلنى دەپ ھەممىدىن كەچكەنلىكى، ھەممىدىن قۇرۇق قالغانلىقى، بىر ھاياتلىقنىڭ، ئوغلىنىڭ جېنىدىنمۇ پۇلنى مۇھىم بىلگىنى). ئاتىللاغا كەلسەك، ئۇنىڭ كەچۈرمىشلىرى ۋە تەقدىرىدىن قارىغاندا ئۇ ھېچ بولمىدى دېگەندە چۈنچىباي ۋەكىللىك قىلىۋاتقان ئاشۇ ئادەملەر ۋە ئۇلار بىلەن بىر خىل خاھىشقا ئايلانغان يامان كەيپىيات، مەنىۋى رەزىللىكلەرنىڭ قۇربانى بولۇپ كېتىۋاتقان ئېسىل ئادەمىي خىسلەت، پاكلىق، ياخشىلىق، ئۇلۇغلۇق، ئىقتىدار، ئۈمىد، تەلپۈنۈش... لەرنىڭ سىمۋولى. دېمىسىمۇ راستقۇ، كېيىنكى يىللاردا ئەۋج ئالغان پۇلغا قارىغۇلارچە چوقۇنۇش، ھەممىدە پۇلنى ئاساس قىلىش، پۇل ئۇچۇن ھەممىنى قىلىش، ھەممىدىن ۋاز كېچىش، ھەممىنى بېغىشلاش... تىن ئىبارەت يامان خاھىش بىزنى نۇرغۇن قىممەتلىك نەرسىلىرىمىزدىن مەھرۇم قىلدى. ھاياتىمىزغا، چۈشەنچىمىزگە، ئېتىقاد ـ ئەنئەنىمىزگە پايدىسىز، ھەتتا بۇزغۇنچىلىق قىلىش خاراكتېرىدىكى تەسىرلەرنى كۆرسەتتى. گەرچە بۇ ئومۇمىيلىق بولمىسىمۇ، لېكىن رېئاللىقىمىزدا ھەقىقەتەن مەۋجۇت.

يازغۇچى ھېكايىسىدا جۇڭچىباينىڭ ئاخىرىدا پۇلنىڭ ھەققىي، بىردىن-بىر بايلىق ئەمەسلىكىنى، پۇل تېپىشنىڭ مەقسەت بولالمايدىغانلىقىنى، دۇنيادا پۇلدىنمۇ ئۇلۇغ، پۇلدىنمۇ قىممەتلىك نەرسىلەرنىڭ بارلىقىنى ھېس قىلغانلىقىنى يېزىپ ناھايىتى ياخشى قىلغان. ئەسەرنىڭ ئېستېتىك ئۈنۈمىنى ئاشۇرغان يېرى جۇڭچىباينىڭ بۇنى بەك كېچىكىپ ھېس قىلغانلىقىدىن ئىبارەت.

سىمۋوللاشتۇرۇش ئۇسۇلى بۇ ھېكايىدە ھەققەتەن ناھايىتى ماھىرلىق بىلەن قوللىنىلغان. ئەسەردە سىمۋول قوللىنىلغانلىقى، ئاتىللا، جۇڭچىباي سىمۋوللۇق مەنىگە ئىگە بولغانلىقى ئۈچۈنلا بۇ ھېكايە بالىنىڭ دادىسىغا كاۋاب سېتىپ بېرىشكە نارازى ئىكەنلىكى، دادىسىنىڭ ئۇنى مەجبۇرلىغانلىقى، مۇشۇ مەجبۇرلاش تۈپەيلى دادىسىنىڭ كۆپ پۇل تاپقانلىقى، بالىنىڭ ئۆلۈپ كەتكەنلىكى تەسۋىرلەنگەن ئاددىي ھېكايە بولماي، بەلكى بىز يۇقىرىدا مەنىسىنى سۆزلىگەن ئاشۇنداق بىر ياخشى ھېكايە بولۇپ چىققان. ئەگەر ئەسەردىكى پېرسوناژلار سىمۋوللۇق مەنىگە ئىگە بولمىغان بولسا، بۇ ئەسەرنىڭ رېئاللىقنى ئۈنچىۋالا چىن، چوڭقۇر، جانلىق ھەم بەدىئىي ئىپادىلەپ بېرىشى، جەمئىيەتتىكى بۇنداق ئابستراكت خاھىشنى، مەنىۋى دۇنيادىكى بۇنداق ئابستراكت ھالەتنى ئىپادىلەپ بېرىشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. شۇنداقلا بۇ ئەسەرنىڭ بەدىئىي سېھرىي كۈچى بۇنچىلىك دەرىجىگە يەتمىگەن بولاتتى.

مۇھەممەد باغراشنىڭ ھەممىمىزگە تونۇشلۇق بولغان «تۆتقۇلاق» ناملىق ھېكايىسىمۇ ناھايىتى ياخشى يېزىلغان سىمۋوللۇق ھېكايىلارنىڭ بىرى. يازغۇچى بۇ ھېكايىسىنىمۇ ئالدىنقى ھېكايىسىدىكىگە ئوخشاش خەلقىمىزنىڭ ئەنئەنىۋى ئېتىقاد چۈشەنچىسىنى ئاساس قىلىپ باشلىغان. كىشىلەر «توي قىلمىغان قىزغا ئۈچقۇلاقلار ئارىسىدىن تۆتقۇلاق ئۇچراپ قالسا، ئۇ قىز چوقۇم نىكاھتا بەختلىك بولىدۇ، ئۇنداق قىزنىڭ ئەردىن تەلىيى كېلىدۇ ...» دېيىشىدۇ. ئۇنىڭغا توققۇز تال تۆتقۇلاق ئۇچرىغان كۈنى ئۇ ئۆزىنى ئەرگە بېرىدىغانلىق خەۋىرىنى ئاڭلايدۇ. دېگەندەك ئۇ مەكۇنا بىلەن توي قىلىدۇ. مەكۇنا نەدىن كەلگەنلىكى نائېنىق كەلگۈندى ئىدى. ئۇ تويدىن كېيىن ئايالىنىڭ ھالىغا يەتمەيدۇ، ئۇنىڭ تەلىپىنى قاندۇرمايدۇ. ئۇ پەقەت دېھقانچىلىق، يەر ئېچىش، يەر كېڭەيتىش بىلەنلا بولىدۇ. ئېرىدىن كۆڭلى سۇ ئىچمىگەن ئايال تەلىپىنى مەھەللىدىكى تازدىن قاندۇرماقچى بولىدۇ. لېكىن مەكۇنا بۇنى بىلىپ قېلىپ، ئايالىنى قاتتىق ئۇرىدۇ، ئۇنىڭ ئەركىنلىكىنى بوغىدۇ. قېرىشقاندەك ھويلا-ئارامنى، ھەتتا ئۆي ئىچىدىكى ئوچاق بېشىنى تۆتقۇلاقلار قاپلاپ كېتىدۇ، لېكىن ئايالنىڭ تۇرمۇشىدا ھېچبىر يېڭىلىق، ئۆزگىرىش بولمايدۇ، مەكۇنا يەنىلا قېلىپ قېيىن ئاتىسىنىڭ ئىگىلىكىنى ئۆز قولىغا ئېلىپ تېخىمۇ راۋاجلاندۇرۇش كويىدا يۈرىدۇ. ئاچچىقى كەلگەن ئايال تۆتقۇلاقلارنى چاناپ-يەنچىۋېتىدۇ، لېكىن تۆتقۇلاقلار چانالمايدۇ، يەنچىلمەيدۇ، ياشناپ تۇرۇۋېرىدۇ. ئايال ئۈمىدسىزلىنىپ، ھالسىزلىنىپ كېتىدۇ. بىر كۈنلىرى بولغاندا ئۇ خىيالىي دۇنياسىدا تاز چاق بىلەن ئۇچرىشىپ ھايات لەززىتىدىن بەھرىمەن بولىدۇ. بۇ ئىش داۋاملىشىدۇ ...

بۇ ھېكايىدىكى تۆتقۇلاق، ئايال، مەكۇنا قاتارلىق ئوبرازلارنىڭ ھەممىسى، مېنىڭچە

www.uyghurkitap.com

سىمۋول. سىمۋول بولغاندىمۇ ناھايىتى ياخشى يارىتىلغان سىمۋول. شۇنداقتىمۇ بىز بۇ يەردە پەقەت تۆتقۇلاق سىمۋولى ھەققىدىلا قىسقىچە توختىلىپ ئۆتەيلى. ئەسەرنىڭ ئومۇمىي گەۋدىسىدىن قارىغاندا، تۆتقۇلاق كىشىلەرنى ئۇمىدلەندۈرىدىغان، تەلپۈندۈرىدىغان، بەختكە ئىرىشتۈرىدىغان ئابستراكت نەرسىنىڭ سىمۋولى. ئايال ئۇ چۈن ئىپتىقاندىلا ئەمەس، ئەنئەنىۋى قاراشلاردىمۇ ئۇ ئايال بەختىنىڭ، تەلىيىنىڭ بىشارىتى. شۇڭا ئۇ تۆتقۇلاقنى كۆرگەندە خۇشال بولىدۇ، لېكىن تويدىن كېيىن ئۇ ھېچنەرسىگە ئېرىشەلمەيدۇ، ئۇنىڭ تەلىيى كەلمەيدۇ. بارغانسېرى ئۇنىڭ ئۇمىدلىرىمۇ يوقىلىپ بارىدۇ. كىشىنى ئۇمىدلەندۈرىدىغان نەرسە بولغىنى بىلەن، ئۇمىد ــ تەلەپلەر شۇنچىلىك كۆچلۈك بولغىنى بىلەن شارائىت ئەنە شۇنداق بولغىنى ئۈچۈن (مەكۇنا يارامسىز، يا تەلەپنى ئۆزى قاندۇرمايدىغان، يا قاندۇر غىلى قويمايدىغان بولغاچقا)، ئۇلار ھېچ ئەمەلگە ئاشمايدۇ. ھەممە يەرنى تۆتقۇلاق قاپلاپ كەتسىمۇ، لېكىن ئايالنىڭ تۇرمۇشىدا ھېچقانداق ئۆزگىرىش بولمايدۇ. ئايالنىڭ ئاچچىقى كېلىپ ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى چاناپ چەيلىۋەتسىمۇ، لېكىن ئۇلار يەنە دىرىكلاپ تۇرۇپ ياشناۋېرىدۇ. دېمىسىمۇ كىشىنى ئۇمىدلەندۈرىدىغان، تەلپۈندۈرىدىغان نەرسە ھامان بولىدۇ، ئۇنىڭغا بولغان ئۇمىد، تەلپۈنۈش ۋە باشقا ھېسسىياتلار بولمىسا بولمايدۇ، ئۇنى يوقىتىمەن دېيىمۇ يوقاتقىلى بولمايدۇ. دېمىسىمۇ راستقۇ. ھەممىمىزنىڭ ئوخشىمىغان ئۇمىدلىرىمىز، تەلەپلىرىمىز بولىدۇ، ئۇلارنى ھامان مەلۇم نەرسىلەرگە باغلايمىز. ئۇلارغا ئېرىشىش ئىستىكىدە بولىمىز، بەزىلىرىگە ئېرىشەلىگىنىمىز بىلەن بىر مۇنچىلىرىغا ئېرىشەلمەيمىز، بەزىلىرى زادى رېئاللىققا ئايلانمايدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭغا خىياللىمىزدا ئېرىشىپ، كۆڭلىمىزنى شۇ ئارقىلىق ئاۋۇندۇرىمىز. ئەسەردە ئايالنىڭ روھىي ھالىتى مانا مۇشۇنداق بولىدۇ. بۇ تەرەپنى دېسە ئەسەردە ھايات ھەققىدىكى مانا مۇشۇنداق پەلسەپىۋى پىكىر ئىپادىلەنگەن دېگۈسىمۇ كېلىدۇ ئادەمنىڭ. دېمەك ئەسەردە تۆتقۇلاق ئايالغا نىسبەتەن ئىپتىقاندا، ئەمدى ئەمەلگە ئېشىشى قىيىن بولغان ئۇمىد، تەلەپنىڭ سىمۋولى.

توختى ئايۇپنىڭ «بۆشۈك» ناملىق ھېكايىسىنىمۇ سىمۋوللاشتۇرۇش ئۇسۇلى ناھايىتى ماھىرلىق بىلەن قوللىنىلغان ھېكايىلارنىڭ بىرى دەپ ئاتاش مۇمكىن. بۇ ھېكايىدىمۇ باشقا سىمۋوللۇق ھېكايىدىكىلەرگە ئوخشاش كۆرۈنۈشتە ئۇنچە كەسكىن ياكى مۇرەككەپ ۋەقەلىك يېزىلمىغان. تارىم ۋادىسىدا سەلتەنەتلىك ھايات كەچۈرگەن ئەجداد ساھىبقىرانىنىڭ نەچچە يۈز يىل ياشىغان ۋارىسى ــ بۆشۈكچى بوۋاي قايناق بازارنىڭ بىر چېتىدە بۆشۈك ساتىمەن دەپ ئولتۇرىدۇ. لېكىن ئۇنىڭ قانچە ئۇزۇن ساقلىشىدىن، خېرىدارلاردىن قانچە ئۇمىد كۈتۈشىدىن قەتئىينەزەر بۆشۈكلىرى سېتىلمايدۇ. كىشىلەرنىڭ بۆشۈك ئالماس بولۇپ قېلىشقىنىدىن، بۆشۈكنىڭ خاسىيىتىنى ئۇنتۇپ كېتىشكىنىدىن بوۋاي ناھايىتى بىئارام بولىدۇ. لېكىن بۆشۈك خاسىيەتلىك ھەم زۆرۈر بولغاچقا، ئۇنى كىشىلەرنىڭ ھامان ئالىدىغانلىقىغا ئىشىنىدۇ. ئېغىر ئاياغ ئايالنى ئەگەشتۈرۈپ تېنىگەندىن بېرى بوۋاينىڭ قېشىغا كېلىپ قالىدۇ. بوۋاي بالا ئۈچۈن بارلىق ياخشىلىق، ئەقىل ــ پاراسەت، ئەخلاقىي ــ پەزىلەت، ئىمان ــ ئېتىقادنىڭ بۆشۈكتىن كېلىدىغانلىقىنى، بالا بۆشۈكتە ياتسا تەگىرىمۇ ئۇنى يوقلايدىغانلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ. لېكىن

تېپىنگەن بۆشۈكنى ياراتمايدۇ، بوۋاي بۆشۈكنى ئۇنىڭغا بىكارغا بەرمەكچىمۇ بولىدۇ. لېكىن ئۇ ئالمايدۇ. شۇنىڭ بىلەن بالا ئانىسىنىڭ قورسىقىدىن چۈشكىلى ئۇنىمايدۇ. ئۆزىگە بۆشۈك ئېلىپ بەرمىگەن، بۆشۈكنى كەمسىتكەن دادىسىدىن نەپرەتلىنىدىغانلىقىنى ئېيتىدۇ. ئاخىر مۆجىزە يۈز بېرىپ، تېپىنگەن دادا ئەسلىگە قايتىپ، ئۆز بالىسىغا ئوخشاش، بالىسى بىلەن بىللە بۆشۈكتە يېتىپ، تەگرىنىڭ رەھمىتىگە، ئانىنىڭ مېھرى ـ شەپقىتىگە ئېرىشىدۇ، قايتىدىن ئادەم بولىدۇ...

بۇ ھېكايىدىكى بۆشۈكمۇ، بوۋايمۇ سىمۋوللۇق مەنىگە ئىگە. بۇ، ئەسەرنىڭ ئۆزىدىن ناھايىتى ئېنىق بىلىنىپ تۇرىدۇ. يازغۇچى بوۋاينىڭ ئەسلىمىسى، بايانى، بوۋاقنىڭ تىلى ۋە ئەسەر ئاخىرىدىكى ئاپتور بايانى ئارقىلىق بۆشۈكنىڭ ھەقىقەتەن ناھايىتى ئۇلۇغ، خاسىيەتلىك ھەم زۆرۈر نەرسىلىكىنى ئالاھىدە گەۋدىلەندۈرگەن. ئەسەردىن مەلۇمكى، بۆشۈك ـــ ئادەمنى ئادەم قىلىپ تۇرىدىغان نەرسىلەرنىڭ، يەنى ئەقىل ـ ئىدراك، ئەخلاقىي ـ پەزىلەت، مېھرى ـ ۋاپا، مۇھەببەت ـ نەپرەت، ئادەملىك روھ، ئىنسانىي شىجائەت ۋە ئېتىقاد... نىڭ سىمۋولى. بوۋاينىڭ ئېيتىقىنىدەك، بۇنداق ئادەمنى ئادەم قىلىپ تۇرىدىغان نەرسىلەر ئەۋلاددىن ئەۋلادقا داۋاملىشىپ بېرىشى كېرەك. لېكىن بوۋاي بۆشۈكلىرىنى ساتالمايدۇ، ئۇنى بىكارغا بېرەي دېسىمۇ ئالىدىغان ئادەم چىقمايدۇ. شۇڭا ھېلىقىدەك تېپىنگەنلەر ئانىسىنى ئۆلتۈرۈۋېتىپمۇ قىلچە ئازاب ھېس قىلمايدۇ، بوۋاق تۇغۇلۇشنى خالىمايدۇ. دېمەك، يازغۇچى بۆشۈكلەرنىڭ سېتىلماي قېلىۋاتقانلىقىنى يېزىش ئارقىلىق رېئاللىقىمىزدىكى، جۈملىدىن مەنىۋى دۇنيايىمىزدىكى يامان خاھىش، بۇزۇلۇشلارنى كۆرسىتىپ بەرگەن. بوۋاي بۆشۈكلىرىنىڭ چوقۇم سېتىلىپ كېتىدىغانلىقىغا ئىشىنىدۇ، كىشىلەر چوقۇم بۆشۈكنى ئالىدۇ، بۆشۈكنى ئۇلۇغلايدۇ دەپ قارايدۇ، ئاخىر بوۋاينىڭ گېپىنىڭ راستلىقى ئىسپاتلىنىدۇ... ئەمدى بوۋايغا كەلسەك، ئۇ كىشىلەرنى، ئەۋلادلارنى ئادەمىيلىككە، ئادەمىيلىك پەزىلەتلەرگە دەۋەت قىلىۋاتقان، كىشىلەرنىڭ، ئەۋلادلارنىڭ ھازىرى ۋە كەلگۈسىگە كۆڭۈل بۆلۈۋاتقان بىر خىل روھنىڭ سىمۋولى. ھېكايىدە بۆشۈك بىلەن بوۋاي سىمۋولى بىر ـ بىرىنى گەۋدىلەندۈرۈپ، ئەسەرنىڭ قىممىتىنى تېخىمۇ ئاشۇرغان. دېمەك، بۇ ھېكايىدىمۇ بۆشۈك، بوۋاي ئوبرازلىرى سىمۋوللۇق مەنىلەرگە ئىگە قىلىنىپ، ئەسەر ئىپادىلىگەن مەزمۇننى، ئىدىيىنى تېخىمۇ چوڭقۇرلۇققا، يۈكسەكلىككە ئىگە قىلغان. ئەسەرنىڭ بەدىئىي جەلپ قىلىش كۈچىنى ئاشۇرۇپ، ئەسەرگە خېلى يۇقىرى بەدىئىي ئۇنۇم ئاتا قىلغان. ئەگەر بىز بۆشۈك، بوۋايلارنى سىمۋول دەپ قارىمىساق، بۇ ئەسەر بۇنداق چوڭقۇر مەنىلىك، يۇقىرى سەۋىيىلىك بولماي، بەلكى بىر پارچە ئادەتتىكى ئەسەرگە ئايلىنىپ قالغان بولاتتى.

يېڭى دەۋر ئەدەبىياتىمىزدا مەيدانغا كەلگەن سىمۋوللۇق ياكى تەركىبىدە سىمۋول بار ھېكايىلار پەقەت مۇشۇلارلا ئەمەس. بىز بۇ يەردە پەقەت مۇۋەپپەقىيەتلىك چىققان ۋە كىتابخانلارغا بەكرەك تونۇشلۇق بولغان ئۈچ پارچە ھېكايىدىكى سىمۋوللىرىنىلا كۆرۈپ باقتۇق. كىتابخانلارغىمۇ ئايان بولدىكى، سىمۋول ئەسەردە مەلۇم چۈشەنچە، ئىدىيە ـ ھېسسىياتنى ئىپادىلەشنىڭ ئەڭ ياخشى ئۇسۇللىرىدىن بىرى. سىمۋول ئارقىلىق مەقسەت ـ مۇددىئانى تېخىمۇ ئوبرازلىق، تېخىمۇ جانلىق، تېخىمۇ تەسىرلىك، تېخىمۇ بەدىئىي قىلىپ ئىپادىلىگىلى، ئەسەرنى كۆپ قاتلاملىققا، كۆپ خىل قىممەتكە ئىگە قىلغىلى بولىدۇ. سىمۋول بىلەن بىللە ھەر خىل تىل ماھارىتى، قۇرۇلما ماھارىتى، غەلىتىلەشتۈرۈش، سېھىرلەشتۈرۈش قاتارلىق ئۇسۇللارمۇ قوللىنىلىدىغان بولغاچقا، سىمۋوللۇق ئەسەرلەرنىڭ بەدىئىي سەۋىيىسى خېلى ئۈستۈن بولىدۇ.

دەرۋەقە، سىمۋوللاشتۇرۇش ئۇسۇلى ئەدەبىي ئىجادىيەتتىكى بىردىن ـ بىر ئۇسۇل ئەمەس. لېكىن ئۇ باشقا ئۇسۇللارغا قارىغاندا ھەقىقەتەن مۇھىم ۋە ئۈنۈملۈك، ئاكتىپ ئۇسۇل. ئۇنىڭ ھېكايىچىلىقىمىزدا ئۈنۈملۈك قوللىنىلىشى، ھېكايىچىلىقىمىزنىڭ يەنە بىر مۇۋەپپەقىيىتى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

مۇھەممەتتۇرسۇن ئېلى

ئەدەبىي ئوبزورچىلىقتىكى ئىدىيە ئىزدەش، ئىدىيە يۈكلەش خاھىشى ھەققىدە

ئۇزاقتىن بۇيان ئەدەبىي تەنقىدنىڭ ئۆلچىمى ھەققىدە سۆز بولسىلا، «مۇنەۋۋەر ئەدەبىي ئەسەرلەر بىر تەرەپتىن، كىتابخانلارغا ئىدىيىۋى تەربىيە بەرسە، يەنە بىر تەرەپتىن، ئۇلارنىڭ بىلىم سەۋىيىسىنى ئۆستۈرۈپ، يۇقىرى كۆتۈرىدۇ» دەپ قارىلىپ، ئىدىيىۋىلىك ئۆلچىمى كۈچەپ تەكىتلەندى. نەتىجىدە ئەدەبىي ئەسەرلەرنى يازغۇچى، شائىرلارنىڭ مەلۇم ئىدىيىنى ئوبراز ۋاسىتىسىدىن پايدىلىنىپ ئىپادىلىشى دەپ قارايدىغان، ئەدەبىي ئوبزورچىلىقنى ئەسەردىكى ئوبراز ئارقىلىق ئىپادىلەنگەن مەركىزىي ئىدىيىنى تېپىش دەپ چۈشىنىدىغان، ئەدەبىي زوقنى بولسا، ئەسەرنىڭ مەركىزىي ئىدىيىسىدىن تەسىرلىنىش ۋە تەربىيىگە، بىلىمگە ئىگە بولۇش دەپ بىلىدىغان بىر تۈركۈم ئوبزورچى، باھاچىلار يېتىشىپ چىقتى. بۇنىڭ بىلەن ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ ئوبزورچىلىق مۇنبىرىدە ئەدەبىي ئەسەرلەرنى باھالاشتا ئىدىيىۋىلىكنى بىردىن ـ بىر ئۆلچەم قىلىۋېلىپ، ئەسەرلەردىن ھەدېگەندىلا ئۆزىنىڭ كۈتكىنىدەك، ئۆز غايىسىدەك ئىجتىمائىي ئىدىيىلەرنى ئىزدەش، ئۇنداق ئىدىيىلەرنى تاپالمىسا، ئۇلارغا ئۆز مەيلىچە ئىدىيە يۈكلەشتەك بىر خىل خاھىش ئەۋج ئېلىپ كەتتى. ئەدەبىي ئوبزورچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان بىر قىسىم كىشىلەرنىڭ ئەسەر باھالاش، زوقلىنىش ئەمەلىيىتىنى كونترول قىلىدىغان يوشۇرۇن ئېڭىغا ئايلىنىپ كەتكەن بۇ خىل خاھىشنىڭ 90 ـ يىللاردىن كېيىنكى ئەدەبىي ئوبزورچىلىقىمىزدىمۇ يەنىلا يېتەكچى رول ئويناۋاتقانلىقى ئادەمنى ئەپسۇسلاندۇرماي قالمايدۇ.

مەن تۆۋەندە ئىدىيىۋىلىكنى ئەسەر باھالاشنىڭ بىردىن ـ بىر ئۆلچىمى قىلىۋېلىپ، ئەسەرلەردىن ئىدىيە ئىزدەش ۋە ئەسەرلەرگە ئىدىيە يۈكلەش خاھىشىنى ئەڭ گەۋدىلىك ئىپادىلىگەن دەپ قارىغان بەزى ئوبزورلارنى ئاساس قىلىپ، بۇ خىل ئوبزورچىلىق خاھىشىغا قارىتا ئۆز قاراشلىرىمنى ئوتتۇرىغا قويۇپ ئۆتىمەن. شۇنى ئەسكەرتىمىزكى، مېنىڭ ئوبيېكت قىلغانلىرىم «تارىم» ژۇرنىلىدا يېقىنقى يىللاردا ئېلان قىلىنغان، ئاساسلىقى «تارىم» نىڭ 1993 ـ يىللىق سانلىرىدا ئېلان قىلىنغان ئوبزورلاردۇر.

بىرىنچى، ئەسەردە ئىدىيە بولغاچقىلا، ماختاش خاھىشى.

بۇ خىل خاھىش ئاساسەن شېئىرىي ئەسەرلەرنى باھالاشتا كۆپ ئۇچرايدۇ. بۇ خىل خاھىشتىكىلەر ئەسلىدە شېئىرىيەت ئېستېتىكىسىنىڭ شائىرلاردىن ئۆز ھېسسىياتىغا سادىق بولۇشنى، ھېسسىياتنى ئەسلى ھېسسىيات ھالىتىدە ئىپادىلەشنى تەلەپ قىلىدىغانلىقىنى، شۇڭا ھېسسىياتنى ھېسسىيات ھالىتىدە ئەمەس، بەلكى ئابستىراكىت ئۇقۇملاردىن تەركىب تاپقان ئىدىيە ھالىتىدە ئىپادىلىگەن ياكى ھېسسىيات ئىدىيىگە ئايلاندۇرۇلۇپ قويۇلغان شېئىرلارنىڭ مۇۋەپپەقىيەتسىز شېئىر ھېسابلىنىدىغانلىقىنى ئېتىبارغا ئالماي، دەل شۇنداق مۇۋەپپەقىيەتسىز چىققان. ھېسسىياتنى ئىدىيىگە ئايلاندۇرۇپ قويغان شېئىرلارنى ئىدىيە بولغاچقىلا، مۇۋەپپەقىيەتلىك شېئىر دەپ قاراپ، ماختاپ مەدھىيىلەيدۇ. بۇنىڭغا ئوسمان سېلىمنىڭ «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1993 ـ يىللىق 8 ـ سانىدا ئېلان قىلىنغان «مەنزىرە ئىچىدىكى ھېسسىيات ۋە ھېسسىيات ئىچىدىكى مەنزىرە» ناملىق ماقالىسىنى مىسال قىلىشقا بولىدۇ.

مەزكۇر ماقالە شائىر ئابلەت ئابدۇللانىڭ «ئاق دالا» ناملىق شېئىرلار توپلىمى ھەققىدە يېزىلغان. ئوبزور ئاپتورى مەزكۇر ماقالىسىنى بۇ توپلامغا «شائىر ئىجادىيىتىنىڭ تازا ۋايىغا يېتىۋاتقان مەزگىلىدىكى... 57 پارچە ئەسرى كىر كۆزۈلگەن» دەپ باشلىغان. بۇ قۇرلارنى ئوقۇغان ئوقۇرمەن «شائىرنىڭ ئىجادىيەتتە تازا ۋايىغا يېتىۋاتقان مەزگىلىدىكى ۋە كىللىك خاراكتېرگە ئىگە ئەسەرلىرى ھەققىدە باھا ھەم تەھلىل ئېلىپ بېرىلسا كېرەك» دېگەن ئوي بىلەن ماقالىنى ئوقۇپ تاماملىغاندا، ئۆزىنىڭ خاتالاشقانلىقىنى ئاسانلا ھېس قىلىدۇ.

ماقالىدا ئوبزور ئاپتورى ئالدى بىلەن بۇ توپلامدىكى «سېنىڭ ئىشقىڭ» ناملىق شېئىرىدىكى:

«ياق!
بولمايمەن تەبىئەت ھۆسنى،
تەبىئەتتە يوق ھېسسىيات، يۈرەك.
سېنىڭ چەكسىز ئۇلۇغ سۆيگۈڭنى،
سېزىش ئۈچۈن پاك يۈرەك كېرەك.»

دېگەن كۇپلېتنى مىسال ئېلىپ، «ۋەتەننى، زېمىننى پەقەت پاك يۈرەك ئىگىسىلا سۆيەلەيدىغانلىقىدىن ئىبارەت ھەقىقەتنى ئېچىپ بېرىدۇ» دەپ يازىدۇ. دېمەك، بۇ يەردە شېئىرىي شەكىلدىكى ئىدىيە نەسرىي شەكىلدە قايتا بىر قېتىم بايان قىلىنغان، خالاس.

«مەن شېئىرنى يازمايمەن،
شۆھرەت ئۈچۈن، پۇل ئۈچۈن،
مەن شېئىرنى يازىمەن،
ئەۋلاد ئۈچۈن، ئەل ئۈچۈن.»

مانا بۇ ئوبزور ئاپتورى نەقىل ئالغان «مەن شېئىرمەن» ناملىق شېئىردىن ئېلىنغان بىر كۇپلېت. ئاپتور نەقىلدىن كېيىن شائىر بۇ شېئىردا «ئۆزىنىڭ نېمە ئۈچۈن يازىدىغانلىقى ۋە

قانداق يازىدىغانلىقىنى قەيت قىلىدۇ » دەپ يازىدۇ. ئەمدى ئۇ نەقىل ئالغان « ئىلى مۇھەببىتى » ناملىق شېئىردىكى بىر كۇپلېتنى كۆرەيلى:

« بۇ مېنىڭ بۆشۈكۈم ـــ
جان باغرىم ئېلى،
شۇ يەردىن ھاياتقا تاشلىدىم قەدەم.
بىلمەيمەن نېمىشقا بۇ يۇرتنىڭ تېشى،
ئەزىزدۇر مەن ئۈچۈن ئالتۇندىنمۇ ھەم. »

ئوبزور ئاپتورى بۇ شېئىر ھەققىدە « كىندىك قېنى تۆكۈلگەن سۆيۈملۈك يۇرتنىڭ تېشى ئالتۇندىن قىممەتلىك ئىكەنلىكىنى » ئوبرازلىق ھالدا ئىپادىلەيدۇ دەيدۇ. يۇقىرىقىلاردىن كۆرۈۋېلىش تۇرۇپتۇكى، ئوبزور ئاپتورى ئۆز دىققىتىنى شائىر ئابلەت ئابدۇللانىڭ ئىجادىيىتىدە تازا ۋايىغا يېتىشىۋاتقان مەزگىللەردىكى ۋەكىللىك خاراكتېرگە ئىگە ئەسەرلىرىنى تەھلىل قىلىش، شۇ ئارقىلىق شائىر ئىجادىيىتىنىڭ مۇشۇ مەزگىلدىكى ئالاھىدىلىكلىرىنى ھەم ئىجادىي مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى گەۋدىلەندۈرۈپ بېرىشكە قاراتماستىن، بەلكى بىر قاراپلا ئىدىيىنى كۆرگىلى بولىدىغان شېئىرلاردىن ئىدىيە تېپىپ چىقىشقىلا قاراتقاچقا، ئەسلىدە ئابستراكت ئەقلىي خۇلاسە شەكلىدە ئوتتۇرىغا قويۇلغان ئىدىيىدىن باشقا بىر نەرسە تېپىلمايدىغان بۇ شېئىرلارنى ئىدىيە بولىغاچقىلا ماختىغان.

ئىككىنچى، ئەسەرنىڭ مۇۋەپپەقىيىتىنى ئىدىيىگە تاقاپ قويۇش خاھىشى.

بۇ خىل خاھىشتىكىلەر ئەدەبىي ئەسەرلەردە ئىپادىلەنگەن بىر پۈتۈن بەدىئىي مەنە ھەم بەدىئىي مەزمۇنلارنى مەلۇم بىر ئابستراكت ئىدىيىگە يىغىپ، ئەسەر مۇۋەپپەقىيىتىنى شۇنىڭغا تاقاپ ئىسپاتلايدۇ. بۇ نەسرىي ئەسەرلەرنى باھالاش ھەم زوقلىنىشتا ئەڭ كۆپ ئۇچرايدىغان، ئوبزور چېلىق ئەمەلىيىتىدە ئىنتايىن كەڭ ئومۇملاشقان بىر خىل خاھىش. بىز بۇ يەردە « تارىم » ژۇرنىلىنىڭ كىتابخانلاردىن خەت سەھىپىسىدە ئېلان قىلىنغان ئىككى پارچە خەتتىن نەقىل كۆرۈپ ئۆتۈش بىلەنلا چەكلىنىمىز.

« تارىم » ژۇرنىلىنىڭ 1990 ـ يىللىق 7 ـ سانىدىكى « پاكلىق خىتابى » ناملىق خەتتە « يازغۇچى نۇرمەھەممەت توختىنىڭ 〈 ئامانەت 〉 ناملىق پوۋېستى جانلىق بەدىئىي ئوبرازلار ئارقىلىق ... پاك دىيانەتلىك ياشاشتەك ئىجتىمائىي ئىدىيىنى ئىلگىرى سۈرگەن ياخشى ئەسەردۇر » ، « ئومۇمەن بۇ ئەسەر بۇ گۈنكى ئەخلاق قۇرۇلمىمىزدا ھەل قىلىش جىددىي تەلەپ قىلىنىۋاتقان پاك بولۇش مەسىلىسىنى ماھىرلىق بىلەن يورۇتقان بولۇپ، كىتابخانلارنى مەمنۇن قىلىدۇ » دەپ يېزىلغان.

« تارىم » ژۇرنىلىنىڭ 1990 ـ يىللىق 5 ـ سانىدىكى « بۇ كىسەك ئىدىيە سىڭدۈرۈلگەن ئەسەر » دېگەن خەتتە « يازغۇچى زوردۇن سابىر 〈 تارىم سۈيى كەينىگە ئاقمايدۇ 〉 دېگەن ھېكايىسىدا ... ئىسلاھات دەۋرىدىكى ئۇلۇغۋار ئىرادىلىك قەھرىمانلار ئوبرازىنى

مۇۋەپپەقىيەتلىك ياراتقان، بۇ ھېكايىدە جەمئىيەتكە تۆھپە قوشۇشنى ئۇنتۇغان، ئۆزىلا باي بولۇش، ئۆزىلا شۆھرەت قازىنىشتىن باشقا مەقسەت، غايىسى بولمىغان... شەخسلەر ئوبراز ۋاستىسى بىلەن چوڭقۇر پاش قىلىنغان... كوممۇنىستىك غايە، گۈزەل ئەخلاق بىلەن ياشاش تۇيغۇسى بولمايدىغان قۇدرەتلىك ئېقىم ئىكەنلىكى نامايەن قىلىنغان»، « 〈تارىم ئالدىراپ ئاقماقتا، ئۇ ھەرگىز ـ ھەرگىزمۇ كەينىگە ئاقمايدۇ〉 مانا بۇ چوڭقۇر مەنىگە ئىگە قىممەتلىك سۆز. تارىخ ھامان ئالغا ئىلگىرىلەيدۇ، كەينىگە قايتىشى مۇمكىن ئەمەس» دەپ يېزىلغان. مانا بۇ خەتلەر ئوخشىمىغان ماكان، ئەمما ئوخشاش زاماندا ياشاۋاتقان كىتابخانلاردىكى ئەدەبىي زوقلىنىش پائالىيىتىنى ئەسەردىن ئىدىيە ئىزدەش ھەم شۇ ئىدىيىدىن تەسىرلىنىش پائالىيىتى دەپ چۈشىنىشتەك بىر خىل ئورتاقلىقنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. ئەمەلىيەتتە بەدىئىي زوق پائالىيىتى كىتابخانلارنىڭ ئەدەبىي ئەسەر ئۆز ئىچىگە ئالغان مەزمۇن گۈزەللىكى بىلەن شەكىل گۈزەللىكىنىڭ مۇكەممەل بىرلىكىدىن تەركىب تاپقان بىر پۈتۈن ئېستېتىك قىممىتىنى تەسىرلىنىش ھەم ئەسەرنىڭ بەدىئىي گۈزەللىكىدىن لەززەتلىنىشتىن ئىبارەت بىر خىل مۇرەككەپ پسىخىك پائالىيەت. بەدىئىي زوقنى، تېگى ـ تەكتىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، بىر خىل روھىي لەززەت دېيىشكە بولىدۇ. پولۇ يېگەن ئادەم گۆرۈچ يېدىم دەپ تۇرۇۋالسا بولمىغاندەك، بىرەر پارچە ئەدەبىي ئەسەرنى ئوقۇغان ئادەممۇ ئىدىيىگىلا ئىگە بولدۇم دەپ تۇرۇۋالسا ياكى ئەسەر مۇۋەپپەقىيىتىنى شۇ ئارقىلىق ئىسپاتلىماقچى بولسا، ئانچە ئەقىلگە سىغمايدۇ. ئادەتتە ئەدەبىي ئەسەرلەر گەرچە بەلگىلىك دەرىجىدىكى بىلىش مەزمۇنلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالسىمۇ، لېكىن بۇ خىل بىلىش مەزمۇنلىرى ھەقىقىي بەدىئىي ئەسەرلەردە ئابستراكت ئىدىيە ھالىتىدە ئوتتۇرىغا چىقمايدۇ، بەلكى ھېسسىياتقا تويۇنغان بەدىئىي مەنە ھالىتىدە ئىپادىلىنىدۇ. يەنە كېلىپ ئەدەبىي ئىجادىيەتنى ھەقىقىي بەدىئىي ئىجادىيەت دەپ چۈشىنىدىغان يازغۇچىلار مەلۇم بىر ئوبزور ئارقىلىق مەلۇم بىر ئىدىيىنى تەشۋىق قىلىشنى ئىجادىيەتنىڭ مەقسىتى دەپ قارىمايدۇ.

ئۇچىنچى، ئەسەرنىڭ ئۆزىدىن ئاشكارە ئىپادىلىنىپ تۇرغان شېئىرىي مەنە ھەم شېئىرىي مەزمۇنلارنى ئاددىيلاشتۇرۇپ ئابستراكت ئىدىيىگە يىغىپ قويۇش خاھىشى

بۇ خىل خاھىشتىكىلەر بەزىدە شېئىرىي ئوبراز ھەم شېئىرىي مۇھىت كەينىگە يوشۇرۇنغان، ھېسسىياتقا تويۇنغان، تەسەۋۋۇرغا باي بولغان شېئىرىي مەنە ياكى شېئىرىي مەزمۇنلارنى شېئىرىي ئوبراز ۋە شېئىرىي مۇھىتتىن ئايرىپ چىقىپ، ئادەتتىكى ئابستراكت ئىدىيىگە ئايلاندۇرۇپ، ئەسەر مۇۋەپپەقىيىتىنى شۇ ئارقىلىق باھالىسا، بەزىدە شېئىرلارنى كىشىلەرگە ياد بولۇپ كەتكەن ئەقەللىي ساۋات خاراكتېرلىك پەلسەپىۋى پىكىرلەر ۋە ھېكمەتلىك سۆزلەرنىڭ ئوبرازلاشتۇرۇلۇشى دەپ قارايدۇ. ئۇلار شېئىرىيەت ئوبزورچىلىقنى شېئىرىي مەنىنى ئابستراكت ئىدىيىگە تەگلەشتۈرۈپ قويۇش ياكى قېلىپلاشقان ھېكمەتلىك سۆزلەر، كىشىلىك تۇرمۇش ھەقىقەتلىرى بىلەن سېلىشتۇرۇپ قويۇش دەپ چۈشىنىدۇ. بۇنىڭغا يولداش قاۋىسلقان قامىجاننىڭ «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1993 ـ يىللىق 7 ـ سانىدا ئېلان قىلىنغان «شېئىرىي تىل، شېئىرىي پىكىر ۋە شېئىرىي تۇيغۇ» ناملىق ماقالىسى تىپىك مىسال بولالايدۇ.

www.uyghurkitap.com

بۇ ماقالە شائىر تاھىر تالىپنىڭ « خەير، ياشلىقىم » ناملىق شېئىرلار توپلىمى ھەققىدە يېزىلغان. ئوبزور ئاپتورى ئالدى بىلەن « گۈل تۈتۈپ »، « يۇر تۇمدا كۈز »، « 〈 شېرىن ئاي 〉 دا » ناملىق شېئىرلار ھەققىدە توختىلىپ، جىگغا توختىمايدىغان باھالارنى يازىدۇ. ئاندىن « يۇرەك ۋە تۇپراق » ناملىق شېئىرنى نەقىل كەلتۈرۈپ، بۇ شېئىردىكى شېئىرىي مەنىنى ئابستراكت ئىدىيىگە يىغىدۇ. ئالدى بىلەن بۇ شېئىرنى كۆرۈپ باقايلى:

« ئالما پىشىپ غول تۇۋىگە چۈشكەندەك،
يۇرىكىمىز سىگەر ئانا ديارغا.
شۇنداق يەنە مىليونلىغان يۇرەك بار،
بىز ياشىغان مۇشۇ تۇپراق ـ ئىپاردا.
شۇڭا ياۋنىڭ پۇتى تەگسە يۇرتۇمغا،
شۇر كىنىمەن قەھرىم تېشىپ پەلەكتىن.
ياۋنى قىرىپ يۇرىكىمدە ـ بومبىدا،
نۇر ئىچىدە تۇغۇلىمەن بۆلەكتىن. »

ئوبزور ئاپتورى بۇ شېئىر ھەققىدە « ئادەم ھاياتىنىڭ ماتورى ھېسابلانغان يۇرەك بىلەن كىندىك قېنىمىز تۆكۈلگەن ئانا تۇپراقنىڭ مۇناسىۋىتىنى ئوبرازلىق تەسۋىرلەش ئارقىلىق مىليونلىغان يۇرەكلەرنىڭ ۋەتەنگە بولغان قىزغىن مۇھەببىتىنى ماھىرلىق بىلەن ئىزھار قىلغان » دەپ يېزىش بىلەنلا چەكلەنگەن. كۆرۈنۈپ تۇرۇپتۇكى، ئاپتور شېئىرغا نىسبەتەن مەزمۇن تەھلىلى ئېلىپ بېرىپ، ئەسلى شېئىرىي مەنىنى ئابستراكت ئىدىيىگە ئايلاندۇرۇپ قويۇش بىلەنلا كۇپايىلەنگەن. شېئىرنى بەدىئىيلىك نۇقتىسىدىن تەھلىل قىلىشقا پەقەت ئېتىبار بەرمىگەن. شائىر تاھىر تالىپنىڭ مەزكۇر شېئىرىدا ئىپادىلەنگەن ئىجادىيەت خاسلىقىنى كۆرسىتىپ بېرىشنى ئەسلا ئويلىمىغان. ئەسلىدە بۇ شېئىر ئىپادىلەش ئۇسۇلى، شېئىرىي تىل قاتارلىق تەرەپلەردىن كونكرېت تەھلىل قىلىنغان بولسا، شائىرنىڭ بۇ شېئىرىدا ئىپادىلەنگەن ئىجادىيەت خاسلىقى گەۋدىلەندۈرۈلگەن بولاتتى. مەقسىتىمىز ئەدەبىي ئوبزورلار ھەققىدە توختىلىش بولسىمۇ، يۇقىرىقى شېئىر ھەققىدە بىر ـ ئىككى ئېغىز گەپ قىلىپ ئۆتۈپ كېتەيلى. ئالدى بىلەن شۇنى كۆرسىتىپ ئۆتۈش كېرەككى، بۇ شېئىر مەزمۇن جەھەتتە ئوسمانجان ساۋۇتنىڭ « ئالمىدەك يۇرەكتە ئالەمچە سۆيگۈ » دېگەن شېئىرىغا ئوخشاپ كېتىدۇ. ھەر ئىككىلا شېئىردا يېزىلغىنى يۇرەكنىڭ ۋەتەنگە بولغان سۆيگۈسى، ئىپادىلەنگىنى ۋەتەن ئۈچۈن جان پىدا قىلىش ھېسسىياتى. ئوسمانجان ساۋۇت پەرۋانە بولۇپ ۋەتەن ئۈچۈن جان پىدا قىلىش ھېسسىياتىنى ئىپادىلىگەن، تاھىر تالىپ ياۋنى يۇرەكتىن ئىبارەت بومبىدا قىرىش، نۇر ئىچىدە قايتا تۇغۇلۇش ھېسسىياتىنى ئىپادىلىگەن. دېمەك، ھەر ئىككىلا شېئىردا ئىپادىلەنگىنى ئالمىدەك يۇرەكنىڭ ۋەتەنگە بولغان ئالەمچە سۆيگۈسى. بىراق تاھىر تالىپ ئۆز شېئىرىدا ئالمىدەك يۇرەكنىڭ ۋەتەنگە بولغان سۆيگۈ ھېسسىياتىنى « ۋەتىنىم سەن مېنىڭ ئالمىدەك يۇرىكىمگە ئا-

لەمچە سۆيگۈ ئورناتتىنىڭ » دېگەندەك شېئىرىي پۇراقتىن خالىي، شېئىرىي مۇھىتتىن مۇستەسنا ھالدىكى پىكىر يالىڭاچلىقى ھالىتىدە ئەمەس، بەلكى ئۆزىگە خاس شېئىرىي ئۇسۇلدا، ئۆز گىچە شېئىرىي تىلدا ئىپادىلىگەن. ئۆزىنىڭ ۋەتەنگە بولغان جان تەسەددۇق ھېسسىياتىنى « مەن سېنىڭ پەرۋانەڭ » دېگەندەك ئابستراكت ئۇقۇم شەكلىدە كۆرسەتمىلىك تىل بىلەن ئەمەس، بەلكى بېشارەتلىك، تەسۋىرىي تىل بىلەن نەق ھېسسىيات ھالىتىدە ئىپادىلىگەن. بۇنىڭ ئەكسىچە ئوسمانجان ساۋۇتنىڭ شېئىرىدا ۋەتەنپەرۋەرلىك ھېسسىياتى ئىدىيە ھالىتىدە، ئۇقۇم شەكلىدە ئىپادىلەنگەن. شائىر تاھىر تالىپنىڭ ۋەتەنگە بولغان مۇھەببەت ھېسسىياتىنى ئىپادىلەشتىكى خاسلىقنى خېلى ئىلگىرىلا تونۇپ يەتكەن ئابدۇكېرىم ناسىر « تارىم » ژۇرنىلىنىڭ 1990 ـ يىللىق 4 ـ سانىدا ئېلان قىلغان « 〈 خەير، ياشلىقىم 〉 ھەققىدە ئويلىغانلىرىم » ناملىق ماقالىسىدا « بەزى ئاپتورلار ۋەتەنگە بولغان مۇھەببەتنى ئەقلىي خۇلاسە شەكلىدە ئوتتۇرىغا قويۇشقا ئامراق... نەتىجىدە شېئىر ئابستراكت شەكلىدە ئوتتۇرىغا چىقىدۇ... شائىر تاھىر تالىپنىڭ شېئىرلىرى بۇنداق ئاجىزلىقتىن خالىي » ، « شائىر تاھىر تالىپ ۋەتەنگە بولغان مۇھەببىتىنى ئۆزىگە خاس ۋاستىلار بىلەن، ئۆزىنىڭ تىلى بىلەن بىر قەدەر مۇكەممەل ئىپادىلەپ بېرەلىدى » دەپ يازغانىدى.

قاۋسىلقان قامىجان يەنە شائىرنىڭ « ئىشقى بارغا قىشمۇ ھەم باھار » ناملىق شېئىرى ھەققىدە توختىلىپ، « 〈 ئىشقى بارغا قىشمۇ ھەم باھار 〉 دېگەن شېئىرنىڭ ماۋزۇسىمۇ ھېكمەتلىك ئىبارە... » دەپ يېزىپ، ئەسەردىن ئىدىيە ئىزدەش پىسخىكىسىنى ماۋزۇدىن باشلاپلا ئىشقا سالىدۇ. ئۇ يەنە « مەن ئۆلدۇم » ناملىق شېئىرنى نەقىل كەلتۈرۈپ، « خەلقىمىز ئارىسىدا 〈 شائىرنىڭ ئۆزى ئۆلسىمۇ، سۆزى ئۆلمەيدۇ 〉 دېگەن ھېكمەتلىك سۆز بار. 〈 مەن ئۆلدۇم 〉 ناملىق شېئىرنىڭ روھى بۇ ھېكمەتلىك سۆزگە قارشى ئەمەس، بۇ ھەقىقەتنىڭ دانالىقنى تېخىمۇ گەۋدىلەندۈرۈپ بېرىدۇ. كېيىنكى ئېيتىشقا بولىدۇكى، سۈپەتسىز شېئىرلارنىڭ ئۆمرى ئۇزۇن بولمايدۇ. شۇڭا بۇ شېئىرنى شېئىرىي شەكلىدە يېزىلغان بىر ياخشى ئەدەبىي تەنقىد دېيىشكە بولىدۇ » دەپ يازىدۇ. كۆرۈنۈپ تۇرۇپتىكى، ئوبزور ئاپتورى يۇقىرىقى شېئىردىن بىر يولىلا ئىككى ئىدىيىنى تېپىپ چىقىدۇ. بىرى، شېئىرنىڭ « شائىرنىڭ ئۆزى ئۆلسىمۇ، سۆزى ئۆلمەيدۇ » دېگەن ھەقىقەتنىڭ دانالىقنى تېخىمۇ گەۋدىلەندۈرۈپ بەرگەنلىكى، يەنە بىرى، سۈپەتسىز شېئىرلارنىڭ ئۆمرى ئۇزۇن بولمايدۇ دېگەن ئىدىيىنى ئىلگىرى سۈرگەنلىكى. ئوبزورچى مۇشۇنداق پولاتتەك پاكىتلىرىغا ئاساسەن بۇ شېئىرنى ئەدەبىي تەنقىد دەپ ئاتايدۇ. جاھاندا شېئىرنى ئەدەبىي تەنقىد دەپ ئاتىغان ئوبزورچىدىن يەنە قانچىسى باردۇر ؟! ئوبزور ئاپتورى مەزكۇر شېئىرنىڭ ئەڭ ئاخىرقى كۇپلېتىغا دىققەت قىلمايلا ئۆتۈپ كەتكەن بولسا كېرەك. ئەگەر :

« 〈 شېئىر ئۆلدى 〉 مەنمۇ چىن ئۆلدۈم،
قارغىش ئېلىپ تارتماي تىن ئۆلدۈم.

www.uyghurkitap.com

مەرد ئادەملەر بىر ئۆلەتتى،
ئەپسۇسكى مەن كۈندە مىڭ ئۆلدۈم.»

دېگەن مىسرالارنى يۇقىرىقىغا ئوخشاش چوڭقۇر ئەھمىيەتكە ئىگە ئىدىيىلەرنى ئىزدەش نەزەرىدە كۆزەتكەن بولسا، «سۆپەتسىز شېئىرلارنى يازغان شائىرلارمۇ شېئىرى بىلەن تەڭلا ئۆلىدۇ»، «مەرد ئادەملەر بىرلا ئۆلىدۇ» ... دېگەندەك ئىدىيىلەرنىمۇ تېپىپ چىققان بولاتتى. ئەمەلىيەتتە بىز بۇ شېئىردىن شېئىر ئۈچۈن ئۆزىنى ئاتىغان، شېئىر ئۈچۈن مىڭ ئۆلۈپ، مىڭ تىرىلىۋاتقان يۈكسەك بىر سىمانى كۆرەلەيمىز. بۇ شېئىردىكى شېئىرىي مەنە ئاشۇ يۈكسەك سىماغا بولغان مەدھىيە ھېسسىياتىدىن ئىبارەت.

ئوبزور ئاپتورى يەنە «خەير، ياشلىقىم» ناملىق شېئىر ھەققىدىمۇ «قىممىتى بولمىغان ھاياتنىڭ مەنىسىمۇ، ئەھمىيىتىمۇ، قەدرىمۇ، لەززىتىمۇ بولمايدۇ، ياشلىق مەزگىلى بىلەن خوشلىشىش ھايات قىممىتىنىڭ تۆۋەنلىگەنلىكىدىن، جاسارەتنىڭ ئاجىزلاشقانلىقىدىن، ئۈمىد يۇلتۇزلىرىنىڭ ئۆچۈشكە باشلىغانلىقىدىن دېرەك بەرمەيدۇ. مانا بۇ قىممەتلىك پەلسەپىۋى پىكىر يۇقىرىقى شېئىردا ئوبرازلىق ئەكس ئەتتۈرۈلگەن» دەپ يېزىپ بۇ شېئىردىن ئىدىيە ئىزدەش ۋەزىپىسىنى تولۇق تاماملايدۇ.

ئەجەبلىنەرلىكى شۇكى، ئوبزور ئاپتورى يەنە ئىككى پارچە شېئىرنى نەقىل ئېلىپ، بۇ شېئىرلارنىڭ قۇرۇلمىسى ھەم بەدىئىي سەۋىيىسىدىن قۇسۇر چىقارغىلى بولمايدىغانلىقىنى ئۆزىمۇ ئېتىراپ قىلىپ تۇرۇقلۇق، يەنە «كىتابخان يۇقىرىقى ئىككى شېئىرنى ئوقۇپ چىققاندىن كېيىن لەززەت ئالالمايدۇ، چۈنكى بۇ شېئىرلار كىشىلەرگە بەدىئىي زوق بېغىشلىيالمايدۇ» دەپ يازىدۇ ۋە ئارقىدىنلا بۇنداق بولۇشىدىكى سەۋەبنى «ئاشىق ـ مەشۇقلارنىڭ ۋەدىنامىسى، مۇھەببەت قەسەمنامىسى تەرىقىسىدە يېزىلغان بۇ شېئىرلاردا پىكىر چوڭقۇرلىقىمۇ، ھېسسىيات يارقىنلىقىمۇ يوق» دەپ كۆرسىتىپ بېرىدۇ. بىز ئالدى بىلەن شۇ ئىككى پارچە شېئىرنىڭ بىرىنى كۆرۈپ باقايلى:

«كېتەتتىم ـ دە، كېلەتتىم يەنە
گۈلسىز ياشاش ھار ئىدى ماڭا.
سېنى 〈 جانىسىز 〉 قالدۇرسام ئەگەر،
بەش قىتئەمۇ تار ئىدى ماڭا.
يەنە كەلدىم، ئەي گۈزەل مەشۇقۇم،
يۈرىكىڭگە ئېگىشمەك بولۇپ.
يەنە كەلدىم(〈 گۈل 〉 سىز كەتمەيمەن)
جانىنى گۈلگە تېگىشمەك بولۇپ.»

ناھايىتى روشەنكى، بۇ شېئىرنى ئوقۇغان ھەر قانداق كىتابخان پەقەت قاۋسىلقان قامىجانغا ئوخشاش شېئىردىن ئىدىيە ئىزدەش مۇددىئاسىدىلا بولمىسا ھەم بەدىئىي زوقنى ئىدى-

يېگە ئىگە بولۇش دەپ چۈشەنمىسىلا، بۇ شېئىردىن ئېلىشقا تېگىشلىك بولغان ئېستېتىك لەززەتكە تولۇقى بىلەن ئېرىشەلەيدۇ. ۋاھالەنكى، ئوبزور ئاپتورى بۇ شېئىردىن ئۆزىنىڭ كۈتكىنىدەك ئىدىيىگە ئىگە بولالمىغاچقىلا بۇ شېئىرنى يۇقىرىقىدەك ئەيىبلەيدۇ. ئۇ يەنە بۇ شېئىردىكى «سېنى 〈جان〉 سىز قالدۇرسام ئەگەر، بەش قىتئەمۇ تار ئىدى ماڭا»، «يەنە كەلدىم، گۈلسىز كەتمەيمەن، جاننى گۈلگە تېگىشمەك بولۇپ» دېگەن مىسرالارنى ئوقۇپ، «〈جان〉 سىز قالدۇرماق شۇنچە ئاسان بولامدۇ؟ 〈جان〉نى تېگىشمەك شۇنچە ئەرزانغا توختامدۇ؟ دېگەن ئويغا كېلىمىز» دەپ يېزىپ، ئۆزىنىڭ شېئىردىن زوقلىنىش سەۋىيىسىنىڭ بەكلا تۆۋەنلىكىنى ئاشكارىلاپ قويىدۇ. يۇقىرىقى شېئىردىكى «سېنى 〈جان〉 سىز قالدۇرسام ئەگەر» دېگەن مىسرانى «ئەگەر سېنى تاشلاپ كېتىپ قالسام، ساڭا يۈزسىزلىك، ۋاپاسىزلىق قىلمايمەن» دېگەن مەنىلەردە چۈشىنەلىگەن، «〈جان〉نى گۈلگە تېگىشمەك بولۇپ» دېگەن مىسرادىن جانان ۋەسلىگە يېتىش ئۈچۈن جېنىدىن كېچىشكىمۇ تەييار تۇرىدىغان قايتماس ئىرادىلىك، ۋاپادار ئاشىقنىڭ سىماسىنى كۆرەلىگەن كىشىلەر بۇ شېئىردىن زوقلانماي قالمايدۇ.

تۆتىنچى، ئەسەرگە ئىدىيە يۈكلەش خاھىشى

بۇ خىل خاھىشتىكىلەر مۇۋەپپەقىيەتلىك چىققان ئەسەرلەرگە ئەسلى يازغۇچى تەرىپىدىن ئوتتۇرىغا قويۇلمىغان، ئەسەردە بولمىغان ئىدىيىلەرنى مەجبۇرىي تېڭىپ ۋە يۈكلەپ، ئەسەرنىڭ مۇۋەپپەقىيىتى مانا مۇشۇنىڭدا دەپ قارىشىدۇ. بۇ خىل خاھىش ئابدۇۋەلى كېرەمنىڭ «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1993 ـ يىللىق 3 ـ سانىدا ئېلان قىلىنغان «تونۇش بولغان ناتونۇش ئادەملەر» ناملىق ئوبزورىدا ئەڭ گەۋدىلىك ئىپادىلىنىدۇ. مەركۇر ئوبزور مەمتىمىن ھوشۇرنىڭ «ساراڭ»، «بۇرۇت ماجىراسى»، «مۇساپىرلار قاۋىقىدا»، «قىرلىق ئىستاكان» ناملىق ھېكايىلىرى ھەققىدە يېزىلغان.

،،ئوبزور ئاپتورى ئۆز ئوبزورىدا «مۇۋەپپەقىيەتلىك يارىتىلغان ئەسەرلەردە ئىككى خىل خۇسۇسىيەت تەڭ ۋۇجۇدقا چىقىدۇ. بىرىنچىدىن، ئىلغار ئىدىيىۋى خاھىش كۈچلۈك نۇر چېچىپ تۇرىدۇ. ئىككىنچىدىن، ئىدىيىۋى خاھىش مۇقەررەر ھالدا ۋەقەلىك ۋە پېرسوناژلار خاراكتېرى ئىچىگە يوشۇرۇنغان بولىدۇ. ئەسەرنىڭ ئىجتىمائىي ئۈنۈمى ۋە ئېستېتىك قىممىتى دەل مۇشۇ ئىككى خىسلەت ئارقىلىق خاراكتېرلىنىدۇ» دەپ يېزىپ، ئۆزىنىڭ ئەسەر باھالاشتىكى ئىككى ئۆلچىمىنى ئاشكارىلايدۇ ھەم مۇشۇ ئۆلچەم بويىچە ئۆزى ئوبيېكت قىلغان يۇقىرىقى ھېكايىلاردىكى ۋەقەلىك ۋە پېرسوناژلار كەينىگە يوشۇرۇنغان ئىلغار ئىدىيىۋى خاھىشلارنى تېپىپ چىقىشقا بەل باغلايدۇ.

ئالدى بىلەن ئوبزور ئاپتورى يۇقىرىقى ھېكايىلارنى «بۇ ھېكايىلار ئىسلاھات، ئىشكنى ئېچىۋېتىش ھەققىدە بىۋاستە ئېغىز ئاچماي تۇرۇپ، ئىسلاھات، ئىشكنى ئېچىۋېتىش جەريانىدىكى كىشىلەرنىڭ ئوخشىمىغان پوزىتسىيە، ئوخشىمىغان ئىش ـ ھەرىكەت، ئوخشىمىغان روھىي ـ ھالەتلىرىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ، دەۋر روھىنى روشەن ئىپادىلەپ بەردى» دەپ مۇقىملاشتۇ-

www.uyghurkitap.com

رۇپ، ئۆزىنىڭ بۇ ھېكايىلاردىن ئىدىيە تېپىش ۋەزىپىسىنى ئورۇنلاشقا چوڭقۇر ئاساس سالىدۇ.

ئاندىن «ساراڭ» ھېكايىسى ھەققىدە توختىلىپ، ئاخىر «ئاپتور بۇ يەردە ھازىرقى شارائىتتا ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتى قانچىلىك زۆرۈر بولسا، سىياسىي، مەنىۋى تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنىڭ تېخىمۇ زۆرۈر ئىكەنلىكىنى، ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتى جەريانىدا كېلىپ چىققان ئۆتكۈر ئەمەلىي زىددىيەتلەرنى سىياسىي تۈزۈلمە ۋە ئەخلاقى تۈزۈلمە ئىسلاھاتى ئارقىلىق مۇۋاپىق ھەل قىلىشنىڭ زۆرۈرلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ» دېگەن يەكۈننى ئوتتۇرىغا چىقىرىدۇ.

«بۇرۇت ماجىراسى» ھېكايىسى ھەققىدە توختىلىپ، «ئاپتور بۇ ھېكايىسىدا ئۆتكۈر كومېدىيىلىك كۈلكە ۋە ئاچچىق مەسخىرىنى گىرەلەشتۈرۈپ، يۇكسەك كومېدىيىلىك تەپسىلاتلار چىنلىقىدىن ئۆتكۈر ھەجۋىيلىككە ئىگە ئىدىيىۋى يەكۈن چىقىدۇ» دەيدۇ. ئۇنداقتا يازغۇچى چىقارغان ئىدىيىۋى يەكۈن نېمە؟ (دىققەت: مەزكۇر ھېكايىدا يازغۇچى مەمتىمىن ھوشۇر ھېچقانداق ئىدىيىۋى يەكۈن چىقارمىغان، بىز ئۆز ئەسەرلىرىنىڭ ئاخىرىدا ئىدىيىۋى يەكۈن چىقىرىشنى بەدىئىي ئىجادىيەت قانۇنىيەتلىرىگە خىلاپ، بۇ ۋەزىپىنى يازغۇچىغا ۋە ئەدەبىي ئەسەرلەرگە تېڭىشقا بولمايدۇ دەپ قارايمىز ھەمدە ھەقىقىي يازغۇچى بولۇش سۈپىتى بىلەن مەمتىمىن ھوشۇرمۇ شۇنداق قارايدۇ دېگەن ئىشەنچىدىمىز). ئوبزور ئاپتورى يازغۇچى چىقارغان «ئىدىيىۋى يەكۈن» نى كۆرسىتىپ بېرىشتىن بۇرۇن «ھېكايىدىكى بازار باشلىقىنىڭ كاللىسى ئالىلقاچان ئۆتمۈشكە ئايلىنىپ كەتكەن سىياسىي قاتماللىق بىلەن تولغان، ئۇنىڭ يېڭى دەۋردىكى ئۆزگىرىشلەرنى، پارتىيە 11 ـ نۆۋەتلىك مەركىزىي كومېتېت 3 ـ ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىنكى يۇكسەك بۇرۇلۇشنى ئېتىراپ قىلغۇسى كەلمەيدۇ» دەپ يازىدۇ. ئاندىن «يازغۇچى بۇ پېرسوناژ ئارقىلىق ئىسلاھات، ئىشىكنى ئېچىۋېتىشتەك ئالەمشۇمۇل زور ئۆزگىرىشلەرگە پۈتلىكاشاڭ بولىدىغان ئەنە شۇنداق غەلىتە روھىي ھالەت، غەلىتە قىلىقلارنى جەزمەن ئۆزگەرتىپ، كىشىلەرگە ئەركىن ھەرىكەت قىلىدىغان يېڭى ۋەزىيەت يارىتىپ بېرىش كېرەك. بۇ پەقەت سىياسىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتى ۋە قانۇن تۈزۈلمىسى ئارقىلىقلا ئەمەلگە ئاشۇرىلىدۇ، دېگەن پىكىرنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ» دەيدۇ.

يازغۇچى مەمتىمىن ھوشۇرنىڭ يۇقىرىقى ھېكايىلىرىنى ئوقۇغان ھەر قانداق كىتابخان ئابدۇۋەلى كېرىمنىڭ ھېكايىلار ھەققىدىكى كەشپىيات خاراكتېرلىك بايقاشلىرىدىن ھەيران بولماي قالمايدۇ. كىتابخانلارغا مەلۇمكى، ئوبزور ئاپتورى يۇقىرىقى ئىككى ھېكايىدىكى ۋەقەلىك ۋە پېرسوناژلار خاراكتېرى ئىچىدىن «تېپىپ» چىققان ئۇلۇغۋار ئىدىيىلەر ھەرگىزمۇ ئەسەرنىڭ ئۆزىدىن تەبىئىي رەۋىشتە چىقىرىلغان ئىدىيىلەر ئەمەس، بەلكى ئوبزور ئاپتورىنىڭ «ھازىرقى ئىسلاھات دەۋرىدە يېزىلغان ئەسەرلەر چوقۇم ئىسلاھاتنى ئېلىپ بېرىش كېرەك دېگەن ئىدىيىۋى يەكۈننى ئوتتۇرىغا قويىدۇ» دېگەن ئىدىيىۋى يۈكسەكلىكتە تۇرۇپ، بۇ ھېكايىلارغا تاشنى تاياقتا تاڭغاندەك زورلاپ يۈكلىگەن، تاڭغان ئىدىيىسى. شۇنى كۆرسىتىپ ئۆتۈش كېرەككى، ئەدەبىي ئەسەرلەردە بەدىئىي پىكىرنىڭ بولۇشىغا قارشى تۇرغىلى بولمايدۇ. لېكىن ئەسەردىكى

ئىدىيە قانچە ئۇلۇغۋار، پىكىر قانچە جەڭگىۋار بولسا، مۇقام قانچە يۇقىرى بولسا، دەۋرنىڭ سىياسىي تەلەپلىرىنى قانچىكى ئېنىق ھەم دەل ئىپادىلەپ، سىياسىي خاھىشنى قانچە يارقىن نامايەن قىلغان بولسا، ئۇ ئەسەرنى شۇنچە ياخشى ئەسەر، مۇۋەپپەقىيەتلىك چىققان ئەسەر دېگىلى بولمايدۇ. ئەگەر ئۇنداق بولمايدىكەن، ئەدەبىي ئەسەرلەرنىڭ سىياسىي نەزەرىيىۋى ماقالىلاردىن پەرقى قالمايدۇ.

ئۆز گېپىمىزگە كەلسەك، ئوبزور ئاپتورى يازغۇچى مەمتىمىن ھوشۇر ھېكايىلىرىغا يۈكلىگەن ئىدىيىلەر (سىياسىي مەزمۇنلار) مەمتىمىن ھوشۇر ھېكايىلىرىنىڭ ئەمەلىيىتىگە قىلچە ئۇيغۇن كەلمەيدۇ. مېنىڭ مۇنداق دېگىنىم مەمتىمىن ھوشۇرنىڭ ھېكايىلىرىدا پىكىر، مەنە يوق دېگەنلىكىم ئەمەس. مەن بۇ يەردە يازغۇچى مەمتىمىن ھوشۇر ھېكايىلىرىنىڭ بەدىئىي مۇۋەپپەقىيەتلىرىگە كۆز يۇمۇپ، ئېستېتىك قىممىتىنى ئىنكار قىلماقچىمۇ ئەمەس. مەمتىمىن ھوشۇر ھېكايىلىرىدا ئۆزگىچە بىر خىل ئېستېتىك قىممەت، مەمتىمىن ھوشۇرغىلا خاس بولغان بىر خىل ئېستېتىك خاسلىق بار.

يازغۇچى ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر مەمتىمىن ھوشۇرغا يازغان ئوچۇق خېتىدە « مەن چوڭ-كىچىك سورۇنلاردا، ھەر خىل كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا سىزنىڭ ئەسەرلىرىڭىز توغرۇلۇق ئەجابىي پاراڭلارنى كۆپ ئاڭلىدىم. چوڭ باشلىقلاردىن تارتىپ ياش-ئۆسمۈرلەرگىچە، ھەتتا ئەدەبىياتقا قىزىقىدىغان ئائىلە ئاياللىرىنىڭمۇ سىزنىڭ ئەسەرلىرىڭىزنى قىزىقىپ ئوقۇۋاتقانلىقىنى كۆردۈم... ئۇنداقتا كىتابخانلار سىزنىڭ ئەسەرلىرىڭىزنى نېمە ئۈچۈن سۆيۈپ ئوقۇيدۇ؟ سىزنى بۇنداق بەدىئىي مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشتۈرگەن ئامىللار نېمە؟ ... » دەپ يازغان ئىدى. يازغۇچى مەمتىمىن ھوشۇر ھېكايىلىرىنى چوڭ باشلىقلارنىڭ، ياش-ئۆسمۈرلەرنىڭ، ھەتتا ئائىلە ئاياللىرىنىڭمۇ قىزىقىپ ئوقۇشىدىكى سەۋەب نەدە؟ ئوبزور ئاپتورى كۆرسەتكەندەك، بۇ ھېكايىلارنىڭ ھازىرقى شارائىتتا ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتى قانچە زۆرۈر بولسا، سىياسىي تۈزۈلمە، ئەخلاقى تۈزۈلمە ۋە قانۇن تۈزۈلمە ئىسلاھاتلىرىنىڭ تېخىمۇ زۆرۈر ئىكەنلىكىنى ئوتتۇرىغا قويغىنى ئۈچۈنمۇ؟ ئەگەر شۇنداق دەپ جاۋاب بېرىلسە، چوڭ باشلىقلىرىمىز جۇڭگودا ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ۋە سىياسىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتى ئېلىپ بېرىشنىڭ زۆرۈرلىكى ھەققىدىكى مۇناسىۋەتلىك ھۆججەت ۋە يوليورۇقلارنى ئۆگەنسە ئاسان بولاتتىغۇ!؟ ئىسلاھاتقا قىزىققۇچى ياش-ئۆسمۈرلەر ۋە ئائىلە ئاياللىرى ئىسلاھات ھەققىدىكى ھۆججەتلەرنى « شىنجاڭ گېزىتى » ۋە باشقا مۇناسىۋەتلىك ماتېرىياللاردىن ئوقۇۋالسا تامامەن بولاتتىغۇ؟

شۇنى مۇئەييەنلەشتۈرۈش لازىمكى، مەمتىمىن ھوشۇر ھېكايىلىرىنى ئوقۇغان كىتابخانلاردىن بىز « ئاپتور قانداق ئىدىيىنى ئالغا سۈرۈپتۇ » دەپ سورىساق، ئۇلارنىڭ جاۋاب بېرەلىشى ناتايىن. ئەمما « قانداق تەسىراتلارغا ئىگە بولدىڭىز » دېسەك تەسىراتلىرىنى سۆزلەپ تۈگىتەلمەسلىكى مۇمكىن. بۇ دەل ھەقىقىي بەدىئىي ئەسەرلەر كىتابخانلارغا بەخش ئېتىدىغان، مەلۇم بىر خىل ئىدىيە ياكى ئۇقۇمدىن چوڭ بولغان، ئەسەرنى ئوقۇش جەريانىدا ھېس قىلغىلى بولىدىغان، بىراق تىل بىلەن ياكى ئابستراكت ئۇقۇملار بىلەن بىۋاسىتە ئىپادىلەپ بېرىش تەس

بولغان ئاجايىپ مول ئېستېتىك لەززەت ھەم ئېستېتىك تەسىراتتۇر. يازغۇچى مەمتىمىن ھوشۇر ھېكايىلىرى مۇشۇنداق سېھرىي كۈچكە ئىگە. بۇ ھېكايىلارنىڭ نۇرغۇنلىغان كىشىلەرنىڭ سۆيۈپ ئوقۇشىغا مۇيەسسەر بولالىشىدىكى سەۋەبلەرنى ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر ئۆز خېتىدە دەسلەپكى قەدەمدە كۆرسىتىپ ئۆتكەن.

نۆۋەتتە كەلگەندە شۇنىمۇ كۆرسىتىپ ئۆتۈش كېرەككى، ئابدۇۋەلى كېرىم ئوبزور ئېلان قىلىشتىن ئىلگىرى مەمتىمىن ھوشۇرنىڭ «ساراڭ» ناملىق ھېكايىسى ھەققىدە ئوبزورچى مەمەت پولات، «بۇرۇت ماجىراجى» ھەققىدە ياش ئوبزورچىلاردىن كېرىمجان ئابدۇرېھىم ۋە يالقۇن روزىلار «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1990-، 1991-يىللىق سانلىرىدا ئوبزور ئېلان قىلىپ، ئۆز كۆز قاراشلىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇشقان. ئۇلارنىڭ كۆز قاراشلىرى مەزكۇر ھېكايىلاردىن ئالغان ئېستېتىك تەسىراتلىرىنى ئاساس قىلىپ ئوتتۇرىغا قويۇلغاچقا، بۇ ئىككى ھېكايىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا ئۇيغۇن ئىدى. مەسىلەن، كېرىمجان ئابدۇرېھىم «〈ساراڭ〉 ھېكايىسىدا ئادەملەردىكى گاڭگىراش كەيپىياتى ئىپادىلەنگەن بولسا، 〈بۇرۇت ماجىراسى〉 دا بىھۇدە ئەنسىرەش-قورقۇمسىراش كەيپىياتى ئىپادىلەنگەن»، «ئۇنىڭدىكى كۆلكە ئادەملەردىكى مەنىۋى تراگېدىيىنى — بىھۇدە ئەنسىرەش-قورقۇمسىراش بىلەن ھايات خاتىرجەملىكىدىن مەھرۇم قىلىش پاجىئەسىنى گەۋدىلەندۈرۈپ بەرگەن» دەپ يازغان ھەمدە مەزكۇر ھېكايىدىكى يوشۇرۇن مەنە (ئىدىيە ئەمەس) كىشىلەردىكى قورقۇمسىراش — ئەنسىرەشتىن ئىبارەت مەنىۋى تراگېدىيىدۇر دەپ مۇقىملاشتۇرغان. يالقۇن روزىمۇ ئۆز ئوبزورىدا ھېكايىدىكى يوشۇرۇن مەنىنىڭ يۇقىرىقىدىن ئىبارەت ئىكەنلىكىنى مۇئەييەنلەشتۈرگەن ۋە ھېكايىدا ئىپادىلەنگەن بىھۇدە ئەنسىرەش — قورقۇمسىراشتىن ئىبارەت بۇ پاجىئەنى «كەڭ مەنىگە ئىگە مىللىي پىسخىكا تراگېدىيىسى» دەپ قارىغان. يالقۇن روزى يەنە «〈بۇرۇت ماجىراسى〉 نى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن»، «يۈرىكىمىزنىڭ بىر پاجىئەنى ھېس قىلىۋاتقانلىقىنى، تۇيغۇلىرىمىزنىڭ ئېغىرلىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى، ھېكايىنىڭ ۋەزنىنىڭ بارغانسېرى ئېشىپ بېرىۋاتقانلىقىنى سېزىمىز...» دەپ يېزىپ، ھېكايىنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن كىتابخان پىسخىكىسىدا يۈز بېرىدىغان ئۆزگىرىشلەرنى دەل جايىدا سۈرەتلىگەن. كۆرۈنۈپ تۇرۇپتىكى، كېرىمجان بىلەن يالقۇن ھېكايىدىكى يوشۇرۇن مەنىنى ئەسەرنىڭ ئۆزىدىن ئىزدىگەن، نەتىجىدە توغرا قاراشقا كەلگەن. ئەسەر ھەققىدىكى باھا ھەم كۆز قاراشلار ئەسەر ئەمەلىيىتىگە ئۇيغۇن بولۇشى، ئەسەرنىڭ ئېستېتىك قىممىتىنى توغرا يورۇتۇپ بېرىشى لازىم. چۈنكى بەدىئىي ئەسەرلەرگە نىسبەتەن ئېيتقاندا، ئۇلارنىڭ ئېستېتىك قىممىتىنىڭ يۇقىرى-تۆۋەنلىكى ئۇلارنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك چىققان-چىقمىغانلىقىنى بەلگىلەيدىغان ئاساسىي ئامىل.

يۇقىرىدا بىز ئەدەبىي ئوبزورچىلىقىمىزدا ساقلىنىۋاتقان ئەدەبىي ئەسەرلەردىن ئىدىيە ئىزدەش، ئۇلارغا ئىدىيە يۈكلەش خاھىشىنىڭ تۆت خىل ئىپادىسىنى كۆرۈپ ئۆتتۇق. ئەدەبىي ئەسەرلەرنىڭ مۇۋەپپەقىيىتىنى باھالاشتا ئىدىيىنى بىردىن-بىر چىقىش نۇقتا ۋە بىردىن-بىر ئۆلچەم قىلىۋېلىشتىن ئىبارەت بۇ خىل ئوبزورچىلىق خاھىشىنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيەت ئەمەلىيـ

تىگە، ئۇنىڭ ساغلام راۋاجلىنىشىغا توسقۇنلۇق قىلىش، ئەدەبىي ئىجادىيەتتە ئۇقۇملا شتۇرۇش خاھىشىنى يامرىتىۋېتىش رولى بار.

بىرىنچىدىن، ئەسەردىن ئىدىيە ئىزدەش، ئىدىيە يۇكلەش خاھىشى ئەدەبىي ئىجادىيەتنىڭ مەقسىتىگە ئۇيغۇن كەلمەيدۇ. ئەدەبىي ئىجادىيەت ھەرگىزمۇ بۇ خىل خاھىشتىكىلەر چۈشەنگەندەك ئىدىيىنى، ئۇقۇمنى ئوبرازلاشتۇرۇش، ئوبراز ۋاستىسىدىن پايدىلىنىپ مەلۇم بىر ئىدىيىنى چۈشەندۇرۇش ياكى مەلۇم ھەقىقەتنى ئىسپاتلاش ئەمەس. ئەدەبىي ئەسەرلەرمۇ ئوبراز بىلەن ئىدىيىنىڭ قوشۇلمىسى ئەمەس. ئەدەبىي ئىجادىيەت يازغۇچى، شائىرلارنىڭ ئىجتىمائىي تۇرمۇش ئۇلارغا ئاتا قىلغان ئېستېتىك تۇيغۇ ـ تەسىراتلىرى ۋە كىشىلىك ھايات ئۇلارغا بەخش ئەتكەن ئېستېتىك ھېسسىياتلىرىنى ئەينى تۇيغۇ ـ تەسىرات، ئەينى ھېسسىيات ھالىتىدە ئىپادىلىشىدىن ئىبارەت. گەرچە يازغۇچى، شائىرلارنىڭ بۇ خىل تۇيغۇ ـ تەسىراتلىرى ھەم ھېسسىياتلىرى، ئۇلارنىڭ ئىدىيىۋى بىلىشلىرى ۋە ئىدراكى چۈشەنچىلىرىنىڭ تىز گىنىلىشىگە، تەسىرىگە ئۇچرىسىمۇ، لېكىن ئۇلار تۇرمۇشتىن ئالغان تۇيغۇ ـ تەسىرات ھەم ھېسسىياتلارنى ئۇلارنىڭ تۇرمۇش ھەققىدىكى ئىدىيىۋى بىلىشلىرى بىلەن رېئاللىق ھەققىدىكى ئىدراكى چۈشەنچىلىرىگە تەڭلەشتۇرۇپ قويۇشقا بولمايدۇ.

ئادەتتە ھەر بىر ھەقىقىي بەدىئىي ئەسەر ھەر قانداق بىر ئابستراكت ئىدىيە ۋە ئۇقۇمدىن نەچچە ھەسسە چوڭقۇر ھەم كەڭ بەدىئىي مەنىلەرنى، بەدىئىي مەزمۇنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان، باي، رەڭگارەڭ بەدىئىي دۇنيادىن ئىبارەت بولۇپ، ئۇنىڭدىكى بەدىئىي مەنىلەرنى مەلۇم ئابستراكت ئىدىيە بىلەن تەڭلەشتۇرۇپ قويۇشقا قەتئىي بولمايدۇ.

رۇس يازغۇچىسى ل. تولستوي ئۆزىنىڭ «سەنئەت ھەققىدە» ناملىق مەشھۇر ئەسىرىدە «كىشىلەر تىل ئارقىلىق ئىدىيە ئالماشتۇرۇشسا، سەنئەت ئارقىلىق ئۆز ئارا ھېسسىيات ئىزھار قىلىشىدۇ»، «ئۆزىمىزنىڭ قەلبىدە ئىلگىرى باشتىن كەچۈرگەن ھېسسىياتلىرىمىزنى قايتا ئۇرغۇتۇپ، ئۇرغۇغان بۇ خىل ھېسسىياتنى ھەرىكەت، فىگۇرا، رەڭ، ئاۋاز ۋە سۆزلەردىن تۈزۈلگەن ئوبرازلار ئارقىلىق ئىزھار قىلىپ، باشقىلارنىمۇ ئوخشاشلا بۇ خىل ھېسسىياتقا كەلتۈرۈش ــ مانا بۇ بەدىئىي پائالىيەتتۇر» دەپ كۆرسەتكەنىدى. ئۇ يەنە ساپ ئەقلىي سوغۇققانلىقنىڭ سەنئەتنىڭ بۇزغۇنچىسى ئىكەنلىكىنى تەكىتلىگەنىدى. رۇس يازغۇچىسى گونچاروۋ «كېچىكىپ قىلغان ھامان قىلمىغاندىن ياخشى» ناملىق ماقالىسىدا «مېنىڭ ئىپادىلەيدىغىنىم ئالدى بىلەن ئىدىيە ئەمەس، بەلكى مەن تەسەۋۋۇرۇمدا كۆرگەن پېرسوناژلار، ئوبرازلار، سيۇژېتلار»، «مەن تەسۋىرلەۋاتقان ۋاقىتمدا مېنىڭ پېرسوناژلىرىم، پورترېتلىرىم، خاراكتېرلىرىمنىڭ نېمىلەرنى بىلدۈرىدىغانلىقىنى ئانچە بىلىپ كەتمەيمەن» دەپ يازغانىدى. بىز بۇ ئىككى مەشھۇر يازغۇچىنىڭ يۇقىرىقى سۆزلىرىدىن ئەدەبىي ئىجادىيەتتە يازغۇچى، شائىرلارنىڭ ئىدىيىنى ئەمەس، بەلكى ھېسسىياتنى ئىپادىلەشنى مەقسەت قىلىدىغانلىقىنى ئېنىق بىلىۋالالايمىز. شۇنى كۆرسىتىپ ئۆتۈش كېرەككى، ئىدىيىنى ئىپادىلەشنى مەقسەت قىلغان يازغۇچى ئۇقۇملاشتۇرۇلغان مۇۋەپپەقىيەتسىز ئەسەردىن باشقا نەرسە ئىجاد قىلالمايدۇ.

(ئاخىرى 108 ـ بەتتە)

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ئەنۋەر ھاشىم

ھەم «تۇمان باسقان مەھەللە»، ھەم ئۆز سەمىز نىڭ سۆيۈملۈك مەھەللىسى

ئابدۇللا ساۋۇت ــ ئۆزىنىڭ «تاش بوران»، «قانلىق قىرغاق»، «دات باسماس قىلىچ»، «ماگائىجازەت بېرىڭلار»، «مۇھەببەت قارىغۇ ئەمەس»، «چاقماق» قاتارلىق كىتابلىرى ۋە بىر تۈركۈم شېئىرلىرى بىلەن كەڭ كىتابخانلارنىڭ ھۆرمىتىگە سازاۋەر بولۇپ كېلىۋاتقان ئىقتىدارلىق ياش ئەدىبلىرىمىزنىڭ بىرى. ئۇ «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1993 ـ يىللىق 6 ـ سانىدا «تۇمان باسقان مەھەللە» ناملىق ھېكايىسىنى ئېلان قىلدى. ھېكايىدە ئىجابىي پېرسوناژلاردىن تاھىر ۋە ئوقۇتقۇچى «مەن» نىڭ ئوبرازى يارىتىلغان. تاھىر يېزا ئىگىلىك ئىلمىدە مەلۇم تەجرىبىگە ئىگە، چەت، قالاق يۇرتنى ئۆز گەرتىشكە تۆھپە قوشۇش ئىرادىسى كۈچلۈك، «ناھىيە خەلقىگە بەخت يارىتىش يولىدا نۇرغۇن جاپا ـ مۇشەققەتلەرنى چەككەن» كادىر. ئۇ پېنسىيىگە چىققاندىن كېيىنمۇ، دېھقانلارغا ئىلمىي ئۇسۇلدا تېرىقچىلىق قىلىشنى ئۆگىتىپ، ئۇلارنى بېيىتىشقا كۈچ سەرپ قىلىدۇ. دېمەك، ئۇ ئۇمىدىنى ۋەتەن، خەلققە بېغىشلىغان، ئېتىقادى مۇستەھكەم كوممۇنىستلارنىڭ ئوبرازى. ھېكايىدىكى «مەن» بولسا، ئۆمرىنى خەلقنىڭ مائارىپ ئىشلىرىغا بېغىشلىغان، «نۇرغۇن بالىلارغا ئاتىنىڭ تەربىيىسى بەرگەن»، «سەھرا تۇرمۇشىغا كۆنۈپ» كېتەلىسىمۇ، «بىراق خۇراپاتلىققا كۆنەلمەيدىغان»، چاچ ـ ساقاللىرى ئاقارغاندىمۇ «روھى تېتىك، يۈرىكىدىكى ئىنسانىي ھېس ـ تۇيغۇلار، ئارزۇ ـ ئارمانلار» ئۆچمىگەن، ئۈمىدۋار، مېھنەتكەش ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ئوبرازى. يازغۇچى بۇ ھېكايىدا خىزمەت قىلىۋاتقان مەزگىلدە ھەم پېنسىيىگە چىققاندىن كېيىن خۇراپىي پائالىيەت بىلەن شۇغۇللانمىغان تاھىرنىڭ مەسۇم خاتىپ، ئەمەت مەزىن باشلىق بىر قىسىم كىشىلەر تەرىپىدىن قارشى ئېلىنماسلىقى، ھەتتا يەكلىنىشى، ۋاپات بولغاندىن كېيىن مېيىتىنىڭ غېرىپسىنىپ قېلىشى، تۇپراق بېشىدا ئۇنىڭ تۆھپىسى توغرىسىدا ئىككى ئېغىز گەپ قىلىنماي، دىندارلار تەرىپىدىن «نامازنى ئوقۇمايتتى، روزا تۇتمايتتى، گۇناھلىق ئىشلارنى تولا قىلاتتى» دېيىلىپ، ھاياتىدىن خاتا يەكۈن چىقىرىلغانلىقىنى يېزىش ئارقىلىق چەت ـ ياقا يېزىلاردا دىنىي پائالىيەتلەر بىلەن شۇغۇللانمايدىغانلارنىڭ چەتكە قېقىلىدىغانلىقىنى، ئېتىقادى كۈچلۈك كوممۇنىستلار بىلەن خۇراپىيلىقى كۈچلۈك بىر قىسىم كىشىلەر ئوتتۇرىسىدىكى ئۆتكۈر زىددىيەتلەرنى ئەكس ئەتتۈرگەن، شۇنداقلا قىسمەن جايلاردىكى ئاساسىي قاتلام پارتىيە تەشكىلاتلىرىنىڭ خىزمىتىنىڭ رولىنىڭ سەل ئاجىزلاپ قالغانلىقىدىنمۇ بېشارەت بەرگەن. بۇ ھېكايە پېنسىيىگە چىققان

كوممۇنىستلارنىڭ ئاخىرقى ئۆمرىدىكى روھىي دۇنياسىنى ۋە بەزى جايلاردا دىنىي پائالىيەتلەر-نىڭ زىيادە كۈچىيىپ كەتكەنلىكىدەك رېئاللىقنى دەل ۋاقتىدا ئەكس ئەتتۈرگەنلىكىدەك مۇۋەپپەقىيىتى بىلەن نادىر ھېكايىلاردىن ھېسابلىنىدۇ، دەپ قارايمەن.

مۇھەممەتتۇرسۇن ئىبراھىمى «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1994 ـ يىللىق 7 ـ سانىدا «〈تۇمان باسقان مەھەللە〉 مۇ ياكى ئۆزىمىزنىڭ سۆيۈملۈك مەھەللىسىمۇ» ناملىق ماقالىسىنى ئېلان قىلىپ، يازغۇچى ئابدۇللا ساۋۇتنىڭ «تۇمان باسقان مەھەللە» ناملىق ھېكايىسىنى تەنقىد قىلدى. مەن بۇنىڭدىن سەل ئەپسۇسلىنىپ قالدىم. مۇھەممەتتۇرسۇن ئەسەرنى توغرا مەيداندا تۇرۇپ ئىلمىي دۇنيا قاراش ئارقىلىق تەھلىل قىلالمىغان، ئۇنىڭ ئۈستىگە، يېزىلىرىمىزنىڭ نۆ-ۋەتتىكى ئەھۋالىنى تازا ياخشى چۈشىنىپ كەتمىگەنلىكى سەۋەبلىك نۇرغۇن كۆز قاراشلىرى ئاساسسىز بولۇپ قالغان.

مەسىلەن، ئاپتور «تۇمان باسقان مەھەللە» نى ئوقۇپ، «ئۇنىڭدىن تۇزۇككىنە بەدىئىي زوق» ئالالماي، «ھېكايىچىلىق ئىشلىرىمىزنىڭ بارغانسېرى ئاجىزلاپ كېتىۋاتقانلىقى. بەدىئىي سەۋىيىسىنىڭ تۆۋەنلەپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس» قىلىدۇ. بىر ھېكايىنى ئوقۇپلا (ئۇنى ناچار ھېكايە دېگەن تەقدىردىمۇ) پۈتكۈل ئۇيغۇر ھېكايىچىلىقىنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى بوققا چىقى-رىش قۇدۇق ئىچىدىكى پاقىنىڭ ئالەمنىڭ كەڭلىكىگە ھۆكۈم قىلغانلىقىدەك ئىش بولماي نېمە؟

مۇھەممەتتۇرسۇن ئىبراھىمى ژۇرنالنىڭ 134 ـ بېتىدە تاھىرنىڭ «ناھىيىنىڭ مۇئاۋىن ھاكىم نامزاتلىقىغا كۆرسىتىلىپ، سايلامدا چۈشۈپ قالغان» لىقىنى يازغان تۇرۇقلۇق، ئارقى-دىنلا 23 ـ بەردە ئۇنى «تاھىر ھاكىم» دەپ تىلغا ئالىدۇ. ھاكىملىق تاھىرغا نەدىن بەخشەندە بولۇپ قالدۇ؟ ھېكايىدا «مەن» «تەلىيىم ئوڭدىن كېلىپ يۇرتۇمغا تەقسىم قىلىنىپ، ناھىيىلىك ئوتتۇرا مەكتەپكە بۆلۈندۈم» دەپ ئېنىق يېزىلغان تۇرسا، مۇھەممەتتۇرسۇن ماقالىسىدا «مەن» «سايتۇگەمەن مەھەللىسىدىكى يېزا ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى» دەيدۇ. ماقالىنىڭ ئاخىرىدا يەنە «ئۇ ناھىيە بازىرىدىكى بىر ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئوقۇتقۇچىسى» دەپ يازىدۇ.

ئاپتور ھېكايىنى، جۈملىدىن ھېكايىدىكى پېرسوناژلار ئوبرازىنى توغرا، ھەققانىي مەيداندا تۇرۇپ تەھلىل قىلالمىغاچقا، ھېكايىدىكى ئىككى ئىجابىي پېرسوناژ، يەنى تاھىر بىلەن «مەن» ئۇنىڭدا ھۆرمەت تۇيغۇسى پەيدا قىلالمايلا قالماستىن، بەلكى ئۆچمەنلىك تۇيغۇسى قوزغايدۇ. كىشىنى غەزەپلەندۈرىدىغىنى ئاپتور بۇ ئىككى تۆھپىكار كوممۇنىستنىڭ ھاياتىنى «بىر چىۋىن تۇغۇلدى ياكى ئۆلۈپ كەتتى» گە تەققاسلاپ، ئۇلارنى بىر ھاشارەتچىلىكمۇ كۆرمەيدۇ. ئاپتور تاھىرنى سەلبىي پېرسوناژ دەپ خاتا چۈشىنىپ قالغاچقا، يازغۇچىنىڭ ئۇنىڭغا ھېسداشلىق قىلغانلىقى ۋە ئۇنى ھۆرمەت بىلەن تەسۋىرلىشىنىمۇ «ئاپتور... تاھىرغا يان باسىدۇ» دەپ ئەيىبلەيدۇ.

ئاپتورغا تاھىرنىڭ جىنازىسىنىڭ «مىسكىن قىياپىتى، غېرىبانىلىقى»، ناھىيە كادىرلىرى-نىڭ تاھىرنىڭ نامىزىغا تولالماي كېتىپ قېلىشى «بەكمۇ قىزىق ۋە پاجىئەلىك» تۇيۇلۇپ كېتىدۇ. يېزىلاردىكى ياش ۋاقتىدا ۋەتەن، خەلق ئۈچۈن جاپالىق ئىشلىگەن، ئەمما پېنسىيىگە

چىققاندىن كېيىنمۇ كوممۇنىستىك ئېتىقادىدىن ۋاز كەچمىگەن، دىنىي خۇراپاتلىق پائالىيەتلىرىگە قاتناشمىغان تۆھپىكارلارنىڭ بىر ئۈچۈم خۇراپاتچىلار تەرىپىدىن يەكلىنىۋاتقانلىقى رېئاللىق. ئۆز نۆۋىتىدە شۇنى قوشۇمچە قىلغۇم كېلىدۇ: مەلۇم بىر يېزىدا بىر پېشقەدەم كوممۇنىست ۋاپات بولىدۇ، دىندارلار ئۇنى «نامىز ئوقۇمايتتى، روزا تۇتمايتتى، هاراق ئىچەتتى» دەپ، ئۇنىڭ نامىزىنى چۈشۈرۈشنى رەت قىلىدۇ. مۇشۇنداق ئەھۋالدا بىر ناھىيە رەھبىرى مەرھۇمنىڭ خىزمەتداشلىرىنى ۋە بىر قىسىم پارتىيە ئەزالىرىنى باشلاپ بېرىپ، ئۇنىڭ ئۆلۈمىنى داغدۇغىلىق ئۇزىتىپ، دىندارلارنىڭ تەلپىكىنى سوغا چىلاشتۇرىدۇ. ئادەتتە ناھىيە دەرىجىلىكتىن تۆۋەن رەھبىرىي كادىرلار ۋاپات بولسا، ماتەم مۇراسىمى، تەزىيە يىغىنى ئۆتكۈزۈلمەيدۇ. نەتىجىدە ئۇلارنىڭ ئۆلۈمىنىڭ بىر مەھەللىنىڭ مەسچىتىنىڭ ئىمامىنىڭ ئۆلۈمىچىلىكمۇ داغدۇغىسى بولمايدۇ. يەنى ئۇلارنىڭ ئۆلۈمىنى ئۇزىتىشقا يا تەشكىل، يا مەسچىت جامائىتى تەشەببۇسكار بولمايدۇ. نەتىجىدە «غېرىبانىلىق» شەكىللىنىدۇ. مۇمكىن بولغاندا مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ يېزىلاردىكى مۇسۇلمان كادىرلارنىڭ ئۆلۈمىنى ئۇزىتىشقا ئائىت بىر ۋەقىتلىق بەلگىلىمە تۈزۈپ چىققىنىنىڭ زىيىنى يوق. كۆپ ھاللاردىغۇ ئۇ ئەخلاق، ئادىمىگەرچىلىكنىڭ كۈچى بىلەن ھەل بولۇپ كېتىدۇ. مەلۇمكى، خۇراپاتلىق تۈسىنى ئالغان دىنىي مۇراسىملارنىڭ بىر قىسمى زامانلارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئۆرپ-ئادەتكە ئايلىنىپ كېتىدۇ. ئۆلۈم ئۇزىتىش ئەنە شۇلارنىڭ بىرى. نەپسانىيەتچى مەزىن، خاتىپلار مۇشۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، بىر تەرەپتىن ئۆزىگە نەپ ئۇندۇرۇش كويىدا بولسا، يەنە بىر تەرەپتىن، ھاياتلارنى خۇراپاتلىق يولىنى تۇتۇشقا ئۈندەيدۇ. بۇمۇ قانداقتۇر «ھاياتنىڭ ئاچچىق چاقچىقى، پەلەكنىڭ كاجلىقى» بولماستىن، بەلكى چەت-ياقا يېزىلاردىكى مەۋجۇت رېئاللىق. ئاپتور يۇقىرىقىدەك تۇرمۇش رېئاللىقىنى تازا چۈشەنمەيدۇ، توغرا مۆلچەرلىيەلمەيدۇ. يۇقىرىقى مەسىلىلەرگە ئائىت تۇرمۇش كارتىنىلىرى كەڭ كىتابخانلارنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشكەن «قۇرتلاپ كەتكەن كۆل»، «قەلەندەرنىڭ ۋەسىيىتى»، «ئويلىنىش ئىچىدە ئىلگىرىلەش» قاتارلىق ئەسەرلەردە قايىل قىلارلىق ئەكس ئەتتۈرۈلگەن. ئاپتور شۇ ئەسەرلەرنىمۇ ئوقۇمىغان بولغىيمىدى؟ ئەمما يازغۇچى يۇقىرىقى ئەسەرلەر ئاپتورلىرىنىڭ يازغىنىنى تەكرارلىمىغان، بەلكى ئاپتور ئېتىراپ قىلغاندەك. پېنسىيىگە چىققان كىشىلەرنىڭ «تەقدىرى، خۇشاللىقى، قايغۇ-مۇڭلىرىدىن ئىبارەت ئەمەلىي مەسىلە، مۇھىم ئىجتىمائىي مەسىلە» نى تېما قىلغان.

ئاپتورنىڭ قارىشىچە، پېنسىيىگە چىققانلاردىن «ئەلگە كىرسەڭ ئېلىڭچە، سوغا كىرسەڭ بېلىڭچە» دەپ، «كەڭ جامائەت سېپىگە قوشۇلۇپ كەتكەنلىرى (ئۆزىنىڭ كوممۇنىستىك ئېتىقادى، ماتېرىيالىستىك دۇنيا قاراشلىرىدىن ۋاز كەچكەنلەر) ياخشى ئادەملەر، ئىلىم-پەنگە تايىنىپ ئىلمىي ئۇسۇلدا تېرىقچىلىق قىلىشنى تەشەببۇس قىلغان، كېچە-كۈندۈز خەلقنى بېيىتىشنى ئويلايدىغان، ئەمما دىنىي پائالىيەت بىلەن شۇغۇللانمايدىغان تاھىردەك كىشىلەر بولسا، يان بېسىشقا بولمايدىغان كىشىلەر ئىكەن. تاھىر ئەسلىدە ياخشى ئادەم ئىدى. بىراق ئاپتور ژۇرنالنىڭ 137-بېتىدە بىر قىسىم كادىرلارنىڭ «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» ۋە ئۇنىڭ ئالدى-

كەينىدە ئۆتكۈزگەن بارلىق خاتالىقلىرىنى بىر - بىرلەپ تىلغا ئالىدۇ ۋە ئومۇمىيلىقتىن ئايرىملىققا ئۆتۈپ، ئۇ خاتالىق - گۇناھلارنىڭ ھەممىسىنى تاھىرغا دۆڭگەيدۇ. زورمۇ - زور شۇنداق قىلىنسا، تاھىر ئەلۋەتتە يان بېسىشقا بولمايدىغان ئادەمگە ئايلىنىپ قالىدۇ - دە.

ئاپتور ھېكايىدا «تاھىر بىلەن ھېلىقى مۇئەللىم (〈مەن〉نى دېمەكچى) دىن باشقا «بىرمۇ ياخشى، بىرمۇ ۋىجدانلىق، ئاقكۆڭۈل كىشى» نى كۆرەلمىگىنىگە ھەسرەت چېكىدۇ. ئۇنىڭچە بولغاندا، مەلۇم يۇرت ۋە مەلۇم يۇرت خەلقى ھەققىدە يېزىلغان ھېكايىلارنىڭ ھەممىسىدە «ئۆز يۇرت، ئۆز مەھەللىسىنىڭ گۈزەل مەنزىرىسى، مېھرىبان ئاتا - ئانا، قولۇم - قوشنىلارنىڭ سۆيۈملۈك قىياپەتلىرى» چېلىقىشى شەرت ئوخشايدۇ. ئاپتور يەنە تاھىرنىڭ سايتۇ گىمەنلىكلەرنىڭ ۋۇجۇدىدىكى ئىللەتلەرگە تەنقىدىي مۇئامىلە قىلغانلىقىنى «ئۆز ئىنىغا تۈكۈرۈپ» قويغانلىق دەيدۇ. ھەممىگە ئايانكى، بۇ ئاز بىر قىسىم مۇتەئەسسىپ، ئىككى نان تاپسا بىرىدە داپ چالىدىغان، ماختىنىشقا ۋە خۇشامەتكە ئامراق، تەنقىدتىن ئۆلگۈدەك قورقىدىغان، ئۆزلىرىنى ئىلغار ئەللەرگە، مىللەتلەرگە سېلىشتۇرۇشنى بىلمەيدىغان قانائەتچان غىلاپ بەندىلىرىنىڭ پىسخىكىسى.

ئاپتور تاھىرنىڭ جىنازىسىنىڭ مىسكىن قىياپەتتە تۇرۇپ قېلىشىغا سەۋەبچى بولغان مەسۇم خاتىپ، ئەمەت مەزىن باشچىلىقىدىكى خۇراپاتلىق ھىماتچىلىرىنى «خەلق»، تاھىر ۋە «مەن» دىن ئىبارەت ئىككى كوممۇنىستنى بولسا، «ئۆز جامائىتىدىن ئايرىلىپ قالغان يېتىم قوزا، مىسكىن، پەرياد چەككەن دەردمەنلەر» دەۋالىدۇ. ئاپتور «خەلقنىڭ كۆزى ئەسلا خاتا كۆرمەيدۇ» دېگەن بۇ «ئۇلۇغ»، «مۇتلەق» ھۆكۈمنى ئونتۇرىغا قويىدۇ. ماقالىنى ئوقۇغانلارغا مەلۇمكى، بۇ ھۆكۈمدىكى خەلق چىن مەنىدىكى خەلق بولماستىن، بەلكى مەسۇم خاتىپ، ئەمەت مەزىن باشچىلىقىدىكى «خەلق» تۇر. ئاپتور جېنىنىڭ بېرىچە زورۇقۇپ، تاھىر بىلەن «مەن» دىن ئىبارەت ئىككى مېھنەتكەشكە «ھېسسىياتى خۇنۇك، مىجەزى ناچار، تەبىئىتى ياۋايى» دەپ تۆھمەت چاپلايدۇ. ئۇلار پېنسىيىگە چىقىپلا ئۇزۇن چاپان كىيىپ، ساقال قويۇپ، روزا تۇتۇپ، مەسچىتكە چىقىپ ناماز ئوقۇپ يۈرگەن بولسا ۋە ئىلىم - مەرىپەت، تەرەققىياتتىن ئېغىز ئاچمىسا، ئاندىن «خەلق» نىڭ توپىغا قېتىلغان ھېسابلىنامدىكەن؟ ئاپتور مەسۇم خاتىپ بىلەن ئەمەت مەزىنلەرنى بولسا، قاش - كۆزلىرىنى بوياپ زورمۇ - زور پەردازلايدۇ. بۇنىڭدىكى غەرەز زادى نېمە؟ ئاخىرقى ھېسابتا ئۆزىنىڭ خۇراپاتلىق سەپسەتىسىنى بازارغا سېلىشتىن ئىبارەت.

ئاپتور چۈشەنگەندەك بىر قىسىم كىشىلەرنىڭ قارشىلىقىغا ئۇچرىغانلىقى ئۈچۈنلا تاھىر ۋە «مەن» يامان ئادەم ھېسابلىنىدىغان بولسا، مەنسۇر ئەللاجى، كوپېرنىك، بابارەھىم مەشرەپ قاتارلىق ئەقىل - پاراستى ئۆزى ئالەمدىن ئۆتۈپ، خېلى زامانلاردىن كېيىن تولۇق ئېتىراپ قىلىنغان كىشىلەرنى نېمە دېگۈلۈك؟

پارتىيە 11 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتىنىڭ 3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن كىشىلەرنىڭ دىنغا ئېتىقاد قىلىش ئەركىنلىكى قانۇن بويىچە كەڭ قوغدىلىدۇ. بىراق بۇ بىر قىسىم يامان ئاقىۋەتلەرنىمۇ كەلتۈرۈپ چىقاردى، يەنى بىر قىسىم مۇتەئەسسىپ دىندارلار دىنىي ئىلىم - پەنگە،

دۆلەتنىڭ قانۇن - سىياسەتلىرىگە قارشى قويىدى، نەتىجىدە ئوقۇش يېشىدىكى باللارنى مەكتەپتىن چېكىندۈرۈۋېلىپ، موللىلارغا تۇتۇپ بېرىدىغان، ئەمدىلا ئەقلىنى تېپىۋاتقان سەككىز - توققۇز ياشلاردىكى سەبىيلەرنىمۇ ناماز ئوقۇشقا، روزا تۇتۇشقا مەجبۇرلايدىغان، بۇ ئارقىلىق مەجبۇرىي مائارىپنىڭ ئومۇملىشىشىغا تەسىر يەتكۈزىدىغان، خۇراپىيلار غۇجمىكىنى شەكىللەندۈرۈپ، دىنىي پائالىيەت بىلەن شۇغۇللانمىغانلارنى ھاقارەتلەيدىغان، چەتكە قاقىدىغان، ئەمدىلا قورسىقى توق، كىيىمى پۈتۈن بولۇشقا باشلىغان دېھقانلاردىن «ئىئانە» يىغىپ، تۈركۈم - تۈركۈملەپ مەسچىت سالىدىغان ئەھۋاللار كېلىپ چىقتى. بۇ مىللەتنىڭ تەقدىرى ۋە ئىستىقبالىغا كۆڭۈل بۆلىدىغان بارلىق ئەقىل ئىگىلىرى جىددىي ئويلىنىپ بېقىشقا تېگىشلىك مەسىلە. دىنغا ئېتىقاد قىلىش ۋە نورمال دىنىي پائالىيەتلەر بىلەن شۇغۇللىنىش ھەر بىر پۇقرانىڭ ھېچكىم چەكلىمەيدىغان ھوقۇقى، لېكىن شۇنىمۇ بىلىش كېرەككى، پۇقرالارنىڭ دىنغا ئېتىقاد قىلىش ئەركىنلىكى بولۇش بىلەن بىرلىكتە، دىنغا ئېتىقاد قىلماسلىق ئەركىنلىكىمۇ بار. دىنىي پائالىيەتلەرگە قاتناشمىغانلارنى ھەر قانداق كىشىنىڭ ئەيىبلىشى يولسىزلىق، مۇتەھەملىك.

«مۇسۇلمان ئاتا - ئانا، قەۋم - قېرىنداشلار» ىمىزنى ۋە يۇرت «جامائەتى» مىزنى ماختاپ ئۇچۇرۇش، ئۇلارنىڭ ئىش - ھەرىكەتلىرىگە تەنقىدىي مۇئامىلە قىلماسلىق، ئۇلارنى يېڭى، ئىلغار دۇنيا قاراشقا يېتەكلىمەسلىك ئاخىرقى ھېسابتا ئۆزىمىزنىمۇ «مۇتەئەسسىپلەر» دىن، «نادان خەلق»، «قالاق» ۋە «مەدەنىيەتسىز» لەردىن قىلىپ قويىدۇ. ئاپتور يەنە يازغۇچى «دىنغا ئېتىقاد قىلىدىغان مىڭلارچە ئاددىي خەلقنىڭ نورمال دىنىي پائالىيەتلىرىگە دۈشمەنلەرچە كۆز بىلەن قاراپ، ئۇنىڭغا قوپال مۇئامىلە قىلىدۇ» دەپ ئەيىبلەيدۇ. تۆتنى زامانىۋىلاشتۇرۇش سۈرئىتىنى تېزلىتىش ۋە خەلقنىڭ ساپاسىنى ئۆستۈرۈش ئۈچۈن، «مىڭلارچە ئاددىي خەلق» نى، بولۇپمۇ ياش - ئۆسمۈرلىرىمىزنى خۇراپاتلىق پاتقىقىدىن قۇتۇلدۇرۇپ، ئىلىم - مەرىپەت ئىگىلىتىش، ئالىي مەلۇماتلىقلاردىن قىلىش تامامەن زۆرۈر. ئاپتور بۇ نۇقتىنى چۈشەنمەي بىر مۇنچە قايناپ كېتىدۇ.

ئاپتور ئىككى پېرسوناژنىڭ ھايات ۋاقتىدىكى تۆھپىسىگە باھا بېرىشتىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ، ئاساسەن دىنىي نۇقتىنى چىقىش قىلىپ بېرىلىدىغان تۇپراق بېشىدىكى باھانى «ئەڭ توغرا ۋە ئەڭ ئادىل باھا» دەۋالىدۇ.

- «تاھىر ھاكىم مەيلى جەننەتكە كىرسۇن، مەيلى دوزاخقا چۈشسۇن، ئۇنىڭ ئاممىدىن، خەلقتىن ئايرىلغانلىقى راست.» بۇ جۈملىدىن ۋە پۈتكۈل ماقالە مەزمۇنىدىن بايقاشقا بولىدۇكى، مۇھەممەتتۇرسۇن ماقالىسىگە ئىدېئالىستىك كۆز قاراشنى، خۇراپىيلىقنى يېتەكچى ئىدىيە قىلغان. دۇنيا ئېلېكترون دەۋرىگە قەدەم قويغان 20 - ئەسىرنىڭ ئاخىرلىرىدىكى بۈگۈنكى كۈندە بۇ خىل ئىدىيىنى قانداقمۇ قوبۇل قىلغىلى بولسۇن؟

«مەن» نىڭ ئوقۇغۇچىلارنىڭ «رەڭ تۈزگەن - تۈزمىگەنلىكىگە، كىشىنىڭ دىققىتىنى تارتىدىغان - تارتمايدىغانلىقىغا» قارىشى ئىنسان تەبىئىتى نۇقتىسىدىن تامامەن نورمال ئەھۋال. چۈنكى ئوقۇتقۇچى ھېسسىياتسىز ماشىنا ئادەم ئەمەس، بەلكى چىن ئادەم، شۇڭا ئۇنىڭمۇ گۈزەل-

لىككە ئىنتىلىش، گۈزەللىكتىن زوقلىنىش ھوقۇقى بار. ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ئالىيجانابلىقى ئوقۇغۇچىلىرىغا زوقلانماسلىقىدا ئەمەس، بەلكى زوقلىنىپ تۇرۇپ، ئۆزىنى تۇتۇۋالالىشىدا ئىپادىلىنىدۇ. ئۆز نۆۋىتىدە ھەر قانداق بىر بويىغا يەتكەن قىز ئۇنىڭ «نىشان»ى بولالايدۇ. ئۆز ئوقۇغۇچىسى، شاگىرتى ۋە كاتىپلىرى بىلەن تۇرمۇش قۇرۇپ، ئورتاق نىشان ئۈچۈن بىرلىكتە كۈرەش قىلغانلار ئازمۇ؟ بىز ھېكايىدا «مەن» نىڭ پاتىمەگە (پاتىمە ئوقۇغۇچىلىق دەۋرىدە) دۇتار، تەمبۇر چېلىپ بەرگىنىدىن باشقا، قىلغان بىرەر ئېغىز ناشايان سۆز - چاقچاق ياكى ھەرىكىتىنى ئۇچراتمايمىز (ئۇنداق قىلىش ئوقۇتقۇچىلىق كەسپىي ئەخلاقىغا خىلاپ كېلىدۇ، ئەلۋەتتە). دانالار ئېيتقاندەك، «ئادەمنىڭ ياشىشى ئۆزىنى ئۆزى ئىپادىلەش. ئۆزىنى ئىپادىلىيەلمىگەن ئادەم قۇل». ئاپتور «مەن» نىڭ مونولوگ ئارقىلىق ئىچكى تۇيغۇلىرىنى ئىپادىلىگەنلىكىدىن نۇرغۇن قۇسۇرلارنى تاپقان. ھېچقانداق ئەمەلىي ھەرىكىتى بولمىسىمۇ، ئوقۇتقۇچىغا نۇرغۇن جىنايەت ئارتقان. «مەن» ئوقۇتقۇچى بولغاچقا، بەزى ئىشلارنى خىيال قىلىش ھوقۇقىمۇ يوقمۇ؟ ئاپتور نېمىشقا «نومۇسسىز، ئوقۇتقۇچى قىياپەتلىك مەخلۇق» دەپ ئەيىبلەپ كېتىدۇ؟

ئۇيغۇر تىلىدا جۈملىگە بىرەر سۆزنىڭ قوشۇلۇشى ياكى ئېلىنىپ كېتىشى روشەن مەنە پەرقى ھاسىل قىلىدۇ. مەسىلەن، «ئۇ يەنە كەلدى» دېگەن جۈملىدىكى «يەنە» دېگەن سۆز «ئۇ» نىڭ ئىلگىرىمۇ كەلگەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ. دەل شۇنىڭغا ئوخشاش، پاتىمە «ئاتا - ئانىسىنىڭ زورى بىلەن مەكتەپتىن قالدى، بۇمۇ بىر ھېسابتا ياخشى بولدى...» دېگەن جۈملىدە ئۇنىڭ مەكتەپتىن قېلىشى بىر ھېسابتا يامان بولدى، دېگەن مەنىنىڭمۇ بارلىقىنى ئازراق ساۋاتى بار كىشىلەر چۈشىنەلەيدۇ. بۇ ئىچكى كەچۈرمە ئۆز نۆۋىتىدە «مەن» نىڭ ئىنتايىن ئەخلاقلىق ئوقۇتقۇچى ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەپ بېرىشتە مۇھىم رول ئوينىغان. چۈنكى پاتىمە مەكتەپتىن چېكىنمىسە، «مەن» دىن ئىبارەت ئەخلاقلىق ئوقۇتقۇچىنىڭ ئۇنىڭغا سۆيگۈ ئىزھار قىلىشى مۇمكىن ئەمەس. مۇنداقچە قىلىپ ئېيتقاندا، پاتىمەنىڭ مەكتەپتىن چېكىنىشى خەلقىمىزنىڭ مەدەنىيەت سەۋىيىسىنى ئۆستۈرۈش نۇقتىسىدىن ئېيتقاندا، يامان بولغان، «مەن» نىڭ سۆيگۈ تەشنالىقى نۇقتىسىدىن ئېيتقاندا، ياخشى بولغان. مۇشۇنداق ئەھۋالدا «يېزىلاردىكى بىر قىسىم ئوقۇغۇچىلار» نىڭ «تۇرلۇك سەۋەبلەر بىلەن» «ئوقۇشتىن توختاپ قېلىشى» نى قانداقسىگە «مەن» گە دۆڭگەپ قويغىلى بولسۇن؟!

ئاپتور يەنە «ئىنساننىڭ ئىنسانلىق بەلگىسى نومۇس بىلەن ھايادا، ئەخلاقسىز، ھاياسىز كىشىدە ئىنسانلىق خۇسۇسىيەت بولمايدۇ» دەپ يازىدۇ. ئۇ ئىنساننىڭ ماھىيەتلىك خۇسۇسىيىتىنىڭ ئۇنىڭ تەپەككۇر قىلالايدىغانلىقى ۋە ئىشلەپچىقىرىش قوراللىرىنى ياساپ ئىشلىتەلەيدىغانلىقى ئىكەنلىكىدىن ئىبارەت ئەقەللىي ساۋاتتىنمۇ خەۋەرسىز مىكىنە.

ئاپتور ھېكايىنىڭ بېشىدىكى «قۇياش بارا - بارا ئۆچۈشكە باشلىدى...» دەپ باشلانغان تەبىئىي مۇھىت تەسۋىرىنى تامامەن خاتا چۈشىنىپ، «ئاپتور بۇ تەسۋىردە يېزىنىڭ ئىجتىمائىي مۇھىتىنى قاراڭغۇ دېمەكچى بولىدۇ» دەپ يازغۇچىغا بوھتان چاپلايدۇ. «مەدەنىيەت زور ئىن-

www.uyghurkitap.com

قىلابى » دەۋرىدە سىياسىغا چېتىلىدىغان بىرەر ئېغىز گەپ ياكى ھەرىكەتكە ئېسىلىۋېلىپ، باشقىلارغا زىيانكەشلىك قىلىدىغان رەزىللىكلەر كۆپ بولغان. ئەدەبىي ئەسەرلەردىكى تەبىئىي مۇھىت تەسۋىرىنى يالغۇز ئىجتىمائىي مۇھىتقىلا باغلاپ تەھلىل قىلىش ئادەمنىڭ غىدىقىنى كەلتۈرىدىغان باللارچە قاراش. قۇياشنىڭ چىقىشى ۋە پېتىشى ھەر خىل ئەسەرلەردە ئوخشىمىغان ئەھۋالدا ۋاقىت ـ مەزگىل، ھاۋا كىلىماتى ۋە پېرسوناژلارنىڭ روھىي دۇنياسىنى ئېچىپ بېرىش جەھەتلەردىمۇ رول ئوينايدۇ. مۇھەممەتتۇرسۇننىڭ قارىشىچە، سوتسىيالىستىك يېڭى دەۋردىكى كىشىلەرنىڭ تۇرمۇشى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن ئەسەرلەردە قۇياشنىڭ پاتقانلىقىنى يازسا بولمايدىغان ئوخشايدۇ. مۇشۇ مەنتىقە بويىچە قارىغاندا، زۇلمەتلىك يىللار تۇرمۇشىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان ئەسەرلەردە قۇياشنىڭ كۆتۈرۈلۈشىنى يېزىشمۇ ئەقىلگە سىغمايدىغان ئىش بولۇپ قالامدۇ.

ھېكايىنى ئوقۇغانلارغا مەلۇمكى، سايتۇگمەننى قويۇق خۇراپاتلىق تۇمانى قاپلىغان، لېكىن ئۇ يازغۇچىنىڭ ۋە « مەن » نىڭ نەزەرىدە ئوخشاشلا سۆيۈملۈك. تۆۋەندىكى ئابزاسلارغا كۆز يۈگۈرتەيلى: « مەنمۇ بىر كوممۇنىست، بىر ئۆمۈر ياش ئەۋلادلارغا ئاتېئىزم تەربىيىسى بەردىم. ئەسلا شەرىئەت يولىنى تۇتمىدىم. ئەگەر مەن ئۆلسەممۇ يەنە شۇ ئىمام، مەزىنلەر باھا بېرەرمۇ ؟ ياق، ياق، بۇ ئىشلار ئۇزۇن داۋام قىلمايدۇ، يىراق خىلۋەت سايتۇگمەنمۇ، ئۇنىڭ كىشىلىرىمۇ ئۆز گىرىدۇ. دەۋرنىڭ قەدىمىگە يېتىشىۋالىدۇ، ئۆز قەدىر ـ قىممىتىنى تاپىدۇ... » ھېكايە تۆۋەندىكى قۇرلار بىلەن ئاخىرلاشتۇرۇلغان: « شۇلارنى ئويلاپ پاتمىگە نەزەر سالدىم، ئۇنىڭ جامالىنى يوشۇرۇپ تۇرغان ئاق رومال ئاقارغان سۇبھى بىلەن ئوخشاش رەڭدە تاۋلىنىشقا باشلىدى. سايتۇگمەن، چەكسىز دەشت، پۈتكۈل كائىنات كۆز ئالدىمدا تېخىمۇ گۈزەل، تېخىمۇ سۆيۈملۈك سىماسى بىلەن گەۋدىلەندى ». مۇھەممەتتۇرسۇن بۇ قۇرلارنى ئوقۇپ چۈشەنسە، يېزىنىڭ ئىجتىمائىي مۇھىتىنى قانداق دەر كىن ؟

بىزنىڭ ئاتا ـ بوۋىلىرىمىز ياشىغان ۋە بىز ياشاۋاتقان ئانا تۇپراق، مەھەللىلەر بۇرۇنمۇ سۆيۈملۈك ئىدى، ھازىرمۇ سۆيۈملۈك. گەرچە سايتۇگمەننى خۇراپاتلىق تۇمانى بېسىپ تۇرسىمۇ، ئۇ يەنىلا سۆيۈملۈك، ئۇ تۇمان « مەن » گە ئوخشاش ئاتېئىزمچى ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ئەجرى نەتىجىسىدە چوقۇم تارقايدۇ. مېنىڭچە، تۇمان باسقان مەھەللە بىلەن سۆيۈملۈك مەھەللىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئېنىق قارىمۇ قارشىلىق يوق. چۈنكى ۋەتەنپەرۋەرلەر ئۆچۈن ئۆز مەھەللىسى شەرتسىز سۆيۈملۈك، « تۇمان » بېسىش ۋە باشقا ئۇنداق ـ مۇنداق سەۋەبلەر ئۇنىڭ سۆيۈملۈكلىكىگە تەسىر يەتكۈزەلمەيدۇ.

ئاپتور « ئايغىم ئاستىدىكى زېمىن تۇگمەن تېشىدەك ئايلانماقتا » دېگەن جۈملىدىكى ئوخشالغۇچى بىلەن ئوخشىغۇچىنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرا چۈشەنمەي، « مەنتىقىگە ئويغۇن ئەمەس » دەپ مەنتىقىدىن گەپ ساتىدۇ. « ھېلىقى تەۋرەنمەس ئىرادىلىك مۇئەللىم ھەر گىزمۇ يەرنى تۇگمەن تېشىغا ئوخشاش، دېمەيدۇ » دەيدۇ. يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان جۈملىدە « ھېلىقى مۇئەللىم » ياكى يازغۇچى ئابدۇللا ساۋۇت ھەر گىزمۇ يەرنى تۇگمەن تېشىغا ئوخشاتقان ئەمەس.

بەلكى يەر شارىنىڭ ئايلىنىشىنى تۈگمەن تېشىنىڭ ئايلىنىشىغا (ھەرىكەتنى ھەرىكەتكە) ئوخشاتقان. ئاپتور تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىمۇ چۈشىنەلەيدىغان مۇشۇنچىلىك ئاددىي ئوخشىتىشنى چۈشىنەلمىگەن.

مەسچىت بىلەن خانىقا مۇئەييەن تىل شارائىتىدا «ئىككى خىل ئىبارە ھەم ئىككى ئورۇن»، بەزىدە «بىر قېتىمدا كۆپرەك ئادەم ناماز ئوقۇشقا بولىدىغان قىلىپ سېلىنغان چوڭ مەسچىت، جامە» مۇ خانىقا بىلەن ئوخشاش مەنىدە قوللىنىلىدۇ («ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئىزاھلىق لۇغىتى»، 2-توم، 825-بەت). خانىقا ئەينى مەزگىللەردە «ئاق تاغلىق»، «قارا تاغلىق» سوپى ئىشانلار مەركەزلەشكەن يەكەن، قەشقەر قاتارلىق جايلاردا كۆپرەك بولغان. ئەمما ھازىر يېزا-قىشلاقلاردا خانىقا كەمدىن كەم ئۇچرايدۇ. شۇڭا مۇسۇلمانلار، مەيلى سۈننى مەزھىپىدىكىلەر بولسۇن ياكى شىئە مەزھىپىدىكىلەر بولسۇن، ئۆزلىرىنىڭ دىنىي پائالىيەتلىرىنى ئادەتتە مەسچىتتىلا ئېلىپ بارىدۇ. بۇ جەنۇب يېزىلىرىدىكى ئومۇمىي ئەھۋال.

ئاپتور بىر قانچە يەردە «لوگىكا»، «مەنتىقە» دېگەن سۆزنى تىلغا ئېلىپ، لوگىكىدىن ئوبدانلا خەۋىرى بار كىشى سۈپىتىدە ئوتتۇرىغا چىقماقچى بولغان بولسىمۇ، ئەمما ئۆزى نۇرغۇن گراماتىكىلىق، لوگىكىلىق خاتالىقلارنى سادىر قىلغان، تىل ئىشلىتىش جەھەتتىكى سەۋەنلىك-خاتالىقلارمۇ ئاز ئەمەس.

ئاپتور ماقالىسىنىڭ ئاخىرىدا ئەدىبلىرىمىزنىڭ بۇرچى ئۈستىدە توختىلىپ، خەلقنى «تەربىيىلەش، ئۇلارغا ئىلھام بېرىش، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ئاجايىپ ئېسىل ۋە نۇرلۇق نەرسىلەرنى قايتا يورۇتۇپ بېرىش، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىكى ئەڭ ئىلغار، ئەڭ ئاكتىپ نەرسىلەرنى بېرىشتىن ئىبارەت» دەپ يازىدۇ. قولاشمىغان بۇ جۈملىدىكى پىكىرنى توغرا دەپ قارىغان تەقدىردىمۇ، ئۇ ئەدىبلىرىمىزنىڭ بۇرچىنىڭ بىر تەرىپىدىنلا ئىبارەت. لۇشۈن، نىزامىدىن ھۆسيىن، ئەختەم ئۆمەر، ئابدۇللا ساۋۇتلارغا ئوخشاش «خەلقنىڭ ۋۇجۇدىدىن ھەر خىل ئىللەتلەرنى تېپىپ چىقىپ»، ئۇنى خەلقنىڭ ئۆزىگە تونۇتۇش ھېسابىغا خەلقنى تەربىيىلەيدىغان يازغۇچى، تەتقىقاتچىلارنىمۇ قىسمەن مۇتەئەسسىپ، چىدىماسلارنىڭ قاۋاشلىرىنى نەزەردىن ساقىت قىلغاندا، «خەلق چىن دىلىدىن سۆيىدۇ، ھۆرمەتلەيدۇ.»

يىغىنچاقلاپ ئېيتقاندا، مۇھەممەتتۇرسۇن ئىبراھىمى ئون ئىككى يېرىم بەتلىك ھېكايىگە 13 بەت ئوبزور يازغان بولسىمۇ، ھېكايىدىكى ئۇششاق نۇقسانلارغا ئېسىلىۋالغاندىن باشقا، ئەمەلىي قىممەتكە ئىگە تۈزۈكرەك بىرەر پىكىرنىمۇ ئوتتۇرىغا قويالمىغان، بەلكى خۇراپىي ئىدىيىدىكىلەرنىڭ دېپىغا ئۇسسۇل ئوينىغان، خالاس. ئۆز نۆۋىتىدە شۇنى ئوتتۇرىغا قويۇپ قويغۇم كېلىدۇ: ئەدەبىي تەنقىدچىلىكىمىز كۆڭۈلدىكىدەك راۋاجلىنالمايۋاتىدۇ، قوشۇن زورايمايۋاتىدۇ. مەلۇم بىر ئەسەردىكى ئارتۇقچىلىق ياكى كەمچىلىكلەر ئۈستىدە توختالغان «ئوبزور» لار خېلى كۆپ ئېلان قىلىنىۋاتقان بولسىمۇ، ئەدەبىي ئىجادىيىتىمىزدە ساقلانغان ئومۇمىيلىققا ئىگە مەسىلىلەر ئۈستىدە توختالغان، بۆسۈش خاراكتېرىگە ئىگە يېڭى پىكىرلەر ئوتتۇرىغا قويۇلغان ئوبزورلار ئاز بولۇۋاتىدۇ، ئەدەبىياتىمىزنىڭ تەرەققىياتىغا تەسىر كۆرسىتىدىغىنى دەل ئاشۇنداق ئوبزورلار ئەمەسمۇ.

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

www.uyghurkitap.com

چەت ئەل ئەدەبىياتىدىن

يوكىما ساخارو (ياپونىيە)

مىراس

(ھېكايە)

ئۇلارنىڭ ئاتىسىنىڭ مېڭىسىگە قان چۈشۈپ ھوشسىز ياتقىلى ئۈچ كۈن بولدى. ئۇلار ئاكا - سىڭىل ئۈچەيلەن ئاتىسىنىڭ يېنىدىن نېرى بولالمىدى.

— ھەي، ئەجەپ تولا ئاۋارە قىلىدىغۇ كىشىنى، — دېدى چوڭ ئوغۇل كازۇئو ئۇچۇقلا قىلىپ، — ئۇنىڭ كېسىلىنىڭ ئېغىرلىقىنى ئاڭلاپلا كەلگەنىدىم، ئەمما ئۇنىڭ چىرايى ئوبدانلا تۇرۇپتۇ. ئۇ بۇگۈن - ئەتە ئۆلۈپ قالىدىغاندەك ئەمەس.

— ياق، — دېدى ئىككىنچى ئوغۇل جىرو ئېرەنسىز قىياپەتتە بېشىنى چايقاپ، — يەنە بىر ئاز تەخىر قىلايلى، دوختۇر ئۈمىدىيوق دەۋاتىدۇ.

— مەنمۇ ساقلاۋېرىپ زېرىكتىم، — دېدى ئۇلارنىڭ سىڭلىسى مىتسويو.

ئۇلارنىڭ ئاتىسى مەشھۇر ياپون تىل - يېزىق ئالىمى ۋە قەدىمىي كىتابلارنى ساقلىغۇچى بولۇپ، بۇندىن توققۇز يىل بۇرۇن ئۇنىڭ ئايالى ئۆلۈپ كەتكەنىدى. ئۇ شۇنىڭدىن بۇيان تەنها ئۆتۈۋاتاتتى. ئائىلىسىدە بىر غوجىدار ئايال بار ئىدى.

— ئاتامدەك ئادەملەرنىڭ، — دېدى كازۇئو يەنە نارازى تەلەپپۇزدا، — بۇ دۇنيادا ياشىغىنىنىڭ نېمە پايدىسى ؟! ئۇ پەقەت ئېپلا سىلىقنى، سارغىيىپ چىرىپ كەتكەن كىتابلار بىلەن ھەپىلىشىپ ئۆز كۆڭلىنى ئاۋۇندۇرۇشنىلا بىلىدۇ. ئۇ تازا ئۆزىنى بىلمەيدىغان ئادەم. ئۇ ئاتىلىق بۇرچىنى بىر ئازمۇ ئادا قىلمىدى.

— شۇنداق، — دېدى جىرو، — ئاتام باللىرىغا مىراس قالدۇرۇشنى ئەزەلدىن ئويلاپ باققان ئەمەس، ئۇ ھەمىشە ئۆز بېشىمچىلىق قىلىدۇ. يەر باھاسى ئۆسىدىغانلىقىنى ئېنىق بىلىپ تۇرۇپ، نىيىتىنى بۇزۇپ، كونا ئۆيىنىڭ ئورنىنى سېتىۋەتتى. ئۇ پۇلنىڭ ھەممىسىگە قەدىمىي كىتاب، مەكتۇپ، ھۆججەت دېگەندەك بىر نېمىلەرنى ئالدى. ئاتام بۇ قېتىم راستىنلا ئۆلۈپ كەتسە، ئارتۇقچە غەمدىن خالاس بولاتتۇق. ئۇنىڭ يەنە ياشىشىنى خالىمايمەن.

— بىراق ... — دېدى مىتسويو، — سىلەر قانداقلا بولمىسۇن ئۇنىۋېرسىتېتتا ئوقۇدۇڭلار، بۇنى ماڭا سېلىشتۇرغاندا چوڭ بەخت دېسە بولىدۇ. ئانام تۈگەپ كەتكەندىن كېيىن مەن ئۆيدە ئايال خىزمەتچىگە ئايلىنىپ قالدىم. مۇشۇنداق كېچىكىپ توي قىلىشىممۇ ئاتام

ئۇ چۈن بولدى. شۇ گا مەن مىراسنىڭ ئاز دېگەندىمۇ يېرىمىنى ئالىمەن.

ــ نېمىشقا؟ ــ سورىدى كازۇئو.

ــ دېدىمغۇ، سىلەر ھېچنېمە كۆرمەيلا ئونۇېر سىتېتتا ئوقۇدۇ ڭلار، ئەمما ماڭا بۇ پۇرسەت نېسىپ بولمىدى. ئاتام تۆگەپ تاكى توي قىلغانغا قەدەر ئاتامغا قارىدىم. مېنىڭ مىراسنىڭ يېرىمىنى تەلەپ قىلىش ھوقۇقۇم بار!

ــ ھىم، پونىمۇ چاغلاۋراق ئېتىش كېرەكتە. گېپىڭدىن ناھايىتى ۋاپادار قىزدەك كۆرۈنىسەن، ئەمما سېنىڭ خاراكتېر ـ تەبىئىتىڭ ئاتامنىڭكى بىلەن ئوپمۇ ئوخشاش، كىچىككىڭدىن تارتىپلا شەخسىيەتچى بىر نېمىدىڭ. ئاپام سەكراتقا چۈشۈپ قالغان چاغدىمۇ، دوستلۇرۇڭ بىلەن مۇز تېيىلىپ ئوينىغىلى كەتكەن ئىدىڭ. ئۇنىڭ دەپنە ئىشلىرىغىمۇ قاتناشمىدىڭ. ئاتام شۇ سەۋەپتىن ھەمىشە سېنى ۋاپاسىز، ۋىجدانسىز ئادەم بولۇپ قالدى دەپ زارلىنىدىغۇ.

ــ يوق گەپنى قىلما.

ــ يوق گەپنى قىلما؟! سەن كىچىكىپ توي قىلغىنىم ئاتام ئۇ چۈن دېدىڭ، مانا بۇ يوق گەپ ئەمەسمۇ؟! سەن ھەمىشە ناباپ ئەرلەر بىلەن ئاپاق ـ چاپاق بولۇپ يۈردۇڭ، توي قىلىدىغان چاغدا ئۇلار سېنى تاشلىۋەتتى. سەندەك شاللاقلاردىن قايسى ئەر قاچمايدۇ؟!

ــ تۆھمەت چاپلىما!

ــ دېگەنلىرىمنىڭ ھەممىسى راست گەپقۇ!

ــ مەن سېنى كەچۈرمەيمەن، ــ دېدى مىتسويۇ تەرىنى بۇزۇپ. ئۇ گويا ئېتىلىپ بېرىپ كازۇئو بىلەن تۇتىشىدىغاندەك ئەلپازدا ئىدى.

ــ بولدى قىلىڭلار... ــ دېدى جىرو ئېغىر ـ بېسىقلىق بىلەن ئۇلارنى ياراشتۇرماقچى بولۇپ، ــ ئاتام شۇ تاپتا ساكراتتا ياتسا، سىلەر نېمە دەپ جىدەللىشىسىلەر، بىز كىچىك بالا ئەمەسقۇ، بۇنداق ئەخمىقانە گەپلەرنى قىلىشىپ نېمە قىلىمىز. مىراسلارنى قانداق بۆلۈشنىڭ گېپىنى قىلىشتىن بۇرۇن قانچىلىك مىراس بارلىقىنى ئېنىقلىشىمىز كېرەك. بۇ ئۆيلەر ئونۇېر سىتېتنىڭ ئۆيلىرى، ئاتام پېنسىيىگە چىققان پروفېسسور، ئاتام ئۆلۈپ كەتسە، مەكتەپ تەكلەر بۇ ئۆينى ئېلىۋالىدۇ. ئاتام بىر تېيىنمۇ پۇل يىغمىغان، سۇغۇرتا دېسە بېشى ئاغرىيتتى، شۇڭا ئۆمۈر سۇغۇرتىسى پۇلىمۇ يوق، شۇنىڭغا قارىغاندا پۇلغا يارىغۇدەك نەرسە ئاشۇ سارغىيىپ پاختىلىشىپ كەتكەن كىگىز كىتابلار ۋە مەكتۇپلەر ئوخشايدۇ. بۇ نەرسىلەر بىزگىمۇ بىر دۆۋە ئەسكى قەغەزدىن باشقا نەرسە ئەمەس. ئەمما ئاتام ھەتتا پېنسىيە پۇللىرىغىمۇ ئاشۇ كىتابلارنى سېتىۋالغىنىغا قارىغاندا، بۇ كىتابلار خېلى پۇلغا يارىسا كېرەك.

ــ ئوتتۇز مىليون يېنلارغا يارىسا كېرەك، ــ دېدى كازۇئو.

ــ ئوتتۇز مىليون يېن؟ ــ سورىدى مىتسويو.

ــ مەن ئالتە ـ يەتتە يىل ئىلگىرى ئاتام بىلەن بىر قەدىمىي كىتابلار سودىگىرىنىڭ پاراڭلىرىنى ئاڭلاپ قالغانىدىم. ھېلىقى سودىگەر ئاتامغا كىتابلىرىڭىزنى ساتسىڭىز، باھاسى

ئوتتۇز مىليون يىن بولسا دەپ يېلىنغاندا، ئاتام رەت قىلىۋەتكەن.

— ھېلىقى سودىگەر تازا مەرت ئىمىكەن ـ دە! كىتابلار ھېلىمۇ قىرائەتخانىدىمۇ؟

— شۇ يەردە، مەن ھېلىلا كۆرۈپ چىقتىم.

— ئوتتۇز مىليون يىنغا يارىسا، ھەر بىرىمىز گە نەق ئون مىليوندىنلا تېگىدىكەن ـ دە!

— شۇنداق، ئون مىليوندىن تەگسە، مېنىڭ باشقا گېپىم يوق، — دېدى مىتسويو ياۋۇزلۇق يېغىپ تۇرغان نەزەرى بىلەن. ئۇ ئىمىشقىدۇر بىر دەمدىلا يۇمشاپ قالدى.

ئەمما بىمار تۆتىنچى، بەشىنچى كۈنلىرىمۇ ھوشسىز ياتتى.

— بۇ قېرى ئەجەپمۇ ئۆلمەي كەتتىغۇ، خىزمىتىم ئالدىراش ئىدى، مەن ئىشىمنى قىلىۋېرەي، ئۇ ئۆلگەندىن كېيىن ماڭا خەۋەر بېرىڭلار، — دېدى جىرو ئاۋۋال.

— شۇنى دېمەمسەن، — دېدى كازۇئو، — مەنمۇ ئەمدى ساقلىيالمايمەن، ئاتام ئۆلگەندىن كېيىن مىراس بۆلۈشىدىغان ئىشنى ئاندىن مەسلىھەتلىشەرمىز، ئىشقىلىپ تەڭ ئۈچكە بۆلسەكلا ئىش پۈتىدۇ.

— بولىدۇ، ئۇنداق بولسا مەنمۇ ئۆيۈمگە كېتەي، ئاتام تۈگىشى بىلەنلا كېلىمەن، — دېدى مىتسويو. شۇنىڭ بىلەن ئۈچەيلەن ئاتىسىنىڭ يېنىدىن كېتىشتى.

دەل شۇ كۈنى كەچقۇرۇن غوجىدار ئايال ئۈچەيلەنگە ئاتىسىنىڭ ئۆلۈم خەۋىرىنى يەتكۈزدى، ئۇلار ئارقا ـ ئارقىدىن يېتىپ كېلىشتى.

— ئاتام ھوشسىز ياتقان پېتى ئۆلۈپ كەتتىمۇ؟ — سورىدى كازۇئو غوجىدار ئايالدىن.

— ياقسۇ، — دېدى غوجىدار ئايال بېشىنى چايقاپ، — سىلەر كەتكەندىن كېيىنلا ھوشىغا كەلدى، قارىماققا ئۇ ناھايىتى تېتىكتەك كۆرۈنەتتى. دەل شۇ ئەسنادا كىرە كىسىز قەغەز يىغىدىغان سودىگەر كىچىك يۈك ماشىنىسى بىلەن بۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقانىكەن. ئاتاڭلار قىرائەتخانىدىكى كىتاب ۋە مەكتۇپلەرنىڭ ھەممىسىنى كىرە كىسىز قەغەز ھېسابىدا ئۇنىڭغا سېتىۋەتتى، ئاندىن ئۇ پۇلغا چوڭ بىر سېۋەت تازىلىق قەغىزى ئالدى. ئۇ مۇشۇ ئىشلارنى قىلىپ بولۇپ، ئاندىن جان ئۈزدى. ئەپەندىم مۇشۇ تازىلىق قەغىزىنى ئۈچىڭلارنىڭ تەڭ ئۈچكە بۆلۈشۈۋېلىشىڭلارنى تاپىلىدى.

(«چەت ئەل ھېكايىلىرىدىن تاللانمىلار» ناملىق ژۇرنالنىڭ 1987 ـ يىللىق 11 ـ سانىدىن)

ئابدۇسالام ئابلىز تەرجىمىسى

مەسئۇل مۇھەررىر **ئەنۋەر ئابدۇرېھىم**

ئابدۇرېشىت قادىر

قاۋۇزنىڭ ئۆي كۆچكەن كۈنى

(ھېكايە)

زاۋۇت سىرتىدىكى كونا ئۆيلەرنى چېقىپ تۈزلەشكە كەلگەن تراكتور بوشىغان ئۆيلەر ئەتراپىدا گۈرۈلدەيتتى. ياش ئىشچىلارغا ۋاقىتلىق ئۆي كۆرسىتىپ بېرىلىپ، قاۋۇزغا ئوخشاش پېشقەدەم ئىشچىلارغا يېڭى بىنادىن ئۆي تەقسىم قىلىپ بېرىلدى.

قاۋۇزنىڭ كونا ئۆيى قورۇنىڭ ئەڭ چېتىدە بولۇپ، ئۇنىڭ ئىشىكى ھەر خىل تاختاي ۋە پارچە-پۇرات تۆنىكىلەر بىلەن چەمبەرلەنگەنىدى. ئۆينىڭ تېمى قىڭغىيىپ ئۆرۈلەي دەپ قالغانىدى. بۇ ئۆيلەرنىڭ ئۆگزىسىدە قارىداپ كەتكەن قومۇش ۋە ھەر خىل شاخ-شۇمبىلار، كونا لاتا-پاتىلار خۇددى تۇغ-ئەلەمدەك يەلپۈنۈپ تۇراتتى.

قاۋۇز 50 ياشلاردىن ھالقىغان، ئورا كۆز، ياغاق يۈز كىشى ئىدى. ئۇ نەدىندۇر ئەكەلگەن شاخ-شۇمبىنى ئىشىك ئالدىغا تاشلاپ قويۇپ، پېشانىسىدىكى تەرنى يېڭى بىلەن سۈرتتى. ئەتراپتىن يەنە تراكتور ئاۋازى كەلدى. ئۇ بۇ ئاۋازنى ئاڭلاپ، بىر نېمىلەرنى دەپ غۇدۇرىغانچە ھويلىغا كىرىۋېدى، مېۋە شۇپەكلىرىگە، قۇغۇن-تاۋۇز شاپاقلىرىغا ھەم تەلەڭگە گىرۋەكلىرىگە قونۇۋالغان چىۋىنلەر غۇژژىدە كۆتۈرۈلۈپ، يەنە ئۆز جايىغا قوندى. ئېغىلدىكى بىر نەچچە قويمۇ بېشىنى چىقىرىپ مەرەپ قويۇشتى. قورۇ ئىچىدە توخۇلارغا كېپەك چېلىۋاتقان شەرىخان ئۇنىڭغا:

— يېڭى ئۆينىڭ ئاچقۇچىنى ئېلىۋالسۇن دەپ بايا بىر ئادەم كەپتىكەن، تېزرەك بارماملا، — دېدى.

قاۋۇز شەرىخانىنىڭ گېپىنى ئاڭلىمىغاندەك شەپكىسىنى غىلتاك بېشىدىن ئېلىپ ۋە ئىچىدىكى مايلىشىپ كەتكەن شاپاق دوپپىسىنى كەيگەچ:

— ساڭا دەپ قوياي، مەن ئۆي كۆچمەن دېمىدىم، كىم ئۆي كۆچۈشكە خۇشتار بولسا ئۆزى كۆچۈۋەرسۇن، — دېدى.

— تۇۋا، ماۋۇ ئادەمنىڭ جاھىللىقىنى، قاچانغىچە بۇ ئۆيدە چىلە پۇراپ ئولتۇراتتۇق؟!

شەرىخان شۇ گەپ بىلەن كېپەك چالغان قاچىنى كۆتۈرۈپ قورۇنىڭ كەينىدىكى توخۇ كاتىكى تەرەپكە ماڭدى. شۇ ئەسنادا كەنجى ئوغلى ئىسھاق يۈگۈرۈپ كىرىپ:

kitabi tori

— دادا، دادا، قارا، ھىلىقى ئوبۇقنىڭ دادىسى ئىگىز ئاق ئۆيگە كۆچۈۋاتىدۇ، — دەپ خەۋەر يەتكۈزدى. قاۋۇز:

— ماڭ، ئويۇنۇڭنى ئوينا، بۇ گەپنى دېمىگەن سەن قالدىڭمۇ ئەمدى، مۇشۇ يېشىمغا كەلگەندە ئاشۇ ھاۋايى مۇئەللەقتە نېمە قىلسۇن دېيىشىسەن؟! — دەپ بالىسىنى قوغلىدى.

قاۋۇز ھەممىگە سۆزلەپ ھاردى بولغاي، ئەمدى پەسلەپ قالدى. شەرىخانىمۇ ئارتۇق گەپ قىلمىدى. چۈنكى، گەپ ئۇلغايسا، قاۋۇزنىڭ تېخىمۇ ئەزۋەيلەپ كېتىدىغانلىقىنى بىلەتتى.

قاۋۇز قورۇ ئىچىدىكى ھەممە نەرسىگە كۆز يۈگۈرتۈپ چىقتى، تامغا يۆلەپ قويۇلغان بىر نەچچە تاغار كېپەك، قورۇ تۈلغان شاپاق دېگەندەك نەرسىلەردىن باشقا قاتتىق ـ قۇرۇق نان پارچىلىرى ئۇنىڭ كۆزىگە تاشلاندى. بۇ قويلارنى سەمرىتىپ ساتسام قولۇمغا خېلى پۇل كىرىدۇ، ئەمدى تۇخۇلىرىم ئوتتۇرا ھېساب بىلەن كۈنلىكى بەش ـ ئالتىدىن تۇغسا، كالا ـ ئۆچكە سۈتلىرىچۇ تېخى... ھەي مەن ئاشۇ ھاۋايى مۇئەللەققە چىقسام بۇلاردىن قۇرۇق قالامدىمەن؟

قاۋۇز ئاشۇ خىياللار بىلەن لاپاس ئاستىدىكى كونا كارىۋاتقا كېلىپ ئۆزىنى تاشلىدى، — دە، ئىككى قولىنى بېشىنىڭ ئاستىغا قويۇپ بىردەم سوزۇلۇپ ياتتى. بىر نەچچە چۈشۈن گىزىلداپ، ئۇنىڭغا زادىلا ئارام بەرمىدى. ئۇ مەگزىگە قونغان بىر چۈشۈننى پەملەپ تۇرۇپ شاپىلاق بىلەن بىرنى ئۇرغانىدى، چۈشۈن نەگىدۇر ئۇچۇپ كەتتى. كۆچۈش مەسىلىسى يەنە ئۇنىڭ بېشىنى قاتۇرماقتا ئىدى. زادى كۆچمەيمەن، دەپ چىڭ تۇرۇۋالسام قانداق بولار، ھەي، بۇ جاي ئۆزى پىلانغا چۈشۈپمۇ بولدى، كۆچمەيمەن دېگەنىمگە مۇشۇ خەق ئۇنارمۇ؟

ئۇ لاپاس ئاستىدىكى سوكال ئۇرغاق، ۋېلسىپىتنىڭ كونا كامىرى، سۇنۇق بىلەي، پارچە ئىسكەك، دات باسقان پىچاق، كونا چايدان قېپى، بىر تىق تۇماق ۋە ئالا ـ يېشىل تۇگۈنچەكلەرگە قاراپ يېتىپ ئەگەر راستىنلا كۆچسەن دېسە بۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئېلىپ كەتمەي بولمايدۇ، دەپ ئۆز ئۆزىگە پىچىرلىدى.

قاۋۇز تۇراق ئىشان دېگەن كىشىنىڭ ئوغلى ئىدى. ئىشان ئۆزىنىڭ ئوغلىغا يازغان خەتلىرىدە سەپەر كۆرگەن ئوغلى قاۋۇزنىڭ يەنىمۇ پىششىق ئادەم بولۇشىنى ئەسكەرتىپ:

« سېنىڭ ئىشچى بولۇشۇڭغا رازىلىق بەرگەن داداڭ سېنى تۇرمۇشنىڭ ئاچچىق ـ چۈچۈكىنى تېتىسۇن، سەپەر كۆرۈپ ئادەم بولسۇن دېدى. يەنە سېنى شۇنداق تەن دۇرۇس، ئەقىللىك ياراتقان جانابىي ئاللا نامى بىلەن بىر سۆز قىلايكى، ئەمدى سەن ئايلىقچى بولدۇڭ، پۇل، دۇنيا بەك ئەزىز نېمە. ئۇنى بىھۇدە ئىشلارغا ئىسراپ قىلماي كەينىڭگە تاشلا، بىزلەرنىمۇ ئۇنتۇپ قالما » دەيتتى. ئەمما، قاۋۇز قېرىپ قالغان دادىسىغا تۈزۈك قارىمايتتى. شۇڭا، دادىسى بەزى خەتلىرىدە ئۇنىڭغا « ھوي، قارا يۈز، مېنىڭدەك قېرى ئاتاڭنى يادەمسىز قويساڭ، قىيامەتتە داۋايىم بار... » دەپ تەھدىت سالاتتى.

دادىسىنىڭ نەسىھەتىنى قوبۇل قىلغان قاۋۇز زاۋۇتقا ئىشچى بولۇپ كىرگەن

كۈندىن باشلاپ بىر تىيىننىڭ ئۈستىدە تىك تۇرۇپ كېلىۋاتاتتى. ئۇ چاغدىكى ئىشچىلار ئاشخانىسىنىڭ تاماقلىرىنىڭ تۈرى كۆپ ئىدى، لېكىن ئۇ گۆشسىز، ئەڭ ئەرزان تاماقلارنىلا يەيتتى. گاھىدا قۇرۇق نان بىلەن بىر نەچچە ھەپتىنى ئۆتكۈزۈۋېتەتتى.

ئۇ ھاراق ئىچمەيتتى، تاماكا چەكمەيتتى، ئادەتتىكى كىيىمنى ئىشقا چىققاندا كەيسە، زاۋۇتتىن بەرگەن كىيىمنى ئاياپ ھېيت - بايرام كۈنلىرىدە كىيەتتى، شۇڭا ئىشچىلار ئۇنى «قاۋۇز چويۇن» دېيىشىدىغان بولۇۋالدى.

قاۋۇز 30 ياشتىن ئاشقان كۈنلەردە ئۆزىدىن بىر نەچچە ياش چوڭ تۇل ئايال — شەرىخان بىلەن توي قىلىۋالدى. شۇ چاغدا ئۆي - مۈلۈك باشقۇرۇش بۆلۈمى قاۋۇزغا چەتتىكى مۇشۇ ئۆينى بەرگەنىدى. ئۇ چوڭ بىر قورۇ چۆرۈپ باشقىچە بىر ئىگىلىك تىكلەش يولىدا خېلى تىرىشۋىدى، ھە دېگەندە بۇ ئىشى ئەپلەشمىدى. كېيىنچە، بىر تىيىن چىقىم قىلماي ھويلا تېمىنى چۆرۈۋالدى ھەم ئۇنىڭ ئىچىدە بىر نەچچە بوتكىنى ئۆرە قىلدى. ئۇنىڭ بىرىدە ئىككى پاقلان بېقىپ، قىشتا بىرنى سويۇۋېدى، قولۇم - قوشنىلىرى گۆشنى سېتىۋېلىشتى. ئەمما، شۇ يىلدىكى ھەرىكەتتە ئۇ «كاپىتالىزم يولىغا ماڭغان» دەپ تارتىپ چىقىرىلىپ مال بېقىپ سويۇپ ساتقانغىمۇ تازا تويىدى. بىراق، پۇلنىڭ تەمىنى تېتىپ قالغان قاۋۇز يەنە جىم تۇرمىدى.

ئۇ دەسلەپ قاچىلاش - چۈشۈرۈش ئىشلىرىنى قىلاتتى، كېيىن «بىلىم ئاغرىيدۇ» دېگەن سەۋەب بىلەن زاۋۇتنىڭ كۆزەتچىلىكىگە چىقىۋالدى. ئۇ كۈندۈزدىكى بىكار ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ، خېلى ئىشلارنى قىلىۋالدى.

قاۋۇز شۇ تاپتا ئوقۇر ئالدىدا زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ كۆشەپ ياتقان چارپايلارغا زوقلىنىپ قاراپ تۇراتتى. تۇيۇقسىز ئىشىكنى بىرى قاقتى:

— قاۋۇزكا، ھوي قاۋۇزكا!

ئۇ ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ سىرتقا چىقتى. بىر پەستىن كېيىن لىمۇ لىپ بىر نەرسە قاچىلانغان تاغارنى ئىنجىقلىغانچە كۆتۈرۈپ كېپەك تاغارلىرىنىڭ يېنىغا قويدى. شەرىخان قاۋۇزنىڭ بۇ ئىشىدىن رەنجىدى.

— بىلىم ئاغرىيدۇ دەيدىكەنلا، يوغان تاغارلارنى كۆتۈرگەنلىرى نېمىسى؟

— كاللاڭ ئىشلىمەمدۇ سېنىڭ؟!

ئىشىكنىڭ ئالدىغا يەم - خەشەك ئەكىلىپ بەرسە بېلىڭ ئاغرىمدۇ؟

قورۇلۇش ئەترىتىدىكىلەر ئەتە قاۋۇزنىڭ ئۆيىنى چاقىدىغانلىقى، شۇڭا ئۇنىڭ بۇ ئۆيىدىن بۈگۈن كۆچۈپ بولۇشى توغرىسىدا بۇيرۇق قىلغاندا قاۋۇز بوشاپ قالدى.

— قۇيرۇقىنى كۆتۈرگەن موزاي تېزەك كىلمەي قالمايدۇ، بۇ خەق ئۆزى بىزنى كۆچۈشكە بۇيرىدىمۇ بولدى ئەمدى، كۆچمەي ئامال يوق، — دېدى ئۇ قۇرۇق شاپاقنى تاغارغا قاچىلاۋېتىپ، قاۋۇز شەرىخاننىڭ يېڭى ئۆيىنى كۆرۈپ تازىلاپ كېلىشكىمۇ قارشىلىق قىلمىدى.

شەرىخان كەتكەندىن كېيىن ئۇ بوتكىغا كىرىپ سۇۋالمىغان تامنىڭ ئارىلىرىغا، تام - تۇرۇسلىرىغا سىنچىلاپ قاراپ، ئالدىنقى كۈنى تراكتور كېلىپ قوشنا ئۆي-

uyghurkitap.com

لەرنىڭ تېمىنى تۇرتۇپ تۈزلىگەندە بوتكا ئۆي تېمىنىڭ ئىچى تەرەپكە سەل قىڭغىيىپ قالغانلىقىنى كۆردى ـ دە، ئاستا قوي قوتىنىغا چىقتى. قوتاننىڭ كونا قومۇشلۇق تورۇسىدىكى ئەگرى ـ بۈگرى ياغاچ ئاراشلىرىغا قول ئۇزۇتۇپ خېلى ئۇزاق تىمىسقىلىغاندىن كېيىن قەغەزگە يۆگەلگەن بىر تۇتام پۇلنى ئاران تاپتى. كېسەك ئارىلىقلىرىنى ئاختۇرۇۋېتىپ ئۇنىڭ كۆزىگە توپا كىرىپ كەتتى. ئۇ كۆزىنى سۈرتكەن پېتى ئەلەم بىلەن ئۆيگە چىقتى.

قاۋۇز تاپقان پۇلنى بانكىغا قويماي، كىشىنىڭ نەزەرى چۈشمەيدىغان جايدا ساقلاش ئىشەنچلىك بولىدۇ، دەپ ئويلايتتى. ئۇ بىر يەرگە قىستۇرۇپ قويغان پۇلنى تاپالماي جىلى بولۇۋاتقاننىڭ ئۈستىگە ھېلىقى تۈگۈنچەكنىڭ خېلى يەرگىچە غاجىلانغانلىقى ئەلەم قىلغاچقا، پۇللىرىنى بانكىغا ئامانەت قويمىغانلىقىغا پۇشايمان قىلدى، ئۇ زادى نېمە ئۈچۈن پۇللىرىنى شەرىخاندىن يوشۇرىدىغانلىقىنى ۋە بانكىدا قويمايدىغانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلمەيتتى.

شەرىخان قاۋۇزدىن ئىككى پەرزەنتلىك بولدى ھەم مۇشۇ ئەرنىڭ تۇرمۇشىغا ماسلىشىپ ياشىدى. تەرلەپ ـ تەپچىرەپ، شاپاق ھەم ئوت ـ چۆپ يىغىپ كالا، قوي ۋە تۇخۇلارنى باقتى. ئۇ ئەرنىڭ ھۆكمى خۇدانىڭ ھۆكمى، دېگەن ئەقىدىگە ئەمەل قىلىپ، قاۋۇزنىڭ ھەر قانداق گېپىنى يىرمايتتى. سىزغان سىزىقىدىن چىقمايتتى.

قاۋۇز قورۇدا قورۇق ئوت ـ چۆپلەرنى تاغارغا چىڭداپ سىلىپ ئۇنىڭ ئاغزىنى باغلاۋاتاتتى، شەرىخان ھويلىغا كىرىپ، بىنا ئۆينىڭ چىرايلىق ياسالغانلىقىنى، قوشنىلىرىنىڭ ئۆي بېزەش كىلىرىدىن تارتىپ دېرىزىنىڭ پەردىلىرىگىچە يېڭىلىغانلىقىنى، ئۆزلىرىنىڭمۇ شۇنداق قىلسا چىرايلىق بولىدىغانلىقىنى، شۇڭا بازاردىن پەردىلىك ئېلىپ بېرىشنى ئېيتقانىدى، ئۇ شەرىخانغا قاراپ كۆزىنىڭ پاختىسىنى چىقاردى:

ـــ تازىمۇ ھاماقەت نېمە ئىكەنسەن، پەردىلىك دېگەننىڭ مېترى پالان پۇل تۇرسا؛ بۇنىڭ گېپىنى قاراڭ، ۋاقتى كەلسە دېرىزە دېگەنگە نېمە ئارتىپ قويسا بولىۋېرىدۇ، ـــ دېدى دە، ئۆز ئىشىغا تۇتۇندى.

شەرىخاننىڭ بۇ قېتىم يېڭى ئۆينى قوشنىلىرىغا ئوخشاش پاكىز ھەم چىرايلىق بېزەپ ئولتۇرۇش غۇسى كەلگەنىدى. بىراق، ئۇ شۇنچىلىك نەرسىگىمۇ گېپى ئۆتمەي، ئۆز پىكرىنىڭ رەت قىلىنغانلىقىدىن خورلانغاندەك مۇڭلىنىپ تۇرۇپ قالدى.

قاۋۇز ئۆي كۆچىدىغان كۈنى نەچچە يىلنىڭ ئالدىدا تىقىپ قويغان تۈگۈنچەكنى تاپالماي غودۇڭشۇپ ئۆز ـ ئۆزىگە سۆزلەپ ئالدى ـ كەينىگە ماڭغىلى تۇردى. ئۇنىڭ ھازىرقى كەيپىياتى تولىمۇ جىددىي ئىدى. ئۇ ئۆزىنى كارىۋاتقا تاشلىدى. چۈنكى، قاۋۇزنىڭ ئۆز تىلى بىلەن ئېيتقاندا، ئۇنىڭ «ئېرىغ مال» قىلىۋېلىش نىيىتى ئەمەلگە ئېشىپ مۇندىن 20 يىل ئىلگىرى بىر قانچە تال نوكچا ئالتۇننى ئۆزى ياتىدىغان ئاشۇ بوتكىنىڭ تام ئۇلىغا كۆمگەنىدى. شۇڭا، ئۇ ئۆزىنى چوڭ تۇتۇپ ئۇلپەتلىرىدىن چىشىغا تەگكەنلىرىگە «ئەسكى چاپاننىڭ ئىچىدە ئادەم بار جۇمۇ» دەپ ھۆر كىرەيدىغان بولغانىدى. ئەمدى بۇ تام بىر دەمدىلا ئالتۇننى كولاپ ئېلىۋېلىشقا

كاشىلا بولۇۋاتقاچقا، قاۋۇزنىڭ ئىچى تىتىلداپ، قولى ئىشقا بارمىدى. شۇڭا، بۇگۈنكى ئۆي كۆچۈش ئىشى شەرىخان بىلەن ئۇنىڭ توققۇز - ئون ياشلىق ئىسهاق، مۇساق دېگەن ئىككى ئوغلىغا قالغانىدى.

شەرىخانىنىڭ باش - كۆزىنى توپا بېسىپ، چاچلىرى ئارىسىدىن تەر قويۇلاتتى. ئوغۇللىرى قورۇدا بىر نېمىلەرنى سۆرىتىپ چۇرۇلدىشاتتى.

قاۋۇزنىڭ تەلپىي بىلەن زاۋۇتتىن بىر ماشىنا ئادەم ياردەمگە كەلمەكچى بولدى. شەرىخان ئاشخانا ئۆيىدىن چۇۋۇلۇپ كەتكەن قومۇش بورىنى يۆگەپ كۆتۈرۈپ چىققانىدى، قاۋۇز ياتقان يېرىدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ:

— ئەينەككە دىققەت قىل، چېقىلىپ كەتمىسۇن، — دەپ ۋارقىرىدى.

ئۆچكىرى ئۆينىڭ ئىشىك يېنىغا ئىككى غېرىچ ئۇزۇنلۇقتىكى چاك كەتكەن ئەينەك جازا ئېسىغلىق ئىدى. قاۋۇز ئۇنى نەدىندۇر تېپىپ كېلىپ ئېسىپ قويغىنىغا خېلى يىللار بولۇپ، ئەينەك ئۆزىنىڭ چېچىنى ئۆزى ئېلىش ئۈچۈن خىزمەت قىلاتتى.

شەرىخان قاۋۇزنىڭ ئاگاھلاندۇرۇشى بويىچە ئەينەكنى ئېلىپ خاس جايغا قويغاندىن كېيىن بورىنى ئېلىپ چىقىپ كەتتى. ئەمدى قاۋۇز يېتىشتىن زېرىككەندەك ئاستا ئورنىدىن تۇردى - دە، شوتا بىلەن ئۆگزىگە چىقىپ ئەتراپقا قارىدى. بۇ چاغدا ئۇ ئۆزىنىڭ ئۆيىلا چوقچىيىپ قالغانلىقىنى، باشقا قوشنا ئۆيلەرنىڭ چېقىلىپ تۈزلىنىپ بولغانلىقىنى كۆردى. ئۇ زاۋۇت تەرەپكە كۆز تىكتى. ئاندىن يىراقتىكى قوشنىلار كۆچۈپ بولغان يېڭى بىنالارغا قاراپ بىر پەس تۇرۇپ قالدى. بۇ چاغدا بىر ماشىنا چىقىپ كەلدى ھەم ئۇدۇل ئىشىك ئالدىغا كېلىپ توختىدى - دە، بىر نەچچە ياش ۋاراڭ - چۇرۇڭ بىلەن قورۇغا كىرىشكەندە قاۋۇز ئۆگزىدە ئۇلارغا سالام بەردى.

— ھە ئەزىمەتلەر كېلىڭلار، مانا ئاۋۋال مۇشۇ تاغاردىكى يەم - خەشەكنى، — دېدى ئۇ قاپ - تاغارلاردىكى نەرسىلەرنى كۆرسىتىپ، ئۆزى بولسا ئۆگزىدىن يىرتىق تاغار، توقۇناق تانا، ئەسكى غەلۋىر، چۇۋۇق زەمبىلنى تاشلاشقا باشلىدى. ماشىنا كوزۇپى كونا، قۇراق نەرسىلەر بىلەن توشتى. قاۋۇز بىر دەم لاپاسقا چىقسا، بىر دەم قورۇغا چۈشۈپ بۇيرۇق قىلاتتى.

ماشىنا ئىككىنچى قېتىم كەلگەندە لاپاس ۋە شاخ - شۇمبىلار قويماي بېسىلىپ، بۇ خارابە هويلا بىر دەم توپا - تۇمان ئىچىدە قالدى. قاۋۇز بىر چەتتە ئولتۇرۇۋېلىپ:

— مانا بۇ كەكنى تاپالمىغانىدىم، بۇ يەردە تۇرىدۇ، بۇ يەكچەي ئاياغنىڭ بىر پېيى بولسىزە كاساپەت ياخشى بولار كەن، — دەيتتى.

ئۈچىنچى قېتىم كەلگەن ماشىنىغا چېچىلىپ ياتقان تۆمۈر - تەرسەك بىلەن يازلىق، قىشلىق كونا ئاياغ كىيىملەر، ماكچايغان كورا، تۇۋۇقى يوق چىلەك، يېرىق تەگنە، داتلىشىپ كەتكەن كۈرەك، كەتمەن، قۇرۇلۇپ تاراقلاپ كەتكەن ھەر خىل تېرە، ماز، كۆمۈر ئۇۋاقلىرى، ياغاچ كېپەكلىرىنمۇ بېسىشقا نۇۋەت يەتكەنىدى.

قاۋۇز ئەمدى ھەر خىل بەلگىلىك تۇخۇم قاچىلانغان سېۋەتنى بىر يەرگە

www.uyghurkitap.com

تاشلىماي پەم بىلەن مېڭىشنى تاپىلاپ ئوغلى ئىسھاققا تۇتقۇزدى. ئۆزى ئون نەچچە تۇخۇنىڭ پۇتلىرىنى بىر ـ بىرىگە چېتىپ باغلاپ كوزۇپىنىڭ كەينىگە ساڭگىلاتقان كونا بۆشۈكنىڭ ئىچىگە قويۇپ تانا بىلەن باغلىۋەتتى. ئارقىدىن موزايلىق كالىنى يېتىلەپ چىقىپ، ئۇنىڭ تانىسىنى شەرىخانغا، قوتاندىكى ئۆچكىنى باغلاپ چىقىپ، كىچىك ئوغلى مۇساغا تۇتقۇزدى. قاۋۇز بىر نەچچە قوينى بىر ـ بىرىگە چېتىپ باغلاپ، كەينىدىن ماڭدى.

ماشىنا قوزغالدى، ماشىنا ھەر قېتىم سىلكىنگەندە تۇخۇلار قاقاقلاپ پەيلىرى تۇزۇسا، موزاي ئويناقلاپ قاچاتتى. بۇنىڭ بىلەن كالا مۆرەپ موزىيىغا تارتىشىپ تىرەجەپ تۇرۇۋالاتتى. مۇساقنى ھېلى ئۇياققا، ھېلى بۇياققا سۆرەيتتى.

يېڭى بىنا ئالدىدا قاۋۇزنىڭ كۆچۈپ كەلگەن «دۇنيالىرى» دۆۋىلىنىپ تۇراتتى. قاۋۇز بىنا ئالدىغا چوڭ بىر قوي ئېغىلى ھەم ياغاچ بوتكا سېلىشنىڭ كويىدا بولغاچقا، ھېچ نەرسىگە قاراشقا چولىسى يوق ئىدى. كالا تېزەكلەپ، ئۆچكە، قويلار بوشىنىپ كېتىپ ئۇدۇل كەلگەن زالغا يۈگۈرەيتتى. كىچىك بالىلار ئۇنىڭدىن قورقۇپ قاچسا، چوڭلار ئۇنى ئۆي ۋە زالدىن قوغلاپ چىقاتتى. بادىرىلارنى تىكلەپ ھېرىپ كەتكەن قاۋۇز كېپەك تاغىرىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ كەمبەغەل بولساڭ كۆچۈپ باق دېگەن راست گەپ ئىكەندە، دېگەنلەرنى ئويلاۋاتاتتى، زالدىن موزاينى قوغلاپ چىققان كىمدۇر بىرى:

— ھەي، قاۋۇزاخۇن، كونا دۇنيالىرىڭىزنى كونا جايدا يىغىشتۇرۇپ ئۆزىڭىزنى يەڭگىللىتىپ كەلسىڭىز بولمامدۇ، بۇ دېگەن بىنا تۇرسا... — دېدى. قاۋۇز:

— كېرەكلىك تاشنىڭ ئېغىرى يوق دېگەندەك، مال ـ دۇنيا دېگەن ئەمدى ئۆزى شۇنداق بولىدىكەن، — دەپ تۇراتتى، شەرىخاننىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

— ماك، مۇنداق نەرسىلەرنى بۇ ئۆينىڭ قەيىرىگە سىغدۇرىمەن؟

ئوغلى ئىسھاقنىڭ بىر نېمىلەرنى سۆرەپ چۈشۈۋاتقانلىقىغا كۆزى چۈشۈپ قالغان قاۋۇز تۆۋەندە تۇرۇپ بالىسىغا ۋارقىرىدى:

— ماك ئېلىپ چىق، نەرسە دېگەننى ئۆيدىن تالاغا سۆرىگەن قانداق گەپ ئۆزى؟

بالا قاۋۇزنىڭ ۋارقىرىشى بىلەن كونا قاپتىكى ئەسكى يۇڭ ۋە كېگىز پارچىلىرىنى زالغا چاچقانچە يەنە ئۈستۈنكى قەۋەتكە سۆرەشكە باشلىدى.

قاۋۇز غۇدۇڭشىغاندەك كۈنگە قاراپ بالكوندا يۈرگەن شەرىخاننى كۆرۈپ قالدى. ئۇنىڭغا شەرىخاننىڭ ئىشلىرى ياراپ كەتتىمىكىن، ئەمدى ئۇنى ماختاشقا باشلىدى.

— ھەببەللى، مانا ئۆزى ئامال دېگەن شۇ، ئەمدى ئۆز ئەقلىڭنى تاپتىڭ خوتۇن، ھە، يەنە بىر ئىشىڭ چالا قالدى، بۇ دېگىنىم ئۇنىڭ قېشىغا ھېلىقى يوغان سېۋەتنى ئاس، ئىچىگە جىق نەرسە پاتىدۇ. ئاۋۇ كارىۋات بېشىزە چاپلاپ قويغاندەك شۇنداق بەلەن جايلىشىپتۇ. يەنە ئۆزى ھېلىقىدەك تۇتقۇچى بارلىكى نەرسە بولسىلا ئاس. ئەمدى بۇ ياقىمۇ شۇنداق قىل...

قاۋۇزنىڭ ماختاشلىرىدىن خۇشال بولغان شەرىخان ئۇنىڭ دېگىنىدىنمۇ ئاشۇ-

رۇپ بالكونىنى «چىرايلىق زىننەتلەش» كە تىرىشاتتى. يولدىن ئۆتكۈچىلەر ئۆز ئارا سۆزلىشىپ كېتىۋاتقاندا شەرىخانىنىڭ ھېلىقى توقۇناق تانىسى باغلاقنى كۆتۈرەلمەي ئۈزۈلدى-دە، خۇددى ھاۋا تارتىلمىغاندەك ئۇچۇپ چۈشكەن كارىۋات بېشى ھەم نۇرغۇن ئەسكى-تۈسكى نەرسىلەر تۆۋەن قەۋەتتىكى بىرىنىڭ گۈل تەشتىكىنى ئۇرۇپ پەستە تۇرغان قاۋۇزنىڭ يېنىغىلا چۈشتى.

— ياپىرىم، خۇدا ئۆزى بىر ساقلىدى، — دېدى ئۇ ئۆگسۈلى ئۆچكەن شەرىخانىغا قاراپ، — چىڭراق چەگسەڭ بولمامدۇ، ھەي بەغەرەز!

قاۋۇز قوشنىلارنىڭ گەپ-سۆزلىرى بىسلىغىچە كونا ئۆي تەرەپكە كەتتى. ئۇ يولدا كېتىۋېتىپ «تام خەتەرلىك، ئەتە سەھەردە تراكتور بۇ تامنى تۈرتكەندە ئۆزۈم قاراپ تۇرۇپ ھېلىقى نەرسىنى شۇ چاغدا ئىزدەپ تېپىۋالاي، بۇ تۆمۈر تاپان ئۇنى تۈرتۈپ توپىغا ئارىلاشتۇرۇۋەتسە قانداق بولىدۇ، بايا بالكونىدىكى نەرسىلەر بېشىمغا چۈشمەي يېنىمغىلا چۈشتى. بۇ خۇدانىڭ مېنى ئۆز پاناھىدا ساقلىغانلىقى، دەپ ئويلىدى. ئۇ ئۆيگە كىرىپ ئۇياق-بۇياققا ماگدى. تۇرۇپ يەنە ئۆزىدىكى ئەنسىزلىكنى تۈگىتىش ئۈچۈن قالدۇرۇپ قويغان ياغاچنى تامغا تىرەپ قويۇپ بەلگە قويغان تام ئۇلىنى كولاشقا باشلىدى.

ئۇنىڭ بۇ ئالتۇننى يېرىم مېتردىن چوڭقۇرراق يەرگە كۆمگەنلىكى ئېسىدە ئىدى. ھازىر ئۇ لوم بىلەن كورەكنى جىددىي ئىشقا سالغانلىقتىن، تەرلەپ-پىشىپ كەتتى. ئەمما، قىلچە ھارغىنلىق ھېس قىلمىدى. شۇنداقتىمۇ ئۆزىچىلا يۈرىكى دۈپۈلدەپ كەتتى. قاۋۇز خېلى كولاپمۇ تېرەۋە رېزىنكىلەرگە ئوراپ كۆمگەن ئالتۇننى تاپالمىدى. دۇنيا كۆزىچىمىش، بۇ نەرسە كۆچۈپ قالمىغاندۇ، دەۋەتكەنلىكىنى ئۆزى سەزمىدى.

ئەمدى ئۇنىڭ يۈرەك سوقۇشى تېخىمۇ تېزلىشىپ، ئېغىر، چوڭ لومنى زەرپ بىلەن ئۇرۇپ بىر قەۋەت توپىنى قىدىرىپ ئالغاندىن كېيىن يەنە تەكرار كۆچەپ بىر ئۇرغاندى، «گۈلدۈر» قىلغان ئاۋاز بىلەن ئۇلى چوڭقۇر كولىنىپ كەتكەن كېسەك تام ئالدىغا گۈمۈرۈلۈپ چۈشۈپ، توپا-چاڭ كۆتۈرۈلدى. قاۋۇز تام ئاستىدا قالدى.

مەسئۇل مۇھەررىر **كامىل تۇرسۇن**

ئېزىز ھەسەن

يېڭى سودىگەر

(ھېكايە)

ھوشۇر بوۋاي جاينامازدا ئولتۇرۇپ ئۇزاققىچە دۇئا قىلدى. ئاندىن يانچۇقىدىكى مېغىزرەڭ تەسۋىسىنى ئېلىپ سىرىغاچ ئىچكەركى ئۆيگە بۇرۇلۇپ چاقىردى:

— ھاي كېرىم، بۇياققا چىققىنا، ئوغلۇم!

uyghurkitap.com

دېھقان جايىدا زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ، پۇلنى چاققانلىق بىلەن ساناپ چىقتى. ئاندىن ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ بوش ئاۋازدا:

— توغرىكەن. ساق 4000 كويىكەن، — دېدى ـ دە، بىر دەمدىلا كۆزدىن غايىب بولدى.

كېرىمگە دېھقاندەك كۆرۈنگەن بۇ ئادەم ئەسلىدە مۇشۇ بازاردىكى مەشھۇر قوي بېدىكى ئىدى. ئۇ ئۇن قوينى بۈگۈن ئەتىگەندىلا بىر دېھقاندىن 3000 كويغا ئالغانىدى.

كېرىم قويلارنى سۆرەپ، ئىتتىرىپ ئاران تەستە مال بازىرىنىڭ دەرۋازىسىغا كېلىۋېدى، بىرىنىڭ چاقىرغان ئاۋازى قۇلىقىغا كىردى. ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىدى. قولتۇقىغا كۆك تاشلىق دەپتەر قىستۇرىۋالغان بىر كىشى ئۇنىڭغا كۆزىنى نەشتەردەك تىككىنىچە دېدى:

— شۇنچە چاقىرسام ئاڭلىمايسىز، قويلارنى ئالدىڭىزمۇ ياكى ساتامسىز؟

— ئالدىم، ئۆيگە ئېلىپ كېتەي دېۋېدىم، ماڭغىلى ئۇنىمايۋاتىدۇ قاراڭ بۇ نېمىلەر، — ئۇ شۇنداق دېدى ـ دە، قويلىرىنى ھەيدەپ مېڭىشقا تەمشەلدى.

— توختاپ تۇرۇڭ ئۇكام، نېمىگە ئالدىرايسىز، باجنى تۆلىۋېتىپ ماڭسىڭىزمۇ كېچىكمەيسىز، — دېدى باجگىر تەنە ئارىلاش. كېرىم باجگىرغا قاراپ ئاغزىنى كامارەدەك ئېچىپلا قالدى. باجگىر جايىدا زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپلا، دەپتەرنى تىزىغا قويۇپ تالوننى كېسىۋەتتى. ئۇ تالوننى كېرىمگە تەڭلەپ:

— 10 قويغا 100 كويلا تۆلىسىڭىز بولىدۇ، — دېدى.

كېرىمنىڭ بېشى تاش تەگكەندەك زىڭىلداپ ئاغرىپ كەتتى. ئاخىر ئۇ باجگىرغا يالۋۇرۇشقا باشلىدى:

— ئاكا، ماڭا قوي ساتقان كىشى باجنى ئۆزى تۆلىمەكچى بولغان. بىز شۇنداق پۈتۈشكەنىدۇق. سىز شۇ كىشىدىن...

باجگىر كېرىمنىڭ گېپىنى بۆلۈۋەتتى.

— سىلەرنىڭ قانداق پۈتۈشكىنىڭلارنى مەن بىلمەيمەن. قائىدە بويىچە باجنى مال سېتىۋالغۇچى تۆلەيدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە، سىز باج ئوغرىلىدىڭىز! — دېدى.

باجگىرنىڭ سۆزى كېرىمنىڭ ئاغزىنى تۇۋاقلىۋەتتى. ئۇ يانچۇقىدىكى ئەڭ ئاخىرقى 100 كوينى ئېلىپ، باجگىرغا تەڭلىدى.

كېرىم قويلارنى ھەيدەپ كوچا دوقمۇشىغا كەلدى ۋە ئىككى قوينى سىم تۈۋرۈككە باغلىدى. ئۇ بۇ يەردە بىر ئاز ئارام ئالماقچى، تونۇش شوپۇرلار ئۇچراپ قالسا، قويلارنى ماشىنىغا بېسىپ ئېلىپ كەتمەكچى ئىدى. ئۇ يېنىدىن بىر تال تاماكا ئېلىپ تۇتاشتۇردى.

تۇيۇقسىزلا يان كوچىدىن بىر يۈك ماشىنىسى گۈرۈلدىگىنىچە چىقىپ كەلدى. باغلانمىغان قويدىن ئىككىسى قۇلاقلىرىنى دىڭگايتىپ ماشىنىنىڭ ئالدىدا قېچىشقا باشلىدى، كېرىم چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ قاچقان قوينى قوغلاپ كەتتى. ماشىنا ئاللىقاچان كۆزدىن غايىب بولغان بولسىمۇ، قويلار توختىماي قېچىپ كېتىۋاتاتتى. قويلارنىڭ بىرى تۇيۇقسىزلا بىر يان كوچىغا كىرىۋالدى. يەنە بىرى تۈز يولدا قېچىپ كېتىۋاتاتتى.

كېرىم يان كوچىغا كىرىۋالغان قوينى ئاسانلا تۇتۇۋالدى. ئۇ قوينى سۆرەپ چوڭ كوچىغا چىقتى. قېچىپ كەتكەن قوي ئاللىقاچان كۆزدىن غايىپ بولغانىدى.

كېرىم قاچقۇنچى قوينى سۆرەپ كوچىدا كېتىۋاتاتتى. ئۇنىڭ بېشى ئايلىنىپ كەتكەن ئىدى. ھېچنېمىنى ئويلىيالمايتتى. پەقەت باغلاپ قويۇلغان قويلارنىڭ يېنىغا بېرىشنى لازىملىقنى بىلەتتى. ئۇ قوي باغلىغان دوقمۇشقا يېتىپ كەلدى. بىراق، تۇۋۇ رۇككە باغلاپ قويۇلغان قويلار كۆرۈنمەيتتى. كېرىم تۇۋرۇك تۇۋىدىكى قوي مايافلىرىغا تىكىلگىنىچە ئۇزاققىچە ئۆرە تۇردى.

مەسئۇل مۇھەررىر روزىمەھەممەت جۇمە

ئىسمايىل يۈسۈپ

تەدبىر

(ھېكايە)

ھاۋا سوغۇق ئىدى. مەن مەشىنىڭ ئۇ‌تىنى ئۇلغايتىپ قويۇپ ئەمدىلا ئىش ئۇستىلىگە كېلىپ ھېسابات دەپتەرلىرىنى قولۇمغا ئېلىپ تۇرۇشۇمغا ئىشىك جاققىدە ئېچىلىپ، بىر ئادەم كەلدى.

ـــ مەن شاگجاڭمۇ ـ ئەمەسمۇ ؟ ـــ دېدى ئۇ كىرگەن پېتى مۇدىرنىڭ ئالدىغا دىۋەيلەپ بېرىپ. ئۇنىڭ ئەلپازى بەكلا يامان ئىدى.

مۇدىر ھېچ ئىش بولمىغاندەك بىپەرۋا قىياپەتتە ئۇستەلنىڭ تارتمىلىرىنى ئېچىپ بىر ـ بىرلەپ ئاختۇرۇپ، بىر ئىزدەشكە باشلىدى. مەن ھېلىقى كىرگەن كىشىگە سەپسالدىم. 50 نەچچە ياشلاردىكى ئېگىز بوي، بېلى سەل ئالدىغا ئېگىلگەن، يۈزى سوزۇنچاق ئادەم بولۇپ، بېشىغا قالپاق، ئۇچىسىغا پەلتۇ كىيىۋالغانىدى. ئاچچىقى كەلگەندە شۇنداق قىلامدۇ ياكى ئادىتىمۇ بىلمىدىم، گەپ قىلغاندا بىر قېشى ئېگىز، بىر قېشى پەس بولۇپ، ئېگىز قاش تەرەپتىكى كۆزىنى يوغان ئاچسا، پەس قاش تەرەپتىكى كۆزىنى قىسىۋالاتتى. تېخى ياش قۇرامىغا قارىماي يۇتىغا ئېگىز پاشنىلىق توپلەي كەيگەنىدى. ئۇ مۇدىرنىڭ ئالدىدا ھازىرلا پارتلايدىغان بومبىدەك مۇشتۇملىرىنى تۈگۈپ تۇراتتى.

ـــ سېنىڭچە قانداق ؟ ـــ دېدى مۇدىر بىر ئازدىن كېيىن ئۇ كىشىنىڭ سوئالىغا سوئال بىلەن جاۋاب بېرىپ، ئۇ قولىغا چىققان بىر كىتابنى ۋاراقلىغانچە ئولتۇراتتى.

ـــ مەن، ـــ دېدى ھېلىقى ئادەم بېشىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، ـــ دېھقانچىلىق مەيدانىنىڭ شاگجاڭى. ئادەملەرنى، ھايۋانلارنى، باغلارنى، ئېسكىلاتنى، ئوغۇت، سۇنى ـــ ھەممىنى مەن باشقۇرىمەن، مېنىڭ ئالدىمدا ھېچقانداق ئادەمنىڭ ھۆتۈت ـ پۈ‌تۈت دەيدىغان ھەققى يوق ئىدى.

ـــ ھە، شۇنى بىلگەندىكىن، قورقماي چوڭ يۈرەكلىك بىلەن ئىش قىلمامسەن. بىز سېنى ئىسلاھاتچى، يېڭى ـ يېڭى ئىشلارنى قىلالايدۇ، دەپ شاگجاڭ قىلىپ بېكىتتۇق. بولمىسا... ـــ دېدى مۇدىر گەپنى ئۈزۈپ.

ـــ سىلى ئۇنداق دېگەن بىلەن تېخنىك... ئۇ...

ـــ ھەي، شۇنىڭدىنمۇ قورقامسەن؟ ئەخمەق، ھەممە ھوقۇقنى بەرسە يەنە تېخنىك - پېخنىك دەپ ئولتۇرغىنىنى قارا بۇنىڭ. تېخنىك ئورمانغا قارىسۇن، قالغان باشقۇرىدىغانلىنى ئۆزۈڭ باشقۇرىۋەر. قورقما، باشقا كۈن چۈشسە مەن بار ئەمەسمۇ، ـــ دېدى مۇدىر ئۇنىڭ دولىسىغا شاپىلاقلاپ تۇرۇپ.

ـــ ئۇنداق بولسىغۇ مەن ھېچكىمدىن قورقماي دادىل ئىشلەيمەن، ـــ دېدى ھېلىقى كىشى ھىجىيىپ. ئەمدى ئۇنىڭ چىرايى يامغۇردىن كېيىنكى ئاپتاپتەك ئېچىلىپ كەتكەنىدى.

ـــ ھېلىقى نەرسىنى قانداق قىلدىڭ؟ ـــ دېدى مۇدىر ئۇنىڭ كۆزىگە تىكىلىپ قاراپ.

ـــ مۇدىر، بىر خالتا ياڭاقنى بايىلا ئۆيلىرىگە ئەكىرىپ قويدۇم، ـــ دېدى ھېلىقى ئادەم ۋە مۇدىرغا قاراپ كۆزىنى قىسىپ قويۇپ چىقىپ كەتتى.

ئۇ ئادەم چىقىپ كەتكەندىن كېيىن مۇدىرغا قارىدىم. مۇدىرمۇ لاپ قىلىپ ماڭا قارىدى - دە، مېيىقىدا كۈلۈپ قويۇپ ئىشكاپلىرىنىڭ ئاغزىنى ئېتىشكە باشلىدى. مەن كۆڭلۈمدە: كىشى ئىشلىسىمۇ شۇنداق دادىل ئىش قىلىدىغان، كىشىگە مەدەت بېرىدىغان، كىشىنىڭ دەردى ئەھۋالىغا يېتىدىغان، ئۇششاق - چۈششەك ئىشلارغا ئارىلاشمايدىغان كەڭ قورساق باشلىقنىڭ قولىدا ئىشلىسە، دېگەنلەرنى ئويلىدىم ۋە مەنمۇ چوڭ قەدەم تاشلاپ دادىل ئىشلەشنى كۆڭلۈمگە پۈكتۈم.

* *

ئىشىك جالاقىدە ئېچىلدى.

ـــ مەن نېمە؟ مەن زادى نېمە ئىش قىلىدىغان ئادەم؟ ـــ مۇدىرنىڭ ئالدىدا ھۆرپىيىپ تۇرغان ئادەمنى كۆرۈپ ھەيرانلىقىم ئاشتى. ئوھوي، بۇ قانداق گەپ، بۇ ئىشخانىغا كىرگەنلەر ھەممىسىلا ئۇسۇپلا كىرىدىكەنغۇ، يا بۇ يەردىكى كىشىلەرنىڭ ئادىتى شۇنداقمىدۇ؟ دېگەنلەرنى ئويلىغاچ كىرگەن كىشىنىڭ ئۇستىبېشىغا سەپسالدىم. ئۇ كىشى ۋىجىك بولۇپ، بىر كۆزى ئەما ئىدى. بېشىغا كىيىۋالغان كەپكە چىرايىغا ماس كەلمەيتتى. ئۆزىنىڭ ۋىجىكلىكىگە قارىماي، چوڭ خۇرۇم چاپان كىيىۋالغانىدى. ئۇ سافاغا ئۆزىنى تاشلىغانچە ئالدىراپ تاماكا يۆگىدى - دە، كۈچ بىلەن شوراشقا باشلىدى. مەن مۇدىرغا قارىدىم. مۇدىر ئالدىنقى كۈنى ھېلىقى ئېگىز ئادەمگە قىلغاندەك، ئاۋۋال تارتمىلارنى ئاختۇرۇپ بىر نەرسە ئىزدىگەندەك قىلدى. ئارقىدىن بىر كىتابنى ۋاراقلاپ تۇرۇپ:

ـــ ئۆزۈڭ دەپ باقە، سەن نېمە قىلىدىغان ئادەم؟ ـــ دېدى. ھېلىقى ئادەم دانىمۇ - دانە قىلىپ:

ـــ مەن دېھقانچىلىق مەيدانىنىڭ تېخنىكى، مېنى سىلى تېخنىك، سەن مەيداننى باشقۇرىسەن. بىز ساڭا ئېھتىياجلىق، دەپ يۆتكەپ كەلگەن، ـــ دېدى.

ـــ ھەببەللى، ئۆزۈڭنىڭ خىزمىتىنى بىلگەندىكىن نېمىشقا شۇ بويىچە ئىشلىمەيسەن؟

ـــ سىلى شۇنداق دېگەن بىلەن

تۈنۈگۈندىن بۇيان ئىمىن خەقلەرگە: تېخنىك ئورمىنىنى بىلسۇن، ئۇ سىلەرنى باشقۇرالمايدۇ، سىلەر ئۇنىڭ گېپىگە قۇلاق سالماڭلار. ئۇ دېگەن بۇرۇن ئىشلىگەن جايىدىمۇ ئوبدان ئىشلىمەي، رولىنى جارى قىلدۇرالماي بۇ يەرگە يۆتكەلگەن نېمكەن، دېگەندەك گەپلەرنى تارقىتىپ يۈرۈپتۇ، — دېدى ئۇ كىشى ئۆپكىدەك قىزارغان هالدا.

— هەي... مەن ئۆتكەندىمۇ دېگەنغۇ، ئۇ ئىمىن دېگەن ئۆتۈپ كەتكەن يالغانچى، كاززاپ نېمە، ئۆزۈمنىڭلا راست دەيدۇ. كىشىنىڭ گېپىگە كىرمەيدۇ، گېپىنىڭ تۈتامى يوق. شۇنىڭ گېپىگىمۇ ئىشەنگىلى بولامدۇ. تۈنۈگۈن مەن ئۇنىڭغا بىر مۇنچە تەربىيە قىلىپ، ساڭا بويسۇنۇشنى تاپىلىۋېدىم، ئۇ قۇلاقتا تۈتماپتۇ. ساڭا شۇنى دەپ قوياي، مانا بوغالتىرىمىزمۇ تۇرۇپتۇ. سەن دېگەن تېخنىك. سەن تېخنىك بولغان ئىكەنسەن، هەممىسى ساڭا بويسۇنۇشى لازىم. ئادەم، هايۋان، باغ، دەل ـ دەرەخ، يەر، سۇ، ئوغۇت هەممىنى سەن باشقۇرىسەن. ئۇ پەقەت قوغداپلا بېرىدۇ. ئىت ئورنىدا، — دېدى مۇدىر تېخنىكنىڭ كۆزلىرىگە مەنىلىك تىكىلىپ. ئۇنىڭ يۈزىگە كۈلكە يۈگۈردى.

— هېلىقى نەرسىنى قانداق قىلدىڭ؟

تېخنىك مۇدىرنىڭ قۇلىقىغا نېمىلەرنىدۇر پىچىرلىدى ۋە غالىبلارچە قەدەم تاشلاپ چىقىپ كەتتى.

مەن بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ قۇلاقلىرىمغا ئىشەنمەي قالدىم. كۆزلىرىمنى ئۇۋۇلىۋېتىپ مۇدىرغا قارىدىم. ئالدىمدىكى ئادەممۇ ياكى جىن ـ شاياتۇنمۇ؟ ئۇنىڭ ئىككى ئادەمگە قوللانغان پوزىتسىيىسى، ئۇلارغا دېگەن سۆزلىرىنى ئويلاپ، هېچ يەكۈن چىقىرالمىدىم. قانداق ئادەم بۇ، دەيتتىم ئىچىمدە ئۇنىڭ گەپلىرىنى هېچ ئەقلىمگە سىغدۇرالماي.

— سىز بىزنىڭ ئىدارىگە يېڭى كەلدىڭىز. ئەمەلىيەتتە باشقا هوقۇقلارمۇ بار، لېكىن بوغالتىرلىق هوقۇقىغا هېچنېمە يەتمەيدۇ. بۇ هەممە ئادەمنى ئۆزىگە تەزىم قىلدۇرىدىغان قۇدرەتلىك هوقۇق. سىز شۇنداق هوقۇقنى تۇتقان ئىكەنسىز، ئىسلاهات روهى بويىچە قورقماي دادىل ئىشلەڭ. باشقا كۈن چۈشسە مانا مەن بار. سىزگە شۇنى دەپ قوياي، كاسسىر كاززاپراق، يالغانچى هەم هىيلىگەر قۇۋ بىر نېمە. پۇرسەت تاپسىلا كىشىگە قارا سۇۋاپ تۇرىدۇ. سىزغۇ يۇقىرى مەكتەپنى پۈتتۈرگەن. ئۇنىڭغا باش ئەگمەيسىز، لېكىن ئۇنى بوش چاغلىسىڭىز بولمايدۇ. سەللا بىخەستىلىك قىلسىڭىز سىزنى قىلتاققا دەسسىتىدۇ. مەن سىزگە كۆيۈنۈپ ئالدىن سىگنال بېرىۋاتىمەن.

ئۇ مېنىڭ ئۆزىدىن بىزار بولۇۋاتقىنىمنى سەزدىمۇ، دەرهال گېپىنى ئوڭشىۋالدى.

— مېنى باشقىچە چۈشىنىپ قالماڭ.

دېمىسەم بولمىدى. قارىمامسىز ئۇلارنىڭ ئالتە توك ـ توك ئادىمى بار بىر ئىشلەپچىقىرىش مەيدانىنىڭ كىچىككىنە هوقۇقىنى تالىشىپ كەتكىنىنى، ئەسلى بىر بەنجاڭ قويساقمۇ بولاتتى. ئابرويىنى ئۆستۈرۈپ شاڭجاڭ دەپ قويساق، ئۆزىچە يوغىناپ، بىر ـ بىرى بىلەن پېتىشمىگىنىنى، — دېدى ئۇلارنى مەسخىرە قىلغان ئاهاڭدا. مەن يىرگىنىش نەزىرىم بىلەن ئۇنىڭغا قارىدىم.

ــ ھە، قارايسىز غۇ، سىزمۇ ئاستا ـ ئاستا ئۆگىنىپ قالىسىز، كىشىلەر بىلەن مۇئامىلە قىلىشتا ئاشۇنداق تەدبىرلەردىن پايدىلىنىشقا ماھىر بولۇش كېرەك، ــ دېدى مۇدىر خاتىرجەم ھالدا تارتمىلارنى ئېتىۋېتىپ.

ئاھ، خۇدا، ماۋۇ تەدبىرنى كۆرۈڭ، ــ دېدىم ئىچىمدە، ــ بۇنداق كازازاپ ئادەم بىلەن قانداقمۇ بىللە ئىشلىگىلى بولىدۇ؟

مەسئۇل مۇھەررىر سارەم ئىبراھىم

ئىمىن ئىمىرەمزە

مۇكاپات

(ھېكايە)

ۋىلايەتلىك يېتىم ـ يېسىرلار فوند جەمئىيىتى بىر نەچچە ھەپتىلىك تەشۋىقات ۋە تەقمەيدان كۆرگەزمىسىدىن كېيىن يېتىم ـ يېسىرلار ئۈچۈن، ئىئانە توپلاش مۇكاپاتلىق چەك سېتىش پائالىيىتىنى رەسمىي باشلىدى. بۇ ھەرىكەت ناھىيىمىزدە ئېلىپ بېرىلغان مۇكاپاتلىق چەك سېتىش ھەرىكىتىنىڭ تۇنجى قېتىملىقى بولىسمۇ، لېكىن كىشىلەرنى جەلپ قىلىش، قىزىقتۇرۇش جەھەتتە بالدۇرقى بىر نەچچە قېتىملىق پائالىيەتتىن زور دەرىجىدە ئېشىپ كەتتى. دېمىسىمۇ ئىككى يۈەننىڭ بەدىلىگە كېلىپ قالىدىغان موتسىكلىت، رەڭلىك تېلېۋىزور، ئالىي دەرىجىلىك توڭلاتقۇ، كىرئالغۇ، ھازىرقى زاماندا مودا بولۇۋاتقان مۇسابىقە ۋېلىسىپىتلىرى كىمنى قىزىقتۇرمايدۇ دەيسىز. ھەممە ئادەم بىر نەچچە يۈەن دەسمايە سېلىپ نەچچە مىڭ يۈەن قىممىتىدىكى بۇ نەرسىلەردىن بىرەرىگە ئېرىشىپ قېلىشنى ئارزۇ قىلىدۇ ـ دە، ئەلۋەتتە. ئەمما، بۇ ئىش قادىرنى زادىلا قىزىقتۇرالمىدى. ئۇ بۇ ئىشقا ئۆزىنى ئۇرغانلارنى «پۇل تېپىپ خەجلەشنى بىلمەيدىغان ئەخمەقلەر» دەپ قارايتتى. تەلەي سىناپ بىكاردىن ـ بىكار غىلا نەچچە يۈز يۈەندىن ئايرىلىپ قېلىپ دەردتە قالغانلارنىڭ مەيۈس چىرايى بىلەن تەلىيى ئوڭدىن كېلىپ بىر نەچچە يۈەن بىلەن كاتتا مۇكاپاتقا ئېرىشىپ قالغانلارنىڭ خۇشاللىقىدا جاھانغا پاتماي كەتكەن ئەلپازىنى كۆرۈشنى خالىمايتتى. شۇڭا، دەسلەپكى كۈنلەردە چەك سېتىش مەيدانىغا زادىلا بارمىدى. لېكىن كاللىسىغا نېمە خىيال كەلدى، ئۇزۇن ئۆتمەي دەسلەپكى خىيالىدىن ۋاز كەچتى. موتسىكلىت ئېلىش ئۈچۈن تۇ جۇپلەپ يىغىۋاتقان ئۈچ مىڭ يۈەن پۇلنى يانچۇقىغا سېلىپ چەك سېتىش مەيدانىغا قاراپ ماڭدى. مەيدان ئاجايىپ قىزىپ كەتكەنىدى. پاراسلاپ پوجاڭزىلار ئېتىلاتتى. تەشۋىقات كارنىيىدىن مۇكاپاتقا ئېرىشكەنلەرنىڭ ئىسىملىكى ئېلان قىلىنىۋاتاتتى. چەك سېتىۋالغانلار سېتىۋالغان چەكلەرنى زور ئۈمىد بىلەن ئېچىپ كۆرەتتى ـ دە، نومۇر تاختىسىغا كۆز يۈگۈرتۈشەتتى. مۇكاپات بۇيۇمىغا ئېرىشەلمىگەنلەر قولىدىكى چەكنى مەيۈسلۈك بىلەن مۇجۇپ تاشلاپ، يەنە چەك سېتىۋېلىش ئۈچۈن ئالمان ئىچكە

قىستىلاتتى. قادىر بۇ مەنزىرىنى كۆرۈپ مەسخىرىلىك ھالدا مىيىقىدا كۈلۈپ قويۇپ ئەمدىلا ئارقىسىغا ياناي دەپ تۇرۇۋىدى، باش ئۇستىدىكى تەشۋىقات كارنىيىدىن ئاڭلانغان ئاۋاز ئۇنى مېڭىشىدىن توختاتتى.

— ئىسمىڭىز نېمە؟

— ئابدۇنىياز.

— قانچە كويلۇق چەك سېتىۋالغان؟

— تۆت كويلۇق.

— ئابدۇنىياز تۆت كويلۇق چەك سېتىۋېلىپ 5 مىڭ 600 يۈەنلىك بىر دانە موتوسىكلىت مۇكاپات ئالدى! — پاراسلاپ ئېتىلىۋاتقان پوجاڭزا ئاۋازلىرى مۇلازىمەتچى خادىمنىڭ ئاۋازىنى بېسىپ كەتتى. كىشىلەر بۇ ئامەتلىك ئادەمنى كۆرۈپ باققۇسى كەلگەندەك پوجاڭزا ئېتىلغان جايغا غۇژژىدە ئۇلاشتى. قادىرمۇ كىشىلەرنىڭ مۈرىسىدىن بويۇنداپ، تەقمۇ تەقماق توپ ئىچىگە سىغدالدى. بېشىغا كۆك شەپكە كىيگەن، ئۇستىگە ئۆڭۈپ كەتكەن نىلون سارجىدىن ئىشتان ـ چاپان كىيگەن، چىرايى ياداڭغۇ دېھقان سۈپەت بىر ئادەم «بەخت» ماركىلىق موتوسىكلىتنىڭ قېشىدا كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى. «تەلەيىنى نەگە بارسەن دېسە، دوقمۇشلاينىڭ قېشىغا» دەپ، بىر سەھرالىقنىڭ موتوسىكلىت چىقىپ قالغىنىنى كۆرمەمدىغان، قادىر شۇ خىيالنى قىلىۋاتقاندا بىر يەرلىرى پىژژىدە ئېچىشقاندەك بولدى. ئۇ ئالدىغا ئۆتۈپ ئەمدى ئېغىز ئاچاي دەپ تۇرۇشىغا، بىرى ئېغىز ئاچتى:

— موتوسىكلىتنى ساتامسىز؟

— ياق، ساتمايمەن، — توڭلۇق بىلەن جاۋاب بەردى دېھقان. چۈنكى، ئۇ گەپ قىلغۇچىنىڭ ئۆزىنى ئەخمەق چاغلاپ ئازغىنا پۇل بىلەن موتوسىكلىتنى باپلىۋېلىشنى نىيەت قىلىۋاتقانلىقىنى سېزىپ قالغانىدى. بۇنداق مەيداندا بەزىلەر بۇنداق ئاسانلا قولغا كېلىپ قالغان نەرسىلەرنى ئۆز قىممىتىدىن يېرىم ھەسسە چۈشۈرۈۋېتىپ سېتىپ، نەق پۇلغا ئايرىۋالىشاپ كېتىۋېرەتتى. قادىرنىڭ ئۈچ مىڭ يۈەن پۇلنى يانچۇقىغا سېلىپ بۇ يەرگە كېلىشىدىكى مەقسىتىمۇ شۇ ئىدى. ئۇ بايىقى كىشىگە ئالدىن ئېغىز ئېچىپ سالمىغانلىقىغا كۆڭلىدە خۇشال بولدى. ئۇ توپىلاشقان ئادەملەر ئارىسىدىن ئەمدىلا چىقىپ تۇرۇشىغا كارنايدىن مۇلازىمەتچى خادىمنىڭ ئاۋازى يەنە ئاڭلاندى:

— يولداش ×× يەنە بىر موتوسىكلىت.

— يولداش ×× رەڭلىك تېلېۋىزور.

— ××× توڭلاتقۇ.

— ×× مۇسابىقە ۋېلسىپىتى.

— ×××

ئارقا ـ ئارقىدىن ئۇلىنىپ ئېلان قىلىنىۋاتقان مۇكاپات بۇيۇملىرى قادىرنى ئارىسالدا قىلىپ قويدى. راست ئەمەسمۇ، قادىرغا مۇكاپات چىقمايدۇ دەپ كىم ئېيتىدۇ. تەلىيى ئوڭدىن كېلىپ قېلىپ بىرەر مۇكاپاتقا ئېرىشىپ قالسىمۇ ئەجەب ئەمەس. شۇ ئويى بىلەن ئۇ يانچۇقىدىن ئون يۈەنلىكتىن بىرنى سۇغۇرىۋالدى ـ دە، باياتىن بېرى مۇكاپات ئەڭ كۆپ چىققان پوكەيدىن ئىككى دانە چەك سېتىۋالدى. لېكىن، ھەر ئىككىلىسى بىكارغا كەتتى. تۆت يۈەنگىلا بىر موتوسىكلىت ياكى رەڭلىك تېلېۋىزور چىقسا بولامتى، ئۇلار دېگەن ھەر بىرى بىر نەچچە مىڭ يۈەنلىك

www.uyghurkitap.com

نەرسىلەر تۇرسا. بوپتۇ، يەنە تارتىپ كۆرەي.

قادىر ئۆز خىيالىدىن ئۆزى ئۈمىدلىنىپ، قولىدىكى ئالتە يۈەنگە يەنە ئۈچ دانە چەك سېتىۋېلىپ كۆرۈپ بېقىۋېدى، يەنە قۇرۇق چىقتى. قادىر قولدىن بىكارغىلا چىقىرىۋەتكەن ئون يۈەن پۇلغا ئىچى ئاغرىپ تۇرسىمۇ قايسىدۇر بىر چەكتىن كاتتا مۇكاپات چىقىپ قالىدىغاندەك بىر ئۈمىد ئۇنى چەك سېتىۋېلىشقا زورلايتتى. ئۇ ئاخىرقى قېتىم تەلىيىنى سىناپ كۆرۈشنى نىيەت قىلىپ، مۇلازىمەت پوكىيىگە يېقىنلاشتى. ئۇ چەكنى قايسى جايدىن سېتىۋالسا مۇۋاپىق بولىدىغانلىقىنى پەرەز قىلىۋاتقاندا، نېرىقى پوكەيدىكى مۇلازىمەتچى خادىم ۋارقىرىدى:

— ئىككى يۈەنگە موتسىكلىت، رەڭلىك تېلېۋىزور، توڭلاتقۇ... سېتىۋېلىڭلار، ھازىر پېچەتتىن ئايرىلغان چەك. جەزمەن مۇكاپاتقا ئېرىشىپ قالىسىلەر...

قادىر بىلەن مۇلازىمەتچى خادىمنىڭ كۆزلىرى ئۇچرىشىپ قالدى. قادىرنىڭ ئارىسالدا بولۇۋاتقانلىقىنى پەملىگەن مۇلازىمەتچى خادىم ئېغىز ئاچتى:

— ھەي يىگىت، تەلىيىڭىزنى سىناپ كۆرمەمسىز؟ مۇكاپاتنىڭ كاتتىسى سىزگە چىقىپ قالامدۇ تېخى.

قادىر دەرھال چەكتىن بىرنى سېتىۋالدى. قادىر چەكنى قېپىدىن سۇغۇرۇپ ئېلىپ بولغۇچە يەنە بىر ئادەم قادىر ئالغان چەكنىڭ يېنىدىنلا بىر چەكنى سۇغۇرىۋالدى. قادىرنىڭ قولىدىكى چەك قۇرۇق، ھېلىقى ئادەمگە بىر دانە موتسىكلىت چىققان ئىدى! قادىرنىڭ كۆزىدىن ئوت چاقناپ، يۈرىكىنى بىر كىم تاتىلىغاندەك بىئارام بولۇپ كەتتى. ۋاي ئىسىت، نېمىشقىمۇ ئىككىلىسىنى جۈپلەپلا ئالمىغاندىمەن. شۇنداق بولغاندا ھېلىقى كاساپەت ئېلىپ كەتكەن موتسىكلىت شەك ـ شۈبھىسىز مېنىڭ بولاتتى ئەمەسمۇ؟ قادىر ئەنە شۇ خىيال بىلەن ھەسرەت چېكىۋاتقاندا، قادىرنىڭ ئىچكى تۇيغۇسىنى سېزىپ قالغان مۇلازىمەتچى خادىم يەنە ئېغىز ئاچتى:

— بۇنداق بولارىنى بىلگەن بولسىڭىز بىر قاپنى پۈتۈن سېتىۋالغان بولسىڭىزمۇ زىيان تارتمايدىكەنسىز.

قادىر بۇ گەپنى توغرا تاپتى. راست ئەمەسمۇ، بىر قاپتىن چىققان مىڭ چەكتىن نېمە ئۈچۈن بىرەر مۇكاپات چىقمايدىكەن. ئىككى مىڭ يۈەن خەجلەپ بىرەر موتسىكلىتقا ئېرىشىپ قالسام بۇمۇ كاتتا مۇكاپات ئەمەسمۇ؟ موتسىكلىت چىقماي رەڭلىك تېلېۋىزور، توڭلاتقۇ چىقىپ قالغاندىمۇ پۇلنىڭ تەڭنەرخىنى ئاشۇرۇپ تۇتۇپ تۇردى دېگەن گەپ، قادىر ئىككىلىنىپ تۇرمايلا ئىككى مىڭ يۈەن پۇلنى ساناپ بېرىپ پېچەتى بۇزۇلمىغان بىر قاپ چەكنى سېتىۋالدى ـ دە، بىر ـ بىرلەپ كۆرۈشكە باشلىدى. ئازغىنا چەككە سوپۇن، سەرەڭگە، لۆڭگە، قولياغلىق قاتارلىق ئەرزىمەس بۇيۇملار چىققاندىن باشقا، قالغانلىرى قادىرغا «رەھمەت» ئېيتىۋەردى. قادىر ئەڭ ئاخىرقى بىر چەكنىڭ قېتىنى يىرتىپ يەرگە تاشلىغاندىن كېيىن ئىچ ـ ئىچىدىن ئېچىنىپ چىقىۋاتقان ھەسرەتلىك پىغانىنى تەستە بېسىپ، توپ ئىچىدىن سۇغۇرۇلۇپ چىقتى.

مەسئۇل مۇھەررىر سارەم ئىبراھىم

ئېلى زىكرىيا

ئايرىلىش

كۆڭۈلنىڭ سىرىنى قىلدى بايان
بۇلاقتەك كۆزلەردىن ئاققان ئىسسىق ياش.
پۇرقەتتە ياش تۆكۈش ئادەتتۇر ھامان،
ۋە لېكىن ساداقەت ھىجرانغا قۇياش.

ئېغىز جىم، بوشلۇقتا پۇلاڭلايدۇ قول،
ئايرىلىش دەردىنى سۈمۈرەر دۇنيا.

چاقنايدۇ ئۈمىدتە غايىلەر ۋال-ۋۇل،
ئۇزايدۇ گەۋدىلەر قىيالماي ئاستا...

گىلاستەك شەپەقتىن تارايدۇ ئىشەنچ،
ياشلانغان كۆزلەردىن چاراقلىتىپ نۇر.
تۇپراققا بېسىلغان مەردانە ئىزلار
بىر ئۆكسۈپ يىغلايدۇ، بىر كۈلەر مەغرۇر...

ئابلاجان ئوسمان

ئىككى شېئىر

ئىلتىجا

چېھرىڭگە باققاندا زوقلىنىپ سېنىڭ،
ئۇچراشسا كۆزلىرىم كۆزلىرىم بىلەن؛
تېنىمگە تارايدۇ يالقۇنلۇق سېزىم،
ئېيتقىنا مۇشۇمۇ چىن كۆيۈش دېگەن.

ئارقاڭدىن قارىسام مېھرىم ئۈزەلمەي،
قاتىمەن بىر ئىزدا كەتسەڭمۇ يىراق.
يوق ئۆزۈڭ ئەمما كى نۇرلۇق سىمايىڭ
يادىمدىن كەتمەيدۇ جىلمىيىپ ئۇزاق.

ئويلىدىم ئۇنتاي دەپ ئويۇمدا سېنى،
ئەپسۇسكى، بۇنىڭغا ئۇنىماس يۈرەك.
ئۇنتۇشقا يول كۆرسەت، ئەي گۈزەل سەنەم،
ۋە ياكى قەلبىڭدىن ماڭا ئاچ ئېتەك.

بەڭباشلىق

كۈندۈزى چۈش كۆرۈپ، ئازغۇن خىيالدا
بەڭباشلىق تورىغا چۈشتى جان-ۋەسلىڭ.
بىلمەيسەن بۇنى سەن، ئىز بېسىپ ئاخىر
دورايدۇ خۇلقىڭنى كېيىنكى نەسلىڭ...

ئەخمەتجان مۇھەممەت

تۇنجى سۆيگۈ

تۇنجى سۆيگۈ ياشلىقىمغا رەڭ بەرگەن،
تۇنجى سۆيگۈ ھاياتىمغا تەم بەرگەن.
تۇنجى سۆيگۈ بىر نازىنىن قىز كەبى
ئۇماق كۈلۈپ قۇچىقىنى كەڭ بەرگەن.

تۇنجى سۆيگۈ سەھەر مېنى ئويغاتقان،
تۇنجى سۆيگۈ ئۆتمۈشۈمگە كۆي قاتقان.
تۇنجى سۆيگۈ ھېسسىياتقا چۆمدۈرۈپ،
مېنىڭ ئىجاد زېمىنىمغا نۇر چاچقان.

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى

تىلىۋالدى مەمتېلى

پارچىلار

كۆڭلۈڭنى غەش قىلما ئۆتكەننى ئەسلەپ،
مەرتىۋەڭ يەر بولۇپ كەتسىمۇ پەسلەپ.
چوققىلار ئۈستىگە چىقماقچى بولساڭ،
شوتىدىن يىقىلىپ ئۆگەنگىن دەسلەپ.

* *

كۆڭلى تار ئادەمگە ياقمايدۇ ئادەم،
سەن ئېشىپ كەتسەڭمۇ ئەسلى بىر قەدەم.
ھەممىدىن ياخشىراق كۆرەر ئۇنداقلار
ئۆزىدىن ئاشقانغا تۇتۇشنى ماتەم.

قۇربان نۇر

ئانا

بارمىدۇ ئەي سۆيۈملۈك ئانا،
ئەسلىمە ئىچىدىن يىتكىنىم بىر رەت.
بولسا شۇ كۈن ئازابتۇر ماڭا،
يۈرىكىمنى مۇجۇيدۇ ھەسرەت.

قىلغان بولسام سېنى مەن خاپا،
كەچۈر ئۇنى قىلمايمەن تەكرار.
ئەجرىڭ ئۈچۈن پەرزەنتلىك بۇرچنى
ئاقلاشقا مەن ھەر ۋاقىت تەييار.

زەپەر قۇچۇپ ئۇچسام ئەي ئانا،
بۇلۇتلاردا ئەركىن پەر قېقىپ.
مېنى قۇتلاپ سۆيۈنەر سەنمۇ،
مېھرىڭ بىلەن باغرىڭغا يېقىپ.

ئىسمايىل ئېلى

قىل

باساي تەشنالىقىمنى، سەن لېۋىڭنى ئابۇ زەمزەم قىل،
پىراقىڭدا دىلىم مەجرۇھ ئاڭا سەن دورا ـ مەلھەم قىل.
كېزىكتەك تىترىدى جىسمىم، بولۇپ بىر زەپىران ياپراق،
جاپا ـ زۇلمىڭنى تەرك ئەيلەپ ۋاپا ـ مېھرىڭنى ھەردەم قىل.
ئېلىپ قەددىمنى يا قىلدى ئېگىپ كۆز ئوقلىرىڭ دىلبەر،
پېقىرغا ئىلتىپات ئەيلەپ يۆلەپ قەددىمنى بەردەم قىل.
سېنى دەپ كەتتى ئابرويۇم بولۇپ ھەم بار چىدىن مەھرۇم،
گېپى ئۆتمەس يامان بولدۇم مېنى دىنارۇ دەرھەم قىل.
قېشىڭ تاقىن تاۋاپ ئەيلەپ ياشايمەن بىر ئۆمۈر بىللە،
ۋىسالىڭغا مۇيەسسەر قىپ ئۆزۈڭگە يارۇ ھەمدەم قىل.

ئېزىزجان ھوشۇر

كەتسەك

چىدايمەن ساڭا قانداقچە سوئالغا بەنت قىلىپ كەتسەك،
ئۇلاپ بولماس چۇۋۇق تۇردەك خىيالغا بەنت قىلىپ كەتسەك.
قۇياشىم كەلدى دەپ سۇبھى تامان باققانلىرىم نەدە،
كۆزۈمنى زىر - زەۋەر ئەيلەپ، زاۋالغا بەنت قىلىپ كەتسەك.
بولۇت بوپ كېلمەن دەپتىڭ، سامانى تىرىدىم تاغ بوپ،
ۋاپانى ئۇنتۇلۇپ روھى قامالغا بەنت قىلىپ كەتسەك.
ساراڭدەك چۆر گىلەپ يۈردۈم، ھوشۇم كەتكەنمۇ تەۋرەشكە
سورايمەن قايسى مەجھۇلدىن ئاچالغا بەنت قىلىپ كەتسەك.
يارالدىم كۆي بولۇپ سەنچۈن، نىچۈن ئاڭلاشقا رەغبىڭ يوق،
پىغاننى تاج بىلىپ تاققان روياڭغا بەنت قىلىپ كەتسەك.
كۆزۈم شەبنەملىرى قۇتراپ دېڭىزغا ئايلىنىپ قاپتۇ،
كېلەمسەن ھال سوراپ قايتا، ئارالغا بەنت قىلىپ كەتسەك.
يۈرەكىم توختىسا بىر كۈن، كۆزۈمدىن ئۇت يارالمىشتۇر
تۆرەلگەي روھلىرىم بىر رەت ۋىسالغا بەنت قىلىپ كەتسەك.

بۇ ساندىكى شېئىرلارنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى **مامۇت زايىت**

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

قايغۇلۇق خەۋەر

ئاتاقلىق ئالىم، پېشقەدەم مائارىپچى، شائىر، شىنجاڭ داشۆنىڭ پروفېسسورى ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىن 1995 ـ يىلى 2 ـ ئاينىڭ 27 ـ كۈنى بەختكە قارشى ۋاپات بولدى.

يولداش ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىن 1933 ـ يىلى 9 ـ ئايدا ئاتۇشنىڭ باغئېرىق كەنتىدە مەرىپەتپەرۋەر ئائىلىدە دۇنياغا كەلگەن. 1950 ـ يىلى شىنجاڭ ئىنستىتۇتىغا قوبۇل قىلىنغان. 1952 ـ يىلى شۇ مەكتەپتە ئوقۇتقۇچى بولغان. ئۇ مائارىپ سېپىدە ئۇزاق ۋاقىت ئوقۇتقۇچىلىق قىلىش جەريانىدا كۆپ خىل دەرسلەرنى ئۆتۈپ، ياش ئەۋلادلارنى تەربىيىلەش يولىدا نۇرغۇن ئەجىر سىڭدۇرۇپ، مىللىي مائارىپىمىزنىڭ تەرەققىياتىغا ئۆچمەس تۆھپە قوشتى. شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇ ئىلمىي تەتقىقات بىلەنمۇ كەڭ شۇغۇللىنىپ، بۇ جەھەتتە زور تۆھپە ۋە نەتىجە ياراتتى. ئۇ ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ 250 پارچىدىن ئارتۇق ئىلمىي ماقالە ئېلان قىلدى. «شىنجاڭنىڭ تاڭ دەۋرىدىكى ناخشا ـ ئۇسسۇل سەنئىتى»، «ئومۇمىي ئېستېتىكا»، «فارابى ۋە ئۇنىڭ پەلسەپە سىستېمىسى»، «ئۇيغۇرلارنىڭ كلاسسىك مۇزىكىسى 12 مۇقام ھەققىدە» قاتارلىق كىتابلىرى نەشر قىلىندى. «قاتلاملىق ئېستېتىكا»، «قۇتادغۇبىلىك خەزىنىسى»، «غەربىي دىيار تاش كېمىر سەنئىتى»، «ئۇيغۇر پەلسەپە تارىخى» قاتارلىق ئىلمىي ئەسەرلەرنى يېزىپ، نەشرگە تاپشۇردى. بۇلاردىن باشقا يەنە «قەدىمكى مەركىزىي ئاسىيا»، «ئوتتۇرا ئاسىيا پەلسەپە تارىخى»، «ئۇيغۇر تىبابەتچىلىكىنىڭ تارىخىي تەسۋىرى» قاتارلىق ئون نەچچە كىتابنى يېزىپ پۈتتۈردى. «توققۇز نەزىم»، «چوغلۇق قىز»، «شېكسپىر سونېتلىرىدىن تاللانما»، «شاھنامە» (2 ـ 3 ـ توملىرى) قاتارلىق ئىلمىي ۋە بەدىئىي ئەسەرلەرنى تەرجىمە قىلدى.

ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىن ئەدەبىي ئىجادىيەتتىمۇ كۆزگە كۆرۈنەرلىك نەتىجە ياراتتى. ئۇنىڭ «رۇبائىييات»، «رۇبائىيلار» «چوغلۇق»، «قارلىق تاغ شەجەرىسى»، «باھارىيات» قاتارلىق شېئىر ۋە داستانلار توپلاملىرى نەشر قىلىندى.

ئۇنىڭ ئەسەرلىرى كۆپ قېتىم مۇكاپاتلاندى. ئۇ شياڭگاڭدا نەشر قىلىندىغان «مەشھۇر جۇڭگولۇقلار قامۇسى» غا كىرگۈزۈلدى.

پروفېسسور ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىن جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەتلەر پەلسەپە ـ ئىدىيولوگىيە تەتقىقات جەمئىيىتىنىڭ دائىمىي ئەزاسى، جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەتلەر ئەدەبىياتى ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، غەربىي دىيار سەنئەت تەتقىقات جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ تەھرىر ھەيئىتى، ئىپەك يولى تەتقىقات جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى بولغان.

بىز بۈگۈن مىللىتىمىزنىڭ مائارىپ، ئىلمىي تەتقىقات ۋە ئەدەبىيات ئىشلىرىغا زور تۆھپە قوشقان مۇنەۋۋەر ئالىمىمىز ۋە ئەدىبىمىزدىن ئايرىلىپ قالدۇق. لېكىن، ئۇنىڭ بىزگە قالدۇرۇپ كەتكەن قىممەتلىك ئەسەرلىرى ۋە ئىجادكار روھى بىزنى مەڭگۈ ئىلھاملاندۇرىدۇ.

يولداش ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىن خەلقىمىزنىڭ قەلبىدە مەڭگۈ ھايات!

مەرھۇم ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىننىڭ ھاياتىدىن كۆرۈنۈشلەر

ئىجادىيەت ئۈستىدە

ياپونىيىدە ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىدا

سەبداشلار ئارىسىدا

ئائىلىسىدىكىلەر بىلەن

مەرھۇمنىڭ ئىجادىيەت مېۋىلىرى

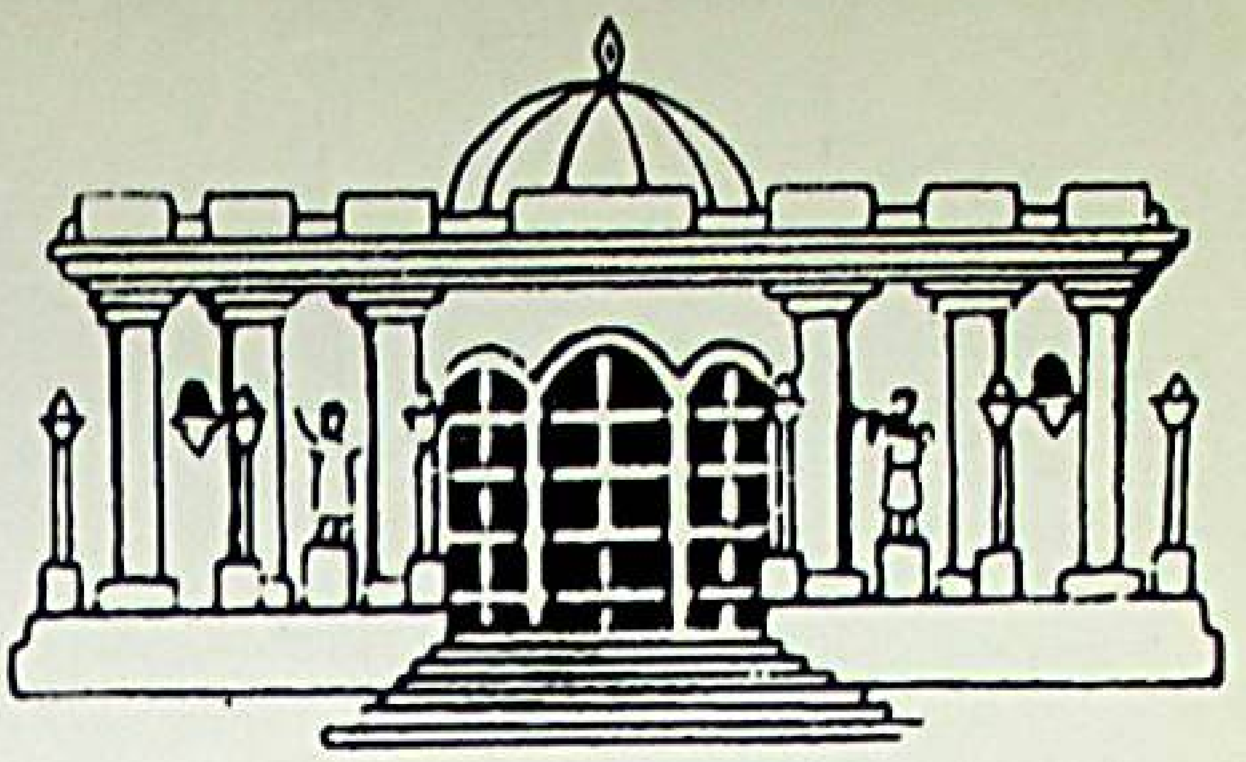

《塔里木》文学月刊(维吾尔文)　TARIMA MONTHLY LITERATURE JOURNAL IN UIGHUR LANGUAGE

编　　辑：《塔里木》编辑部
出　　版：新疆人民出版社
排　　版：新疆人民出版社微机室
印　　刷：乌鲁木齐市印刷厂
发　　行：乌鲁木齐市邮局
国外发行：中国国际图书贸易总公司
订阅，零售：各地邮局所

1995 ـ يىل 4 ـ سان (410 ـ سان) ، 45 ـ يىل نەشرى
تۈزگۈچى « تارىم » ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى
(ئۈرۈمچى جەنۇبىي دوستلۇق يولى 22 ـ قورو ، تېلېفون نومۇرى : 4816214)
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى . شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى كومپيۇتېر بۆلۈمىدە تىزىلدى . ئۈرۈمچى شەھەرلىك باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى . ئۈرۈمچى پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلىدۇ
جۇڭگو كىتاب سودىسى باش شىركىتى چەتئەللەرگە تارقىتىدۇ
مەملىكەت بويىچە ھەممە جايلاردىكى پوچتا ئىدارىلىرى مۇشتەرى قوبۇل قىلىدۇ

国际标准刊号：ISBN 1002—9044
国内统一刊号：CN 65—1010/1
国外代号：M　4461
邮发代号：58—66　定　价：2.40元
邮政编码：830000

خەلقئارالىق ئۆلچەملىك ژۇرنال نومۇرى : ISBN 1002—9044
مەملىكەت بويىچە بىر تۇتاش ژۇرنال نومۇرى : CN 65—1010/1
چەتئەللەرگە تارقىتىش ۋەكالەت نومۇرى : M 4461
پوچتا ۋەكالەت نومۇرى : 66 — 58 ، باسما تاۋاق : 10 ، باھاسى : 2.40 يۈەن
پوچتا نومۇرى : 830000

广告许可证：新工商广字01005419号